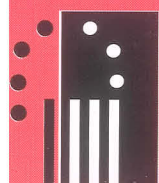

Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991

DWTC

VRUCHTBAARHEID

Monografie nr. 5 B

2000

**Ministerie van Economische Zaken
Nationaal Instituut voor de Statistiek**

**Federale Diensten voor Wetenschappelijke,
Technische en Culturele Aangelegenheden**

**Algemene Volks- en Woningtelling
op 1 maart 1991**

NUPTIALITEIT EN VRUCHTBAARHEID

DEEL B : *VRUCHTBAARHEID*

Ronald C. Schoenmaeckers, Edith Lodewijckx, Sylvie Gadeyne
Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS), Brussel

Verkrijgbaar bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek
Leuvenseweg 44, 1000 Brussel

Italiëlei 124 bus 85, 2000 Antwerpen
Coupure Rechts 620, 9000 Gent

Prijs : België : 600 BEF - 14,87 €
Buitenland : 750 BEF - 18,59 €

Nr. 5B

Postrekening nr 679-2005886-23 van het NIS,
Leuvenseweg 44 - 1000 Brussel
Internet-site: <http://statbel.fgov.be>

Auteursrecht voorbehouden.

Het reproduceren van de inhoud van deze publicatie is niet toegelaten, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

Het gebruiken van de inhoud van deze publicatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de auteurs en de bron duidelijk en nauwkeurig worden vermeld.

De auteur(s) is (zijn) verantwoordelijk voor de analyse van de basisgegevens alsook de commentaren.

Verantwoordelijke uitgever: Claude CHERUY, Leuvenseweg 44, 1000 Brussel.

WOORD VOORAF

Al meer dan een eeuw betekenen de volkstellingen om de tien jaar een omvangrijke administratieve operatie, maar ook de gelegenheid een echte socio-economische balans van de bevolking op te maken op het niveau van al de administratieve eenheden in het Rijk. De telling is een erg belangrijk werktuig om de kenschetsende elementen van onze bevolking te kennen. Het is een momentopname van de demografische, economische, sociale en culturele realiteit in het land. Doordat ze exhaustief is, biedt de telling aan de professionele en wetenschappelijke wereld vele mogelijkheden voor de exploitatie van de gegevens.

In die optiek vond het Nationaal Instituut voor de Statistiek het bijzonder nuttig om de gegevens uit de telling van 1991 te integreren in het door de Diensten van de Eerste Minister—Diensten voor Wetenschap, Techniek en Cultuur (D.W.T.C.)—ontwikkelde “Valoriseringsprogramma voor de federale socio-economische databanken”. Er werd dus een budget vrijgemaakt voor de uitwerking van een coherent programma om te komen tot een geheel van Monografieën van de telling. Er werden een veertigtal ontwerpen ingediend, die door een college van Belgische en buitenlandse experts werden getoetst aan criteria van kwaliteit en conformiteit aan de doelstellingen van het “Programma”.

Uiteindelijk werden elf monografieën uitgekozen, die in deze verzameling zijn opgenomen. Zij is de vrucht van een nauwe samenwerking tussen de D.W.T.C., het N.I.S., de auteurs en de professoren R. Lesthaeghe (VUB) en H. Van der Haegen (KUL), die instonden voor de wetenschappelijke coördinatie van het project.

Een atlas van de telling zal eveneens gerealiseerd worden in het kader van dit project.

Lijst van de monografieën (publicatie in 1997, in volgorde van beschikbaarheid van de studies)

- 1 De bevolkingsevolutie. De bevolking naar leeftijd en geslacht.
- 2 Bevolkingsmigraties
- 3 De allochtone bevolking van België
- 4 Huishoudens en gezinnen
- 5 Nuptialiteit (Deel A) en vruchtbaarheid (Deel B)
- 6 Werkgelegenheid en regionale sociaal-economische structuren
- 7 Ruimtelijke dimensie van de werkgelegenheid
- 8 Werkgelegenheid voor vrouwen en segregatie
- 9 Scholarisatie, onderwijsniveau en tewerkstelling
- 10 Huisvesting in sociaal-economisch en geografisch perspectief
- 11 Verstedelijking (Deel A) en pendel (Deel B)

Op het einde van elk boekdeel komt een abstract in het Engels.

De promotoren danken alle personen die het op welke wijze ook mogelijk hebben gemaakt dit project te verwezenlijken. In het bijzonder gaat hun dank naar Roger Vanrenterghem (N.I.S.), en Patrick Deboosere (Steunpunt Demografie) voor hun beschikbaarheid en efficiëntie bij het leveren van de basisgegevens.

INHOUDSTAFEL

DEEL A : *NUPTIALITEIT* (overzicht)

1. Nuptialiteit in België: een schets
2. Eerste huwelijk, echtscheiding en hertrouw
3. Socio-economische karakteristieken en huwelijksstaat
4. Keuze van de huwelijkspartner

DEEL B : *VRUCHTBAARHEID*

5.	Methodologische beschouwingen.....	1
5.1.	De volkstelling als gegevensbron.....	1
5.2.	Enkele definities en methodologische opmerkingen.....	2
5.3.	Problemen en beperkingen van de analyse.....	5
5.3.1.	Kwaliteitsproblemen van de gegevens.....	5
5.3.2.	Problemen van <i>selectie</i> en <i>ensorship</i>	5
5.3.3.	Het gebruik van steekproeven en de techniek van 'afvlakken'.....	7
5.4.	Concluderende bemerkingen.....	7
6.	Niveau van de algemene vruchtbaarheid, jaren 1986-1990.....	9
6.1.	Vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk.....	9
6.2.	De vruchtbaarheid per gewest en grote geografische eenheden.....	11
6.3.	Belangrijkste karakteristieken van de vruchtbaarheid van vreemdelingen en het effect van vreemdelingen op regionaal vlak.....	27
6.4.	De Belgische vruchtbaarheid eind jaren '80 in perspectief.....	33
6.4.1.	Een vergelijking met de situatie in Europa.....	33
6.4.2.	Een schets van de evolutie van de vruchtbaarheid en van de regionale verschillen.....	37
7.	Evolutie van de vruchtbaarheid.....	41
7.1.	Een vergelijking tussen de situatie van 1986-1990 (volkstelling 1991) en de situatie van 1976-1980 (volkstelling 1981).....	41
7.2.	Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte (en kalenderjaar).....	44
7.3.	Evolutie van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers en pariteitswaarden per gewest.....	49
7.4.	Evolutie van het percentage vrouwen zonder kinderen.....	56
7.5.	Een vergelijking tussen longitudinale en transversale gegevens.....	59

8.	Evolutie van de huwelijksvruchtbaarheid.....	63
8.1.	Veranderingen op nationaal vlak.....	63
8.2.	Veranderingen op gewestelijk vlak.....	65
8.3.	Vergelijking tussen de huwelijksvruchtbaarheid en de algemene vruchtbaarheid.....	68
9.	Vruchtbaarheid naar onderwijspeil.....	69
9.1.	Verschillen in algemene vruchtbaarheid.....	69
9.1.1.	Op basis van transversale gegevens.....	69
9.1.2.	Op basis van longitudinale gegevens.....	73
9.2.	Verschillen in huwelijksvruchtbaarheid.....	81
10.	Vruchtbaarheid van Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroepen.....	87
10.1.	Inleiding.....	87
10.2.	Resultaten en inzichten van parallel onderzoek.....	88
10.3.	Definitie van ‘eerste’ en ‘tweede’ generatie migranten en problemen van selectie.....	90
10.4.	Veranderingen in de vruchtbaarheid.....	92
10.4.1.	Algemeen.....	92
10.4.2.	Binnen het huwelijk.....	101
11.	Concluderende beschouwingen.....	115
11.1.	De situatie in de jaren 1986-1990.....	115
11.2.	Veranderingen naar geboortecohorte.....	115
11.3.	Eigenlijke verschillen tussen de gewesten.....	117
	SUMMARY	121
	The main results.....	122
	1. As observed for the period 1986-1990 (transversal data).....	122
	2. The changes in fertility.....	123
	3. The effects of marriage and level of education.....	125
	4. Changes in childbearing amongst Turkish and Moroccan immigrant populations.....	126
	BIBLIOGRAFIE	129-134
	ANNEX	
	Inleiding.....	A.1
	Tabellen.....	A3 - A.90

INLEIDING

Sinds de jaren zestig is in België en in de rest van Europa zowel het relationeel als het reproductief gedrag grondig gewijzigd (zie o.a. Gullestad en Segalen, 1997; de Singly, 1993). Vruchtbaarheids- en huwelijkscijfers zijn fors gedaald; veel huwelijken worden uitgesteld en meer en meer koppels gaan samenwonen in plaats van te huwen. Tegelijkertijd is het aantal echtscheidingen gestegen en is het aantal ‘niet klassieke’ samenlevingsvormen zoals éénoudergezinnen, nieuw samengestelde gezinnen, ... gestegen. Deze recente demografische ontwikkelingen zijn het onderwerp geweest van verschillende studies (zie o.a. Boulanger et al., 1997, voor België; en Cliquet en Callens, red., 1993, Corijn, 1995a, en Schoenmaeckers en Callens, red., 1999, voor wat betreft gezinsontwikkeling in Vlaanderen en in Brussel). Gelijktijdig met deze demografische veranderingen vinden een aantal sociale veranderingen plaats zoals de positie van vrouwen —en dus ook van moeders— op de arbeidsmarkt, de enorme uitbreiding van communicatiemogelijkheden en de grotere geografische mobiliteit, de verhoging van de levensstandaard, een verder doorgedreven scolarisatie, een grotere opwaartse sociale mobiliteit; dit alles in de context van een meer ‘individualistische levensstijl’. Al deze ontwikkelingen hebben een grondige invloed gehad op het sociale leven en onvermijdelijk ook op het relationeel en reproductief gedrag van de Belgische bevolking, zowel in het noorden als in het zuiden van het land. De veranderingen in vruchtbaarheidsgedrag zijn zo grondig dat sommige onderzoekers het verantwoord achten om de ganse ontwikkeling te omschrijven als ‘de tweede demografische transitie’ (Lesthaeghe en van de Kaa, 1986).

Deze monografie —Volkstellingsmonografie nr. 5— handelt over de nuptialiteit en de vruchtbaarheid in België, belangrijke determinerende factoren van de gezins- en bevolkingsstructuur in een land. De monografie bestaat uit twee delen. In het eerste deel (“Nuptialiteit”) wordt aandacht besteed aan het huwelijkspatroon en het fenomeen echtscheiding; in het tweede deel (“Vruchtbaarheid”) gaat de aandacht naar het aantal geboorten en de timing van het krijgen van kinderen.

De veranderingen en de oorzaken van deze veranderingen in de nuptialiteit en de vruchtbaarheid worden dus samen in één enkele monografie behandeld. Deze aanpak is op twee argumenten gebaseerd. Om te beginnen zijn, zoals verder zal worden aangetoond, buitenechtelijke geboorten in België nog steeds eerder marginaal, zodat het gehuwd zijn nog altijd door een meerderheid van de bevolking wordt beschouwd als een conditie voor het krijgen van kinderen. Het tweede argument, zeker belangrijker dan het voorgaande, is dat de veranderingen in relationeel en reproductief gedrag nauw met elkaar zijn verstrengeld. Voor beide fenomenen moeten de oorzaken gezocht worden in de ‘individualisering’ van de maatschappij en vooral ook in de wijzigende maatschappelijke en sociale rollen van mannen en vrouwen.

Deze monografie is gebaseerd op individuele (zij het anonieme) gegevens van de bevolking in België zoals deze zijn waargenomen tijdens de volkstellingen van 1 maart 1981 en van 1 maart 1991. Volkstellingen bieden het grote voordeel zowel demografische (leeftijd, geslacht, huwelijksstaat, aantal kinderen, ...) alsook socio-economische (diploma, beroep, ...) gegevens te omvatten. Het doel van de monografie is om, op basis van de volkstellingsgegevens, de evolutie te beschrijven van de laatste decennia voor wat betreft de nuptialiteit en de vruchtbaarheid, en om, waar mogelijk, de geobserveerde veranderingen te plaatsen in hun sociale en economische context, om op die manier het louter *demografische* kader te overstijgen.

Soms zijn in de analyse ook registratiegegevens gebruikt. Het gaat dan niet meer zoals bij volkstellingsgegevens over karakteristieken van individuen (bv. al dan niet gehuwd zijn), maar eerder over gebeurtenissen (huwelijken).

Twee volumes

Zoals gezegd, bestaat deze monografie bestaat uit twee delen. Elk deel is voorgesteld in een apart volume. Het eerste volume (Deel A) gaat over de analyse van de nuptialiteit; het tweede (Deel B) over de analyse van de vruchtbaarheid.

Deel A (“Nuptialiteit”) start met een overzicht van het fenomeen in België in de laatste 10 jaar, en meer bepaald met een analyse van het huwelijkspatroon naar leeftijd op basis van de gegevens van 1981 en 1991 [Hoofdstuk 1]. Het tweede hoofdstuk geeft de evolutie van het aantal huwelijken, echtscheidingen en her-huwelijken op basis van gegevens van het Rijksregister. Het volgende hoofdstuk [Hoofdstuk 3] geeft een beschrijving van de niet-gehuwden, gehuwden, en gescheiden in termen van hun socio-economische karakteristieken zoals deze gekend zijn uit de volkstelling, en dit voor zowel mannen als vrouwen en voor verschillende generaties. Het laatste hoofdstuk van Deel A [Hoofdstuk 4] handelt over de keuze van de huwelijkspartner en analyseert de overeenkomsten tussen beide partners wat betreft leeftijd en nationaliteit.

De analyse van de “Nuptialiteit” is uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van Françoise Bartiaux en Christine Wattelar van *l’Institut de Démographie* van de Université catholique de Louvain (UCL, Louvain-la-Neuve). De analyse is uitgevoerd in samenwerking met Frédérique Leteneur, Jean-Luc Guyot en Simon David Yana, tijdelijke medewerkers aangeworven in het kader van het onderzoek. Voorts heeft B. Masuy (UCL, Logi) geholpen bij de aanmaak van de databestanden.

Deel B (“Vruchtbaarheid”) van de monografie omvat de analyse van de vruchtbaarheid en vangt aan met enkele methodologische beschouwingen [Hoofdstuk 5]. De eigenlijke analyse heeft in eerste instantie betrekking op de algemene vruchtbaarheid, of m.a.w. op de vruchtbaarheid van alle vrouwen van 14 jaar en ouder, ongeacht hun burgerlijke staat. Eerst wordt ingegaan op de intensiteit van de algemene vruchtbaarheid (het totaal kindertal per vrouw) voor de periode 1986-1990 (de vijf kalenderjaren vóór de eigenlijke volkstelling) [Hoofdstuk 6] en daarna op de evolutie van de vruchtbaarheid d.m.v. een vergelijkende analyse naar generatie (of geboortecohorte) [Hoofdstuk 7]. In een volgend hoofdstuk [Hoofdstuk 8] wordt de evolutie van de huwelijksvruchtbaarheid behandeld, opnieuw via een vergelijkende analyse naar generatie (maar dan van ooit gehuwde vrouwen); vervolgens [Hoofdstuk 9] worden de verschillen in timing en intensiteit van de vruchtbaarheid weergegeven in functie van het onderwijspeil. Het laatste hoofdstuk ten slotte [Hoofdstuk 10] is gewijd aan de vruchtbaarheid van de twee belangrijkste niet-Europese migrantenbevolkingen en analyseert de niveaus en de veranderingen van de vruchtbaarheid van Turkse en Marokkaanse vrouwen. Behalve zeer uitzonderlijk in enkele paragrafen waar expliciet wordt verwezen naar de vruchtbaarheid van de vreemde bevolking, hebben de gegevens van hoofdstukken 6 t/m 9 uitsluitend betrekking op vrouwen van Belgische nationaliteit.

De analyse van de “Vruchtbaarheid” is uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van Ronald Schoenmaeckers, wetenschappelijk directeur bij het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS), een wetenschappelijke instelling van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. De analyse is het resultaat van groepswerk met twee collega-onderzoekers: Edith Lodewijckx en Sylvie Gadeyne. Edith Lodewijckx is een vaste medewerkster aan het CBGS; Sylvie Gadeyne is een tijdelijke medewerkster, aangeworven in het kader van het onderzoek.

F. Bartiaux (UCL)
R. Schoenmaeckers (CBGS)
C. Wattelar (UCL)
projectverantwoordelijken

5. METHODOLOGISCHE BESCHOUWINGEN

In onderhavig hoofdstuk wordt de aard van de gegevens gepresenteerd, alsmede een aantal definities en methodologische opmerkingen die de lezer moeten helpen in een vlottere interpretatie van de resultaten. Worden achtereenvolgens behandeld:

- de volkstelling als gegevensbron (paragraaf 5.1)
- definities en methodologische opmerkingen (paragraaf 5.2)
- problemen en beperkingen van de analyse (paragraaf 5.3)
  - kwaliteitsproblemen van de gegevens (paragraaf 5.3.1)
  - problemen van selectie en censorship (paragraaf 5.3.2)
  - het gebruik van steekproeven en de techniek van het ‘afvlakken’ (paragraaf 5.3.3)
- concluderende beschouwingen (paragraaf 5.4)

5.1. De volkstelling als gegevensbron

De analyse berust voor het grootste deel op de gegevens van de Algemene Volks- en Woningtelling van 1 maart 1991. In mindere mate wordt ook gebruik gemaakt van de vorige telling van 1981. Voor vruchtbaarheidsanalyses zijn volkstellingsgegevens uitermate waardevol omdat zij, in tegenstelling tot surveygegevens, wegens de grootte van het databestand, een robuust beeld kunnen geven van de vruchtbaarheid, zowel voor de totale bevolking van het land als voor de bevolking opgesplitst naar woonplaats (bv. regio) en/of naar socio-economische karakteristieken (bv. onderwijspeil).

Niet alle Belgische volkstellingen hebben zich in het verleden geleend tot een analyse van de vruchtbaarheid. Pas in 1930 werden in België vragen gesteld naar het aantal kinderen. De informatie betrof uitsluitend kinderen geboren binnen het huidig huwelijk (het huwelijk op het ogenblik van de telling), en daarenboven moest zij worden verstrekt door de gehuwde mannen ¹. In de volkstelling van 1947 werd de vraagstelling uitgebreid naar weduwnaars en weduwen en in 1961 verder naar gescheiden of wettelijk van ‘tafel en bed gescheiden’ mannen. Pas in 1970 werd de vraag naar het aantal kinderen voor het eerst aan vrouwen gesteld. Deze ingrijpende verandering gebeurde naar aanleiding van de aanbevelingen van de Conferentie van Europese Statistici, overgenomen door de Verenigde Naties ². Ook toen gold echter nog de beperking dat de vraag enkel werd gesteld aan gehuwde vrouwen, weduwen en uit de echt gescheiden vrouwen. Pas in de volkstelling van 1981 werd de vraag aan alle vrouwen voorgelegd en werden voor de eerste keer ook kinderen van ongehuwde moeders in het gegevensbestand opgenomen. Alleen de laatste twee volkstellingen, deze van 1981 en van 1991, laten dus, naast een analyse van de *huwelijks*vruchtbaarheid, ook een analyse van de *algemene* vruchtbaarheid toe.

---

¹ Zie *Inleidingen*, “Volkstelling 1970. Deel 7 - Huwelijksvruchtbaarheid” (NIS, 1975) en “Algemene Volks- en Woningtelling 1981. Deel 7 - Vruchtbaarheid, Echtparen” (NIS, 1989).

² “Recommandations Européennes concernant les recensements de la populations de 1970”, Nations Unies, New York, 1969, ST/C.E.S./13.

De analyse van de vruchtbaarheid op basis van de volkstelling van 1991, meer bepaald het berekenen van de vruchtbaarheidscijfers (zie verder paragraaf 5.2), berust op de volgende drie vragen ³:

IN TE VULLEN DOOR ALLE VROUWEN VAN 14 JAAR EN OUDER:

1. Indien U gehuwd bent of het geweest bent, vermeld dan de datum van uw (EERSTE) huwelijk: ...
2. Hoeveel kinderen hebt U in totaal levend ter wereld gebracht? (Intussen overleden kinderen meetellen) (00 vermelden indien U geen kinderen hebt gehad)
3. Geboortjaar van al de onder (2) vermelde kinderen, te beginnen met het oudste: ...

Daarnaast wordt in de analyse uiteraard ook gebruik gemaakt van de geboortedatum van de vrouw, haar nationaliteit, en in sommige hoofdstukken, haar woonplaats (regio) en andere socio-economische karakteristieken.

5.2. Enkele definities en methodologische opmerkingen

Het centrale punt in een analyse van de vruchtbaarheid is de berekening van het leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer of LVC. Het LVC komt overeen met het gemiddeld aantal geboorten per vrouw voor een specifiek leeftijdsinterval. Het wordt berekend als de ratio (verhouding) tussen het aantal geboorten (die worden geobserveerd binnen het interval) en het aantal vrouwen. In veel statistieken wordt deze ratio vermenigvuldigd met 1.000 en is het LVC te interpreteren als het aantal geboorten voor 1.000 vrouwen. Dit wordt hier niet gedaan: in deze monografie zijn de resultaten voorgesteld als het (gemiddeld) aantal geboorten *per vrouw*. Een waarde van bv. $LVC=0,14$ moet dus worden geïnterpreteerd als 0,14 geboorten per vrouw (of 140 geboorten voor 1.000 vrouwen) binnen het betrokken interval.

Doorgaans worden leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers berekend tussen *exacte* leeftijden of tussen twee *verjaardagen*. Deze berekening komt overeen met configuratie A van Schema 5.1, een zgn. Lexis-diagram. In een Lexis-diagram komen de diagonalen overeen met de 'levenslijnen' van een generatie, de horizontale assen met de bereikte leeftijden (voorgesteld als 'x', 'x+1', ...) en de verticale met de kalenderjaren (t-1, t, t+1, ...). In deze monografie werd van de gebruikelijke procedure afgestapt en werden de LVC-waarden berekend tussen *verstreken* leeftijden, wat overeenkomt met configuratie B. Het groot voordeel van deze werkwijze is dat de geboorten in de teller van het LVC, afgeleid uit de informatie van vraag #3 (zie hoger), zich allemaal situeren in één enkel kalenderjaar. De werkwijze biedt als bijkomend voordeel dat de gemiddelde leeftijd waarrond de geboorten zich centreren, overeenkomt met een *exacte* leeftijd, d.w.z. met een verjaardag, en niet met een gemiddelde tussen twee verjaardagen. De aanpak biedt tenslotte het voordeel dat het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC) rechtstreeks kan worden berekend als de som van de aldus berekende LVC-waarden (zie verder Schema 5.2).

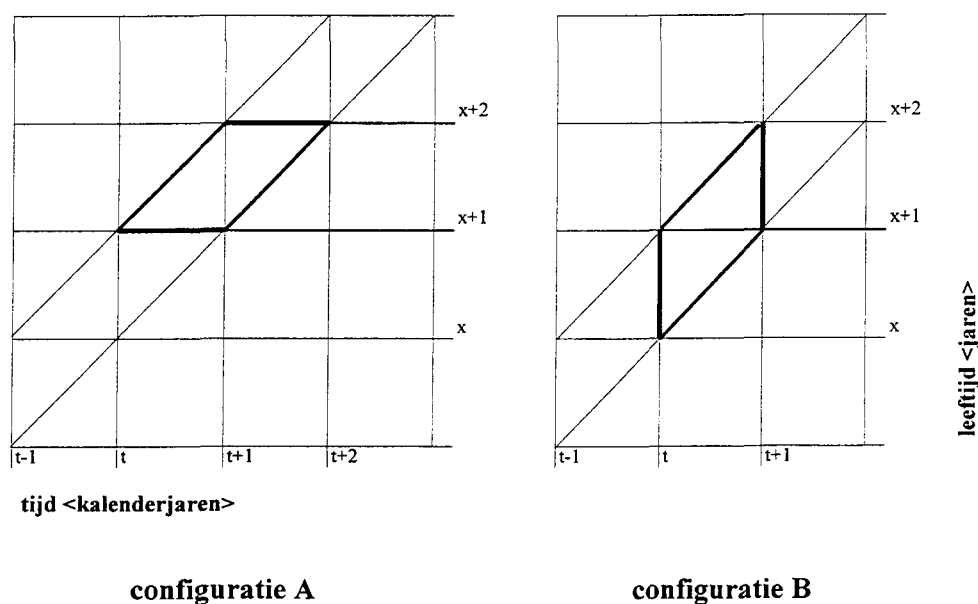
De meerderheid van de resultaten heeft betrekking op *longitudinale* maten. Alleen Hoofdstuk 6 is gebaseerd op *transversale maten* en handelt over de vruchtbaarheid in de jaren 1986-1990. Het verschil is dat longitudinale maten overeenkomen met gebeurtenissen (geboorten) van een reële geboortecohorte, of generatie van vrouwen geboren in eenzelfde jaar, en dat transversale maten overeenkomen met gebeurtenissen van een zgn. 'fictieve' cohorte. Een en ander wordt duidelijk gemaakt in het Lexis-diagram van

---

³ Het gaat over deel II van het *Individueel* telformulier.

Schema 5.2. De levenslijnen van de opeenvolgende geboortecohorten (in dit geval gegroepeerd per 5 kalenderjaren) komen overeen met de diagonalen. De contouren van de vruchtbare levensjaren van de geboortecohorten 1946-1950, alsmede deze van de fictieve cohorte voor de jaren 1986-1990 zijn in vet aangeduid. Het is duidelijk dat de geboorten van de fictieve cohorte afkomstig zijn van niet één maar van verschillende geboortecohorten, meer bepaald van 8 opeenvolgende vijfjaarlijkse geboortecohorten, de vrouwen geboren tussen 1-1-1936 (niet aangeduid op het diagram) en 31-12-1975.

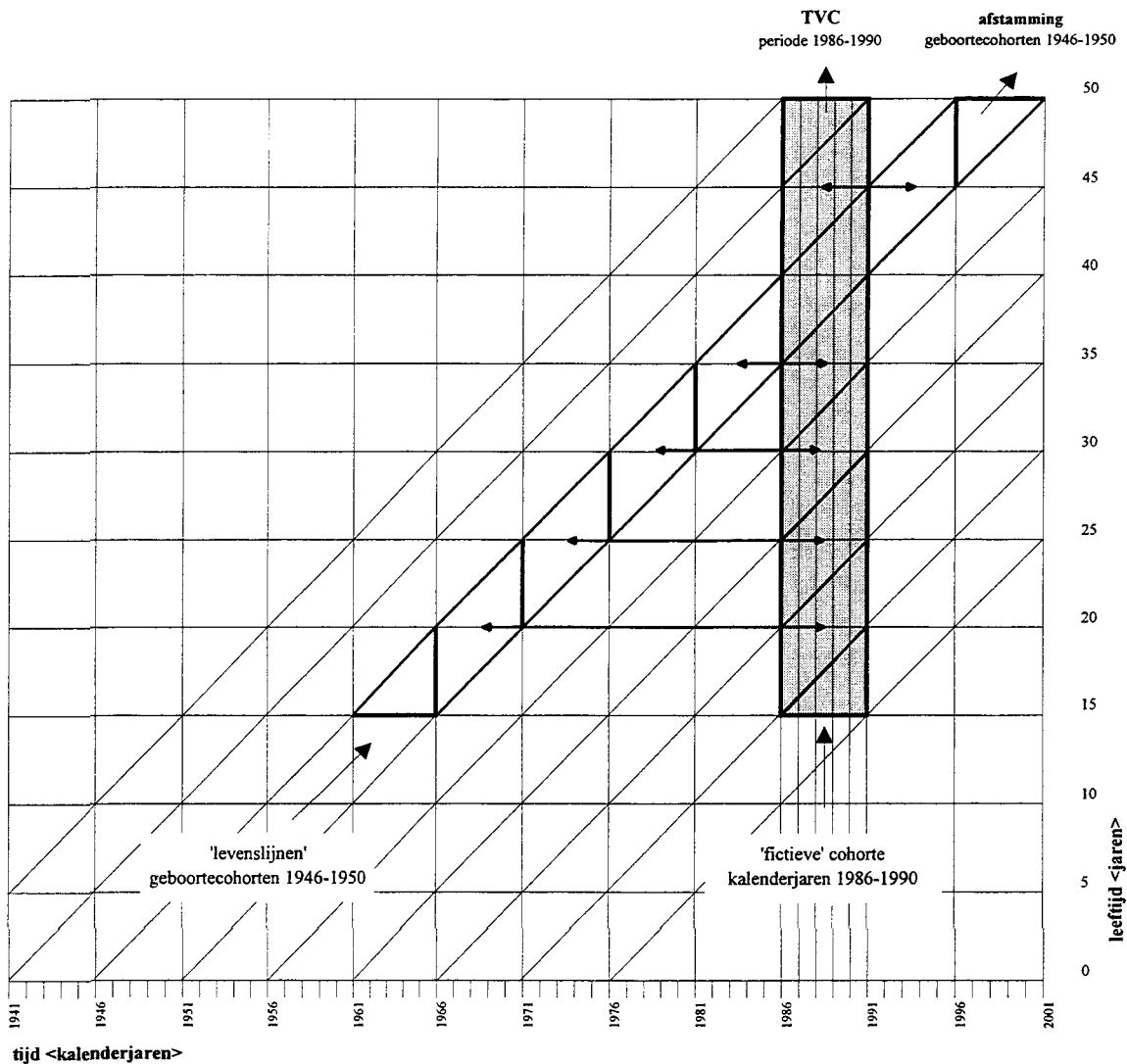
Schema 5.1 - Berekening van het leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer volgens twee configuraties

De nadruk op longitudinale maten vloeit voort uit het accentueren van de dynamiek van de vruchtbaarheid. Deze wordt onderkend door de verschillen aan te duiden tussen de opeenvolgende generaties van vrouwen. Op basis van transversale gegevens is dit onmogelijk omdat, zoals duidelijk blijkt uit Schema 5.2, deze gebaseerd zijn op gebeurtenissen van niet één maar van verschillende generaties (die samen een fictieve cohorte vormen). De aandacht voor de dynamiek van de vruchtbaarheid is gerechtvaardigd omdat veel veranderingen sinds de jaren zestig te maken hebben met generatieverschillen op het vlak van de timing van de geboorten, of de leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen (Callens en Schoenmaeckers, 1993; Willems, 1995). Het weze nog gezegd dat transversale analyses alleen geheel te verantwoorden zijn wanneer mag worden verondersteld dat er geen verschillen bestaan in de timing tussen de geboortecohorten ⁴.

⁴ Sommige demografen, bv. Ryder (1964), hebben zich precies beziggehouden met het ‘vertalen’ van periode-maten naar longitudinale maten. Zo’n aanpak veronderstelt evenwel een zekere kennis van de verschuivingen tussen de cohorten en is hier dus hoegenaamd niet van toepassing. Zie ook het naslagwerk van Wunsch en Termote (1978), meer bepaald Hoofdstuk 2, in dit verband.

Schema 5.2 - Constructie van een fictieve cohorte en berekening van het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC)

Schema 5.2 illustreert ook de berekening van het Totaal Vruchtbaarheidscijfer of het TVC. Het TVC is een periode-maat die wordt berekend als de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van een fictieve cohorte. Het is dus verkeerd om het TVC zondermeer te interpreteren als het uiteindelijk aantal kinderen, of de afstamming, van een generatie vrouwen. Alleen indien alle generaties die hebben bijgedragen tot de constructie van de fictieve cohorte, een gelijk aantal kinderen —of éézelfde afstamming— hebben en deze kinderen ook op dezelfde leeftijd krijgen —wat, zoals verder zal blijken, niet het geval is— komt de TVC-waarde overeen met de reële afstamming van deze generaties.

5.3. Problemen en beperkingen van de analyse

In deze sectie wordt geduid op enkele karakteristieken van de gegevens waarmee rekening gehouden moet worden tijdens de analyse en de interpretatie van de resultaten.

5.3.1. Kwaliteitsproblemen van de gegevens

Een eerste probleem betreft de kwaliteit van de vragen #2 en #3 (zie hoger). Al gauw bleek dat een directe berekening van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers op basis van vraag #3 onderschatte resultaten gaf. De oorzaak was dat sommige vrouwen verkeerdelijk de waarde '00' waren toegekend voor de geboortejaren (voor 'zonder kinderen'). 'Verkeerdelijk' omdat zij in vraag #2 een *missing* waarde (omdat de vraag onbeantwoord was gebleven) hadden en omdat voor hen in vraag #3 de foutieve veronderstelling werd gemaakt dat zij systematisch kinderloos waren. De oplossing bestond erin om deze vrouwen uit de berekening te verwijderen. Een andere groep diende te worden verwijderd omdat niet alle geboortejaren van de kinderen gekend waren. Het totaal aantal vrouwen dat uit de berekening van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers werd verwijderd, bleek al bij al aanvaardbaar. Op nationaal vlak betrof het voor vrouwen van Belgische nationaliteit van 15-54 jaar iets minder dan 3 percent, terwijl voor Turkse en Marokkaanse vrouwen [Hoofdstuk 10] het aantal opliep tot 8 percent. Om consistentie in de resultaten te garanderen, werd het gemiddeld kindertal niet afgeleid uit het antwoord op vraag #2, maar berekend als de som van de geraamde leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers.

Een tweede probleem heeft direct te maken met een foutieve vraagstelling. Het is m.n. onmogelijk om op basis van de volkstellingsgegevens van 1991 vruchtbaarheidscijfers te berekenen binnen een bepaald huwelijk. De enige informatie waarover men beschikt is (a) of de vrouw al dan niet gehuwd is of gehuwd geweest is; (b) indien ja, de datum van het eerste huwelijk. Het gevolg is dat een analyse van de huwelijksvruchtbaarheid [Hoofdstuk 8] moeilijk meer kan zijn dan een beschrijving van het verloop van de vruchtbaarheid bij vrouwen die gehuwd zijn of alleszins gehuwd zijn geweest, met als startpunt de datum van het huwelijk zoals gegeven in vraag #1⁵. Daarbij kan ook nog de bedenking worden gemaakt dat het ogenblik van het eerste huwelijk steeds minder overeenkomt met het begin van het eigenlijke samenwonen, althans voor wat betreft de jongste cohorten.

5.3.2. Problemen van *selectie* en *censorship*

Het werken met volkstellingsgegevens kan op het eerste gezicht aantrekkelijker lijken dan het werken met surveygegevens omdat, in tegenstelling tot deze laatste, het bestand (*a priori* althans) de totaliteit van de te bestuderen populatie omvat, en er op die manier geen problemen bestaan aangaande *selectiviteit* of representativiteit—hoofdbekommernis van een degelijke steekproeftrekking.

---

⁵ Er bestaat ook geen enkele garantie voor het feit dat respondenten vraag #1 juist hebben geïnterpreteerd en de datum van hun eerste huwelijk hebben opgegeven. Door 'eerst' tussen haakjes te plaatsen werd voor sommige vrouwen misschien de idee verwekt dat naar de datum van het huidige huwelijk werd gevraagd (dat het 'eerste' huwelijk kon zijn). Het is alleszins een feit dat deze vraag slordig is beantwoord en dat tijdens het aanmaken van het databestand door het NIS correcties zijn aangebracht op basis van informatie uit het Rijksregister. Voor de analyse werd besloten, in samenspraak met de onderzoekers van het Steunpunt voor Demografie, om de start van het huwelijk te laten overeenkomen met de 'oudste' datum, onafhankelijk van de bron (volkstelling of registratie).

Zoals een steekproefsurvey is ook een volkstelling een retrospectieve observatie en bestaat er dus ook een impliciet probleem van selectie, in die zin dat op het ogenblik van de bevraging alleen informatie van die individuen kan worden verzameld die ook aanwezig zijn, m.a.w. die niet zijn gestorven of geëmigreerd. Bij de interpretatie van de resultaten moet dus voor ogen worden gehouden dat de groep van bv. 40-jarige vrouwen waarvan gegevens worden ingezameld omtrent de vruchtbaarheid en nuptialiteit, niet alle (Belgische) vrouwen omvat die 40 jaar eerder zijn geboren; sommigen onder hen zijn overleden, anderen zijn naar het buitenland verhuisd. Dit is geen onoverkomelijk probleem in die zin dat redelijkerwijze kan worden verondersteld —zoals hier het geval is— dat de vruchtbaarheids- en nuptialiteitsgeschiedenis van de ondervraagden niet (sterk) verschillend is van diegenen die wegens sterfte of migratie, niet zijn ondervraagd. Demografen spreken in dit verband over het onafhankelijkheidsbeginsel, waarbij wordt verondersteld dat er geen verband bestaat tussen de gebeurtenis die wordt bestudeerd (vruchtbaarheid, nuptialiteit) en de storende factor (sterfte, migratie) ⁶.

Een ander, belangrijker, probleem betreft selectie, dat ter sprake komt bij de analyse van de vruchtbaarheid binnen het huwelijk. Het is evident dat de bereikte pariteit gedeeltelijk afhangt van de huwelijksduur zodat deze laatste wordt gebruikt als een controlevariabele. Wanneer de gegevens ook worden opgesplitst naar generatie, moet worden rekening gehouden met het feit dat een huwelijksduur van bv. 10 jaar niet hetzelfde voorstelt bij vrouwen van bv. 40 jaar dan bij vrouwen van 30 jaar. De pariteit na 10 jaar huwelijk bij vrouwen van 30-jarige leeftijd is afkomstig van vrouwen die vóór hun twintigste verjaardag zijn gehuwd, wat een erg jonge leeftijd is, en wat van hen dus een erg geselecteerde groep maakt met vermoedelijk een specifiek vruchtbaarheidsgedrag. Op dit probleem wordt teruggekomen bij de behandeling van de gegevens in Hoofdstuk 8 ⁷.

Dit probleem van selectie brengt ons tot het meer algemenere probleem van *censorship* of truncatie. Het hiervoor genoemde probleem vindt zijn oorsprong in het feit dat de volledige vruchtbaarheids- geschiedenis (of nuptialiteitsgeschiedenis) niet gekend is; het toekomstige deel ervan is, zou men kunnen zeggen, 'gecensureerd'. Een implicatie is dat voor een groot deel van de vrouwen —in theorie voor alle vrouwen jonger dan 55 jaar ⁸— het uiteindelijke kindertal (of afstamming) niet (precies) gekend is, aangezien een stuk van de vruchtbaarheid nog moet worden gerealiseerd. Het is ook duidelijk dat de fout —het verschil tussen het bereikte kindertal (dat gekend is) en het uiteindelijke kindertal (dat afhangt van gebeurtenissen in de toekomst)— groter is op jongere leeftijd. Een praktische implicatie is dat een groot aantal figuren een variabel aantal observatiepunten vertoont (voor vrouwen geboren na bv. 1965 kunnen geen pariteitswaarden op leeftijd 25 en meer worden berekend: slechts een heel klein deel van hen had reeds deze leeftijd bereikt op het ogenblik van de volkstelling).

Het probleem van censorship heeft te maken met het feit dat de observatie onvolledig is, gewoon omdat een deel van de gebeurtenissen zich in de toekomst situeert. Het probleem is dus niet eigen aan volkstellingsgegevens maar komt voor bij alle soorten van gegevensbronnen. Dit verklaart de populariteit van de transversale analyse. Deze geeft wel een volledig beeld van de levensloop, maar is, zoals hiervoor werd aangetoond (zie meer bepaald Schema 5.2) gebaseerd op een fictieve cohorte, waardoor de resultaten niet noodzakelijk overeenkomen met de werkelijkheid.

---

⁶ Omtrent het 'onafhankelijkheidsbeginsel' of '*condition of independence*', zie Wunsch en Termote (1978), Hoofdstuk 1.

⁷ Omtrent retrospectieve observatie en selectieproblemen, zie ook Pressat (1961), pp. 68-70.

⁸ 55 jaar omdat dit de limietleeftijd is voor het berekenen van vruchtbaarheidscijfers in de officiële Belgische statistieken.

5.3.3. Het gebruik van steekproeven en de techniek van het 'afvlakken'

Bij de analyse van de vruchtbaarheid werd geen gebruik gemaakt van de totaliteit van de gegevens. De reden is eenvoudigweg dat de verwerking moest gebeuren met een PC die het totale gegevensbestand niet aankon. Als praktische oplossing werd geopteerd om de analyse te baseren op een steekproef van 1:5 of 20 percent van het totale gegevensbestand. Hierdoor kon bij de analyse alleen maar rekening worden gehouden met grote geografische eenheden. Er deden zich geen problemen voor bij het berekenen van de vruchtbaarheidscijfers voor Vlaanderen of Wallonië, maar voor het Brussels Gewest was duidelijk sprake van een probleem van statistische variantie. Bij de vruchtbaarheidsanalyse van Turkse en Marokkaanse vrouwen werd wel gebruik gemaakt van het volledige gegevensbestand.

Geboorten zijn eerder een zeldzaam fenomeen zodat vruchtbaarheidscurven geen regelmatig verloop vertonen. Dit is geen rechtstreeks gevolg van het werken met steekproeven; het probleem zou zich ook voordoen wanneer het volledige gegevensbestand wordt gebruikt, maar het werken met steekproeven heeft het probleem natuurlijk wel scherper gesteld. De bedoeling van deze analyse is niet om een statistisch naslagwerk te zijn —daarvoor staan de officiële statistieken van het NIS ter beschikking. Wel is het de bedoeling om trends en verschillen tussen subgroepen te onderkennen. Omdat de curven op basis van de geobserveerde gegevens meestal een (erg) grillig verloop kennen, worden ze afgevlakt door gebruik van de zgn. *trimean*-formule van Tukey (1977):

$$T_i = \frac{1}{4} * (r_{i-1} + 2*r_i + r_{i+1}),$$

waarin T_i de *trimean* is en overeenkomt met de afgevlakte waarde, en r_{i-1} , r_i , en r_{i+1} met de geobserveerde waarden. Bij de figuren wordt aan deze procedure herinnerd door in de titel te verwijzen naar het feit dat het afgevlakte waarden betreft.

5.4. Concluderende bemerkingen

Deze analyse werd opgesteld als een visuele verkenning van de niveaus en de verschuivingen van de vruchtbaarheid op basis van de volkstellingsgegevens van 1991. In deze monografie worden in de eerste plaats figuren gepresenteerd en geen tabellen. Het cijfermateriaal dat de basis vormde voor de aanmaak van de figuren is voorgesteld in de tabellen in annex.

Een ander belangrijk element is dat op een nogal systematische manier aandacht is gegeven aan de verschillen tussen de drie gewesten, zowel wat betreft het huidig niveau van de vruchtbaarheid (jaren 1986-1990) als wat betreft de veranderingen in vruchtbaarheidsgedrag naar generatie. Naast de verschillen tussen de gewesten wordt soms ook aandacht gegeven aan de verschillen tussen de provincies. De opdeling van de gegevens naar administratieve eenheid was geen simpele taak o.m. omdat na de volkstelling van 1991 de provincie Brabant opgesplitst werd in Vlaams- en Waals Brabant. Bij de opdeling naar gewest, omvat het Vlaams Gewest de gegevens van de provincies Antwerpen, Limburg, Oost- en West-Vlaanderen, en van de arrondissementen Halle-Vilvoorde en Leuven. Op een gelijkaardige manier omvat het Waals Gewest de data van de provincies Henegouwen, Luik, Luxemburg en Namen, alsmede deze van het arrondissement Nijvel. Het Brussels Gewest omvat de gegevens van het arrondissement Brussel, zijnde de stad Brussel en de 19 randgemeenten. Wanneer de resultaten zijn gegroepeerd naar provincie en naar gewest, worden in sommige gevallen geen cijfers getoond voor de provincie 'Brabant' (zie bv. Figuur 6.3A en 6.3B). Daar waar wel resultaten voor de provincie 'Brabant' zijn gegeven (zie bv. Tabel 6.3) omvatten deze, conform aan de code-indeling van het NIS, naast de

gegevens voor de arrondissementen Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel, ook de gegevens voor het arrondissement 'Brussel-Hoofdstad'.

Zoals hoger reeds aangeduid, zijn de resultaten opgesteld voor vrouwen van Belgische nationaliteit, behalve wanneer expliciet het tegendeel wordt vermeld. Het is tevens de eerste maal dat de vruchtbaarheid van de twee belangrijkste groepen van niet-Europese vreemdelingen (Turken en Marokkanen) het onderwerp uitmaken van een aparte analyse [Hoofdstuk 10] in het kader van een volkstellingsmonografie.

6. NIVEAU VAN DE ALGEMENE VRUCHTBAARHEID, JAREN 1986-1990

Dit hoofdstuk is in verschillende delen opgesplitst. Het eerste deel handelt over het niveau van de vruchtbaarheid in Het Rijk (paragraaf 6.1) en het tweede deel belicht de regionale verschillen (paragraaf 6.2). Vervolgens wordt aandacht besteed aan de aanwezigheid van vreemdelingen en aan het effect ervan op de vruchtbaarheid (paragraaf 6.3). In de laatste delen tenslotte wordt de Belgische vruchtbaarheid in een Europees perspectief geplaatst (paragraaf 6.4) en wordt de evolutie ervan beschreven op grond van reeds bestaande statistieken en analyses (paragraaf 6.5).

6.1. Vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk

Figuur 6.1 geeft de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk en het bijbehorende Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC) voor Belgen alleen ¹ en voor Belgen en vreemdelingen samen voor de periode 1986-1990. Deze periode komt *grosso modo* overeen met de laatste 5 jaar vóór de telling van 1 maart 1991. De keuze voor een vijfjaarlijkse periode (i.p.v. één enkel jaar) is ingegeven door het feit dat met een groter aantal geboorten een meer robuust beeld wordt verkregen van het verloop van de vruchtbaarheid. Een vijfjaarlijkse periode is alleszins minder afhankelijk van mogelijke jaarlijkse schommelingen. De vruchtbaarheidscijfers in Figuur 6.1 zijn gemiddelden van de jaarlijkse geboortecijfers en komen dus overeen met de kans op een geboorte zes maanden vóór en zes maanden na de leeftijd die wordt aangegeven op de x-as ².

In 1986-1990 bedroeg het TVC voor Belgen alleen 1,50 kinderen per vrouw. Het TVC is gelijk aan de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers. Het geeft dus “het gemiddeld aantal kinderen weer dat een vrouw ter wereld zou brengen indien voor de gehele lengte van het reproductieve leeftijdsinterval, dezelfde vruchtbaarheidscijfers [als deze geobserveerd voor de jaren 1986-1990] zouden blijven gelden” ³. Het TVC is een artificiële indicator, gebaseerd op de vruchtbaarheidscijfers van een fictieve cohorte en het resultaat komt niet noodzakelijker wijze overeen met de reële afstamming van een geboortecohorte. Een en ander zal duidelijker worden in de volgende hoofdstukken waar het gaat over de longitudinale analyse. Anderzijds wordt bij de opstelling van het TVC wel rekening gehouden met de leeftijdsstructuur (wat bv. niet het geval is met het bruto geboortecijfer) en vormt het TVC een goede indicator voor het niveau van de vruchtbaarheid voor het betrokken jaar of periode.

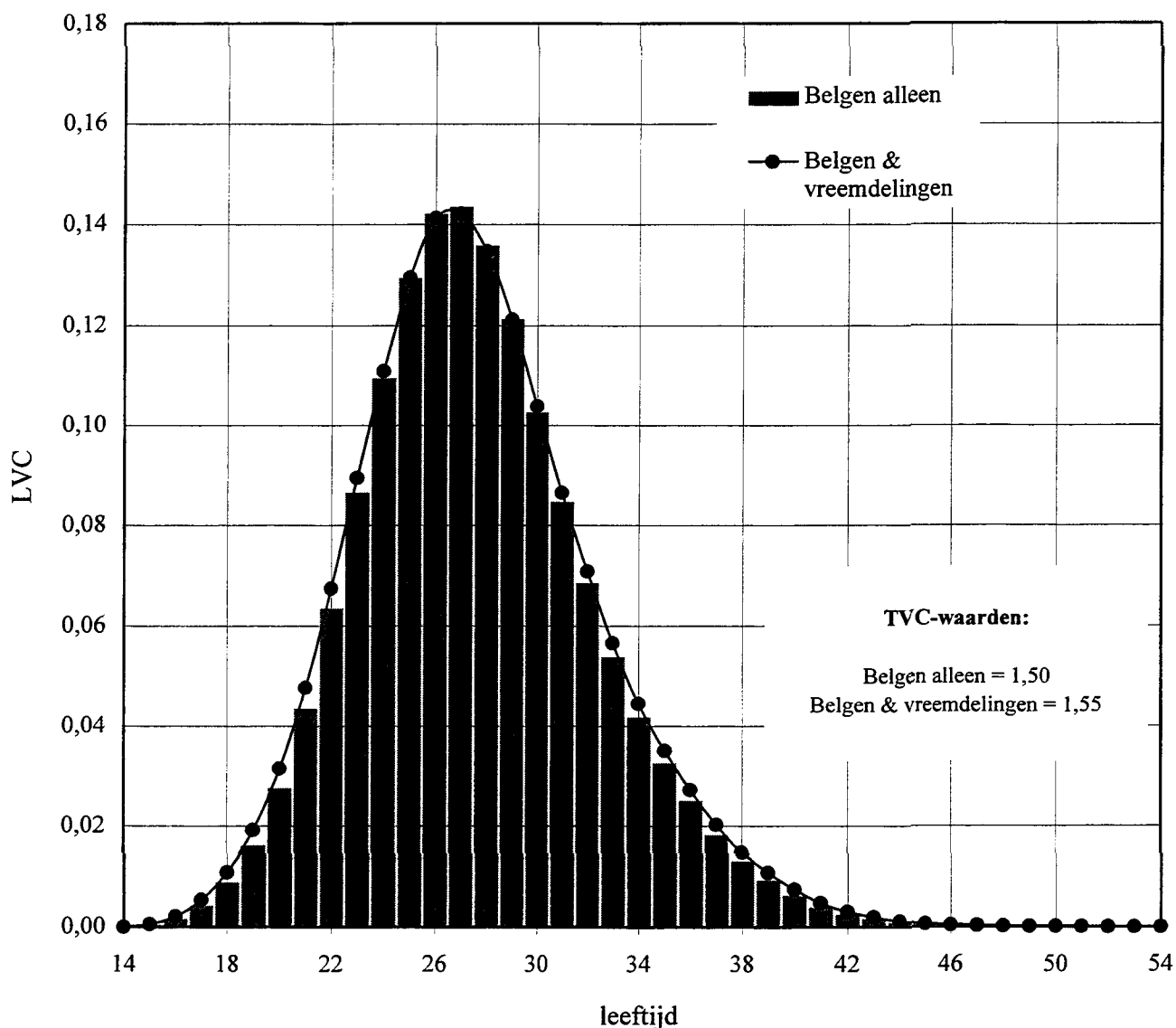
Zoals uit Figuur 6.1 kan worden afgeleid, verhoogt de aanwezigheid van vreemdelingen het TVC van 1,50 naar 1,55 kinderen, een stijging van amper 3 procent. Op het ogenblik van de volkstelling maakten vreemdelingen 9 procent van de totale bevolking uit (het gaat hier over vreemdelingen van alle nationaliteiten, uit Europese en uit niet-Europese landen, zie deel “België”, Raad van Europa, 1992). Hun aanwezigheid heeft ook geen groot effect op de leeftijdsstructuur van de vruchtbaarheid. Een vergelijking tussen de curve en de staafdiagrammen in Figuur 6.1 wijst op een (lichte) verhoging van de vruchtbaarheid voor alle leeftijden. Bij nader inzicht blijkt wel dat de verschillen (iets) groter zijn op jonge leeftijd, waaruit kan worden afgeleid dat vreemdelingen een jonger vruchtbaarheidsprofiel hebben dan Belgen. Dit zal duidelijker worden in Hoofdstuk 10 dat handelt over de belangrijkste groepen van vreemdelingen van niet-Westerse landen, nl. Turken en Marokkanen.

¹ D.w.z. voor vrouwen die op het ogenblik van de volkstelling de Belgische nationaliteit hadden.

² Zie paragraaf 5.2, meer bepaald configuratie B in Schema 5.1.

³ Vrij naar Wijewickrema, Willems e.a. (1984), p. 124. Zie ook Schema 5.2.

Figuur 6.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk, voor Belgen alleen en voor Belgen en vreemdelingen samen, gemiddelden jaren 1986-1990 (afgevlakte waarden)

Volgens Figuur 6.1 ligt de piekleeftijd van de vruchtbaarheid op 26 à 27-jarige leeftijd. Iets meer dan 14 vrouwen op 100 hebben dus in het jaar dat ze 26 of 27 worden een geboorte. De curve van de vruchtbaarheid is niet helemaal symmetrisch: er worden méér kinderen geboren na de piekleeftijd van 26-27 jaar (ong. 48%) dan vóór deze leeftijd (42%). De vruchtbaarheid van de Belgen anno 1986-1990 volgt dus een relatief oud patroon. Toch blijft het krijgen van kinderen op oudere leeftijd eerder een bescheiden fenomeen: minder dan 15 percent van de geboorten vindt plaats na de leeftijd van 32 jaar. Meer dan de helft van alle geboorten —56 percent om precies te zijn— gebeurt in een relatief kort leeftijdsinterval, tussen 25 en 32 jaar. De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun kinderen krijgen, is 27,7 jaar. Die leeftijd is dezelfde voor Belgen alleen als voor Belgen en vreemdelingen samen.

Het cijfermateriaal voor Figuur 6.1 wordt gegeven in Tabel 6.1. Tabel 6.1 omvat zowel de geobserveerde als de afgevlakte leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (zie paragraaf 5.3.3). Uit de gegevens wordt duidelijk dat de techniek van afvlakken geen noemenswaardig effect heeft op de intensiteit of de timing van de vruchtbaarheid: de TVC waarden en de gemiddelde leeftijd bij de geboorte blijven nagenoeg onveranderd.

6.2. De vruchtbaarheid per gewest en grote geografische eenheden

In deze sectie worden de vruchtbaarheidsverschillen verduidelijkt tussen de gewesten, de provincies en de arrondissementen. De eerste figuren geven de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per gewest (Figuur 6.2) en per provincie voor elk gewest afzonderlijk (Figuren 6.3A & 6.3B).

Uit Figuur 6.2 blijkt dat in België niet één, maar twee, en zo men wilt zelfs drie ‘regimes’ van vruchtbaarheid kunnen onderkend worden. De patronen in het Vlaams en het Waals Gewest zijn verschillend, maar vertonen onderling relatief veel overeenkomsten in vergelijking met het vruchtbaarheidspatroon in het Brussels Gewest. Het Brussels Gewest kent tegenover Vlaanderen en Wallonië een uitgesproken ‘oud’ vruchtbaarheidspatroon. De piekwaarden zijn er gesitueerd op 28-29 jaar, tegenover 26-27 jaar in Vlaanderen en Wallonië. Ook opvallend voor het Brussels Gewest zijn de hoge vruchtbaarheidscijfers na de leeftijd van 32 jaar. Het Brussels Gewest heeft tenslotte veruit het laagste vruchtbaarheidsniveau van het land: een TVC-waarde van amper 1,26 kinderen tegenover 1,45 voor het Vlaams Gewest en 1,66 voor het Waals Gewest. Wanneer rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van vreemdelingen verdwijnt het verschil tussen het Brussels en het Vlaams Gewest bijna helemaal. Voor Belgen en vreemdelingen samen stijgt de TVC-waarde in het Brussels Gewest (waar 30,4% van alle vreemdelingen woonachtig zijn) met 17 percent tot 1,47 kinderen, amper 0,02 kinderen minder dan in het Vlaams Gewest (1,49).

Vlaanderen en Wallonië vertonen overeenkomsten in vergelijking met Brussel, maar er bestaan ook aanzienlijke verschillen tussen beide gebieden. De hogere vruchtbaarheid in het Waals Gewest (14% hoger dan in Vlaanderen) gaat samen met hogere vruchtbaarheidscijfers op zowel jonge als oudere leeftijd. Vanaf de leeftijd van 32 jaar leunt het Waals profiel zelfs nauw aan bij dat van het Brussels Gewest. Nog meer in het oog springend zijn de hogere vruchtbaarheidscijfers vóór 24 jaar. Impliceert dit dat het uitstellen van het eerste kind naar een latere leeftijd minder sterk is in Wallonië dan in Vlaanderen? Of betekent dit reeds de terugkeer naar de situatie van vóór de start van de uitstelbeweging? Deze vragen worden beantwoord aan de hand van de longitudinale analyses in de volgende hoofdstukken.

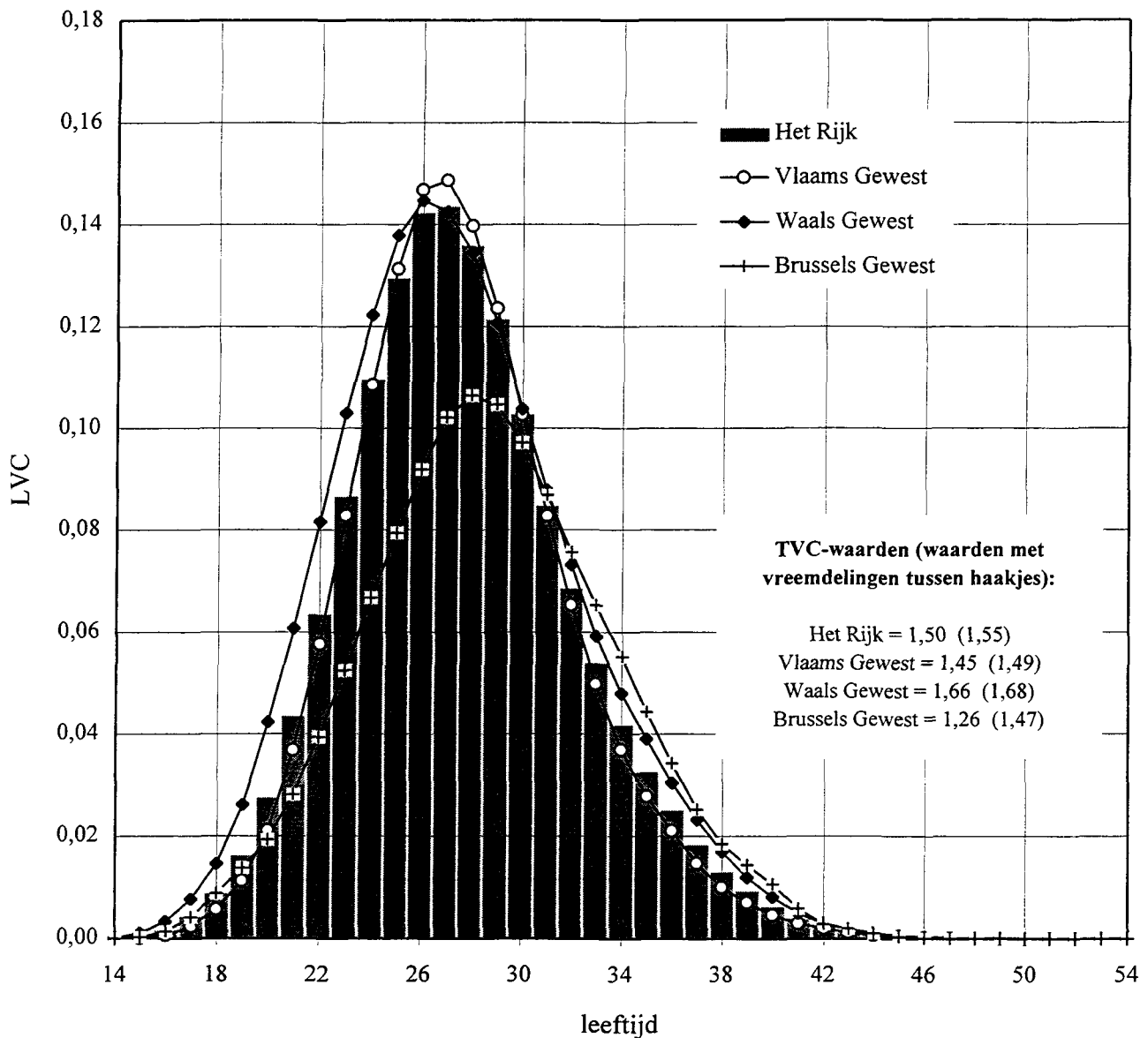
Het cijfermateriaal voor Figuur 6.2 wordt gegeven in Tabel 6.2. Zoals in Tabel 6.1 worden ook hier zowel de geobserveerde als de afgevlakte waarden gegeven. Opnieuw blijkt dat het afvlakken weinig effect heeft op de onderzoeksresultaten.

Figuren 6.3A en 6.3B illustreren de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per provincie in resp. het Vlaams en het Waals Gewest. Intern vertonen de gewesten evenmin een homogeen vruchtbaarheidspatroon, alhoewel er meer homogeniteit blijkt te bestaan in Vlaanderen dan in Wallonië. Het Vlaams Gewest kent duidelijk één uitschieter, m.n. de provincie West-Vlaanderen, die een merkelijk hogere vruchtbaarheid heeft dan de overige provincies (1,60 kinderen tegenover 1,43 in Antwerpen en 1,39 in Oost-Vlaanderen en Limburg). De verschillen zijn het resultaat van een hogere vruchtbaarheid op jonge leeftijd en een (veel) hogere vruchtbaarheid op de piekleeftijden (26-27 jaar). De iets hogere vruchtbaarheid van Antwerpen tegenover Oost-Vlaanderen en Limburg komt voort uit de hogere cijfers tussen 27 jaar (piekleeftijd) en 32 jaar. Zonder dat gezegd kan worden dat Limburg zich echt onderscheid van de

Tabel 6.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk, voor Belgen alleen en voor Belgen en vreemdelingen samen, gemiddelden jaren 1986-1990 (20%-steekproef)

leeftijd	geobserveerde waarden		afgevlakte waarden	
	Belgen alleen	Belgen en vreemdelingen	Belgen alleen	Belgen en vreemdelingen
14	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001
15	0,0002	0,0003	0,0004	0,0006
16	0,0013	0,0017	0,0016	0,0021
17	0,0036	0,0048	0,0042	0,0054
18	0,0082	0,0102	0,0088	0,0108
19	0,0151	0,0180	0,0161	0,0192
20	0,0262	0,0307	0,0275	0,0316
21	0,0427	0,0468	0,0435	0,0478
22	0,0623	0,0667	0,0635	0,0675
23	0,0866	0,0898	0,0865	0,0895
24	0,1106	0,1116	0,1094	0,1109
25	0,1299	0,1304	0,1294	0,1295
26	0,1471	0,1457	0,1422	0,1413
27	0,1445	0,1435	0,1435	0,1422
28	0,1379	0,1362	0,1358	0,1347
29	0,1230	0,1230	0,1213	0,1213
30	0,1014	0,1029	0,1026	0,1038
31	0,0846	0,0865	0,0847	0,0865
32	0,0680	0,0704	0,0685	0,0709
33	0,0534	0,0563	0,0539	0,0567
34	0,0407	0,0437	0,0417	0,0446
35	0,0321	0,0346	0,0326	0,0351
36	0,0253	0,0273	0,0250	0,0272
37	0,0175	0,0196	0,0182	0,0203
38	0,0127	0,0146	0,0130	0,0148
39	0,0089	0,0105	0,0092	0,0108
40	0,0063	0,0075	0,0062	0,0074
41	0,0034	0,0043	0,0039	0,0048
42	0,0024	0,0031	0,0025	0,0031
43	0,0016	0,0019	0,0016	0,0020
44	0,0007	0,0011	0,0009	0,0012
45	0,0005	0,0007	0,0005	0,0007
46	0,0003	0,0005	0,0003	0,0005
47	0,0001	0,0003	0,0001	0,0003
48	0,0000	0,0002	0,0001	0,0002
49	0,0001	0,0002	0,0000	0,0002
50	0,0000	0,0002	0,0000	0,0002
51	0,0000	0,0001	0,0000	0,0001
52	0,0000	0,0001	0,0000	0,0001
53	0,0000	0,0001	0,0000	0,0001
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,50	1,55	1,50	1,55
gemiddelde leeftijd bij geboorte	27,68	27,71	27,68	27,71

Figuur 6.2 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk en per gewest, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990 (afgevlakte waarden)

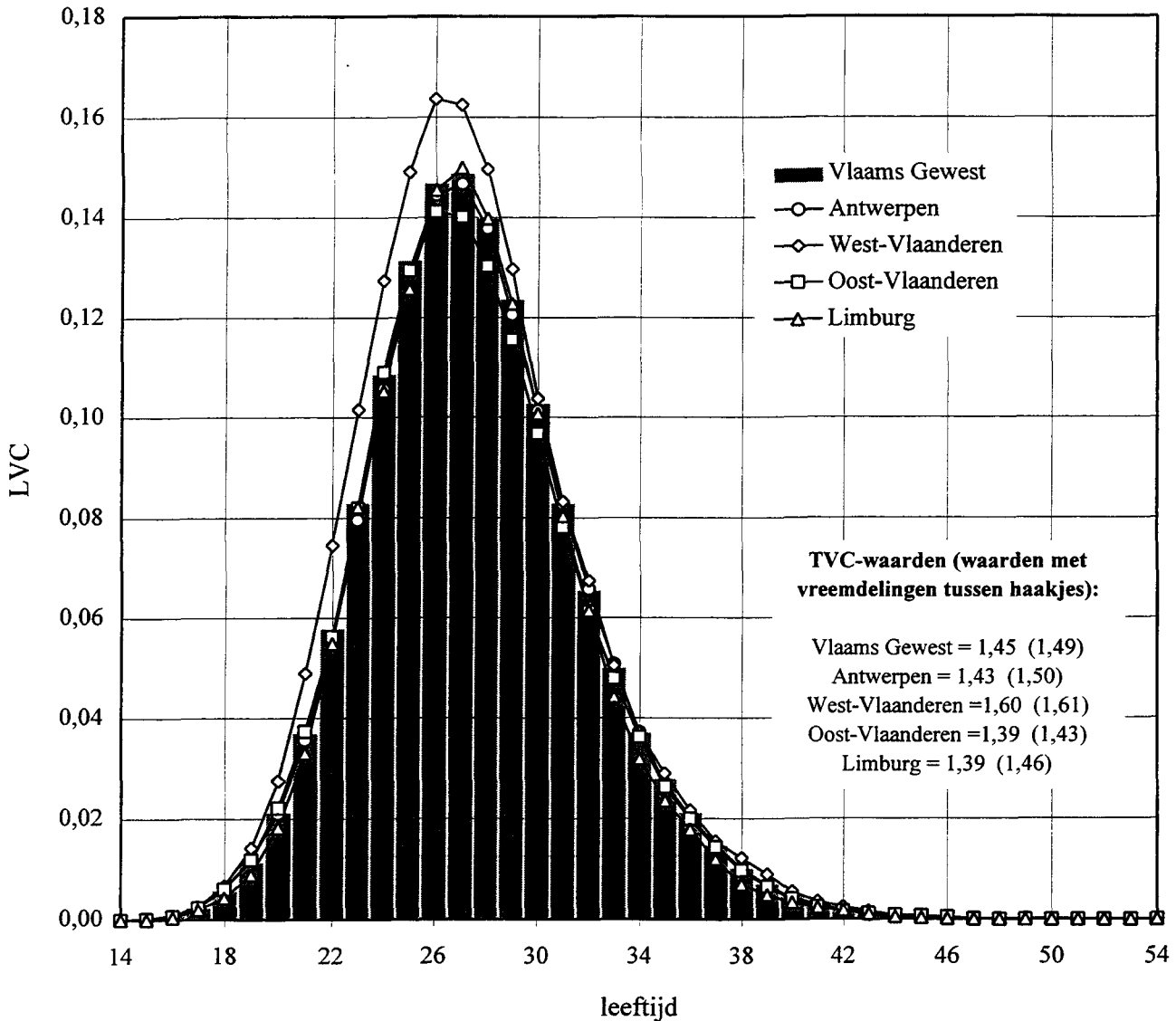
rest van Vlaanderen, vertoont de provincie toch merkelijk lagere waarden op oudere leeftijd.

Het Waals Gewest kenmerkt zich door een meer verscheiden beeld. De provincies met de extreemste waarden betreffen Henegouwen met de laagste vruchtbaarheid (TVC=1,59) en Luxemburg met de hoogste vruchtbaarheid (TVC=1,89). De hoge vruchtbaarheid in Luxemburg gaat gepaard met een heel hoge vruchtbaarheid op de piekleeftijd (een LVC-waarde van bijna 0,18 tegenover piekwaarden van 0,14 en 0,15 voor de andere provincies in het land) en een relatief hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd. Het laag niveau in Henegouwen bestaat ondanks de relatief hoge vruchtbaarheid op jonge leeftijd

**Tabel 6.2 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers
voor Het Rijk en per gewest, Belgen alleen,
gemiddelde waarden jaren 1986-1990 (20%-steekproef)**

leeftijd	geobserveerde waarden				afgevlakte waarden			
	Het Rijk	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Gewest	Het Rijk	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Gewest
14	0,0001	0,0000	0,0002	0,0000	0,0001	0,0000	0,0002	0,0000
15	0,0002	0,0000	0,0006	0,0000	0,0004	0,0001	0,0011	0,0003
16	0,0013	0,0005	0,0029	0,0012	0,0016	0,0007	0,0033	0,0014
17	0,0036	0,0019	0,0069	0,0034	0,0042	0,0024	0,0077	0,0041
18	0,0082	0,0052	0,0139	0,0085	0,0088	0,0057	0,0147	0,0088
19	0,0151	0,0106	0,0239	0,0147	0,0161	0,0113	0,0262	0,0138
20	0,0262	0,0188	0,0433	0,0171	0,0275	0,0212	0,0424	0,0193
21	0,0427	0,0364	0,0591	0,0283	0,0435	0,0369	0,0608	0,0282
22	0,0623	0,0559	0,0817	0,0389	0,0635	0,0578	0,0816	0,0394
23	0,0866	0,0828	0,1038	0,0514	0,0865	0,0829	0,1029	0,0526
24	0,1106	0,1101	0,1224	0,0686	0,1094	0,1085	0,1222	0,0668
25	0,1299	0,1310	0,1403	0,0785	0,1294	0,1313	0,1378	0,0794
26	0,1471	0,1529	0,1483	0,0921	0,1422	0,1468	0,1447	0,0919
27	0,1445	0,1502	0,1420	0,1050	0,1435	0,1487	0,1425	0,1021
28	0,1379	0,1415	0,1379	0,1063	0,1358	0,1398	0,1346	0,1064
29	0,1230	0,1259	0,1205	0,1081	0,1213	0,1235	0,1207	0,1046
30	0,1014	0,1007	0,1040	0,0961	0,1026	0,1026	0,1038	0,0972
31	0,0846	0,0832	0,0866	0,0884	0,0847	0,0828	0,0879	0,0869
32	0,0680	0,0641	0,0744	0,0746	0,0685	0,0654	0,0732	0,0756
33	0,0534	0,0502	0,0573	0,0649	0,0539	0,0499	0,0592	0,0653
34	0,0407	0,0353	0,0478	0,0567	0,0417	0,0370	0,0481	0,0552
35	0,0321	0,0272	0,0393	0,0425	0,0326	0,0278	0,0390	0,0443
36	0,0253	0,0217	0,0298	0,0356	0,0250	0,0211	0,0305	0,0343
37	0,0175	0,0137	0,0232	0,0235	0,0182	0,0147	0,0232	0,0253
38	0,0127	0,0098	0,0167	0,0185	0,0130	0,0101	0,0170	0,0185
39	0,0089	0,0070	0,0114	0,0135	0,0092	0,0071	0,0120	0,0144
40	0,0063	0,0044	0,0085	0,0121	0,0062	0,0046	0,0081	0,0106
41	0,0034	0,0028	0,0041	0,0047	0,0039	0,0031	0,0050	0,0059
42	0,0024	0,0022	0,0030	0,0020	0,0025	0,0021	0,0030	0,0029
43	0,0016	0,0012	0,0019	0,0028	0,0016	0,0013	0,0020	0,0020
44	0,0007	0,0006	0,0011	0,0005	0,0009	0,0007	0,0012	0,0011
45	0,0005	0,0005	0,0007	0,0005	0,0005	0,0004	0,0007	0,0004
46	0,0003	0,0002	0,0004	0,0000	0,0003	0,0002	0,0004	0,0001
47	0,0001	0,0001	0,0002	0,0000	0,0001	0,0001	0,0002	0,0000
48	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001
49	0,0001	0,0000	0,0001	0,0003	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001
50	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001
51	0,0000	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
52	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
53	0,0000	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,50	1,45	1,66	1,26	1,50	1,45	1,66	1,26

Figuur 6.3A - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per provincie:
 (A) Vlaams Gewest, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990
 (afgevlakte waarden)

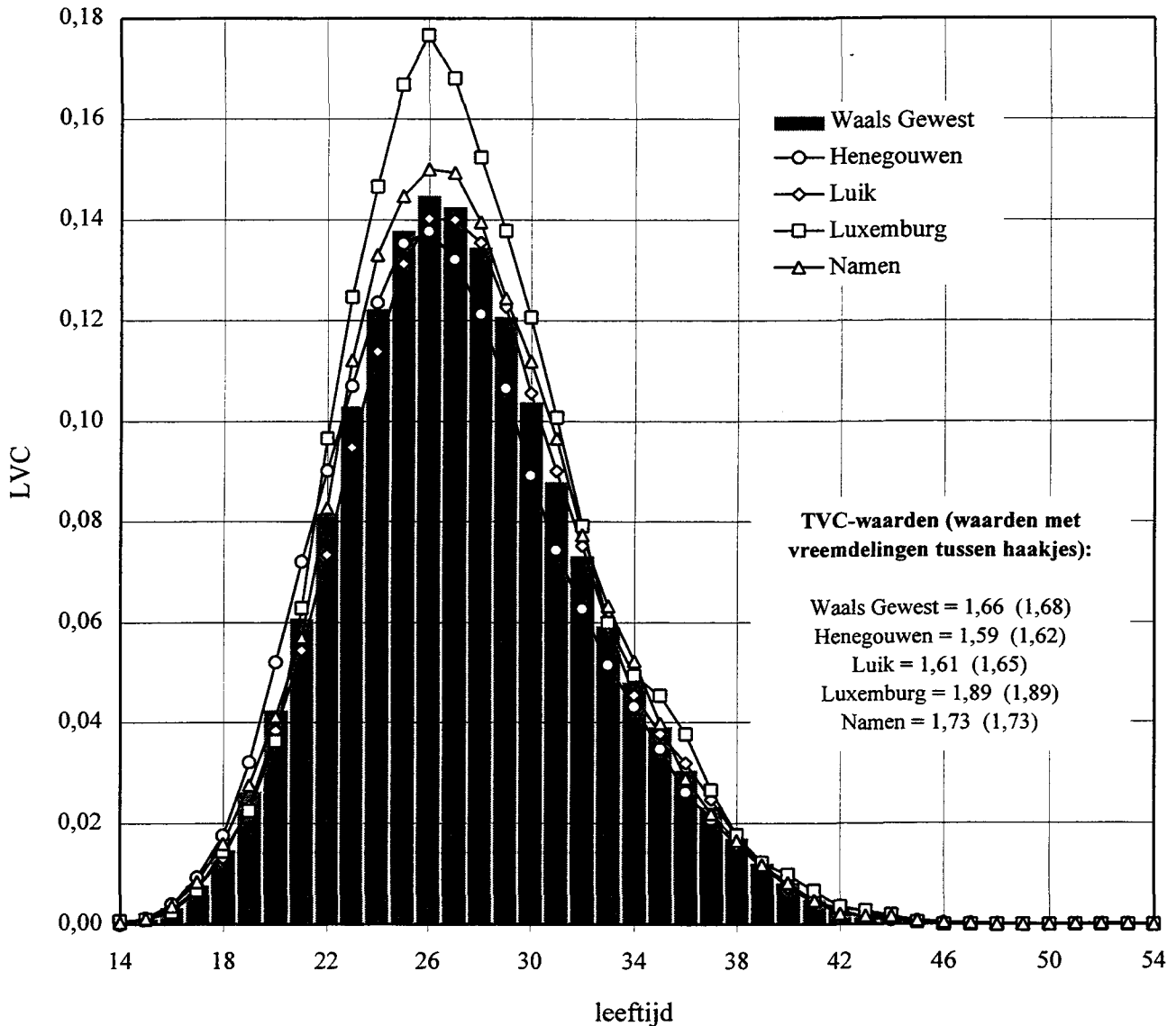

en heeft alles te maken met een lage vruchtbaarheid op de piekleeftijden en vooral tussen 27 en 34 jaar. Namen en Luik kennen beide een 'modern' verloop, d.w.z. een lage vruchtbaarheid op jonge leeftijd en een relatief hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd. De grote verschillen situeren zich tussen 22 en 28 jaar met een (uitgesproken) hogere vruchtbaarheid in Namen.

Figuren 6.4 t/m 6.6 illustreren de gegevens per gewest, provincie en arrondissement. Het gaat achtereenvolgens over het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (Figuur 6.4), de vruchtbaarheidscijfers voor een selecte groep van 5-jaarlijkse leeftijdsintervallen (Figuur 6.5), en de gemiddelde leeftijd bij de geboorte

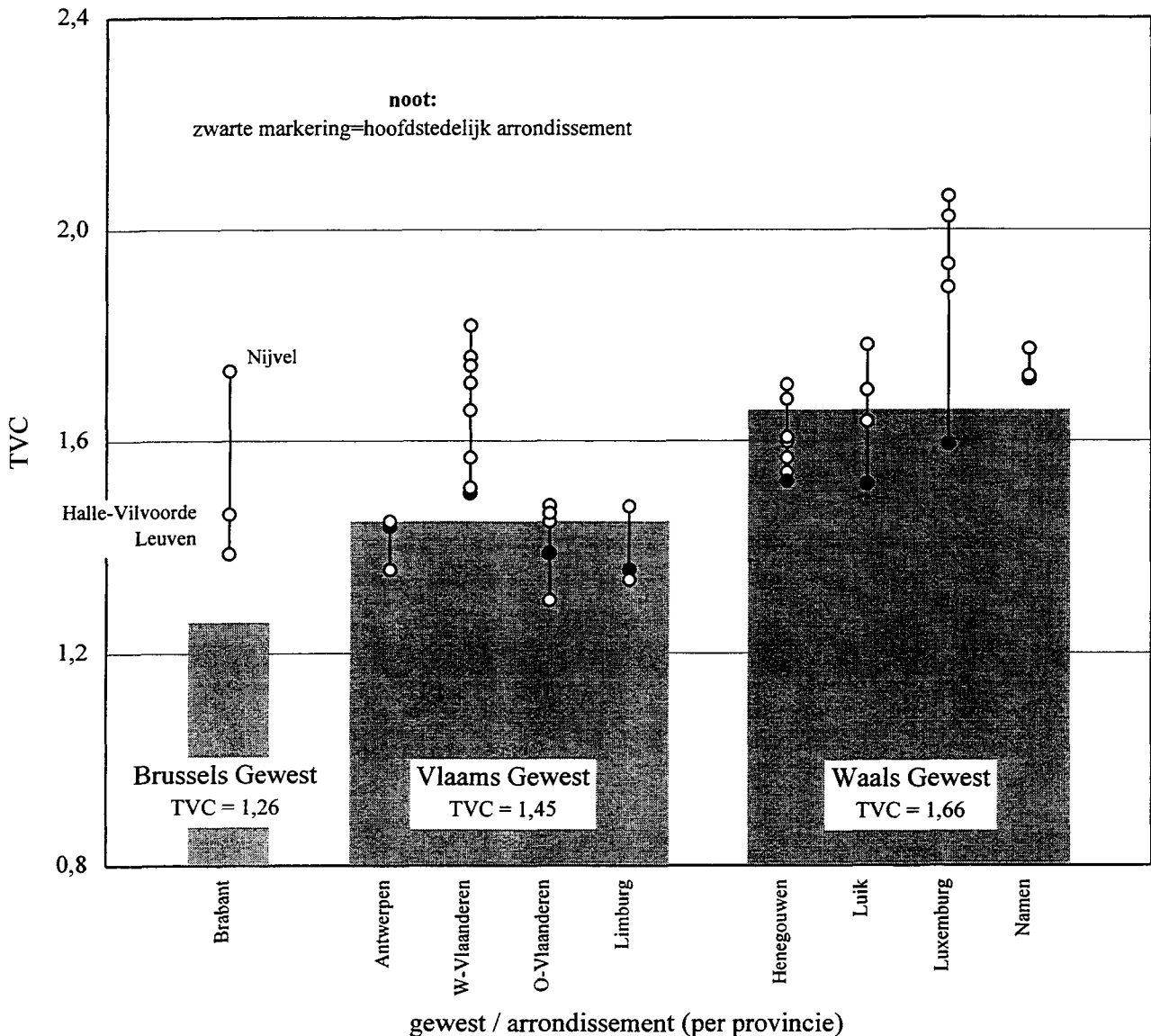
Figuur 6.3B - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per provincie:
 (B) Waals Gewest, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990
 (afgevlakte waarden)

(Figuur 6.6). Het cijfermateriaal voor de drie figuren wordt weergegeven in Tabel 6.3. Zoals in de voorgaande figuren, betreft het opnieuw de vruchtbaarheid voor de jaren 1986-1990.

Uit Figuur 6.4 kan worden afgeleid dat de TVC-waarden van de arrondissementen redelijk dicht aanleunen bij het gemiddelde van het gewest waartoe ze behoren. De grote uitzonderingen hierop zijn te vinden in de provincies West-Vlaanderen en Luxemburg, waar sommige arrondissementen een TVC-waarde vertonen die duidelijk hoger is dan het gemiddelde van het gewest. Ook de arrondissementen van de vroegere provincie Brabant vertonen een duidelijk hogere vruchtbaarheid dan het Brussels

Figuur 6.4 - Totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) naar gewest (staafdiagrammen) en arrondissement (gegroepeerd per provincie), Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990

Hoofdstedelijk Gewest. Opmerkelijk is dat de hoogste vruchtbaarheid wordt genoteerd in het Franstalige arrondissement Nijvel (1,73) en de laagste in het Nederlandstalige Leuven (1,39). Ondanks de nabijheid van het Brussels Gewest vertonen beide arrondissementen een niveau dat aanleunt bij dat van het gewest waartoe zij behoren.

In bijna alle provincies wordt de laagste vruchtbaarheid opgetekend in het hoofdstedelijk arrondissement. De grote uitzondering betreft de provincie Antwerpen. In het Vlaams Gewest heeft het hoofdstedelijk arrondissement Antwerpen een relatief hoge vruchtbaarheid (TVC=1,44), alleen in de provincie West-Vlaanderen zijn er arrondissementen met nog hogere TVC-waarden. Het arrondissement Antwerpen heeft

bovendien een uitgesproken oud vruchtbaarheidspatroon met een gemiddelde leeftijd bij de geboorte van 28,0 jaar (alleen in de arrondissementen van het vroegere Brabant en in het Brussels Gewest worden hogere leeftijdsgemiddelden genoteerd). In het Waals Gewest kent het arrondissement Bergen, samen met Luik, de laagste vruchtbaarheid ($TVC=1,52$). Bergen kent verder een relatief lage gemiddelde leeftijd bij de geboorte, van 27,2 jaar. Amper 8 arrondissementen in het land (op een totaal van 42) hebben een nog lager gemiddelde. De laagste waarde, van 26,8 jaar, wordt genoteerd in het arrondissement Charleroi, in de onmiddellijke nabijheid van Bergen. Op de gemiddelde leeftijd bij de geboorte wordt teruggekomen in Figuur 6.6.

Figuur 6.5 geeft de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers weer voor de leeftijdsgroepen 20-24, 25-29 en 30-34 jaar⁴. De resultaten benadrukken het 'spitse' karakter van de vruchtbaarheid in het Vlaams Gewest. Vrouwen hebben in Vlaanderen een (iets) hoger aantal geboorten op leeftijd 25-29 jaar, maar een duidelijk kleiner aantal geboorten op jongere en oudere leeftijd. Vooral op 20-24 jaar krijgen Vlaamse vrouwen minder kinderen dan Waalse vrouwen. De resultaten onderlijnen nogmaals de uitzonderlijke positie van het Brussels Gewest en de aangrenzende arrondissementen. In Brussel hebben vrouwen een uitgesproken laag aantal geboorten op 20-24 jaar (twee derden en de helft van het aantal geboorten in resp. Vlaanderen en Wallonië) en ook nog op 25-29 jaar (*grosso modo* twee derden van de twee andere gewesten), maar kennen daarna de hoogste vruchtbaarheid van het land, niet alleen op 30-34 jarige leeftijd maar ook op oudere leeftijd (zie Tabel 6.3). In de aangrenzende arrondissementen Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel wordt vooral op leeftijd 20-24 jaar het 'Brussels' patroon gevolgd en hebben vrouwen dus een lage vruchtbaarheid. Op leeftijd 25-29 en 30-34 jaar leunen de waarden dicht aan bij deze van het Vlaams en Waals Gewest. Het is opmerkelijk dat Nijvel steeds het hoogst scoort en op die manier het Waals patroon benadert (zie Tabel 6.3).

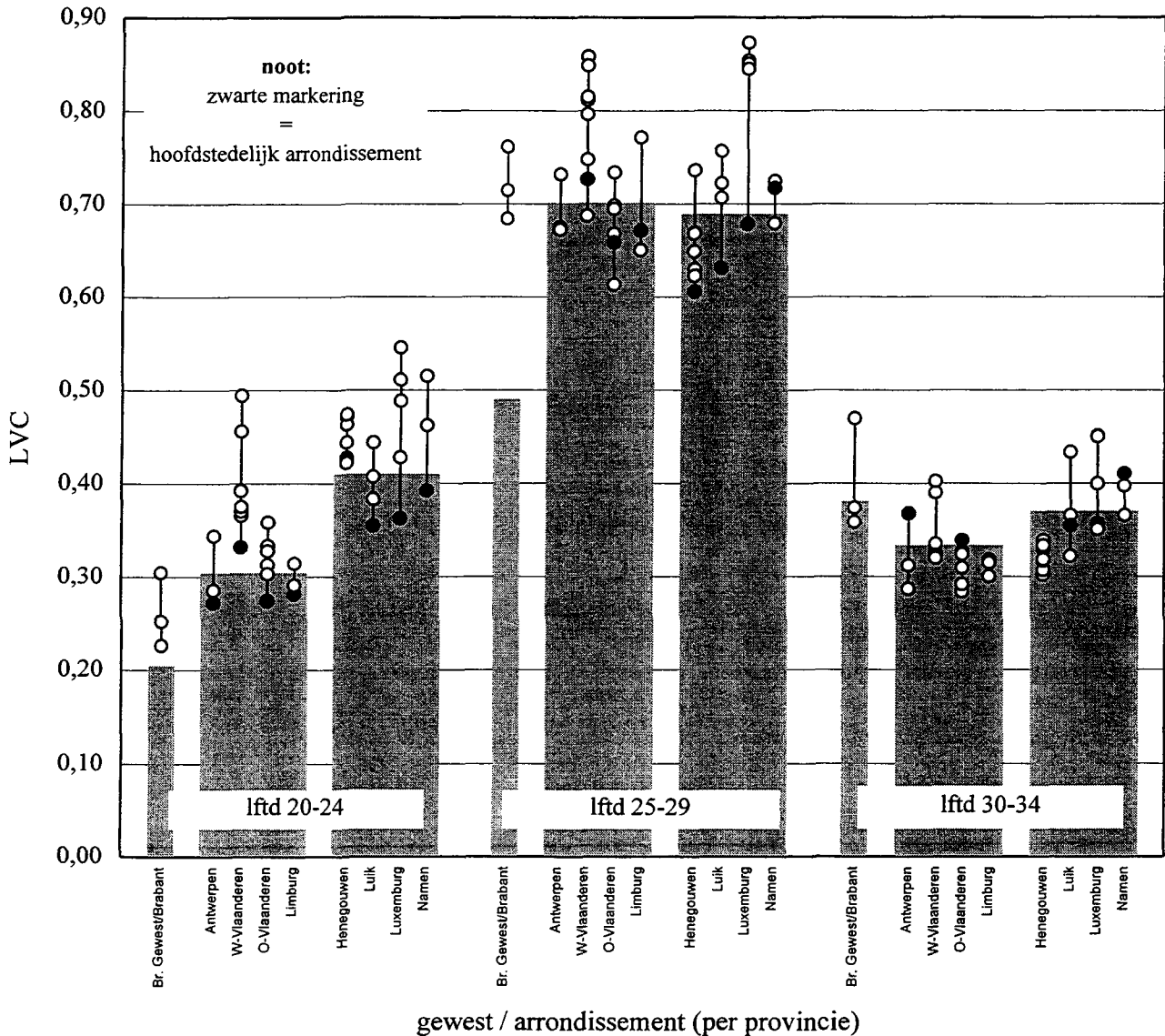
Voorts is duidelijk dat binnen elke provincie de laagste leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers meestal worden opgetekend in de hoofdstedelijke arrondissementen. Opmerkelijke uitzonderingen zijn de hoge waarden op leeftijd 30-34 voor de arrondissementen Antwerpen en Gent in het Vlaams Gewest en voor het arrondissement Namen en in mindere mate ook voor Luik en Bergen in het Waals Gewest. Noch Luik, noch Bergen vertonen het hoogste vruchtbaarheidscijfer, maar beide arrondissementen hebben een relatief hoog cijfer in vergelijking met de lage waarde op 25-29-jarige leeftijd. De stedelijke agglomeraties kennen m.a.w. een verloop van de vruchtbaarheid dat aanleunt bij dat van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: een lage vruchtbaarheid op 'jonge' leeftijd, d.i. tot 30 jaar, en een relatief hoge vruchtbaarheid erna. Het grote verschil met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dat deze een veel kleiner kindertal heeft: het TVC bedraagt er 1,26 tegenover 1,44 in Antwerpen; 1,50 in Brugge; 1,39 in Gent; 1,36 in Hasselt; 1,52 in Bergen; 1,52 in Luik; 1,59 in Aarlen; en 1,71 in Namen.

De specifieke situatie van de hoofdstedelijke arrondissementen komt ook tot uiting in Figuur 6.6 m.b.t. de gemiddelde leeftijd bij de geboorte. Binnen elke provincie vertonen bijna alle hoofdstedelijke arrondissementen de hoogste leeftijd, de uitzonderingen zijn Henegouwen en Luik, waar het hoogste gemiddelde wordt opgetekend in Doornik en Verviers. De hoge gemiddelde leeftijd bij de geboorte is het resultaat van een lage vruchtbaarheid op jonge leeftijd en een (relatief) hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd. Het Brussels Gewest distantieert zich met een gemiddelde leeftijd van 28,8 jaar van de rest van het land.

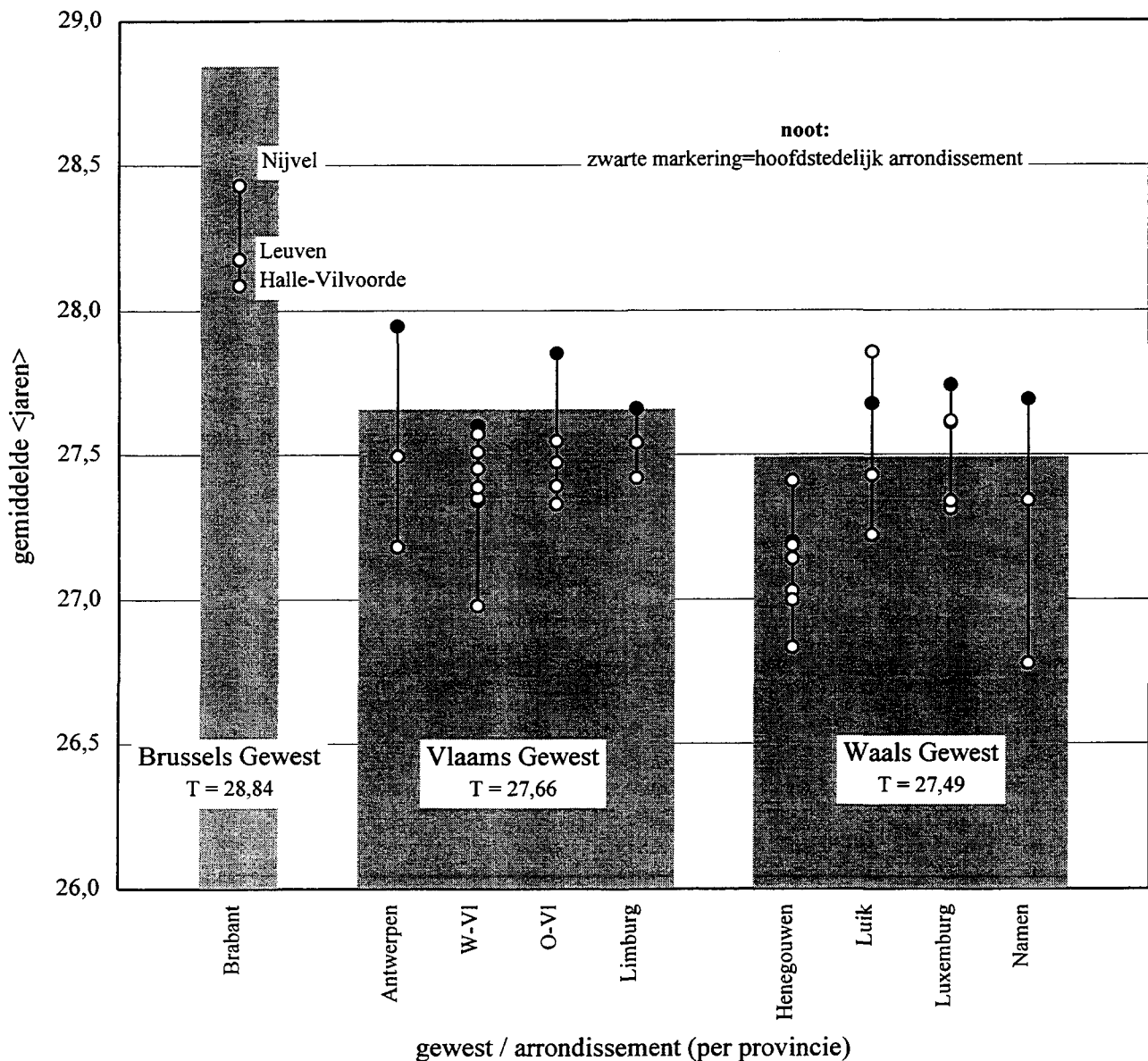
⁴ In tegenstelling tot de cijfers in bv. Figuur 6.1 en Tabel 6.1 gaat het hier over 5-jaarlijkse vruchtbaarheidscijfers. Zoals de éénjaarlijkse vruchtbaarheidscijfers zijn ook deze berekend volgens configuratie B van Schema 5.1. Het verschil is uiteraard dat 5-jaarlijkse cijfers betrekking hebben op de geboorten in vijf opeenvolgende parallelogrammen, in dit geval binnen een fictieve cohorte (zie Schema 5.2). Een waarde van $LVC_5=0,348$ impliceert dat voor één vrouw in het betrokken leeftijdsinterval gemiddeld 0,348 (levend) geboorten worden opgetekend (wat overeenkomt met 348 geboorten voor 1.000 vrouwen).

Figuur 6.5 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de leeftijdsgroepen 20-24, 25-29 en 30-34 jaar, naar gewest (staafdiagrammen) en arrondissement (gegroepeerd per provincie), Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990

Ook opmerkelijk zijn de hoge cijfers voor de arrondissementen Nijvel, Leuven en Halle-Vilvoorde. Met respectievelijk 28,4, 28,2 en 28,1 jaar overstijgen zij duidelijk het Vlaams en Waals gemiddelde; alleen de arrondissementen Antwerpen en Gent komen met resp. 28,0 en 27,9 jaar erg dicht in de buurt. In het algemeen krijgen Vlaamse vrouwen hun kinderen op iets oudere leeftijd dan Waalse vrouwen, m.n. op 27,7 jaar i.p.v. op 27,5 jaar. De relatief hogere vruchtbaarheid die in het Waals Gewest wordt opgetekend op oudere leeftijd vormt blijkbaar geen tegengewicht voor de grote verschillen die bestaan op jonge leeftijd, meer bepaald wegens de uitgesproken uitstelbeweging van de eerste geboorte bij Vlaamse vrouwen.

Figuur 6.6 - Gemiddelde leeftijd bij de geboorte (T) naar gewest (staafdiagram) en arrondissement (gegroepeerd per provincie), Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990

Een vergelijking van de vruchtbaarheid tussen één of meer bevolkingsgroepen wordt steeds bemoeilijkt door het feit dat de vruchtbaarheid twee dimensies kent, de intensiteit (of het gemiddeld kindertal) en het verloop of de timing of nog de kalender van de vruchtbaarheid (de verdeling van het gemiddeld kindertal over de vruchtbare levensjaren). Om een betere kijk te hebben op het bestaan van mogelijke schema's van de vruchtbaarheid (waarmee wordt bedoeld de combinatie tussen intensiteit en verloop) worden de geobserveerde waarden uit Tabel 6.3 herberekend. In de eerste plaats worden relatieve vruchtbaarheids-cijfers berekend die de proportionele verdeling aangeven van het kindertal, meer bepaald het TVC, naar leeftijdsgroep. Daarna worden de percentage-verschillen bepaald voor de gewesten, de provincies en de

Tabel 6.3 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (5-jaarlijkse leeftijdsgroep), totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) en gemiddelde leeftijd bij geboorte per gewest, provincie en arrondissement, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990 (20% steekproef)

	leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer						TVC	gemiddelde leeftijd bij geboorte
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44		
Het Rijk	0,028	0,328	0,682	0,348	0,097	0,014	1,50	27,68
Brussels Gewest	0,028	0,204	0,490	0,381	0,134	0,022	1,26	28,84
provincie Brabant *	0,020	0,236	0,636	0,388	0,116	0,018	1,41	28,42
arr. Halle-Vilvoorde	0,012	0,252	0,714	0,374	0,096	0,013	1,46	28,09
arr. Leuven	0,015	0,226	0,684	0,359	0,087	0,016	1,39	28,18
arr. Nijvel	0,023	0,305	0,761	0,470	0,149	0,021	1,73	28,43
Vlaams Gewest	0,018	0,304	0,702	0,333	0,079	0,011	1,45	27,66
provincie Antwerpen	0,020	0,293	0,689	0,336	0,077	0,010	1,43	27,67
arr. Antwerpen **	0,020	0,272	0,675	0,368	0,092	0,011	1,44	27,95
arr. Mechelen	0,019	0,286	0,673	0,312	0,059	0,009	1,36	27,49
arr. Turnhout	0,018	0,344	0,732	0,287	0,058	0,010	1,45	27,18
provincie West-Vlaanderen	0,022	0,379	0,767	0,334	0,088	0,013	1,60	27,42
arr. Brugge **	0,016	0,332	0,727	0,325	0,092	0,007	1,50	27,60
arr. Diksmuide	0,030	0,456	0,796	0,390	0,123	0,019	1,81	27,45
arr. Ieper	0,024	0,495	0,812	0,334	0,081	0,012	1,76	26,98
arr. Kortrijk	0,017	0,366	0,748	0,335	0,087	0,013	1,57	27,51
arr. Oostende	0,033	0,370	0,687	0,323	0,085	0,013	1,51	27,34
arr. Roeselare	0,030	0,393	0,858	0,322	0,093	0,014	1,71	27,35
arr. Tielt	0,019	0,376	0,849	0,320	0,076	0,019	1,66	27,39
arr. Veurne	0,027	0,392	0,815	0,402	0,079	0,027	1,74	27,57
provincie Oost-Vlaanderen	0,019	0,305	0,667	0,316	0,075	0,010	1,39	27,58
arr. Aalst	0,015	0,313	0,613	0,284	0,065	0,009	1,30	27,39
arr. Dendermonde	0,019	0,333	0,668	0,292	0,064	0,012	1,39	27,33
arr. Eeklo	0,029	0,328	0,698	0,309	0,078	0,006	1,45	27,33
arr. Gent **	0,021	0,274	0,659	0,339	0,087	0,009	1,39	27,85
arr. Oudenaarde	0,014	0,359	0,695	0,326	0,065	0,020	1,48	27,47
arr. Sint-Niklaas	0,020	0,303	0,734	0,324	0,074	0,009	1,46	27,55
provincie Limburg	0,013	0,293	0,695	0,313	0,064	0,009	1,39	27,56
arr. Hasselt **	0,012	0,281	0,672	0,318	0,063	0,011	1,36	27,66
arr. Maaseik	0,013	0,314	0,772	0,315	0,053	0,009	1,48	27,42
arr. Tongeren	0,016	0,291	0,651	0,300	0,076	0,004	1,34	27,54

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten ook de vrouwen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

** Hoofdstedelijk arrondissement.

Tabel 6.3 (vervolg)

	leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer						TVC	gemiddelde leeftijd bij geboorte
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44		
Waals Gewest	0,048	0,410	0,689	0,370	0,120	0,019	1,66	27,49
provincie Henegouwen	0,058	0,448	0,640	0,320	0,107	0,017	1,59	27,06
arr. Aat	0,052	0,444	0,630	0,302	0,091	0,017	1,53	27,03
arr. Charleroi	0,075	0,471	0,623	0,307	0,103	0,019	1,60	26,83
arr. Bergen **	0,051	0,424	0,606	0,329	0,097	0,016	1,52	27,20
arr. Moeskroen	0,045	0,463	0,736	0,317	0,124	0,020	1,71	27,18
arr. Zinnik	0,050	0,427	0,649	0,318	0,108	0,012	1,56	27,14
arr. Thuin	0,064	0,474	0,669	0,339	0,120	0,013	1,68	27,00
arr. Doornik	0,040	0,422	0,668	0,333	0,120	0,023	1,61	27,41
provincie Luik	0,043	0,374	0,679	0,374	0,123	0,018	1,61	27,67
arr. Hoei	0,042	0,444	0,707	0,366	0,111	0,022	1,69	27,43
arr. Luik **	0,041	0,355	0,631	0,355	0,118	0,017	1,52	27,68
arr. Verviers	0,043	0,383	0,757	0,434	0,144	0,020	1,78	27,85
arr. Borgworm	0,058	0,407	0,722	0,322	0,112	0,016	1,64	27,22
provincie Luxemburg	0,044	0,463	0,816	0,400	0,142	0,025	1,89	27,51
arr. Aarlen **	0,047	0,363	0,679	0,357	0,125	0,023	1,59	27,74
arr. Bastenaken	0,051	0,511	0,854	0,451	0,152	0,044	2,06	27,61
arr. Marche-en-Famenne	0,055	0,546	0,850	0,400	0,153	0,021	2,02	27,31
arr. Neufchateau	0,049	0,428	0,845	0,450	0,145	0,018	1,93	27,62
arr. Virton	0,014	0,488	0,873	0,351	0,139	0,023	1,89	27,34
provincie Namen	0,053	0,427	0,715	0,402	0,116	0,019	1,73	27,48
arr. Dinant	0,050	0,462	0,725	0,398	0,120	0,017	1,77	27,34
arr. Namen **	0,050	0,392	0,717	0,411	0,122	0,021	1,71	27,69
arr. Philippeville	0,068	0,515	0,679	0,366	0,080	0,011	1,72	26,78

** Hoofdstedelijk arrondissement.

arrondissementen tegenover de waarden van Het Rijk ⁵. Gelijkaardige percentage-verschillen worden tenslotte ook berekend voor de TVC-waarden. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 6.4 en in Figuur 6.7.

Tabel 6.4 is geen gewone tabel in die zin dat ook symbolisch aangeduid wordt in welke mate de waarden afwijken van deze van de standaard, d.w.z. van de waarden voor Het Rijk. Uit de berekeningen blijken voor het Brussels Gewest bv. de extreem lage vruchtbaarheidscijfers voor de leeftijdsgroepen 15-24 en 25-29 jaar (zwart ingekleurde cellen) en de extreem hoge vruchtbaarheidscijfers voor de leeftijdsgroepen

⁵ M.a.w. de relatieve vruchtbaarheidscijfers van Het Rijk worden als standaard gebruikt.

Tabel 6.4 - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid van provincies en arrondissementen met Het Rijk, op basis van percentageverschillen tussen relatieve waarden *, Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990

		leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer				TVC
		15-24	25-29	30-34	35-44	
Het Rijk	geobserveerde waarden	0,357	0,682	0,348	0,111	1,50
	relatieve waarden t.o.v. TVC	24	46	23	7	100
Brussels Gewest		-23	-15	30	67	-16
provincie Brabant **		-24	-1	18	28	-6
	arr. Halle-Vilvoorde	-24	7	10	0	-2
	arr. Leuven	-27	8	11	0	-7
	arr. Nijvel	-20	-3	17	33	15
Vlaams Gewest		-7	6	-1	-16	-3
provincie Antwerpen		-8	6	1	-17	-5
	arr. Antwerpen	-15	3	10	-3	-4
	arr. Mechelen	-6	9	-1	-33	-9
	arr. Turnhout	5	11	-15	-37	-3
provincie West-Vlaanderen		5	5	-10	-15	7
	arr. Brugge	-2	6	-7	-11	0
	arr. Diksmuide	12	-4	-7	5	21
	arr. Ieper	24	1	-18	-29	17
	arr. Kortrijk	3	5	-8	-14	5
	arr. Oostende	12	0	-8	-13	1
	arr. Roeselare	4	10	-19	-16	14
	arr. Tielt	0	12	-17	-22	11
	arr. Veurne	1	3	-1	-18	16
provincie Oost-Vlaanderen		-2	5	-2	-18	-7
	arr. Aalst	6	4	-6	-24	-13
	arr. Dendermonde	7	6	-10	-27	-7
	arr. Eeklo	3	6	-8	-22	-3
	arr. Gent	-11	4	5	-7	-7
	arr. Oudenaarde	6	3	-5	-23	-1
	arr. Sint-Niklaas	-7	10	-5	-24	-2
provincie Limburg		-7	10	-3	-29	-7
	arr. Hasselt	-9	9	1	-27	-9
	arr. Maaseik	-7	15	-8	-43	-1
	arr. Tongeren	-4	7	-3	-18	-11

legende:

laag

midden

hoog

* voor berekening, zie Tabel A6.7 in Annex

** zie noot Tabel 6.3

Tabel 6.4 (vervolg)

	leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer				TVC
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Waals Gewest	16	-9	-4	13	11
provincie Henegouwen	34	-12	-13	5	6
arr. Aat	36	-10	-15	-5	2
arr. Charleroi	44	-14	-17	3	7
arr. Bergen	31	-13	-7	0	2
arr. Moeskroen	25	-5	-20	14	14
arr. Zinnik	28	-9	-12	4	4
arr. Thuin	35	-13	-13	7	12
arr. Doornik	21	-9	-11	20	7
provincie Luik	9	-7	0	18	8
arr. Hoei	21	-8	-7	6	13
arr. Luik	10	-9	1	20	1
arr. Verviers	0	-7	5	24	19
arr. Borgworm	19	-3	-15	5	9
provincie Luxemburg	13	-5	-9	19	26
arr. Aarlen	8	-6	-4	25	6
arr. Bastenaken	15	-9	-6	28	38
arr. Marche-en-Famenne	25	-8	-15	16	35
arr. Neufchateau	3	-4	0	14	29
arr. Virton	12	2	-20	15	26
provincie Namen	16	-9	0	5	16
arr. Dinant	21	-10	-3	4	18
arr. Namen	9	-8	3	12	14
arr. Philippeville	42	-13	-8	-29	15

legende: **laag**   **midden**   **hoog**

Noot: De toekenning van 'laag', 'midden' en 'hoog' gebeurde binnen elke leeftijdsgroep, c.q. voor de TVC-waarde, afzonderlijk en op basis van een EDA-techniek (Tukey, 1977). 'Laag' werd toegekend aan de onderste 'hinge'-waarde van de verdeling en aan de waarden eronder; 'hoog' werd toegekend aan de opperste 'hinge'-waarde en aan de waarden erboven; 'midden' werd toegekend aan de waarden tussen de opperste en de laagste 'hinge'-waarden. De 'hinge'-waarden bij EDA komen overeen met de grenswaarden voor de eerste en laatste kwartielen in de klassieke statistiek. De onderste en opperste 'hinge'-waarden zijn resp.: voor leeftijdsgroep 15-24 jaar: -3% en +21%; 25-29 jaar: -8% en +6%; 30-34 jaar: -13% en -5%; 35-44 jaar: -22% en +13%; en voor de percentage-verschillen tegenover de TVC-waarde: -2% en +15%. De identificatie van de onderste en opperste 'hinge'-waarden gebeurde op basis van in totaal 43 observaties, d.w.z. de waarden voor de 42 arrondissementen en deze voor het Brussels Gewest.

30-34 en 35-44 jaar (wit ingekleurde cellen). Een afwijking van -23% zoals wordt geobserveerd voor leeftijdsgroep 15-24 is inderdaad uitzonderlijk: alleen in de voormalige provincie Brabant worden nog grotere afwijkingen genoteerd⁶.

Het inkleuren in grijstinten van de cellen laat toe om een structuur te onderkennen tussen de provincies en de arrondissementen. Uit het voorgaande is reeds gebleken dat het Vlaams Gewest een lagere vruchtbaarheid heeft dan het Waals Gewest. Tabel 6.4 illustreert duidelijk dat de intensiteit van de vruchtbaarheid niet dezelfde is in alle arrondissementen. Vooral in West-Vlaanderen worden hogere TVC-waarden genoteerd dan in de andere Vlaamse provincies. Dit kon reeds worden afgeleid uit Figuur 6.4, maar Tabel 6.4 toont tevens aan dat dit relatief hoog kindertal samengaat met een specifiek verloop van de vruchtbaarheid dat aanleunt bij het nationaal patroon (bij nader toezien wordt wel duidelijk dat West-Vlaanderen in vergelijking met Het Rijk overwegend hogere vruchtbaarheidscijfers kent op jonge leeftijd en lagere vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd). West-Vlaanderen distantieert zich m.a.w. niet alleen qua intensiteit van de andere Vlaamse provincies, maar ook qua timing. Het West-Vlaams patroon blijkt ook uniek te zijn tegenover de rest van het land. De TVC-waarden van deze provincie zijn vergelijkbaar met deze van de provincie Henegouwen. Desondanks zijn er op leeftijd 15-24 jaar merkelijk minder en op leeftijd 25-29 merkelijk meer geboorten in West-Vlaanderen dan in Henegouwen.

Een zekere groepering van arrondissementen lijkt niet specifiek te zijn voor West-Vlaanderen. Ook in de provincie Antwerpen kennen de arrondissementen Antwerpen en Mechelen een gelijkaardig verloop van de vruchtbaarheid (hoewel Antwerpen na 35-jarige leeftijd wel een hoger aantal geboorten kent dan Mechelen). In Oost-Vlaanderen volgen Aalst, Dendermonde en Eeklo een gelijkaardig patroon (een relatief hoge vruchtbaarheid tot 35 jaar, en daarna erg laag). Limburg is erg homogeen en vertoont zeker het meest spitse verloop (hoge vruchtbaarheid tussen 25 en 35 jaar, erg lage cijfers vóór en na deze leeftijden). Henegouwen is de provincie met een extreem hoge vruchtbaarheid vóór 25 jaar (de uitzondering betreft het arrondissement Doornik), terwijl de provincie Luik gekenmerkt wordt door een relatief hoge vruchtbaarheid op jonge leeftijd en —in vergelijking tot het landsgemiddelde— door hoge vruchtbaarheidscijfers na 30 jaar, vooral in de arrondissementen Luik en Verviers. Op jonge leeftijd komen de schema's van de provincie Luxemburg sterk overeen met deze van West-Vlaanderen, hoewel Luxemburg een erg hoge vruchtbaarheid kent na 35 jaar. In de provincie Namen tenslotte komen de patronen in de arrondissementen Namen en Dinant erg goed overeen: een betrekkelijk hoge vruchtbaarheid vóór 25 jaar, een erg lage vruchtbaarheid op leeftijd 25-29 jaar (zeker in vergelijking tot deze van Vlaanderen), en opnieuw een betrekkelijk hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd.

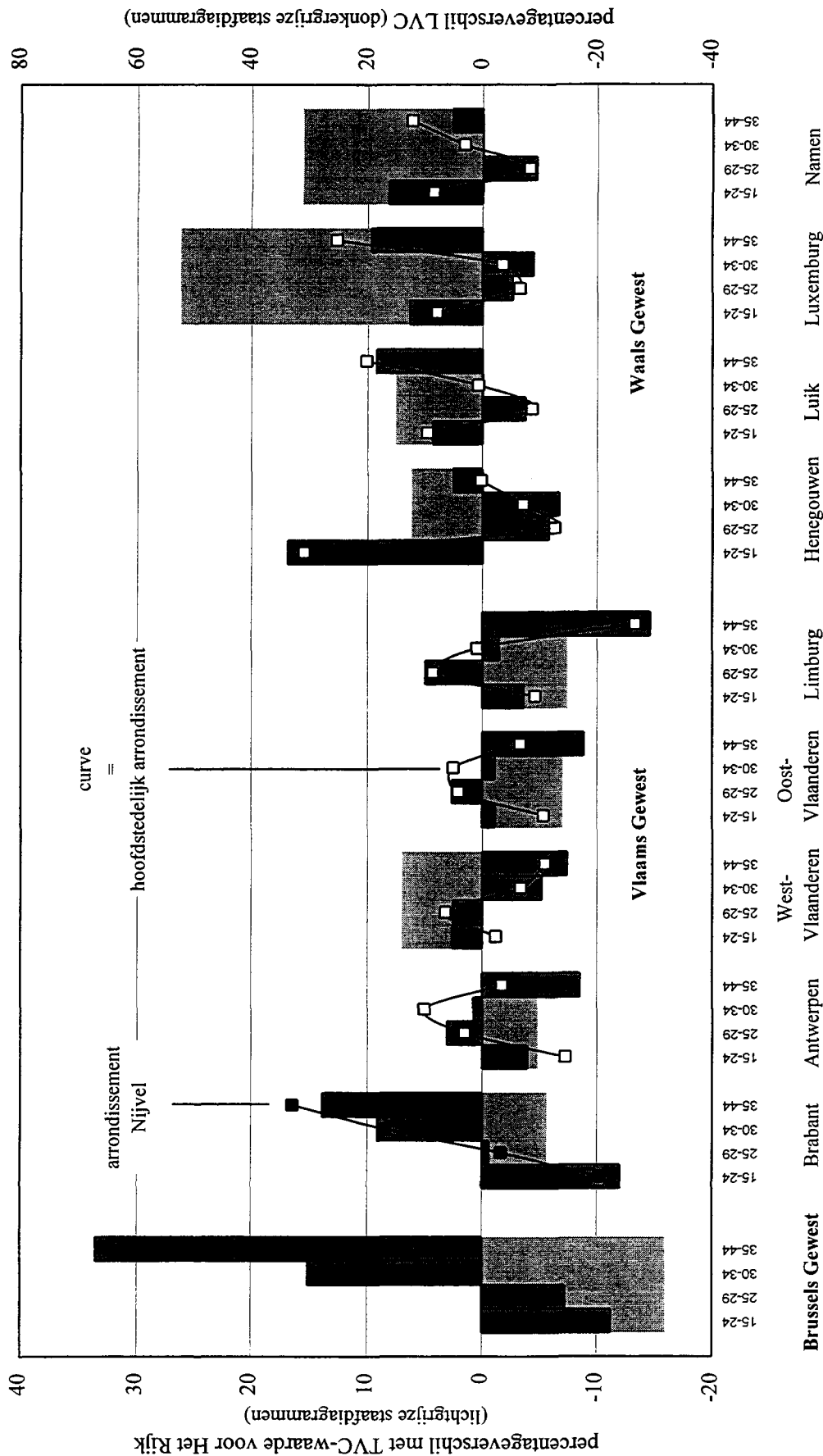
Figuur 6.7 is a.h.w. een samenvatting van de resultaten uit Tabel 6.4. Opnieuw wordt de uitzonderlijke positie van het Brussels Gewest en de arrondissementen in het vroegere Brabant onderstreept. Het Vlaams patroon is er overwegend één van betrekkelijk lage vruchtbaarheid op jonge leeftijd —vóór 25 jaar— en van erg lage vruchtbaarheid na 35 jaar. Het Waals patroon is sterk verschillend: een relatief hoge vruchtbaarheid vóór 25 jaar en ook, hoewel minder duidelijk, een hoge vruchtbaarheid na 35 jaar, resulterend in een hogere totale vruchtbaarheid dan in het Vlaams Gewest.

---

⁶ Een waarde van -23% betekent dat het relatief vruchtbaarheidscijfer in het Brussels Gewest 23 percentage punten kleiner is dan het cijfer voor Het Rijk. De relatieve vruchtbaarheidscijfers zijn niet weergegeven. Zij zijn eenvoudig te berekenen als volgt: $23,81 \times (100 - 23) / 100 = 18,33$. Het volstaat om deze waarde na deling door 100 te vermenigvuldigen met de gekende TVC-waarde ($1,26 = 1,50 \times (100 - 16) / 100$) om het geobserveerd leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer te kennen: 0,232 (cf. Tabel 6.3).

Voor de volledige berekening, zie Tabel A6.7 in Annex.

Figuur 6.7 - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid van provincies en hoofdstedelijke arrondissementen met Het Rijk, op basis van percentageverschillen tussen relatieve waarden *, Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990

* zie Tabel 6.4

In Figuur 6.7 zijn de patronen van de hoofdstedelijke arrondissementen weergegeven aan de hand van curven. Deze arrondissementen hebben met elkaar gemeen dat ze, tegenover het provinciaal gemiddelde, een relatief hoge vruchtbaarheid vertonen op oudere leeftijd. De uitzonderingen betreffen Brugge in West-Vlaanderen, Hasselt in Limburg en Bergen in Henegouwen. Daarnaast vertonen de hoofdstedelijke arrondissementen een relatief lage vruchtbaarheid vóór 25 jaar in vergelijking met het provinciaal gemiddelde. Dit is vooral het geval in Vlaanderen. Het grote verschil tussen Vlaanderen en Wallonië is dat in Vlaanderen de waarden lager zijn dan het landsgemiddelde, terwijl zij in Wallonië veel hoger zijn.

6.3. Belangrijkste karakteristieken van de vruchtbaarheid van vreemdelingen en het effect van vreemdelingen op regionaal vlak

In 1990 kende België zo'n 881.000 inwoners van vreemde nationaliteit (cijfer voor 1/1/1990⁷). Dit kwam overeen met bijna 9 percent (precies 8,85%) van de totale bevolking. Het aantal vreemdelingen is niet gelijk verdeeld tussen de gewesten en de provincies (Figuur 6.8). Het grootste aantal (41,8%) woont in het Waals Gewest; daarna volgt het Brussels Gewest (30,4%) en tenslotte het Vlaams Gewest (27,8%). Op provinciaal niveau vindt men het grootste aantal vreemdelingen terug in de Waalse provincies Henegouwen en Luik (met resp. 184.000 en 128.000 vreemdelingen). Anderzijds kent Wallonië ook de provincies met het kleinste aantal vreemdelingen, zijnde Namen en Luxemburg (dit zijn trouwens ook de provincies met het kleinste inwonersaantal). In Vlaanderen wonen relatief veel vreemdelingen in Antwerpen (86.000) en in Limburg (68.000). Opvallend is dat het Brussels Gewest een veel groter aantal vreemdelingen telt dan de omliggende 'Brabantse' arrondissementen, bijna 268.000 tegenover ongeveer 68.000 of bijna 4 keer zoveel. Het lijkt geen twijfel dat het meer stedelijk milieu van het Brussels Gewest de vestiging van vreemdelingen sterk heeft beïnvloed. Daartegenover staat dat Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel samen ongeveer evenveel vreemdelingen tellen dan de provincie Limburg.

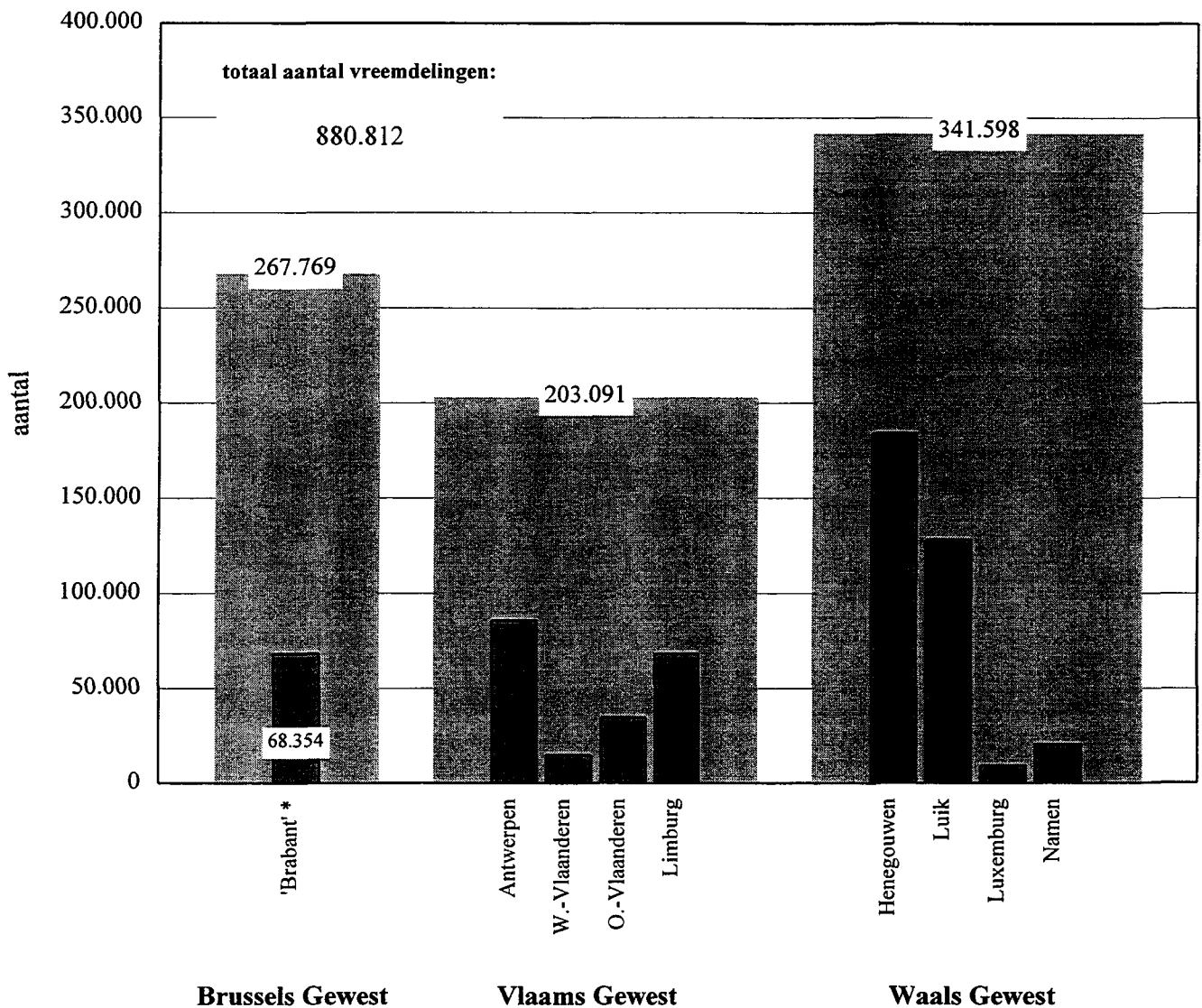
De aanwezigheid van vreemdelingen is geen echt nieuw fenomeen. Reeds in de jaren '60 had 5 percent van de bevolking in België een vreemde nationaliteit. De meerderheid van de vreemdelingen (ruim 80%) kwam toen uit landen van Europa, vooral uit Italië, Frankrijk en Nederland. In het begin van de jaren '90 komt ruim 36 percent uit landen van buiten de EU⁸, zonder evenwel de VSA, Canada en Australië die in totaal 1,5 percent vertegenwoordigen van het totaal aantal vreemdelingen. Italianen vormen nog steeds veruit de belangrijkste groep vreemdelingen (241.200), maar de tweede belangrijkste groep zijn nu Marokkanen (138.400). De derde en vierde belangrijkste nationaliteiten betreffen de Fransen (94.300) en de Turken (84.900). De vijfde en zesde plaats tenslotte worden ingenomen door respectievelijk de Nederlanders (65.300) en de Spanjaarden (52.200).

Turken en Marokkanen zijn dus belangrijke groepen van immigranten geworden. Samen vertegenwoordigen zij 65,5 percent van alle vreemdelingen afkomstig uit een land van buiten de EU (68,2% indien de VSA, Canada en Australië niet worden meegerekend). In beide gevallen gaat het om overwegend islamitische bevolkingen die qua opvattingen en levensstijl, m.n. op vlak van het huwelijk en het krijgen van kinderen, sterk verschillen met deze van de Belgische bevolking.

⁷ Deze en de volgende cijfers zijn afkomstig uit de "Bevolkingsstatistieken" (1991) van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

⁸ Met EU ('Europese Unie') wordt bedoeld de groep van 15 lidstaten, zijnde: België, Finland, Frankrijk, Denemarken, Duitsland (herenigd), Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden.

Figuur 6.8 - Verdeling van het aantal vreemdelingen naar gewest en provincie, situatie op 1 januari 1990

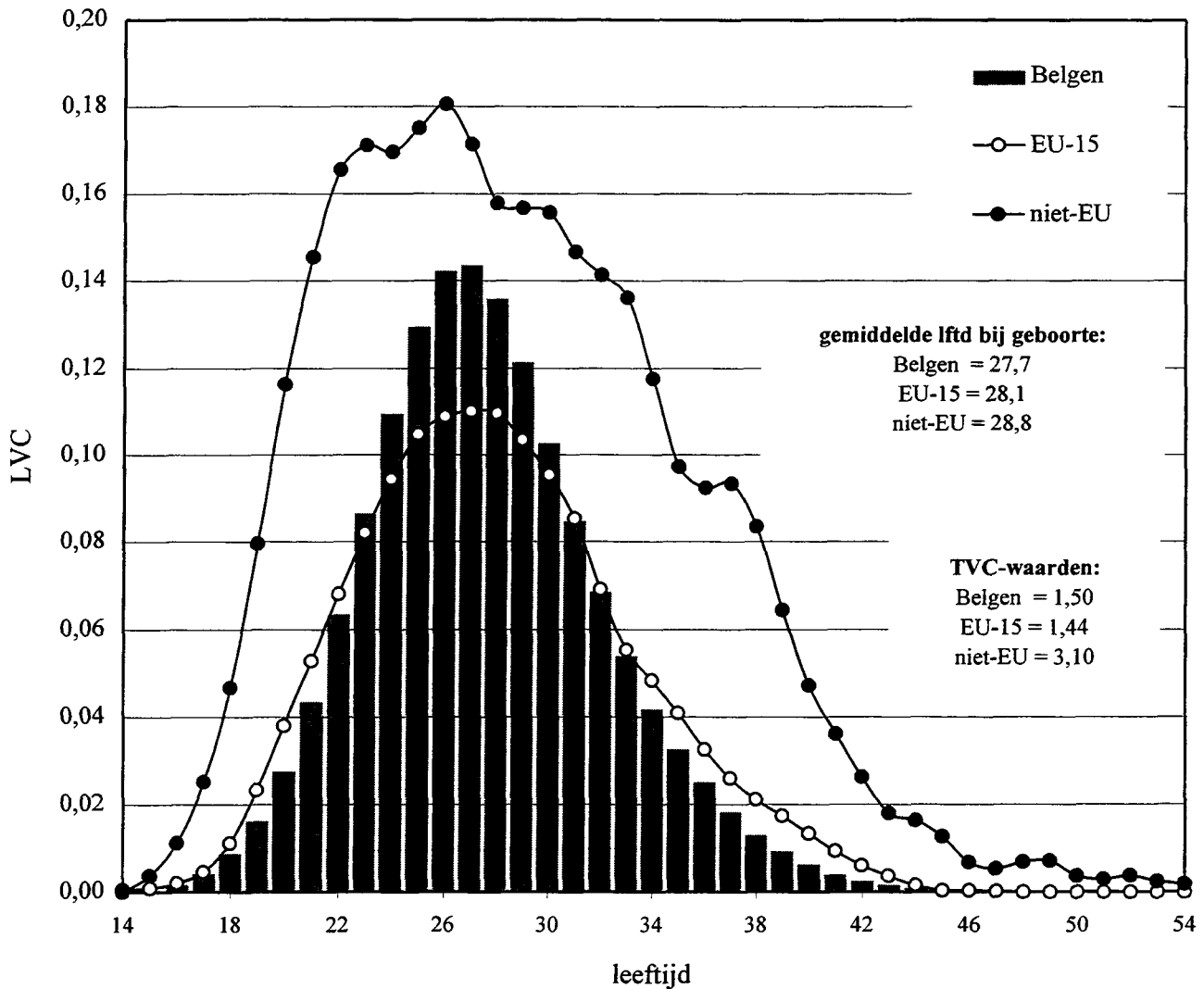
* voor de arrondissementen Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel

Bron: Bevolkingsstatistieken NIS, 1991

Figuur 6.9 geeft de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de jaren 1986-1990 weer, voor vreemdelingen afkomstig uit lidstaten van de EU en voor vreemdelingen afkomstig uit landen van buiten de EU⁹. Ter vergelijking worden ook de cijfers voor Belgen in Figuur 6.9 weergegeven. Het is duidelijk dat de vruchtbaarheid van beide groepen erg verschilt. De vreemdelingen afkomstig uit één van de lidstaten van de EU hebben, met een TVC-waarde van 1,44 kinderen, een nog lagere vruchtbaarheid dan

⁹ Hierin inbegrepen dus ook de vreemdelingen uit de VSA, Canada en Australië, maar wegens hun klein aantal kan worden verondersteld dat zij het algemeen patroon slechts weinig kunnen beïnvloeden.

Figuur 6.9 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Belgen, voor vreemdelingen uit lidstaten van de Europese Unie (EU-15)* en voor vreemdelingen uit andere landen (niet-EU)** , gemiddelden jaren 1986-1990 (afgevlakte waarden)

* 10% steekproef ** 20% steekproef

Belgen (TVC=1,50). Vreemdelingen afkomstig uit landen van buiten de EU daarentegen hebben met een TVC-waarde van 3,10 kinderen, een vruchtbaarheid die dubbel zo groot is als die van Belgen. Opvallend voor de Europese vreemdelingen is wel dat zij, ondanks een lager kindertal, in vergelijking met de Belgische bevolking, hogere leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers hebben op zowel jongere als oudere leeftijd. De precieze redenen voor deze verschillen worden hier niet onderzocht. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de Europese vreemdelingen een gemengde groep zijn, bestaande uit zowel arbeiders uit de armere lidstaten van het Zuiden (Spanje, Portugal) als de meer welgestelde ambtenaren van de Europese Commissie. De eersten zijn heel waarschijnlijk verantwoordelijk voor de hogere vrucht-

baarheid op jonge leeftijd, de anderen voor de hogere cijfers na 32 jaar (in de mate dat een hogere status samengaat met een oud vruchtbaarheidspatroon, zie Hoofdstuk 9).

De vruchtbaarheid van de Belgische bevolking verschilt het meest met deze van de vreemdelingen uit landen die geen deel uitmaken van de EU en vooral met deze afkomstig uit Afrika en Azië¹⁰. Zoals gezegd, vertoont deze groep een vruchtbaarheid die ong. twee maal zo groot is als deze van Belgen. De vruchtbaarheidscijfers zijn op alle leeftijden hoger dan deze van Belgen. De curve in Figuur 6.9 komt overeen met een eerder traditioneel vruchtbaarheidspatroon, met hoge vruchtbaarheidscijfers op (erg) jonge leeftijd. Op 20-jarige leeftijd is het vruchtbaarheidscijfer ruim 4 maal zo groot als dat van Belgen, hoogstwaarschijnlijk door een uitgesproken jong huwelijkspatroon. De relatief hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd duidt op een geringe of minder efficiënte controle van de vruchtbaarheid met het oog op de beperking van de uiteindelijke afstamming. Toch wordt anticonceptie wel degelijk toegepast, wat kan worden afgeleid uit het feit dat het gemiddeld kindertal van 3,1 kinderen duidelijk lager is dan dat van de landen van herkomst. Volgens de VN¹¹ kenden de Aziatische landen en Afrika in 1990 een TVC-waarde van resp. 3,39 en 6,04 kinderen (4,78 kinderen in Noord-Afrika).

Zoals reeds bleek uit de Figuren 6.1 en 6.2, is het effect van de aanwezigheid van vreemdelingen op de vruchtbaarheid eerder gering. Op nationaal vlak is er een verhoging van de TVC-waarde van slechts 3 percent (van 1,50 naar 1,55 kinderen). Voor de gewesten Vlaanderen en Wallonië is het effect nog kleiner. Alleen voor het Brussels Gewest kan, met een toename van 17 percent, worden gesproken over een 'significant' effect (een stijging van 1,26 naar 1,47 kinderen). Het effect op de vruchtbaarheid hangt uiteraard niet af van het absoluut aantal vreemdelingen in de bevolking, maar wel van hun relatief aandeel en uiteraard van de intrinsieke karakteristieken van hun vruchtbaarheidsgedrag.

Het groot effect dat wordt geobserveerd voor het Brussels Gewest is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat meer dan één kwart van de bevolking (27,8%) er van vreemde nationaliteit is (tegenover slechts 4,3% in het Vlaams Gewest en 11,4% in het Waals Gewest) en dat daarenboven ruim de helft van de vreemdelingen (53,4%) afkomstig is uit landen van buiten de EU. Ondanks het groot aantal vreemdelingen is de impact van hun aanwezigheid in het Waals Gewest klein omdat de meerderheid (78%) afkomstig is uit lidstaten van de EU met een vruchtbaarheidspatroon gelijkend op dat van Belgen. In Vlaanderen is de situatie gans verschillend. Hier is bijna de helft (46,0%) van het totaal aantal vreemdelingen afkomstig uit landen van buiten de EU die dan weer een hogere vruchtbaarheid hebben. De impact van de aanwezigheid van vreemdelingen op de vruchtbaarheid is klein in Vlaanderen omdat alle vreemdelingen samen amper 4,3% van de totale bevolking uitmaken.

Wat zijn tenslotte de effecten van de aanwezigheid van vreemdelingen op de vruchtbaarheid op provinciaal vlak? Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat de impact afhangt van het relatief aandeel van vreemdelingen in de totale bevolking en van de mate waarin zij afkomstig zijn uit landen van buiten de EU. Om het effect op provinciaal vlak te analyseren worden twee figuren voorgesteld. De eerste, Figuur 6.10, geeft per provincie het percentage vreemdelingen, voor alle nationaliteiten, en voor deze afkomstig uit landen van de EU en uit landen van buiten de EU¹². De tweede, Figuur 6.11 geeft, opnieuw per provincie (alsook voor het Brussels Gewest), de TVC- en de LVC-waarden weer voor 5-jaarlijkse

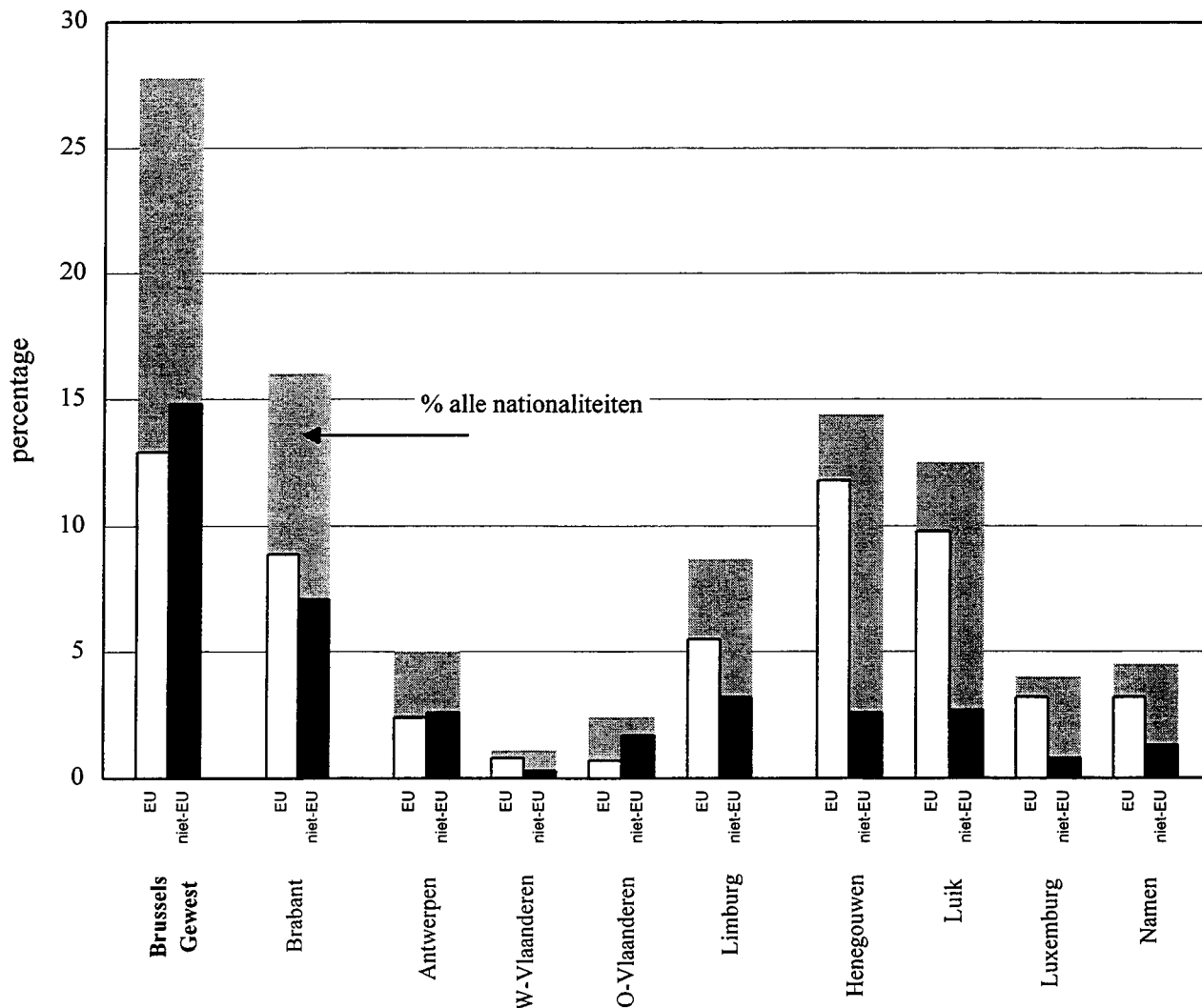
---

¹⁰ De Belgische statistieken plaatsen Turkije bij de groep van Aziatische landen.

¹¹ Population Division, "World Population Prospects: The 1996 Revision" (1997, voorlopige versie), VN: Department of Economic and Social Affairs.

¹² Zoals aangeduid onderaan Figuur 6.10 werden de cijfers per provincie berekend op basis van het aantal vrouwen 15 jaar en ouder zoals gegeven in de volkstellingsgegevens. De reden is dat in de statistieken van het NIS per provincie het aantal vreemdelingen naar nationaliteit niet beschikbaar is.

Figuur 6.10 - Percentage vreemdelingen in de bevolking, alle nationaliteiten, van de Europese Unie (EU-15) en van buiten de EU, voor het Brussels Gewest * en per provincie **

Bron: * Bevolkingsstatistieken NIS,

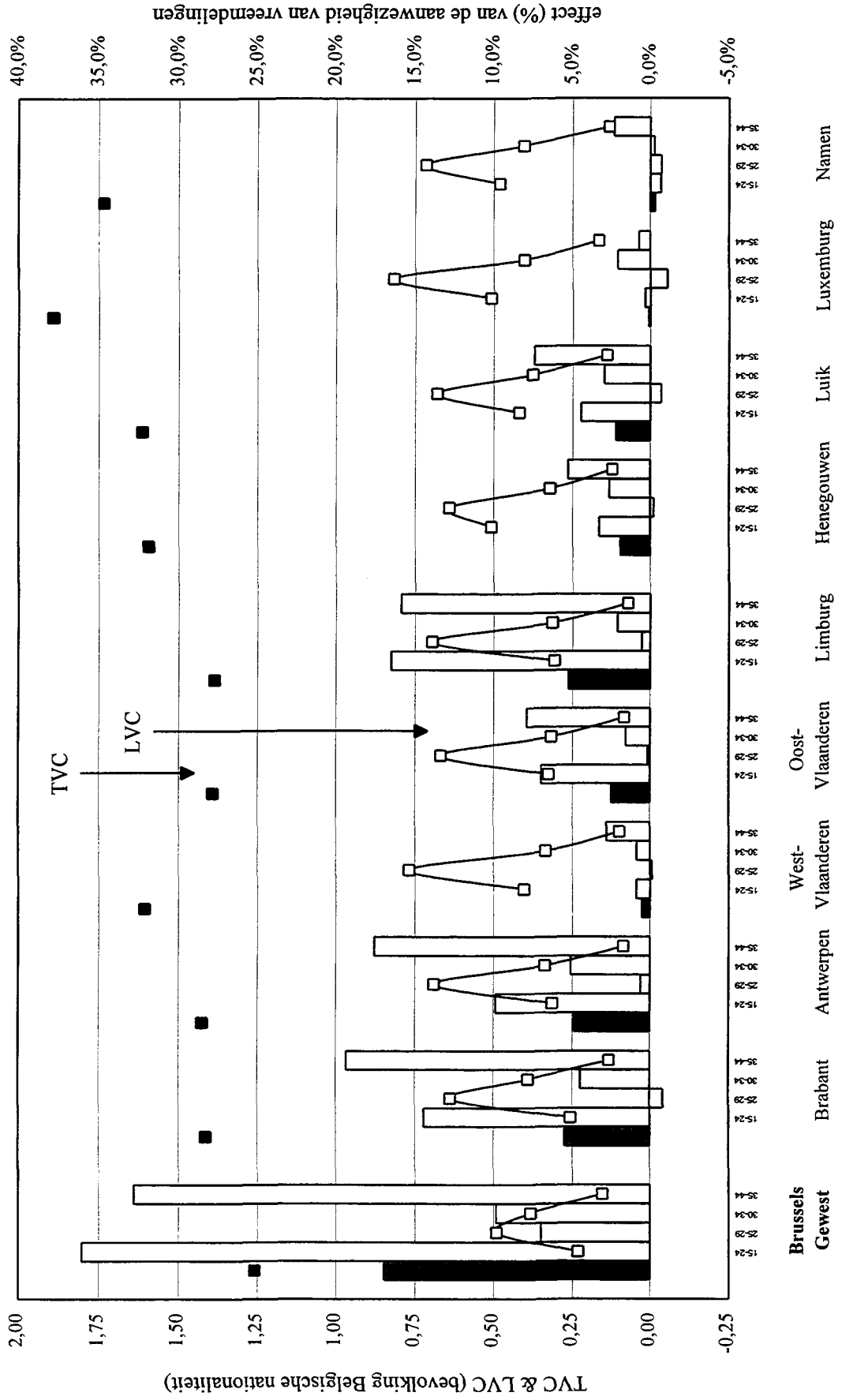
** volkstelling 1991 (op basis van het aantal vrouwen 15 jaar en ouder)

leeftijdsgroepen, voor de bevolking van Belgische nationaliteit én het effect hierop, uitgedrukt in percentage, van de aanwezigheid van vreemdelingen. Figuren 6.10 en 6.11 zijn a.h.w. complementair en worden voor een goede interpretatie van de effecten best tegelijkertijd bekeken.

Volgens Figuur 6.11 oefent de aanwezigheid van vreemdelingen de grootste impact uit op de vruchtbaarheid van het Brussels Gewest. Dit is niet verwonderlijk: het Brussels Gewest kent immers het grootste relatief aantal vreemdelingen (28% van het totaal aantal inwoners in het gewest is van vreemde nationaliteit), en een meerderheid onder hen (54%) is afkomstig uit landen van buiten de EU. Er is een toename van het totaal vruchtbaarheidscijfer van bijna 17 percent (van 1,26 naar 1,47 kinderen, zie ook

Figuur 6.11 - TVC- en LVC-waarden voor de bevolking van Belgische nationaliteit (linkse as) en effect (%) van de aanwezigheid van vreemdelingen (staafdiagrammen, rechtse as), naar gewest/provincie; gemiddelden jaren 1986-1990

Figuur 6.2). Daarenboven is ook sprake van een erg hoge stijging (meer dan 30%) van de vruchtbaarheidscijfers op zowel jonge als op oude leeftijd. Ook dit hoeft niet verwonderlijk te zijn, aangezien zowel vreemdelingen uit de EU als buiten de EU op die leeftijden een hogere vruchtbaarheid hebben dan Belgen (zie Figuur 6.9).

Qua sterkte van de impact op de totale vruchtbaarheid wordt het Brussels Gewest gevolgd door de provincies Brabant, Antwerpen en Limburg. In deze drie provincies is er sprake van een verhoging van ong. 5 percent van het TVC. Zoals in het Brussels Gewest zijn ook hier de effecten het grootst (10%-15%) in de jongste en de oudste leeftijdsgroepen. In alle overige provincies zijn de effecten veel kleiner. De impact op het TVC is nergens groter dan 2,5 percent (stijging geobserveerd in Oost-Vlaanderen); in Luxemburg is het effect nihil en in Namen is het (heel) licht negatief (-0,3%). Opvallend voor de Waalse provincies (met uitzondering van Luxemburg) is de relatief hoge vruchtbaarheid na 35 jaar. Dit moet te wijten zijn aan het groot aantal vreemdelingen afkomstig uit lidstaten van de EU in deze provincies, die, in vergelijking met Belgen, een relatief ouder vruchtbaarheidspatroon hebben.

Uit het voorgaande blijkt ook duidelijk dat het effect van vreemdelingen op de vruchtbaarheid niet alleen afhangt van hun relatief aandeel tot de lokale bevolking en van de karakteristieken van hun vruchtbaarheid, maar ook van de eigenheid van de vruchtbaarheid van de bevolking met de Belgische nationaliteit. In het Brussels Gewest en in de provincies Brabant, Antwerpen en Limburg is de impact groot omdat de autochtone bevolking een lage vruchtbaarheid vertoont. De erg hoge stijging in het Brussels Gewest is het gevolg van het samengaan van de erg lage vruchtbaarheid van haar Belgische inwoners en de grote aanwezigheid van vreemdelingen met een hoge vruchtbaarheid. Op gelijkaardige wijze is het zwakke effect in de Waalse provincies mee te verklaren door de relatief hoge vruchtbaarheid van de autochtone bevolking.

6.4. De Belgische vruchtbaarheid eind jaren '80 in perspectief

In de twee resterende paragrafen van dit hoofdstuk wordt getracht de vruchtbaarheid in België anno 1990 in perspectief te plaatsen. Eerst wordt een vergelijking gemaakt met de situatie in andere landen van Europa (paragraaf 6.4.1), daarna wordt een schets gegeven van de evolutie van de vruchtbaarheid en van de historische verschillen tussen het noorden en het zuiden van het land, of volgens de huidige administratieve terminologie de 'gewesten' (paragraaf 6.4.2).

6.4.1. Een vergelijking met de situatie in Europa

Eind van de jaren '80 wordt het TVC in België geschat op niet meer dan 1,50 kinderen. Dit is een vruchtbaarheidsspeil dat onvoldoende is om te voorzien in de vervanging van de generaties¹³. Zoals gezien in Figuur 6.2, bestaan er verschillen tussen de gewesten. In Vlaanderen is de vruchtbaarheid lager (-3% tegenover het nationaal gemiddelde), en in Wallonië hoger (+11%). Vooral het Brussels Gewest heeft een lagere vruchtbaarheid, met niet meer dan 1,26 kinderen is de vruchtbaarheid er 16 percent kleiner dan het nationaal gemiddelde. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de regionale verschillen niet uitsluitend te maken hebben met de culturele eigenheid van de bevolking, maar ook met de verschillen in socio-economische samenstelling en met de specificiteit van (groot)stedelijk gedrag.

---

¹³ Om te voorzien in de vervanging van de generaties moet de afstamming, als gevolg van de sterfte vóór het krijgen van kinderen, iets groter zijn dan 2 kinderen. Rekening houdende met het huidige sterftepeil (alsmede de kalender van de vruchtbaarheid) is dit voor België bijna 2,1 kinderen.

In het Europese landschap is een benedenvervangingsniveau van de vruchtbaarheid helemaal geen uitzondering. Figuur 6.12 geeft de evolutie van het TVC in enkele landen in Noord-, West- en Zuid-Europa¹⁴. Tussen 1960-1965 en 1990-1995 vond er in alle landen een aanzienlijke daling van de TVC-waarde plaats. In de Scandinavische landen is er sprake van een gemiddelde daling van 29 percent, in West-Europa van 41 percent, en in Zuid-Europa van niet minder dan 47 percent. Het resultaat is dat in alle landen van Europa eind van de jaren '80, begin van de jaren '90, een vruchtbaarheidspeil wordt genoteerd onder het vervangingsniveau; ook in de Ierse Republiek waar in 1965 het gemiddeld kindertal nog 4 kinderen bedroeg.

Op basis van Figuur 6.12 kan vermoed worden dat er een einde is gekomen aan de daling van de vruchtbaarheid. Dit komt het sterkst tot uiting voor de Noordepese landen, waar in sommige landen een (tijdelijke) stijging is waargenomen van het TVC en waar de cijfers een stabilisatie suggereren rond 1,8 kinderen. Een stabilisatie is ook mogelijk voor de landen van West-Europa, maar op 0,2 tot 0,4 kinderen minder dan in de Scandinavische landen. In Zuid-Europa is de onzekerheid het grootst, maar indien er een stabilisatie zou zijn op het huidig niveau, dan zou de vruchtbaarheid slechts 1,2 kinderen bedragen.

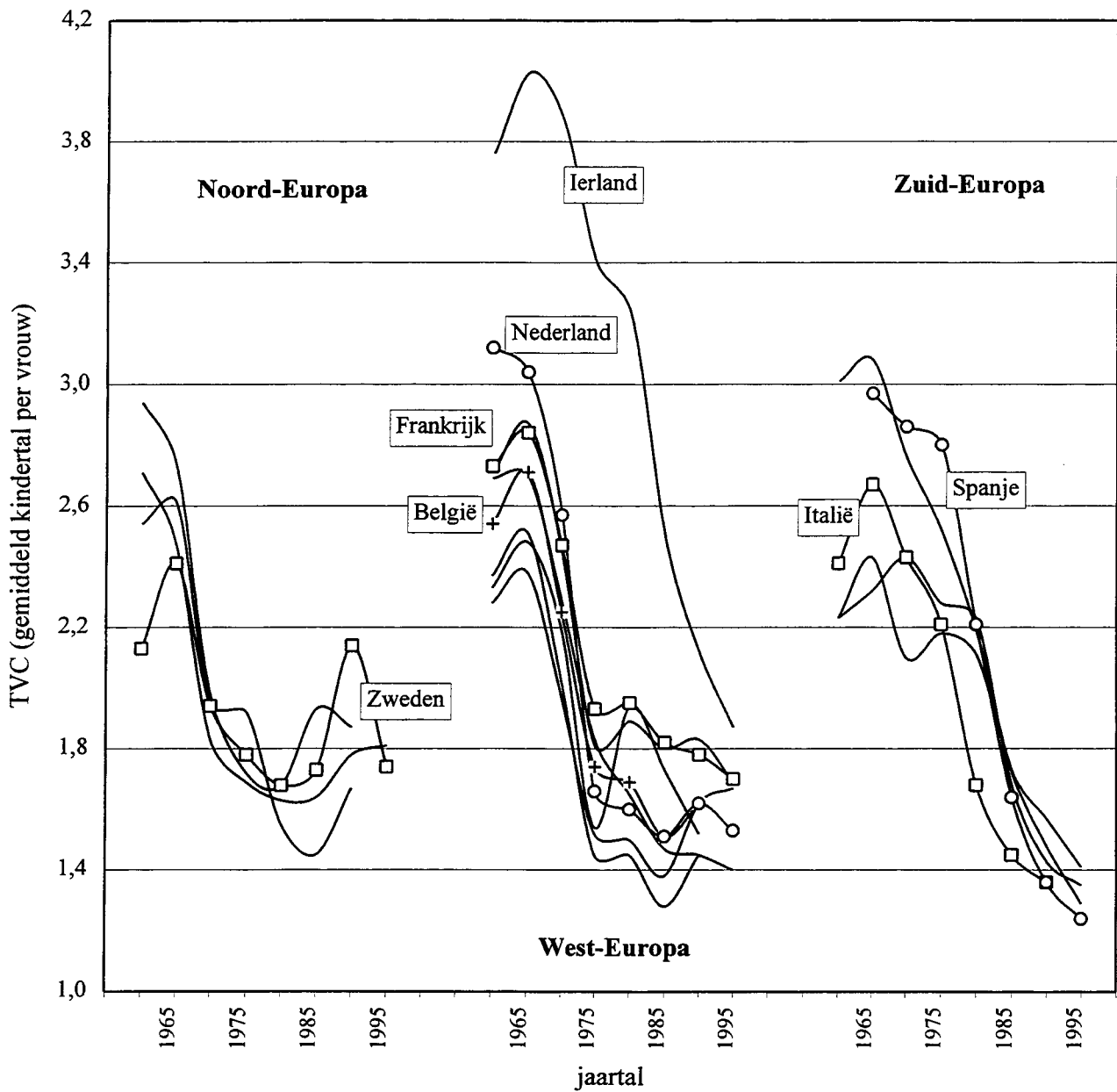
In alle landen wordt gespeculeerd over de eigenlijke oorzaak van de lage vruchtbaarheid. Eind van de jaren '80 is onder de auspiciën van de Verenigde Naties een internationaal onderzoeksproject opgestart dat bekend staat als de "*Fertility and Family Survey*". Aan het *FFS*-project wordt deelgenomen door zo'n 20 landen¹⁵, en het basismateriaal is afkomstig van landelijke surveys uitgevoerd begin van de jaren '90. Een kernvraag bij het onderzoek is of het benedenvervangingsniveau van de vruchtbaarheid van blijvende of van voorbijgaande aard is. *FFS*-resultaten duiden op het feit dat veel vrouwen minder kinderen hebben dan gewenst (Callens & Deven, 1993; Van Peer & Lodewijckx, 1996). De huidige lage vruchtbaarheid zou dus een aanwijzing kunnen zijn voor het voortbestaan van maatschappelijke structuren en normen die niet aangepast zijn aan de nieuwe samenlevingsvormen en nieuwe individuele waarden en verwachtingen aangaande gezinsvorming.

Het is een feit dat de daling van de vruchtbaarheid tijdens de laatste decennia gepaard is gegaan met indringende maatschappelijke en sociale veranderingen en te maken heeft met een quasi-universeel gebruik van moderne en efficiënte anticonceptiva, in een eerste fase voornamelijk om het kindertal te beperken, daarna ook ter controle van de timing van de geboorten (Cliquet & Schoenmaeckers, 1975; Cliquet & Lodewijckx, 1986; Leridon, 1987; Westoff & Ryder, 1977). De verspreiding van de controle van de vruchtbaarheid is gekoppeld aan de betere opleiding van vrouwen, en, mede als gevolg hiervan, aan een grotere aanwezigheid van vrouwen op de arbeidsmarkt (Callens, 1995; Hulkko, 1989; Siegers e.a., 1991; Van Dongen e.a., 1995). Een centraal punt in de discussie omtrent de lage vruchtbaarheid is zonder twijfel de nieuwe maatschappelijke positie van de vrouw. De lage vruchtbaarheid is tenslotte niet los te koppelen van de steeds kleiner wordende populariteit van het traditioneel huwelijk (Raad van Europa, 1993) en van het groeiend belang van alternatieve leefvormen (Corijn, 1993). De veranderingen in de vruchtbaarheid en de maatschappelijke veranderingen die ermee gepaard gaan, of die er de oorzaak

¹⁴ Figuur 6.12 is vrij overgenomen uit Schoenmaeckers en Lodewijckx (1997) en is opgesteld op basis van cijfermateriaal uit "Recent demographic developments in Europe and North America" (editie 1996) van de Raad van Europa. De figuur geeft de evolutie voor een geselecteerde groep van landen. Voor Noord-Europa zijn dit: Denemarken, Finland, Noorwegen, Zweden; voor West-Europa: België, Frankrijk, Ierland, Nederland, Luxemburg, Oostenrijk, voormalig West- en Oost-Duitsland; en voor Zuid-Europa: Griekenland, Italië, Portugal, Slovenië en Spanje.

¹⁵ Anno 1997 namen volgende landen deel aan het project: België (Vlaanderen + Brussel), Bulgarije, Canada, Duitsland, Estonia, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Letland, Lithouwen, Nederland, Nieuw Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Spanje, Zwitserland, en de VSA.

Figuur 6.12 - Evolutie van het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC) sinds 1965 in enkele Europese landen

Bron: Schoenmaeckers en Lodewijckx (1997), op basis van cijfermateriaal van de Raad van Europa (1996)

van zijn, zijn zo indringend dat veel onderzoekers het gewettigd vinden om ernaar te verwijzen als de 'tweede demografische transitie' (Hoffmann-Nowotny, 1988; Lesthaeghe & Van de Kaa, 1986; Van de Kaa, 1987)¹⁶.

Een belangrijk kenmerk van de daling van de vruchtbaarheid is dat deze in alle landen gepaard is gegaan met een stijging van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte. In alle regio's (Noord-, West- en Zuid-Europa) lag eind van de jaren '60 de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte rond 24 jaar¹⁷. In 1990 is de gemiddelde leeftijd gestegen tot iets meer dan 26 jaar in de Scandinavische landen, tot bijna 27 jaar in West-Europa, en tot bijna 25 jaar in Zuid-Europa. In 1995 wordt in West-Europa een gemiddelde leeftijd genoteerd van nagenoeg 28 jaar en is Nederland de absolute 'topper' met een gemiddelde van 28,8 jaar.

Deze uitstelbeweging heeft reeds veel aandacht gekregen van onderzoekers. Het is een feit dat het uitstellen van het krijgen van het eerste kind tot na 30 jaar ook medische vragen oproept (zie bv. Beets e.a., 1992). Daarenboven zijn er aanwijzingen als zou het uitstellen op zichzelf, mede door het verhoogd risico op medische problemen, een ongewild en negatief effect hebben op het totaal kindertal (Lodewijckx & Schoenmaeckers, 1993); problemen bij de zwangerschap of de bevalling zouden vrouwen aanzetten om minder kinderen te hebben dan oorspronkelijk gepland.

Door de uitstelbeweging van de eerste geboorte is het TVC de laatste jaren een erg onbetrouwbare maat geworden voor het vruchtbaarheidspeil. Door zijn constructie (cf. Schema 5.2) is het TVC gevoelig aan verschillen in de timing van de vruchtbaarheid tussen opeenvolgende cohorten. Het is duidelijk dat de uitstelbeweging van de jongste cohorten een negatief effect heeft op het TVC, zodat de berekende waarde een onderschatting geeft van het reële peil van de vruchtbaarheid (d.w.z. van de gemiddelde afstamming van een cohorte). Een specifiek probleem m.b.t. de vooruitberekening van de vruchtbaarheid is te weten in welke mate de daling van het TVC al dan niet het gevolg is van een verschuiving van de timing van de vruchtbaarheid. Indien de daling van het TVC louter het gevolg zou zijn van de uitstelbeweging dan zou het verlies in vruchtbaarheid vóór 30 jaar na enige tijd worden gecompenseerd door een stijging van de cijfers na 30 jaar, en zou er dus sprake zijn van een 'inhaalbeweging'. Er zijn inderdaad stijgingen waargenomen van de vruchtbaarheidscijfers na 30 jaar, maar zoals Pressat in 1991 opperde tijdens de Europese Bevolkingsconferentie in Parijs als commentaar bij de evolutie van de vruchtbaarheidscijfers in Frankrijk, is de daling op jonge leeftijd dusdanig dat er redelijkerwijze geen volledige compensatie kan worden verwacht op oudere leeftijd¹⁸.

De meest recente cijfers omtrent het finaal kindertal zoals gegeven door de Raad van Europa (1996)¹⁹ bevestigen dit vermoeden. In alle landen wordt de afstamming van vrouwen geboren in 1950 en later (iets) hoger geschat dan de meest recent geobserveerde TVC-waarden, maar toch op minder dan 2 kinderen²⁰. Daarenboven wordt in zowat alle landen nog een verdere daling van de vruchtbaarheid verwacht; alleen in de Scandinavische landen (Zweden, Finland, Denemarken), alsook in Nederland, Luxemburg en België wordt rekening gehouden met een stabilisatie van de afstamming, maar alleszins op

---

¹⁶ Omdat de recente daling van de vruchtbaarheid niet kan worden geassocieerd met, of alleszins niet kan worden beschouwd als het *gevolg* van een daling van de sterfte, is deze stellingname bekritiseerd geworden door o.a. Cliquet (1991), Keilman (1990) en Pavlik (1989).

¹⁷ Het gaat hier over de mediaan leeftijd van de landsgemiddelden binnen elke regio (cijfers ontleend aan Schoenmaeckers en Lodewijckx, 1997, meer bepaald Figuur 2.2).

¹⁸ "Ce qui peut faire douter d'une stabilisation quelque peu durable de la descendance finale à 2,1, c'est que le déficit des naissances chez les jeunes femmes continu à croître de manière qu'il semble peu probable qu'il puisse y avoir pleine compensation en fin de vie féconde" (Pressat, 1991, p. 29).

¹⁹ Bewerkt in Schoenmaeckers en Lodewijckx (1997): Figuur 2.3.

²⁰ Het betreft hier de geschatte afstamming van vrouwen geboren in 1950 en later.

een peil ver onder het vervangingsniveau. Voor België wordt in de laatste bevolkingsvooruitzichten van het NIS en het Planbureau, van 1996, een stabilisatie op 1,75 kinderen vooropgesteld (NIS, 1997).

Zoals gezegd zou de lage vruchtbaarheid er kunnen op wijzen dat sommige structuren niet aangepast zijn aan de individuele verwachtingen. Dit wordt ook gesuggereerd door de vaststelling dat het gewenst kindertal hoger is dan het gerealiseerd kindertal. Vrouwen ondervraagd in de landen van het *FFS*-project blijken inderdaad gemiddeld meer dan 2 kinderen te wensen; alleen in Duitsland wensen vrouwen gemiddeld minder dan 2 kinderen, maar ook hier is het gewenst aantal hoger dan het gerealiseerd kindertal (Schoenmaeckers & Lodewijckx, 1997: Figuur 4.8). Volgens de *FFS*-gegevens van 1991 wensen vrouwen in Vlaanderen gemiddeld 2,07 kinderen (Callens, 1993) en verwachten zij als afstamming een gemiddelde van 1,98 kinderen (De Jong & Lodewijckx, in druk).

Volgens de internationale gegevens wordt het krijgen van kinderen ook steeds meer gedissocieerd van de traditionele gezinsstructuur. De landen met de hoogste vruchtbaarheid, *in casu* de Scandinavische landen (zie Figuur 6.12), zijn ook de landen met het hoogste percentage buitenechtelijke geboorten (zie bijgaande tabel).

*Bruto huwelijkscijfer en buitenechtelijke geboorten per regio:
vergelijking tussen 1970 en 1992 (mediaan waarden)*

regio	bruto huwelijkscijfer (per 1.000)			% buitenechtelijke geboorten		
	1970	1992	verschil	1970	1992	verschil
Noord-Europa	7,5	4,6	-39%	9,0	44,7	+497%
West-Europa	7,2	5,8	-19%	6,2	18,4	+297%
Zuid-Europa	8,0	5,1	-36%	4,2	8,2	+195%

Bron: vrij naar Schoenmaeckers & Lodewijckx (1997), op basis van cijfermateriaal van de Raad van Europa (1996)

Een verklaring voor het huidig niveau van de vruchtbaarheid kan waarschijnlijk deels gevonden worden in de mate waarin de dissociatie tussen het krijgen en opvoeden van kinderen en het klassiek huwelijk aanvaard is door de gemeenschap alsmede door de overheid.

6.4.2. Een schets van de evolutie van de vruchtbaarheid en van de regionale verschillen

Hierboven is verwezen naar het internationaal *FFS*-project dat als doel heeft een beter begrijpen van de lage vruchtbaarheid in Europa. Het is niet de eerste maal dat de vruchtbaarheid in Europa het onderwerp uitmaakt van een internationaal onderzoeksproject. In de jaren '60 en '70 coördineerde het *Office of Population Research* van de Amerikaanse universiteit Princeton een onderzoek naar de daling van de vruchtbaarheid in verschillende Europese landen in de negentiende en begin van de twintigste eeuw, het zgn. "European Fertility Project". De resultaten van het onderzoek naar de daling van de vruchtbaarheid in België zijn vervat in "The Decline of Belgian Fertility, 1800-1970" van Lesthaeghe (1977). Hieronder wordt een overzicht gegeven van de voornaamste resultaten die toelaten de recente evolutie van de

vruchtbaarheid en de huidige situatie, zoals hier voorgesteld op basis van de volkstellingsgegevens van 1991, beter te begrijpen ²¹.

België was, na Frankrijk, het eerste land met duidelijke aanwijzingen voor een afname van de vruchtbaarheid ten gevolge van een veralgemeende geboortecijfer. Frankrijk kende een afname van het geboortecijfer en van de huwelijksvruchtbaarheid sinds 1830, terwijl hiervan in België sprake was sedert de jaren 1880. Andere Europese landen vertoonden pas een daling van hun huwelijksvruchtbaarheid rond de eeuwwisseling: Duitsland, Engeland en Wales rond 1890, Nederland in 1897, en Italië in 1911.

De daling van de vruchtbaarheid in België gebeurde evenwel niet op een monotone wijze doorheen het land. Henegouwen was de eerste provincie waar een belangrijke daling van de huwelijksvruchtbaarheid kon worden genoteerd, en werd gevolgd door de provincies Namen en Luik. Lesthaeghe (1977, pp. 103-105) merkt op dat Henegouwen en Luik rond 1900 tot de meest geïndustrialiseerde regio's van het land behoorden, maar dat dit niet het geval was voor Namen. De volgende provincie betrof Luxemburg (een uitgesproken rurale regio), daarna Antwerpen, Brabant en tenslotte Oost- en West-Vlaanderen en Limburg. In het algemeen startte de daling van de huwelijksvruchtbaarheid dus vroeger in Wallonië dan in Vlaanderen, tussen 1880 en 1900 i.p.v. tussen 1900 en 1920. In Vlaanderen kunnen West-Vlaanderen en vooral Limburg als laatkomers worden bestempeld. In West-Vlaanderen was er geen significante daling van de huwelijksvruchtbaarheid vóór 1930 en Limburg bleef, in vergelijking met het nationaal niveau, een hoge vruchtbaarheid kennen tot in de jaren '60. Deze verschillen zijn merkwaardig, rekening houdende met de kleine geografische omvang van België: het hart van Limburg is tenslotte niet meer dan 100 km verwijderd van dat van Henegouwen ²².

Een ander besluit in de studie van Lesthaeghe —zoniet het belangrijkste besluit— is dat niet alleen economische factoren een verklaring bieden voor demografische verschillen, maar ook het afwijzen van traditionele normen en waarden. Lesthaeghe heeft dit fenomeen geconceptualiseerd als 'secularisatie' en heeft het in de analyse geoperationaliseerd via politiek stemgedrag, m.n. het percentage stemmen op niet-katholieke partijen. De auteur besluit dat het meer seculiere gedrag in Wallonië de verklaring biedt voor de eerdere daling van de huwelijksvruchtbaarheid in de Waalse provincies tegenover de Vlaamse ²³. Een meer passende benaming voor de huidige maatschappelijke context zou 'innoverend gedrag' kunnen zijn, gedrag dat los staat van heersende sociale normen en structuren. Dit innoverend gedrag is misschien de oorzaak voor de (iets) hogere vruchtbaarheid in de Noordepese landen (zie tabel in paragraaf 6.4.1), waar het krijgen van kinderen sterker ontkoppeld wordt van het traditioneel huwelijkspatroon, hetgeen duidelijk minder het geval is in de landen van het Zuiden.

---

²¹ Voor alle duidelijkheid: het kan in dit werk niet de bedoeling zijn een verklaring te bieden voor de niveaus en de veranderingen in de vruchtbaarheid. Daarvoor zijn ook andere bronnen nodig dan de volkstellingsgegevens. Vroeger gerealiseerde analyses kunnen evenwel wel bijdragen tot het formuleren van hypotheses voor de geobserveerde niveaus en veranderingen.

²² In "Demographie: La Belgique en 43 arrondissements" van Henriette Damas et al. (1988, p. 71) komen de auteurs tot een gelijkaardige conclusie door te wijzen op de grote verscheidenheid tussen de arrondissementen. Wij gaan akkoord met hun besluit in zoverre dat er inderdaad sprake is van een grote heterogeniteit binnen elk taalgebied, maar vinden het overdreven om te stellen, vooral in het licht van de resultaten in dit werk, dat er in demografisch opzicht geen taalgrens meer zou bestaan.

²³ Het valt op te merken dat de vroege daling van de vruchtbaarheid in Frankrijk op dezelfde manier moet worden verklaard. In het begin van de 19e eeuw was Frankrijk, in tegenstelling tot Engeland, nog erg agrarisch. Ondanks zijn industrialisatie gebeurde de daling van de huwelijksvruchtbaarheid in Engeland 70 jaar later dan in Frankrijk. Zoals in België, verliepen ook in Frankrijk de veranderingen niet homogeen in alle delen van het land. Voor een uitvoerige behandeling van de daling van de vruchtbaarheid in Frankrijk, zie Van de Walle (1974).

Vanuit die optiek is het misschien toch te verantwoorden om te spreken over een 'tweede demografische transitie'. Zoals in de 'eerste transitie' worden ook hier de veranderingen in de vruchtbaarheid bepaald door een mentaliteitswijziging. In tegenstelling tot de eerste transitie waar de mentaliteitswijziging vooral te maken had met een groeiend bewust gedrag (paralleel aan de evolutie naar een meer seculiere maatschappij), heeft de tweede transitie vooral te maken met de nieuwe maatschappelijke positie van mannen en vrouwen, *in casu* de sociale gelijkheid tussen beide sexen, m.n. op de arbeidsmarkt. Hierdoor wordt de enge relatie tussen het gezin en het krijgen en opvoeden van kinderen doorbroken en wordt naar een nieuw evenwicht gezocht tussen de gewijzigde sociale rol van de vrouw (en de man) en de vruchtbaarheid.

7. EVOLUTIE VAN DE VRUCHTBAARHEID

In dit hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan de evolutie van de algemene vruchtbaarheid. In de inleiding wordt een vergelijking gemaakt tussen de transversale volkstellingsgegevens van 1991 en deze van 1981. *In concreto* gaat het om een vergelijking van de situatie in de jaren 1986-1990 met deze in de jaren 1976-1980. Gedragsveranderingen van de vruchtbaarheid (en elke andere demografische gebeurtenis) gebeuren evenwel binnen een levenscyclus en een juiste beschrijving en het begrijpen ervan behoeven derhalve een longitudinale aanpak. In paragraaf 7.2 wordt dan ook een beeld gegeven van de evolutie van de timing van de vruchtbaarheid, op basis van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers en van de intensiteit, op basis van pariteitswaarden naar geboortecohorte. In paragraaf 7.3 wordt daarenboven aandacht gegeven aan de verschillen tussen de gewesten.

Een groot deel van de veranderingen heeft te maken met een verschuiving van de vruchtbaarheid naar oudere leeftijd, meer bepaald met het uitstellen van het krijgen van het eerste kind. In paragraaf 7.4 wordt deze uitstelbeweging nader bestudeerd voor de drie gewesten op basis van de evolutie van het percentage kinderloze vrouwen op specifieke leeftijden.

In paragraaf 7.5 tenslotte wordt een vergelijking gemaakt tussen transversale en longitudinale gegevens. De transversale gegevens hebben betrekking op de situatie in de jaren 1986-1990; de longitudinale gegevens op de vruchtbaarheid van de geboortecohorten 1941-1945, de jongste cohorten waarvan kan worden verondersteld dat zij het vruchtbare deel van de levensloop nagenoeg volledig achter de rug hebben. Het gaat dus om een vergelijking tussen de gegevens van een fictieve cohort met deze van een reële cohort, en zodoende om een vergelijking tussen de huidige situatie en het recent verleden.

7.1. Een vergelijking tussen de situatie van 1986-1990 (volkstelling 1991) en de situatie van 1976-1980 (volkstelling 1981)

Figuur 7.1 illustreert de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Het Rijk voor de jaren 1976-1980 en 1986-1990. De cijfers voor de eerste periode zijn gebaseerd op gegevens van de volkstelling van 1981, deze voor de tweede periode op gegevens van de volkstelling van 1991¹.

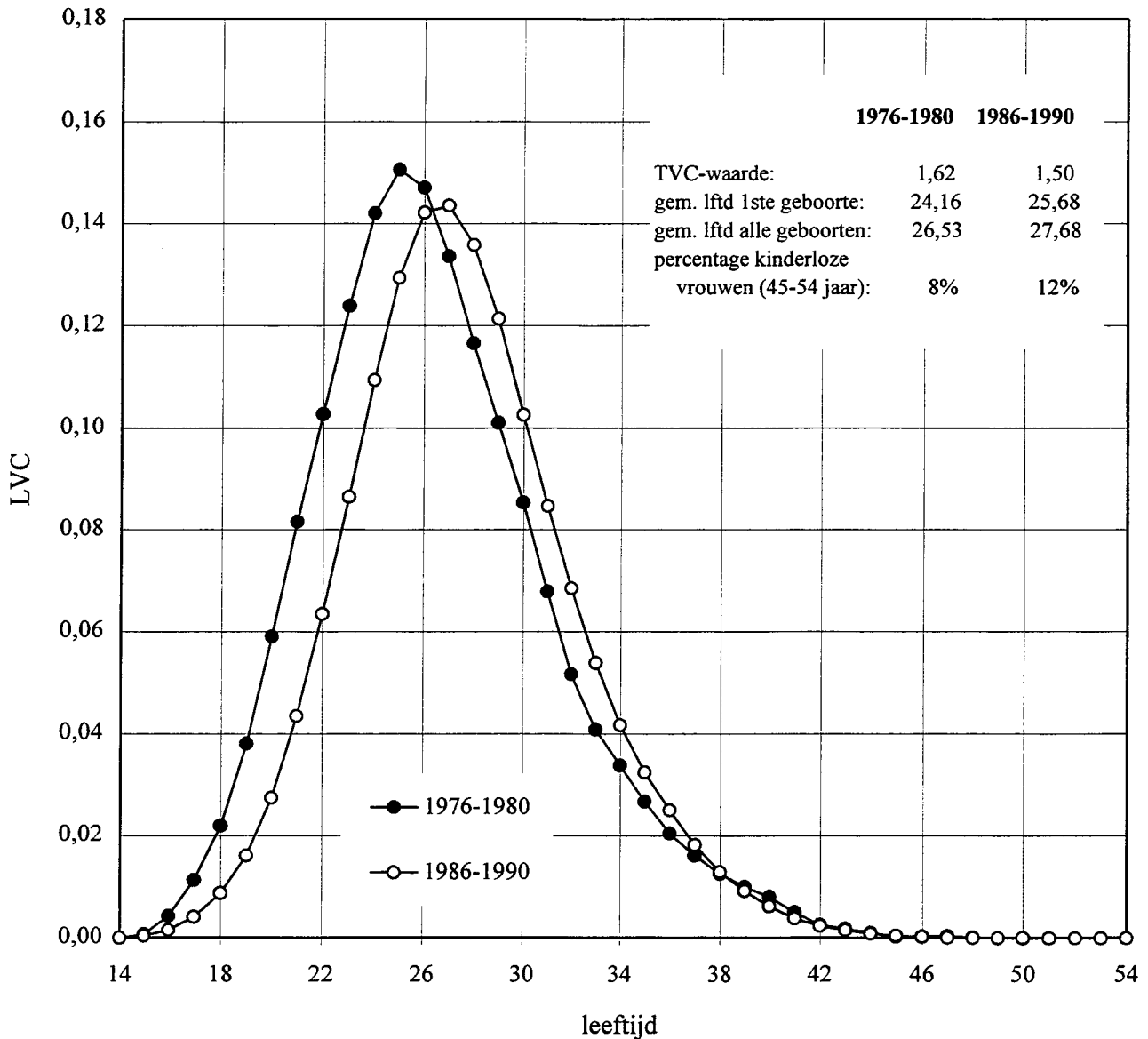
Het lijkt geen twijfel dat de vruchtbaarheid sterk is veranderd zelfs over een relatief korte tijdsspanne van 10 jaar. In deze korte tijd is de totale vruchtbaarheid, uitgedrukt als het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC), gedaald van 1,62 naar 1,50 kinderen of met ruim 7 percent. Uit een vergelijking van de curven blijkt dat de daling van het totaal kindertal niet het gevolg is van een homogene afname van de vruchtbaarheidscijfers op alle leeftijden. Integendeel, deze vloeit voort uit het negatieve saldo tussen de afname van de vruchtbaarheid op jongere leeftijd (vóór 26 jaar) en de stijging op oudere leeftijd. Figuur 7.1 is een duidelijke illustratie van het feit dat de daling van de vruchtbaarheid ten gevolge van de uitstelbeweging niet volledig gecompenseerd wordt door een inhaalbeweging op oudere leeftijd.

Kortom, gedurende de laatste 10 jaar is er sprake van een veroudering van de vruchtbaarheid (verschuiving van de curve naar rechts) en tegelijkertijd, deels als het gevolg van deze veroudering, een daling van de vruchtbaarheid.

---

¹ Zoals gezegd in Hoofdstuk 5 wordt voor deze analyse gebruik gemaakt van een steekproef van de volkstellingsgegevens. De resultaten voor 1991 zijn gebaseerd op een 20% steekproef; deze voor 1981 op een 10%-steekproef.

Figuur 7.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van de jaren 1976-1980 (volkstelling 1981) en van de jaren 1986-1990 (volkstelling 1991), Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

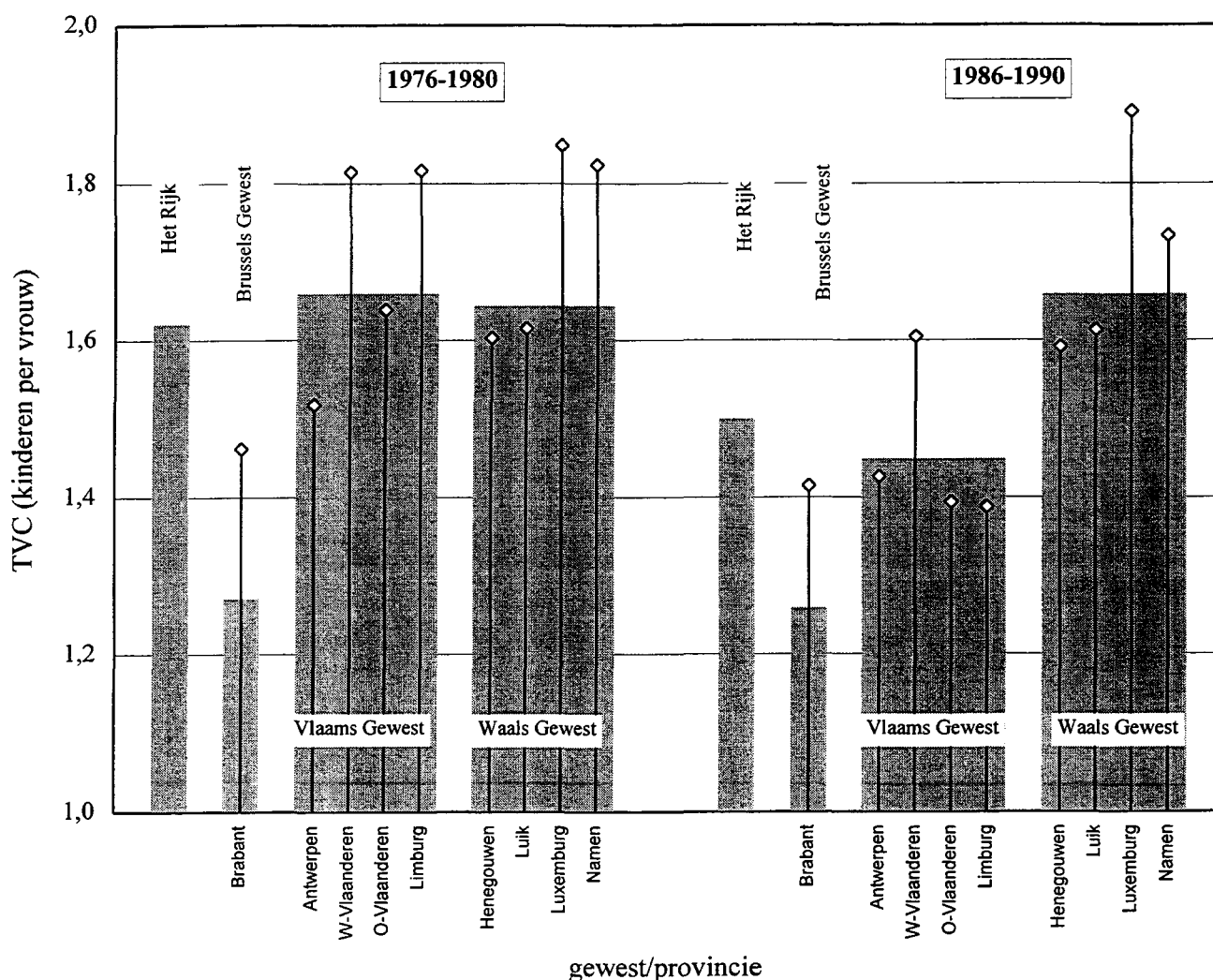

De veroudering blijkt duidelijk uit de toename van de gemiddelde leeftijd bij de geboorte, van 26,5 naar 27,7 jaar tijdens de beschouwde periode van 10 jaar. Dat deze stijging vooral te maken heeft met de uitstelbeweging, komt tot uiting in de forse toename van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte, van 24,2 in 1976-1980 tot 25,7 jaar in 1986-1990.

De daling van de vruchtbaarheid is ook het gevolg van een stijging van het aantal vrouwen dat definitief kinderloos blijft. Volgens de gegevens van de volkstellingen zou het percentage zijn gestegen van 8 percent naar 12 percent.

Gegeven de verschillen in de vruchtbaarheid tussen de gewesten en de provincies in Hoofdstuk 6, is het niet verwonderlijk dat er ook regionale verschillen bestaan voor wat betreft de veranderingen in de vruchtbaarheid. Figuur 7.2 omvat een vergelijking tussen de TVC-waarden van 1976-1980 en van 1986-1990 naar gewest en provincie. De totale vruchtbaarheid is vooral in Vlaanderen gedaald, van een

Figuur 7.2 - Vergelijking van de TVC-waarde voor de jaren 1976-1980 (volkstelling 1981) met deze voor de jaren 1986-1990 (volkstelling 1991), Het Rijk, naar gewest en provincie, Belgen alleen

gemiddelde van 1,66 kinderen in 1976-1980 tot een gemiddelde van niet meer dan 1,45 kinderen in 1986-1990². Dit komt overeen met een afname van 13 percent over 10 jaar. Binnen het Vlaams Gewest bestaat er een grote heterogeniteit tussen de provincies. Antwerpen kent relatief de kleinste daling (-6%) maar was 10 jaar eerder reeds de provincie met de laagste vruchtbaarheid. Daarna volgen West- en Oost-Vlaanderen (met resp. -12% en -15%), en tenslotte de provincie Limburg waar het TVC met maar liefst 24 percent gedaald is tijdens de betrokken 10 jaar. De provincie Limburg kent momenteel de laagste vruchtbaarheid, lager zelfs dan de provincies Antwerpen of zelfs Brabant.

² De cijfers per gewest zijn gegeven in Tabel A7.2.

In het Waals Gewest is nauwelijks verandering te bemerken. De provincies Henegouwen en Namen worden gekenmerkt door erg kleine dalingen. Luik kent een *status quo* (TVC van 1,62 in 1976-1980 naar 1,61 in 1986-1990) en in Luxemburg is zelfs sprake van een kleine stijging, van 1,85 naar 1,89 kinderen³.

Tenslotte valt opnieuw de specifieke positie op van het Brussels Gewest en van de voormalige provincie Brabant. In het Brussels Gewest wordt de laagste TVC-waarde opgetekend in het land: niet meer dan 1,27 kinderen. Ook reeds in de jaren 1976-1980 kende Brussel de laagste vruchtbaarheid van het land (tijdens de laatste 10 jaar is het TVC weinig veranderd).

Ook voor wat betreft de timing —meer bepaald de veroudering van de vruchtbaarheid— bestaan er verschillen tussen het noorden en het zuiden van het land. In Figuur 7.3 wordt een vergelijking gemaakt van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte voor de jaren 1976-1980 en 1986-1990. Het is duidelijk dat de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte is gestegen in alle provincies; de zgn. uitstelbeweging treedt dus op in alle delen van het land. Op nationaal vlak is er sprake van een stijging van 24,2 jaar naar 25,7 jaar, of van ong. 6%. De hoogste stijging is opgetreden in het Brussels Gewest en de aanpalende provincie Brabant (in beide +7%). De toename is belangrijker in Vlaanderen dan in Wallonië (resp. +6,7% en 5,6%). Reeds in de jaren 1976-1980 kende Vlaanderen een iets hogere gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte, waardoor het verschil tussen Vlaanderen en Wallonië is toegenomen. Anderzijds is het wel belangrijk te benadrukken dat de uitstelbeweging in beide landsgedeelten een feit is.

Binnen de Vlaamse provincies wordt de grootste verandering opnieuw in Limburg genoteerd, een stijging van + 7,7 percent (van 24,0 naar 25,8 jaar). Na Limburg volgen Antwerpen (+6,8%) en Henegouwen (+6,7%). Het is opvallend dat de grootste veranderingen worden genoteerd in de twee provincies die in 1976-1980 de laagste gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte kenden, m.n. Limburg en Henegouwen. West-Vlaanderen en Luxemburg kenmerken zich als de provincies met de kleinste verandering. Het belangrijkste gegeven in Figuur 7.3 is evenwel dat de toename van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte algemeen is en in alle provincies heeft plaatsgevonden.

7.2. Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte (en kalenderjaar)

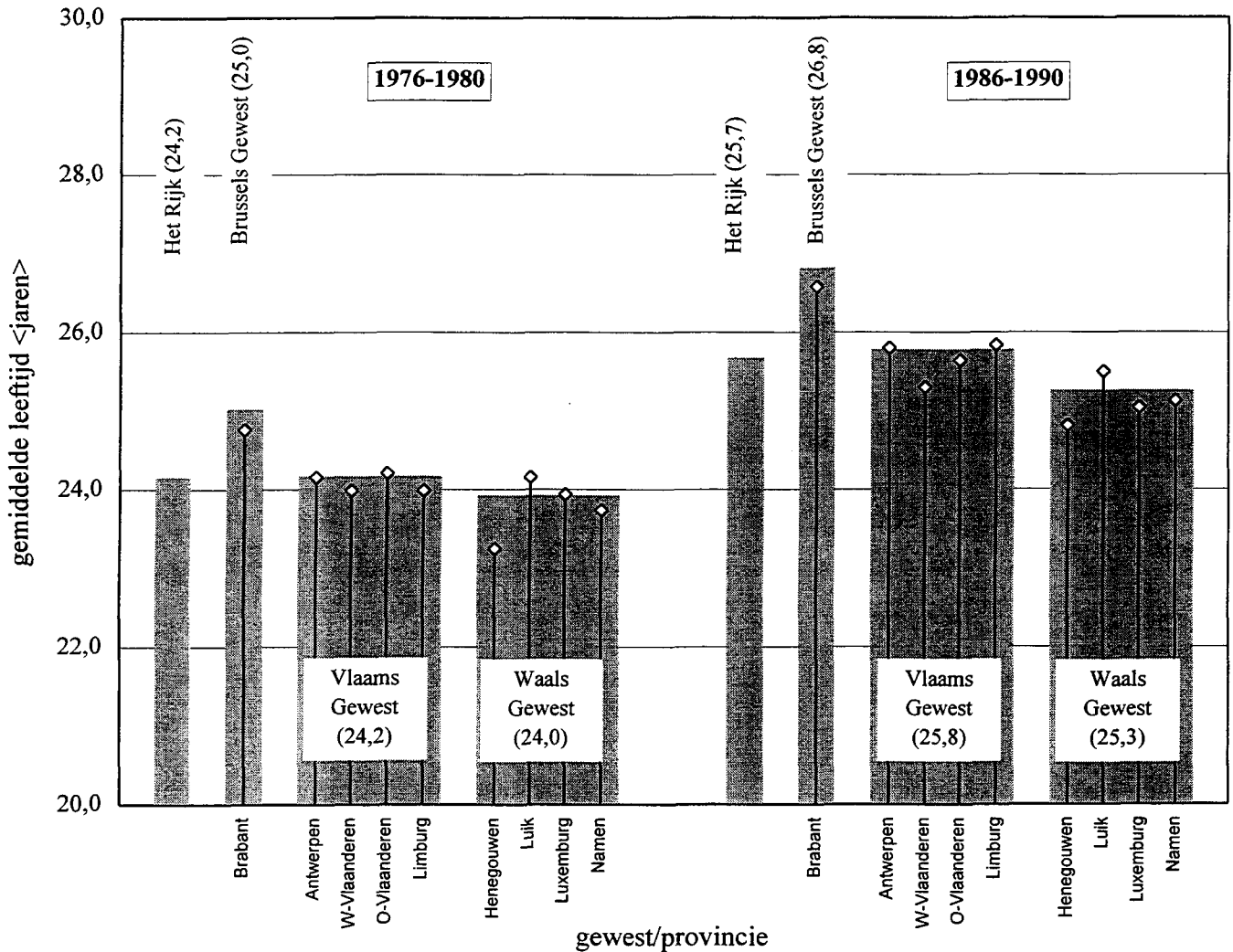
De vergelijking in paragraaf 7.1 is gebaseerd op de resultaten van fictieve cohorten (voor de jaren 1976-1980 en 1986-1990) en komt dus neer op een transversale analyse. Om de veranderingen te onderkennen zoals zij zich voordoen binnen de individuele levenscyclus moeten de gegevens worden geordend naar geboortecohorte in een zgn. longitudinale analyse. Dit soort analyse vormt het onderwerp van de volgende paragrafen.

Figuur 7.4 geeft de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurven weer naar geboortecohorte, niet voor alle geboortecohorten waarvoor gegevens beschikbaar zijn, maar voor één op vier, en in slechts één op acht zijn de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers aangeduid (cohorten 1930, 1938, ...). De curven zijn ook geordend naar kalenderjaar. Vrouwen geboren in bv. 1930 vierden hun 24ste verjaardag in 1954 en het

---

³ De cijfers duiden op een kleine stijging in het Waals gewest, van 1,64 naar 1,66 kinderen (+1%). Op het eerste gezicht kan dit contradictorisch lijken met de daling die wordt geobserveerd in 3 van de 4 provincies en met het feit dat de provincie met een stijging —Luxemburg— het kleinste aantal inwoners telt. Hierbij mag niet uit het oog worden verloren dat (a) de stijging sowieso klein is; en (b) dat de TVC-waarde voor het gewest niet alleen overeenkomt met een gewogen gemiddelde voor het aantal inwoners maar ook voor de verschillende leeftijdsgroepen.

Figuur 7.3 - Vergelijking van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte voor de jaren 1976-1980 (volkstelling 1981) met deze voor de jaren 1986-1990, Het Rijk, naar gewest en provincie, Belgen alleen

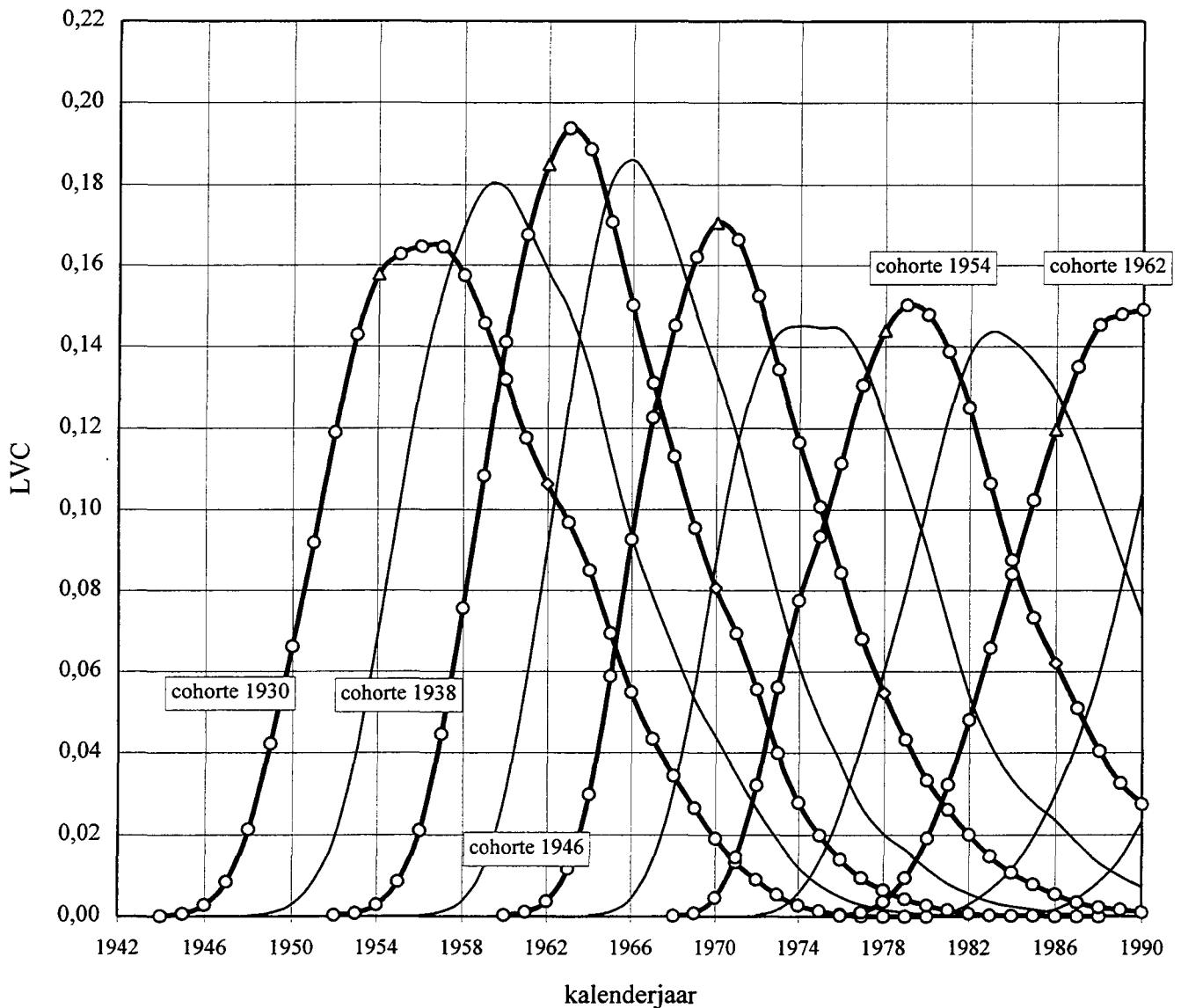

leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer voor leeftijd 24 is derhalve gepositioneerd in kalenderjaar 1954 (cf. configuratie B in Schema 5.1). Op die manier zijn niet alleen de veranderingen naar geboortecohorte merkbaar, maar tegelijkertijd ook de verschuivingen tussen kalenderjaren.

Het algemeen beeld in Figuur 7.4 suggereert eerst een stijging van de vruchtbaarheid en daarna een daling. De stijging komt overeen met de naoorlogse babyboom waaraan, zoals uit Figuur 7.4 kan worden afgeleid, een einde is gekomen in het begin van de jaren '60.

Figuur 7.4 omvat ook indicaties voor de uitstelbeweging van de eerste geboorte en de daaropvolgende inhaalbeweging. Het hoogste vruchtbaarheidscijfer op 24 jaar (op de curve voorgesteld als een driehoek) wordt geobserveerd voor vrouwen die precies vóór de Tweede Wereldoorlog zijn geboren (cohort 1938). Voor de jongere cohorten kan op 24-jarige leeftijd (alsook op nog jongere leeftijden) een systematische

Figuur 7.4 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurven *, naar geboortecohorte (selectie) en kalenderjaar, Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

* de vruchtbaarheidscijfers op leeftijd 24 en 32 jaar zijn aangeduid resp. als een driehoek en een ruit, op overige leeftijden als een cirkel

daling worden geobserveerd, hetgeen voortvloeit uit het continu uitstellen van de eerste geboorte. De grootste daling gebeurt tussen de cohorten 1946 en 1954 en vindt bijgevolg plaats in de jaren '70, daarna volgt een afzwakking van de dalende trend. Tussen de cohorten 1930 en 1946 kan een onmiskenbare daling worden geobserveerd van de vruchtbaarheid na 30 jaar (cf. de afname van het vruchtbaarheidscijfer op 32-jarige leeftijd, voorgesteld op de curve als een ruit). Deze daling resulteert uit het groeiend succes van het vermijden van ongewenste zwangerschappen op latere leeftijd. Zowel de daling van het vruchtbaarheidscijfer op 24-jarige leeftijd als de daling op 32-jarige leeftijd is mogelijk geweest door de beschikbaarheid van efficiënte anticonceptiva, m.n. van de anticonceptiepil die begin de jaren '60

op de markt kwam en waarvan het gebruik sindsdien sterk is toegenomen (Lodewijckx & Cliquet, 1988). Het laagste vruchtbaarheidscijfer op 32 jaar wordt geobserveerd voor de cohorte 1946. Voor vrouwen geboren na 1946 kan opnieuw een stijging worden waargenomen. Dit wordt duidelijk uit de vergelijking van de cijfers voor de cohorten geboren tussen 1946 en 1954. Bij de vrouwen geboren in 1954 is het vruchtbaarheidscijfer op 24 jaar gedaald tot onder de waarde van 0,14⁴, terwijl er een toename is van het vruchtbaarheidscijfer op 32 jaar tot bijna de waarde van 0,08. Deze verschuivingen duiden onmiskenbaar op een verouderd vruchtbaarheidspatroon waarbij een deel van de uitgestelde (of 'verloren') vruchtbaarheid op jonge leeftijd (vóór 30 jaar) wordt gecupereerd op oudere leeftijd.

De processen van uitstellen en inhalen worden nog duidelijker na herschikking van de cijfers. Figuur 7.5 geeft een selectie van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers uit Figuur 7.4. Zoals in Figuur 7.4 zijn de gegevens opnieuw gepositioneerd naar geboortecohorte en kalenderjaar, maar met de voorstelling in Figuur 7.5 worden de veranderingen voor bepaalde leeftijden (18, 20, 24, 28, 32, 36 en 40 jaar) beter onderlijnd⁵.

In Figuur 7.5 komen een aantal trends duidelijk tot uiting. Het gaat meer bepaald over: • de stijging van de vruchtbaarheid op jonge leeftijd tot begin de jaren '60 (wat mede geleid heeft tot de babyboom); • een daling van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd tot midden de jaren '70 (door de groeiende controle van het gerealiseerd kindertal); • de daling van de vruchtbaarheid op jonge leeftijd vanaf begin de jaren '60 (de uitstelbeweging voor het krijgen van het eerste kind); • de stijging van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd, vanaf 28 jaar (de inhaalbeweging) rond eind de jaren '70, begin de jaren '80.

Figuur 7.5 biedt tevens een illustratie voor het feit dat het TVC gevoelig is voor veranderingen in de timing van de vruchtbaarheid. De hoge TVC-waarde in het midden van de jaren '60⁶ vloeit voort uit het samengaan van de hoge vruchtbaarheid op jonge leeftijd van de toenmalige jonge vrouwen (geboren na 1935) en van de (dalende maar nog voortdurend) hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd van de toenmalige oudere vrouwen (geboren vóór 1932). Zo is de lage TVC-waarde in het midden van de jaren '80 het resultaat van de lage vruchtbaarheidscijfers op jonge leeftijd van de jonge vrouwen en de lage cijfers op oudere leeftijd van de oudere vrouwen in de betrokken periode.

Uit Figuur 7.5 blijkt tenslotte nog dat het toekomstig vruchtbaarheidspeil voornamelijk zal afhangen van de verdere stijging van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd, na 28-30 jaar. De gegevens wijzen inderdaad op een afzwakking van de uitstelbeweging, zoals kan worden afgeleid uit de cijfers op 18- en op 20-jarige leeftijd, en vooral uit deze op 24 jaar. Er zijn dus redenen om te geloven in een stabilisatie van de vruchtbaarheid, zoals werd aangenomen door het NIS en het Planbureau bij de opmaak van de laatste bevolkingsvooruitzichten van 1996⁷.

Om deze paragraaf af te ronden, zijn in Figuur 7.6 pariteitswaarden (dit is het gemiddeld aantal levend geboren kinderen per vrouw) voorgesteld. Zoals in de vorige figuren zijn ook deze cijfers gepositioneerd naar geboortecohorte en kalenderjaar. Conform aan het voorgaande kan een dalende trend worden geobserveerd vanaf het einde van de jaren '60, en dit voor alle leeftijden. Het zou echter verkeerd zijn om de daling op leeftijd 38 en 44 jaar rechtstreeks te koppelen aan de afname op jongere leeftijden. De meerderheid van de gegevenspunten op leeftijd 38 en 44 jaar betreft vrouwen geboren vóór 1950 (de vier laatste gegevenspunten voor leeftijd 38 zijn voor vrouwen geboren na dit jaar), terwijl een groot deel

⁴ M.a.w. op 100 vrouwen hadden 14 vrouwen een geboorte in het jaar dat zij 24 jaar werden.

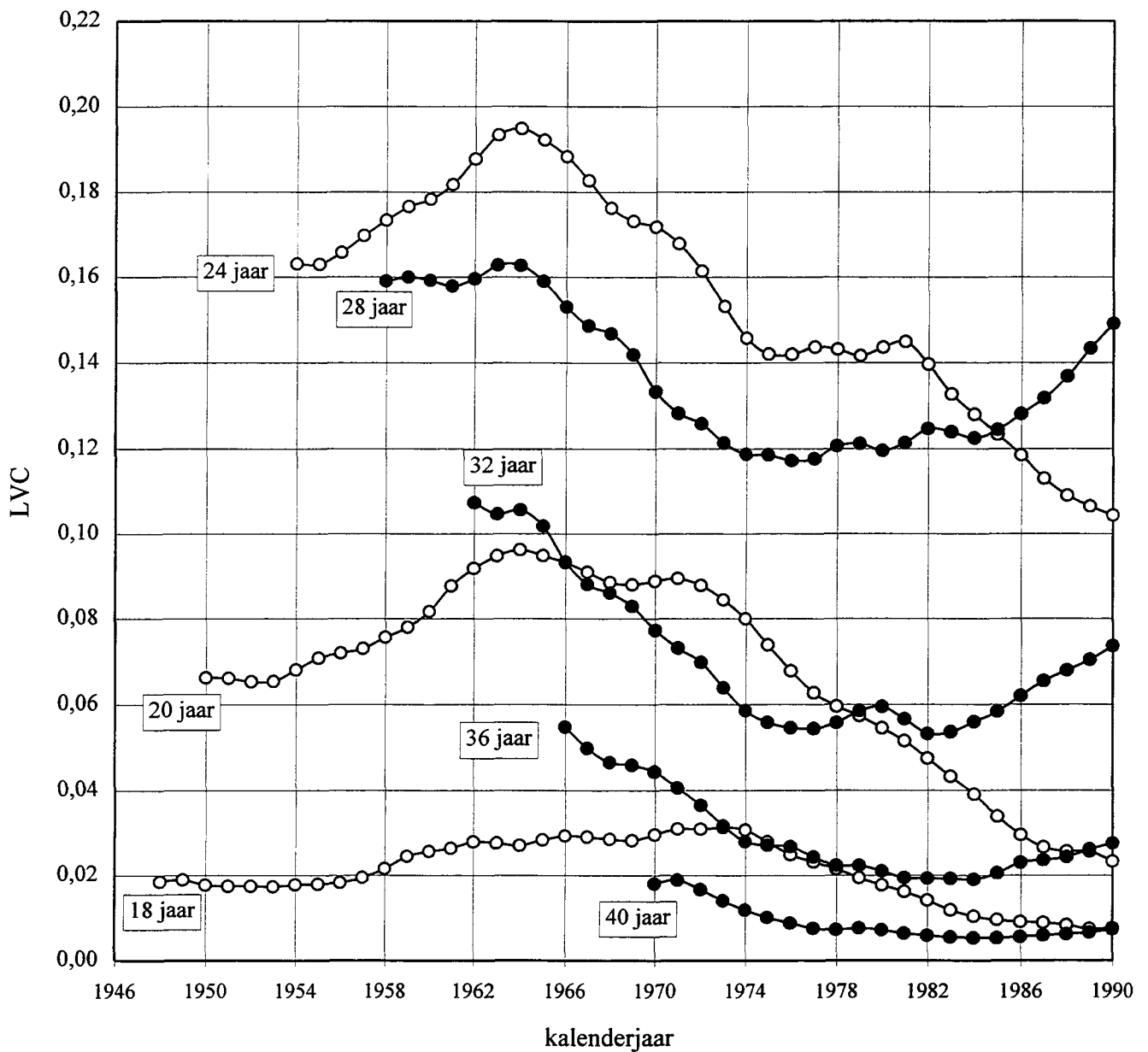
⁵ In elke serie komt het eerste gegevenspunt overeen met het vruchtbaarheidscijfer voor de cohorte 1930.

⁶ In 1965 bedroeg het officieel TVC 2,71 kinderen (cf. Figuur 6.12).

⁷ Cf. paragraaf 6.4.1.

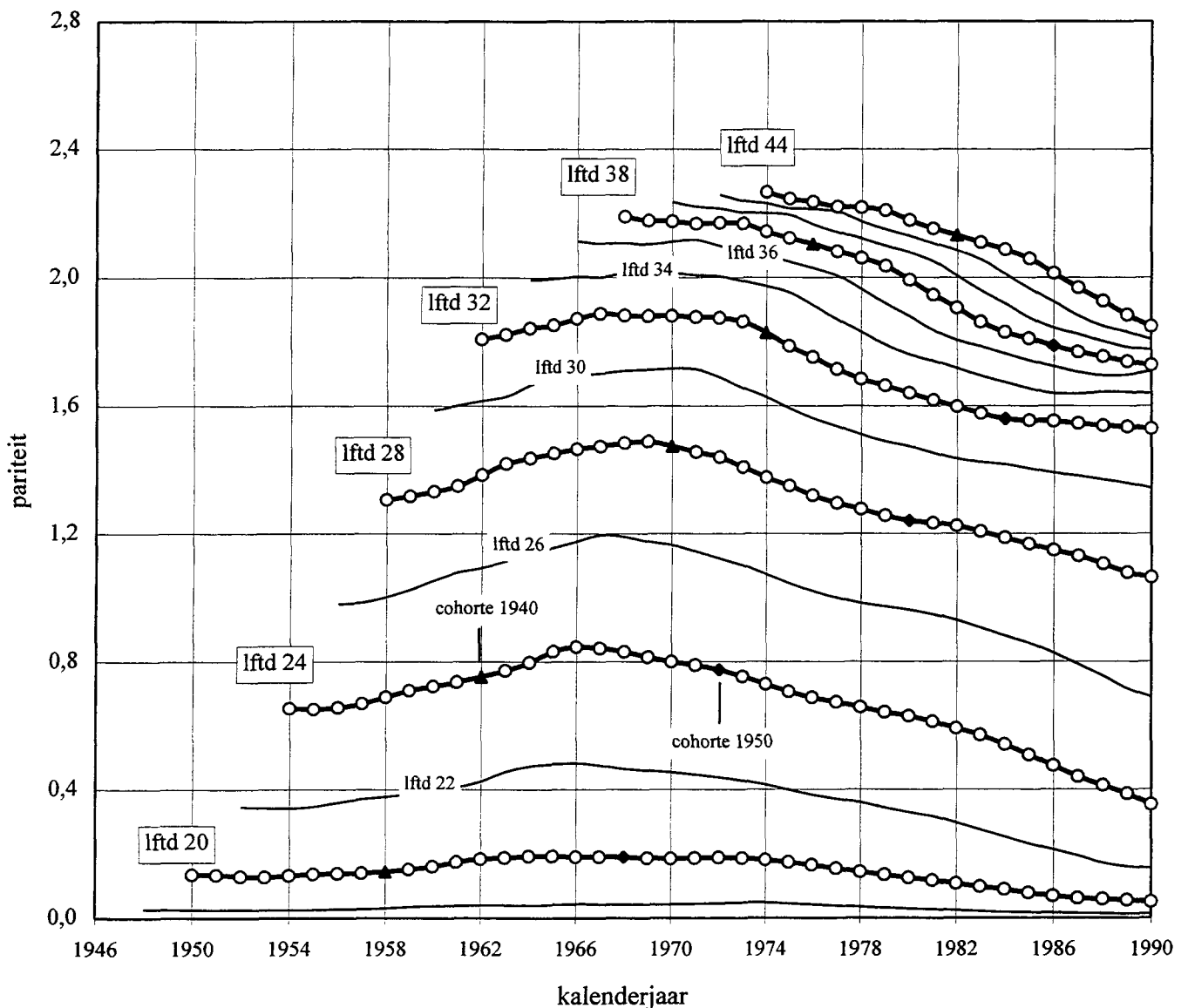

Figuur 7.5 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (selectie), naar geboortecohorte en kalenderjaar, Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

van de daling op jonge leeftijd overeenkomt met gegevenspunten voor vrouwen geboren na 1950. Indien alleen wordt rekening gehouden met de data voor de cohorten geboren na 1950, kan wel worden geobserveerd dat de daling op oudere leeftijd zwakker is dan deze op jongere leeftijd, hetgeen opnieuw een indicatie levert voor de recuperatie op oudere leeftijd van de uitgestelde vruchtbaarheid op jonge leeftijd (als gevolg van de uitstelbeweging).

Figuur 7.6 - Pariteit op geselecteerde leeftijden, naar geboortecohorte * en kalenderjaar; Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

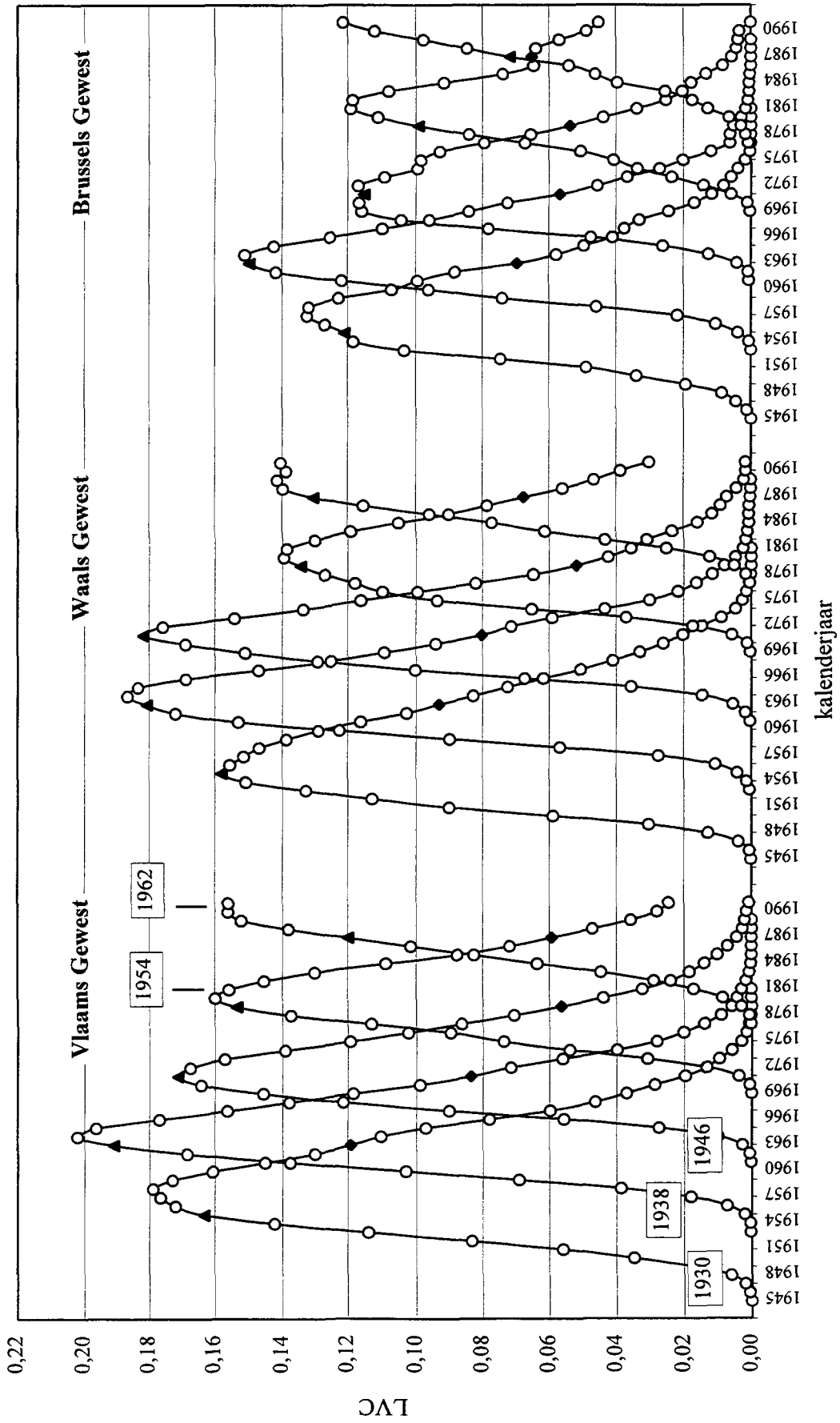

* pariteitswaarden voor cohorten 1940 en 1950 zijn aangeduid resp. als een driehoek en een ruit, de overige cohorten als een cirkel

7.3. Evolutie van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers en pariteitswaarden per gewest

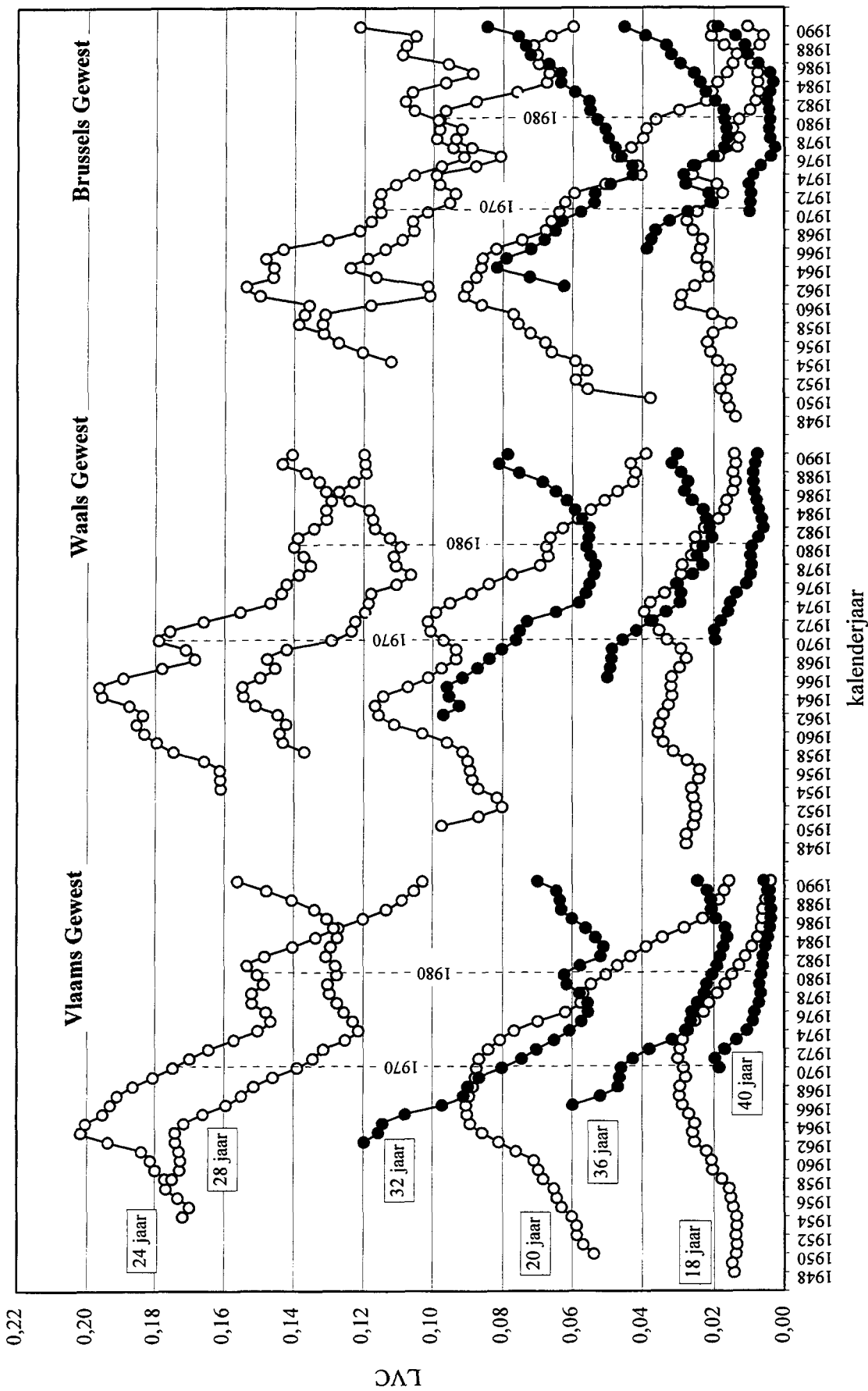
In wat volgt, wordt aandacht gegeven aan de verschillen tussen de gewesten. Hiervoor zijn drie figuren opgesteld, Figuur 7.7, 7.8 en 7.9. Qua opzet komen zij overeen met de figuren uit de vorige paragraaf. Figuur 7.7 geeft, net zoals Figuur 7.4, vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte en kalenderjaar, maar dan per gewest. Figuur 7.8 omvat voor de drie gewesten een selectie van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte en kalenderjaar (cf. Figuur 7.5). Figuur 7.9 tenslotte geeft voor de drie gewesten de pariteitswaarden weer voor bepaalde leeftijden (cf. Figuur 7.6). De drie figuren

Figuur 7.7 - Vruchtbaarheidscurven * (selectie), naar geboortecohorte en kalenderjaar, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

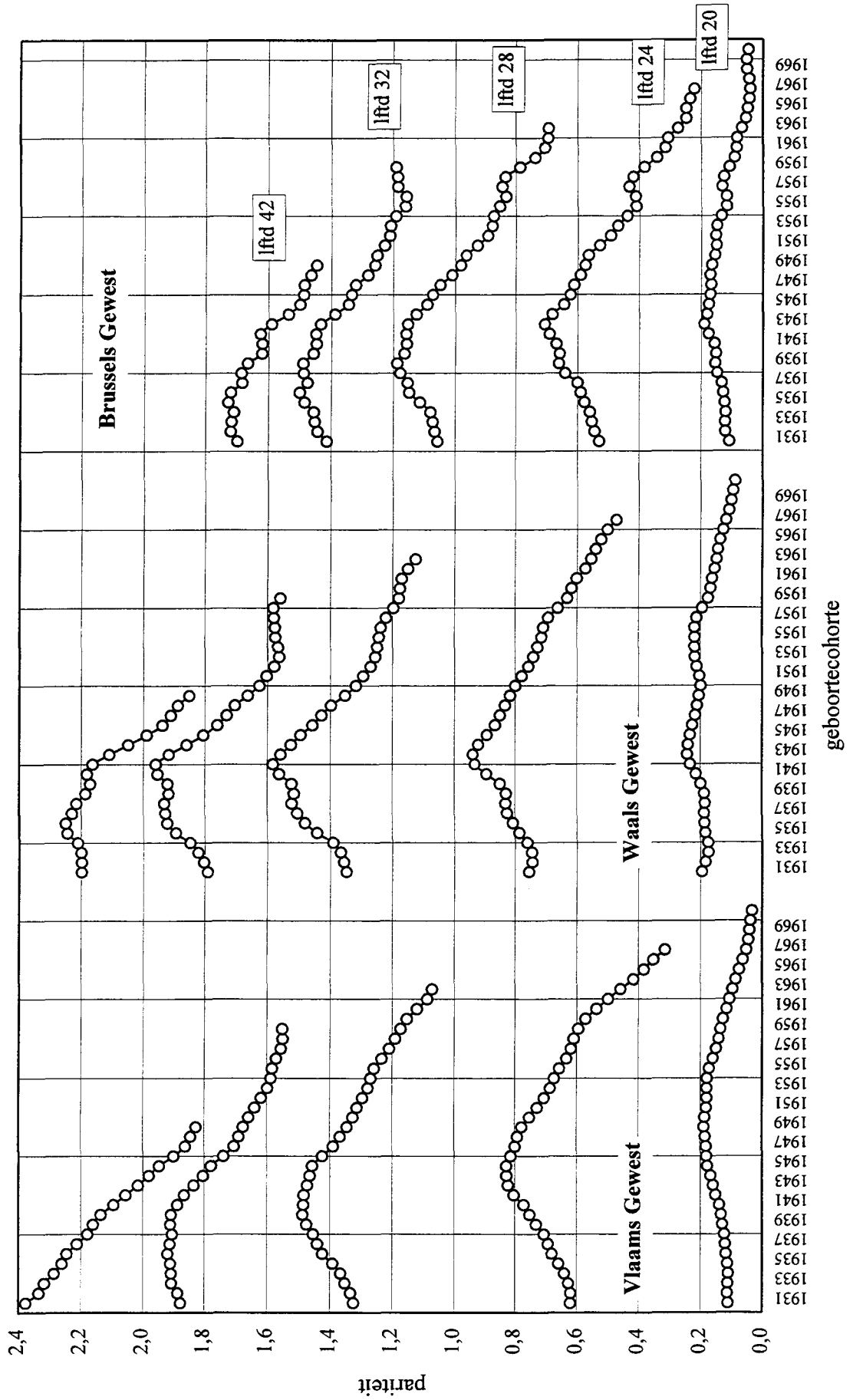

* vruchtbaarheidscijfers op leeftijd 24 en 32 jaar zijn aangeduid resp. als een driehoek en een ruit, de overige leeftijden als een cirkel

Figuur 7.8 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor geselecteerde leeftijden en naar kalenderjaar, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Figuur 7.9 - Evolutie van de pariteitswaarden (op geselecteerde leeftijden), naar geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

omvatten in wezen dezelfde informatie, maar telkens vanuit een ander perspectief voorgesteld, en moeten a.h.w. alle drie samen bekeken worden.

Uit Figuur 7.7 blijkt duidelijk dat de veranderingen van dezelfde aard zijn geweest in de drie gewesten. Voor de oudste geboortecohorten is er sprake van een verhoging van de vruchtbaarheid rond 24 jaar ⁸ (die samengaat met de naoorlogse babyboom), terwijl zich voor de jongere cohorten een algemene daling aftekent. De grote verschillen tussen de gewesten hebben vooral te maken met het peil van de vruchtbaarheid en hierbij valt de uitzonderlijke positie op van het Brussels Gewest, dat veel lagere vruchtbaarheidscijfers kent dan beide andere gewesten.

De cijfers in Figuur 7.7 suggereren ook dat de babyboom langer zou hebben geduurd in Wallonië dan in Vlaanderen. Het gaat hier wel om een artefact van de gegevens, resulterend uit het feit dat een selectie is gemaakt van geboortecohorten. Uit de cijfers in Figuur 7.8 blijkt duidelijk dat vanaf de cohorte 1940 geen verdere stijging te noteren valt in Vlaanderen of in Wallonië, behalve dan in Wallonië voor de vrouwen geboren tussen 1944 en 1947. Precies deze stijging is merkbaar in de resultaten van Figuur 7.7.

Toch bestaan wel degelijk verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië. Uit het vorige hoofdstuk, meer bepaald uit Figuur 6.2, bleek duidelijk dat de vruchtbaarheidscijfers op jonge leeftijd (d.w.z. tot 24 jaar) in 1986-1990 hoger zijn in Wallonië dan in Vlaanderen. Uit Figuur 7.7 en Figuur 7.8 kan worden afgeleid dat dit verschil geen recent gegeven is, maar reeds decennia lang een feit is. Het vruchtbaarheidscijfer op bv. 20 jaar schommelt voor de cohorten 1930-1935 tussen 0,054 en 0,061 (een gemiddelde van 0,058) in Vlaanderen en tussen 0,077 en 0,097 (een gemiddelde van 0,086) in Wallonië ⁹. Deze cijfers duiden op een bijna 50 percent hogere vruchtbaarheid op 20-jarige leeftijd in Wallonië dan in Vlaanderen. Voor de cohorten geboren na 1930-1935 is, zoals gezegd, in beide gewesten sprake van een stijging van de vruchtbaarheid op jonge leeftijd, die vanaf het begin van de jaren '70 (en dus voor vrouwen geboren na 1950) gevolgd wordt door een daling. Na 1980 (en dus voor vrouwen geboren na 1960) is deze afname sterker in Vlaanderen dan in Wallonië. Het netto resultaat is dat op jonge leeftijd (veel) hogere vruchtbaarheidscijfers worden opgetekend in Wallonië dan in Vlaanderen in precies de vijf kalenderjaren vóór de volkstelling, de jaren die in aanmerking worden genomen bij de opmaak van Figuur 6.2.

De sterkere daling doorheen de laatste 10 jaar komt ook tot uiting in de veranderingen van het vruchtbaarheidscijfer op 20-jarige leeftijd. In Vlaanderen is het leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer quasi nihil geworden (het gemiddelde voor de jaren 1986-1990 bedraagt slechts 0,005), terwijl in Wallonië sprake lijkt te zijn van een stabilisatie rond 0,014 geboorten per vrouw.

De daling van de vruchtbaarheid op jonge leeftijd kan verklaard worden door de uitstelbeweging. De verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië duiden zowel op 18- als op 20-jarige leeftijd op een groter uitstel in Vlaanderen dan in Wallonië. Dit blijkt ook uit het verloop van het vruchtbaarheidscijfer op 24-jarige leeftijd. Rond 1964 —het gaat dus over het vruchtbaarheidscijfer van vrouwen geboren rond 1940— bereikte het vruchtbaarheidscijfer op die leeftijd nagenoeg hetzelfde niveau in Vlaanderen als in Wallonië. Daarna treedt zowel in Vlaanderen als in Wallonië een sterke daling op, maar tijdens de laatste 10 jaar in sterkere mate in Vlaanderen. Volgens de gegevens in Figuur 7.8 zou er sprake zijn van een

---

⁸ Op de curven zijn de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers op 24 en 32 jaar voorgesteld als resp. een driehoek en een ruit.

⁹ Om niet afhankelijk te zijn van toevallige schommelingen (cf. discussie rond de duur van de babyboom periode), wordt hier vooral gebruik gemaakt van gegevens uit Figuur 7.8. De trends zijn evenwel ook merkbaar in Figuur 7.7. Hiertoe is het voldoende de vruchtbaarheidscijfers voor eenzelfde leeftijd van opeenvolgende cohorten met elkaar te verbinden.

stabilisatie in Wallonië rond de waarde van 0,12 terwijl voor Vlaanderen een voortdurende daling wordt gesugereerd tot (eventueel) minder dan 0,10.

Tegelijkertijd tekent zich in Vlaanderen een sterkere stijging af van het vruchtbaarheidscijfer op 28 jaar. Het betreft hier waarschijnlijk een compensatie voor de erg lage waarden op jonge leeftijd. Deze compensatie vormt de oorsprong van het spits verloop van de vruchtbaarheid in Vlaanderen, vastgesteld in de transversale gegevens van Figuur 6.2. Dit spits verloop is ook het gevolg van een lage vruchtbaarheid in Vlaanderen op oudere leeftijd, na 30 jaar.

De jongste cohorten kenmerken zich in Vlaanderen inderdaad door een lagere vruchtbaarheid na de 30-jarige leeftijd. In de vijf jaar vóór de volkstelling is het vruchtbaarheidscijfer op 32-jarige leeftijd ongeveer 15 percent hoger in Wallonië dan in Vlaanderen (een gemiddeld LVC van 0,074 tegenover 0,064). De cijfers duiden m.a.w. op het bestaan van een sterkere inhaalbeweging in Wallonië dan in Vlaanderen —althans voor het ogenblik. Uit de gegevens blijkt ook dat de verschillen relatief gezien nog groter zijn op 36-jarige en op 40-jarige leeftijd. In het Brussels Gewest is dit nog meer het geval. Hier is de stijging op de oudere leeftijden immers nog sterker (de uitstelbeweging vóór 24 jaar is er ook groter dan in het Vlaams Gewest).

Uit de gegevens van Figuur 7.8 blijkt tenslotte ook dat de vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd in het begin van de jaren '60 nog merkkelijk hoger waren in Vlaanderen dan in Wallonië. In de jaren 1962-1964 bedroeg het vruchtbaarheidscijfer op 32-jarige leeftijd in Vlaanderen nog 0,117, tegenover niet meer dan 0,094 in Wallonië (of 24% groter). Minder dan 10 jaar later, in de jaren 1970-1972, hebben Vlaanderen en Wallonië hetzelfde vruchtbaarheidscijfer van iets minder dan 0,08. Een gelijkaardig patroon wordt geobserveerd voor wat betreft het verloop van de vruchtbaarheidscijfers op 36- en 40-jarige leeftijd. De verklaring van de daling van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd is het toenemend gebruik van moderne anticonceptie in de jaren '60 (Lodewijckx & Cliquet, 1988), gekoppeld aan een dalende kinderwens (Cliquet e.a., 1983; Deven & Debusschere, 1984).

Op basis van steekproefgegevens, verzameld via de zgn. NEGO-enquêtes gerealiseerd door het CBGS¹⁰, is gebleken dat tussen 1966 en 1971 onder 30- à 34-jarige gehuwde vrouwen het gebruik van het condoom is verdubbeld (van ong. 8% naar 15%) en dat van de pil verdrievoudigd (van 12% naar 34%) (Cliquet en Schoenmaeckers, 1975: Tabel 16 en p.100). Een eerste effect van het toenemend gebruik van moderne anticonceptie is een afname geweest van het uiteindelijk kindertal. Dit blijkt duidelijk uit Figuur 7.9, waar voor de drie gewesten een daling wordt geobserveerd van de pariteit op 42 jaar (voor deze leeftijd kan worden verondersteld dat de pariteit het uiteindelijk kindertal goed benadert¹¹). Uit Figuur 7.9 blijkt ook dat Vlaamse vrouwen tot voor kort nog een hogere vruchtbaarheid hadden dan Waalse vrouwen. Pas voor de cohorten geboren net vóór de Tweede Wereldoorlog is het kindertal van Vlaamse vrouwen niet langer groter dan dat van Waalse vrouwen, maar wordt het (iets) kleiner. Het uiteindelijk

---

¹⁰ 'NEGO' staat voor Nationale Enquête Gezinsontwikkeling. Het doel van de enquêtes is een beter begrijpen van de veranderingen in de vruchtbaarheid en in alle enquêtes is veel aandacht gegeven aan het patroon van relatievorming en anticonceptiegebruik. In totaal werden tot dusverre 5 NEGO-enquêtes uitgevoerd: in 1966, 1971, 1975-76, 1982-83 en in 1991 tenslotte. De eerste twee enquêtes werden in beide 'cultuurgemeenschappen' (volgens de terminologie die toen in gebruik was) uitgevoerd; de laatste alleen in het Vlaamse Gewest (met uitzondering van NEGO V die in 1992/93 ook in het Brussels Gewest werd uitgevoerd). NEGO V vormt de 'Vlaamse' steekproef uitgevoerd in het kader van het hogergenoemde internationale *FFS*-project (zie Hoofdstuk 6).

¹¹ Dit geldt in alle geval voor wat betreft de cohorten waarvoor in Figuur 7.9 de pariteitswaarden op 42-jarige leeftijd zijn opgenomen. Door het spel tussen uitstel- en inhaalbeweging en meer bepaald door de verhoging van de vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd (cf. Figuur 7.8), valt te verwachten dat in de (nabije) toekomst het verschil tussen de pariteit op leeftijd 42 en het uiteindelijk kindertal zal vergroten.

kindertal is ongekend. Uit het verloop van de pariteitswaarde op 32-jarige leeftijd in Figuur 7.9 blijkt evenwel dat er in beide gewesten sprake zou kunnen zijn van een stabilisatie van het kindertal. Hetzelfde geldt voor het Brussels Gewest, hoewel de stabilisatie hier op een gemiddelde van ruim 0,5 kinderen minder zou plaatsvinden.

De nivellering van het gerealiseerd kindertal tussen Vlaanderen en Wallonië begin de jaren '70 werd vroeger reeds vastgesteld op basis van de NEG0 II gegevens (1971) en besproken in Cliquet en Schoenmaeckers (1975). Volgens de surveyresultaten kenden 30- à 34-jarige vrouwen in 1971¹² een gezinsgrootte van 1,88 en 1,78 kinderen¹³ in resp. de Nederlandstalige en Franstalige cultuurgemeenschap (Cliquet en Schoenmaeckers, 1975, Tabel 11). Rekening houdende met de steekproefvariantie, besloten de auteurs hieruit dat de huwelijksvruchtbaarheid in beide taalgemeenschappen nagenoeg hetzelfde peil bereikte. Anderzijds wezen de surveyresultaten op een grotere verwachte gezinsgrootte en vooral ook op een grotere maximum gewenste en ideale gezinsgrootte bij Vlaamse dan bij Waalse vrouwen. Hiervoor werd een historische verklaring gegeven: "De differentiatie die in 1971 nog wordt gevonden in de verwachte gezinsgrootte tussen Nederlandstaligen en Franstaligen is eerder het gevolg van een historische evolutie dan van een werkelijk verschillend demografisch gedrag" (Cliquet en Schoenmaeckers, 1975: p. 72). Hierbij werd verwezen naar een studie van Lesthaeghe (1972)¹⁴ "[...] waaruit duidelijk blijkt dat de demografische transitie vroeger is ingetreden in Wallonië (1880) dan in Vlaanderen (1900-1910) en dat gedurende de hele transitieperiode de huwelijksvruchtbaarheid van de Waalse populatie systematisch lager lag dan van de Vlaamse. Pas na 1965 werd de kloof gedicht." (*idem*). De auteurs vervolgen: "Dit betekent dat in 1971 er in de Nederlandstalige cultuurgemeenschap nog steeds een positievere attitude t.a.v. grote gezinnen bestaat dan in Wallonië; de demografische transitie in Vlaanderen is immers veel later beëindigd. Dit tijdsverschil in het beëindigen van de transitieperiode verklaart waarom er in 1971 tussen de cultuurgemeenschappen nog altijd een verschil in gezinsgroottenorm wordt geconstateerd [...]. Hier hebben wij bijgevolg een voorbeeld van een tijds-kloof tussen gedragsverandering en veranderingen in normatieve waarden" (*idem*).

Het later beëindigen van de eerste demografische transitie in Vlaanderen dan in Wallonië wordt in Figuur 7.9 geïllustreerd door de hogere partiteitswaarden op 42 jaar voor de oudste cohorten in het Vlaams Gewest. Op basis van de meest recente cijfers, die duiden op een algemeen lagere vruchtbaarheid in Vlaanderen (bv. Figuur 6.2), meer bepaald op jonge leeftijd (Figuren 7.7 en 7.8), zou men evenwel geneigd kunnen zijn om te denken dat de tweede transitie in Vlaanderen verder gevorderd is dan in Wallonië. Deze hypothese is echter tegenstrijdig met de hogere vruchtbaarheid op oudere leeftijd in Wallonië. Op basis van het verloop van de vruchtbaarheidscijfers (cf. Figuur 7.8) kan verondersteld worden dat deze het resultaat is van een inhaalbeweging van de op jonge leeftijd uitgestelde vruchtbaarheid. Vanuit

---

¹² De leeftijdscategorieën gebruikt in de opeenvolgende NEG0 surveys variëren. In het algemeen omvatten ze nagenoeg alle vrouwen van vruchtbare leeftijd. De grote uitzondering op deze regel betreft de NEG0 II survey van 1971, waar alleen vrouwen van 30-34 jaar werden ondervraagd die daarenboven gehuwd waren.

¹³ De gezinsgrootten die werden geobserveerd in de NEG0 II survey zijn lager dan deze in de volkstellingsgegevens. In Figuur 7.9 komen de pariteitswaarden op leeftijd 32 in Vlaanderen en Wallonië overeen met resp. 1,91 en 1,92 kinderen. Daarbij mag niet worden vergeten dat de surveyresultaten (waarin alleen een onderscheid wordt gemaakt tussen de taalgemeenschappen) ook de pariteit voor het Brussels Gewest omvatten die met 1,46 kinderen duidelijk lager is. De vergelijking zou ook mank kunnen lopen omdat cijfers voor de huwelijksvruchtbaarheid (NEG0 II survey) worden vergeleken met cijfers voor de algemene vruchtbaarheid (Tabel 7.9). Hiertegenover staat dat in België alleenstaande moeders een eerder uitzonderlijk fenomeen zijn gebleven (cf. surveyresultaten van 1991 van Corijn, 1993), zodat mag worden verondersteld dat het verschil verwaarloosbaar is.

¹⁴ Uit "Vruchtbaarheidscontrole, nuptialiteit en sociaal-economische veranderingen in België, 1846-1910", verschenen in het tijdschrift *Bevolking en Gezin*. Dit artikel is een Nederlandstalig bijproduct van de Engelstalige publicatie die deel uitmaakt van de "European Fertility Project" waarnaar in paragraaf 6.4.2 is verwezen.

die optiek lijkt het plausibel te veronderstellen dat de (iets) hogere vruchtbaarheidscijfers op jonge leeftijd in Wallonië te maken hebben met een snellere adaptatie van vruchtbaarheidsgedrag aan nieuwe samenlevingsvormen, of m.a.w. het resultaat zouden zijn van een grotere dissociatie tussen het krijgen van kinderen en het huwelijk. Het Waals vruchtbaarheidspatroon zou volgens deze hypothese dan aanleunen bij dat van de Scandinavische landen, waar een groter aandeel van buitenechtelijke geboorten aan de basis zou kunnen liggen voor de iets hogere vruchtbaarheid dan in de rest van Europa (cf. paragraaf 6.4.1).

Vooraleer deze paragraaf af te sluiten, volgt nog een korte opmerking over de resultaten in Figuur 7.9. Pariteitswaarden komen overeen met de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers en vertonen op die manier het netto resultaat, uitgedrukt als het bereikt kindertal, van het verloop van de vruchtbaarheid tot op een bepaalde leeftijd. Het gevolg van de lagere vruchtbaarheid op jonge leeftijd in Vlaanderen is dat de jongste cohorten Vlaamse vrouwen op 24 jaar een merkelijk lager gemiddeld kindertal hebben dan Waalse vrouwen: een gemiddelde van 0,38 kinderen tegenover 0,52 (gemiddelde van de cohorten 1962-1966). In het Brussels Gewest is het gemiddeld kindertal nog veel lager en bedraagt het amper 0,25 kinderen. Uit Figuur 7.9 kan ook worden afgeleid dat de verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië kleiner worden voor de pariteitswaarden op oudere leeftijd. Op 32 jaar is er nog nauwelijks een verschil merkbaar en hebben zowel Vlaamse als Waalse vrouwen 1,6 kinderen (gemiddelde van de cohorten 1954-1958). In het Brussels Gewest is het gemiddeld kindertal aanzienlijk kleiner en niet hoger dan 1,2 kinderen. Het verloop van de pariteitswaarden op 32-jarige leeftijd suggereert daarenboven een stabilisatie van de vruchtbaarheid. Dit alles betekent dat de grote verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië in de eerste plaats te maken hebben met de timing van de vruchtbaarheid, en niet zozeer met de intensiteit. Wat dit laatste betreft, valt vooral het grote verschil op tussen het Vlaams en Waals Gewest enerzijds en het Brussels Gewest anderzijds. De specifieke positie van de meer stedelijke gebieden bleek ook reeds op basis van de transversale gegevens, meer bepaald op basis van de verschillen in het TVC of in de gemiddelde leeftijd bij de geboorte (cf. Figuren 6.4-6.6).

7.4. Evolutie van het percentage vrouwen zonder kinderen

Het uitstellen van het krijgen van kinderen heeft uiteraard een onmiddellijk effect op het percentage kinderloze vrouwen. In deze paragraaf wordt het verloop geschetst van dit percentage op verschillende leeftijden.

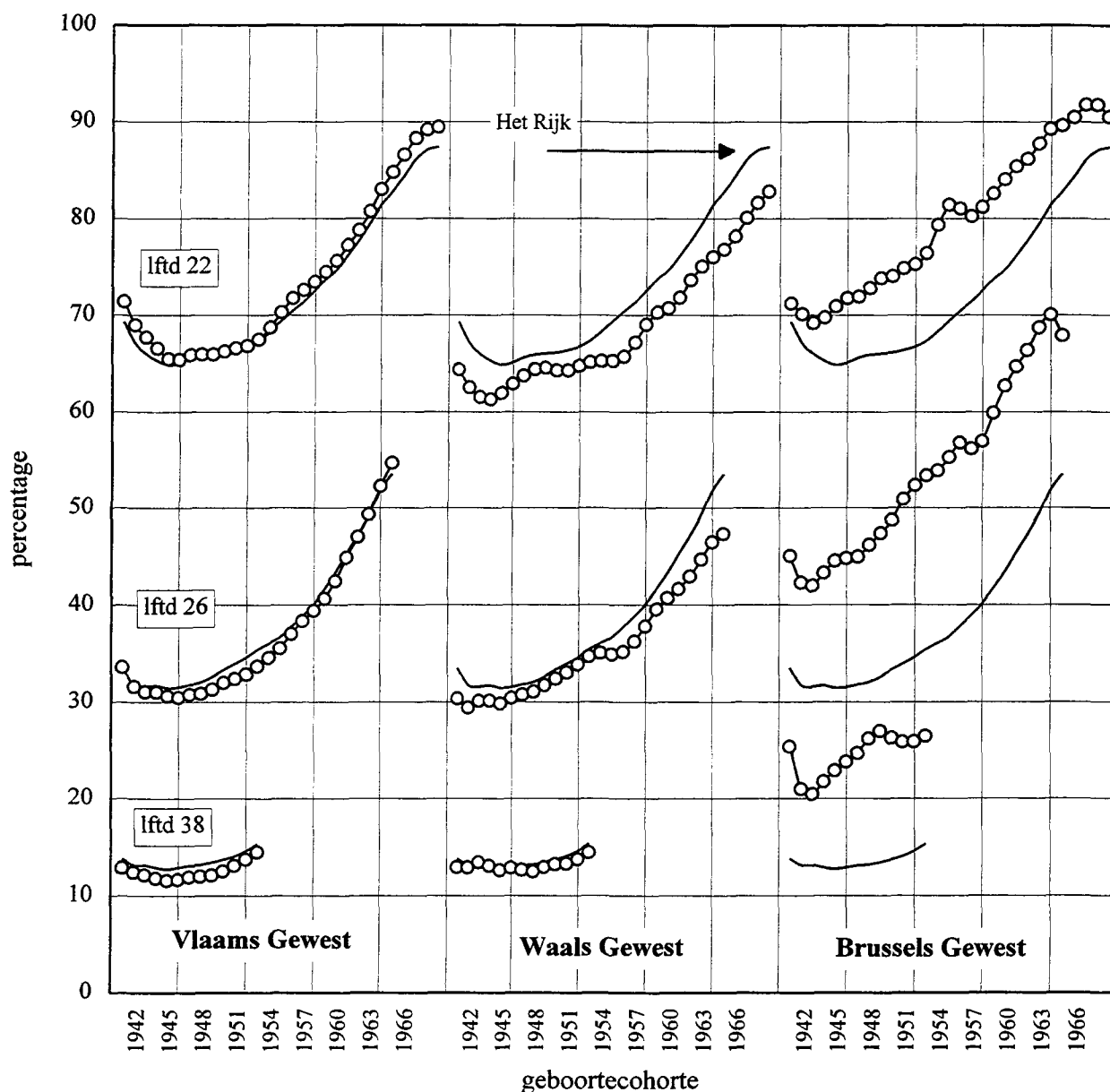
Figuur 7.10 illustreert het percentage vrouwen zonder kinderen op drie leeftijden, 22, 26 en 38 jaar. De percentages zijn berekend naar geboortecohorte en voor de drie gewesten. Om de vergelijking tussen de gewesten te vergemakkelijken, worden naast de resultaten per gewest, ook deze voor Het Rijk weergegeven (als een volle lijn).

Voor de jongste cohorten (d.i. voor de vrouwen geboren na de Tweede Wereldoorlog) wordt duidelijk een toename geobserveerd van het percentage vrouwen dat op jonge leeftijd kinderloos is ¹⁵. In Vlaanderen is voor de cohorten 1946-1950 ong. 66 percent nog kinderloos op 22-jarige leeftijd, terwijl voor de cohorten 1964-1968 dit percentage is opgelopen tot 88 percent. In het Waals en het Brussels Gewest gaat het over gelijkaardige stijgingen, van resp. 64 percent naar 80 percent en van 74 percent naar 91 percent. De verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië duiden opnieuw op tempoverschillen in het vruchtbaar-

---

¹⁵ Strikt genomen wordt onder 'kinderloze' vrouwen verstaan vrouwen die tot op een bepaalde leeftijd geen zwangerschap hebben gehad met een levend geboren kind als resultaat.

Figuur 7.10 - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 22, 26 en 38 jaar, naar geboortecohorte en per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

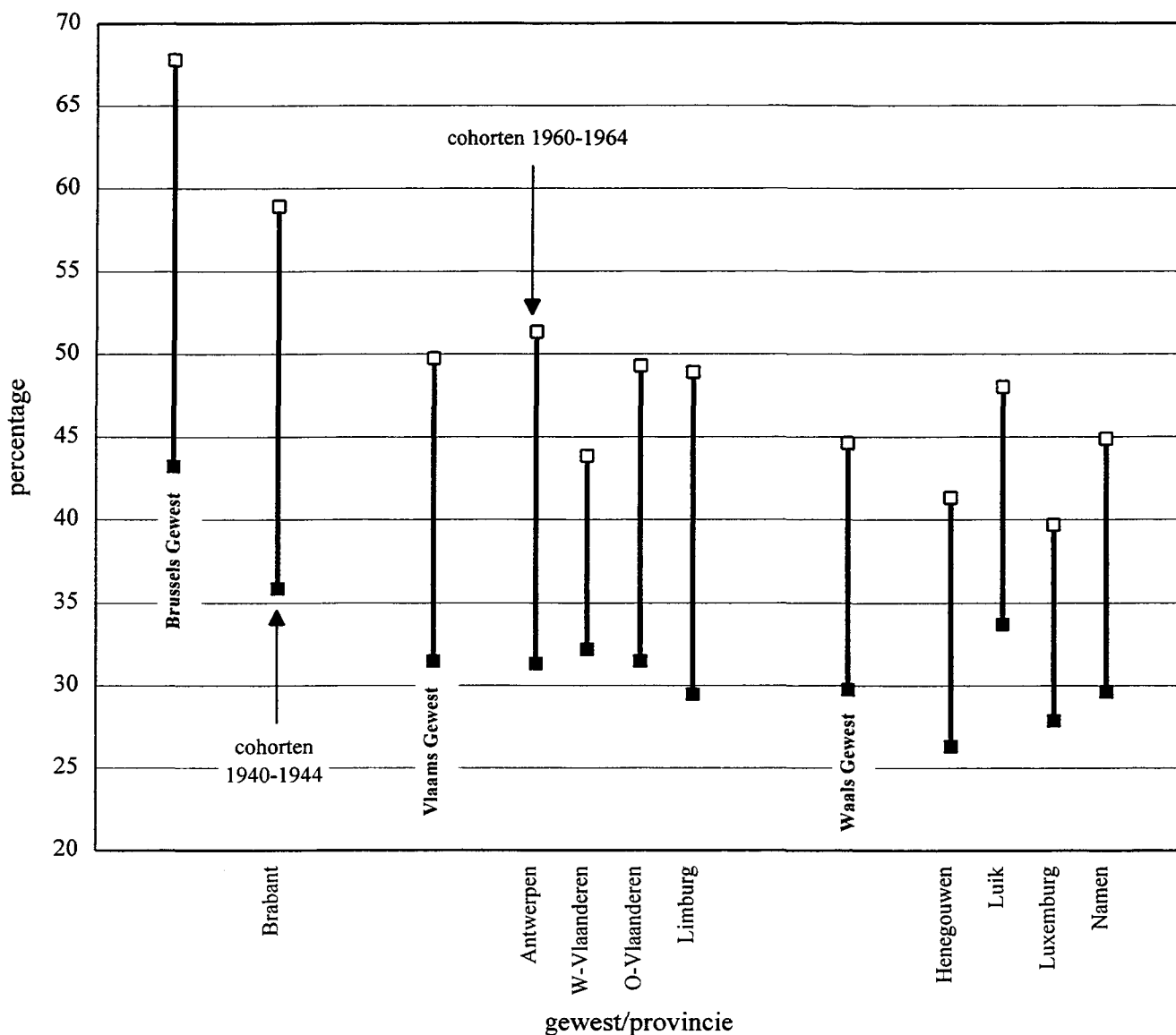

heidsgedrag. Zoals bij de pariteitswaarden (Figuur 7.9) vermindert het verschil opnieuw op oudere leeftijd en bestaat er nauwelijks nog differentiatie op 38-jarige leeftijd: zowel in Vlaanderen als in Wallonië is 13 à 14 percent van de vrouwen kinderloos op die leeftijd (gemiddelde cohorten 1948-1952). De lichte stijging van het percentage kinderlozen op 38 jaar in Vlaanderen en Wallonië zou geïnterpreteerd kunnen worden als zou de daling van de vruchtbaarheid gedeeltelijk te wijten zijn aan een toename van definitieve kinderloosheid. Dit is helemaal niet zeker. De erg lichte stijging kan eenvoudigweg wijzen op een (nog) verder uitstel van het krijgen van het eerste kind. Het is alleszins een feit dat steeds meer vrouwen nog kinderen hebben op 40-jarige leeftijd (cf. Figuur 7.9). In het Brussels Gewest kan de lage vruchtbaarheid wel geassocieerd worden met definitieve kinderloosheid: 26 percent

van alle 38-jarige vrouwen is er kinderloos, een percentage dat ong. tweemaal zo groot is als in Vlaanderen en Wallonië.

Figuur 7.11 vergelijkt het percentage kinderloze vrouwen op 26-jarige leeftijd voor de cohorten 1940-1944 en de cohorten 1960-1964, per gewest en per provincie. De grootste stijging heeft plaatsgevonden in het Brussels Gewest (van 43% naar 68%), de tweede grootste in de naburige provincie Brabant (van 36% naar 59%); daarna in Antwerpen (van 31% naar 51%), in Limburg (30%-49%) en in Oost-Vlaanderen (32%-49%). Alle andere provincies hebben kleinere toenames gekend, hoewel ook de provincies met de kleinste verhoging, Luxemburg en West-Vlaanderen, toch nog een stijging van 12 percentagepunten vertonen.

Figuur 7.11 - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 26 jaar, naar gewest/provincie: vergelijking tussen cohorten 1940-1944 en 1960-1964, Belgen alleen

7.5. Een vergelijking tussen longitudinale en transversale gegevens

In deze paragraaf worden de vruchtbaarheidscijfers van de jaren 1986-1990 vergeleken met deze van de cohorten geboren in 1941-1945. Het gaat om een vergelijking van transversale gegevens voor de fictieve cohorte 1986-1990 met longitudinale gegevens voor vrouwen die in de periode 1986-1990 de 46- à 50-jarige leeftijd bereiken en waarvan de vruchtbaarheidsgeschiedenis als afgerond kan worden beschouwd. Op deze manier worden de recente veranderingen onderlijnd. Door de analyse van 5-jaarlijkse groepen wordt vermeden dat de vergelijking scheefgetrokken zou worden wegens uitzonderlijke schommelingen.

Figuur 7.12 geeft de vruchtbaarheidscurven weer voor de vrouwen geboren in 1941-1945 en voor de fictieve cohorte van 1986-1990. De figuur illustreert duidelijk de daling van de intensiteit van de vruchtbaarheid en de veroudering van de timing. Er kan benadrukt worden dat het hier gaat om veranderingen die plaatsgevonden hebben tijdens een betrekkelijk korte tijdsspanne. De afname van het vruchtbaarheidscijfer op 20-jarige leeftijd, van 0,093 naar 0,028, heeft zich voltrokken over een tijdsduur van amper 25 jaar¹⁶. Voor oudere leeftijden is de tijdsspanne nog korter: 20 jaar voor het vruchtbaarheidscijfer op 25-jarige leeftijd en 15 jaar voor dat op 30-jarige leeftijd (cf. Schema 5.2).

Voor de jaren 1986-1990 bedraagt het TVC 1,50 kinderen. Tegenover de afstamming van 1,96 kinderen van de vrouwen die op dat ogenblik 46-50 jaar oud zijn, impliceert dit een vermindering van bijna 25 percent. De daling van de vruchtbaarheid is gepaard gegaan met een verhoging van de gemiddelde leeftijd bij de geboorte. Voor de jaren 1986-1990 bedraagt deze 27,7 jaar, tegenover 25,9 jaar voor de cohorten 1941-1945. In de figuur komt de veroudering van de vruchtbaarheid tot uiting door de verschuiving van de curve naar rechts toe. De verschillen tussen de vruchtbaarheid in de jaren 1986-1990 en deze van de cohorten geboren in 1941-1945 worden meer gedetailleerd weergegeven in Figuur 7.13.

In Figuur 7.13 worden dezelfde gegevens gebruikt. Het gaat hier echter niet over de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers, maar over de verschillen tussen de waarden voor de fictieve cohorten van 1986-1990 en deze voor de vrouwen geboren in 1941-1945. Daarenboven zijn de verschillen niet alleen berekend voor Het Rijk, maar ook voor de gewesten.

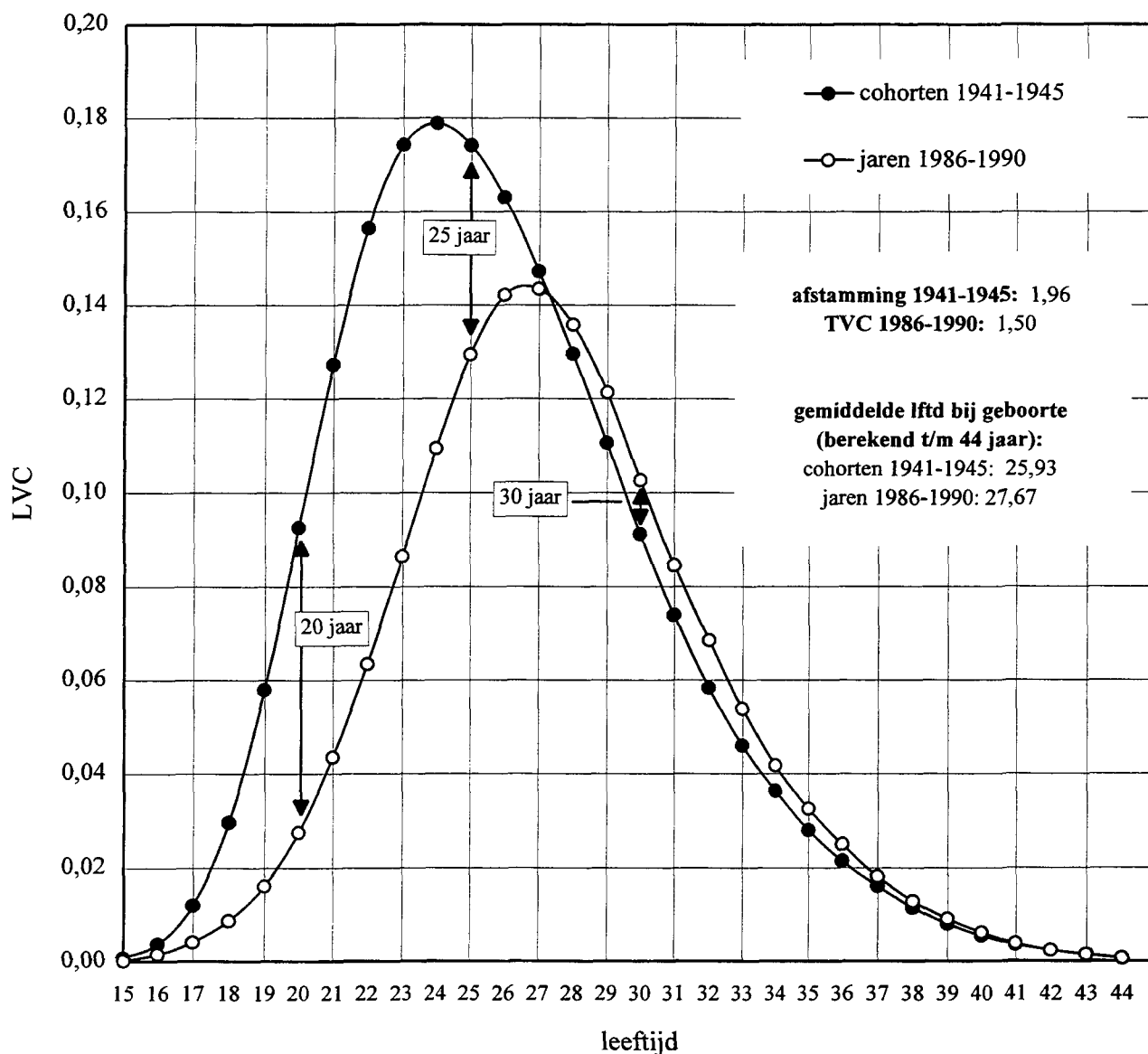
Het is duidelijk dat op jonge leeftijd de vruchtbaarheid sterk is gedaald (negatieve verschillen), terwijl er op oudere leeftijd (vanaf 28 jaar) sprake is van een toename (positieve verschillen). De daling op jonge leeftijd is duidelijk groter dan de toename op oudere leeftijd, wat als netto-effect een afname van de totale vruchtbaarheid tot gevolg heeft. Voor het Rijk gaat het over een afname van 23 percent, van een afstamming van 1,96 kinderen naar een TVC-waarde van 1,50 kinderen.

Figuur 7.13 leert ook dat er belangrijke verschillen bestaan tussen de gewesten. Deze betreffen zowel de timing (de daling van de vruchtbaarheidscijfers op jonge leeftijd versus de stijging op oudere leeftijd) als de intensiteit van de vruchtbaarheid. De grootste daling op jonge leeftijd en de kleinste stijging op oudere leeftijd worden waargenomen in het Vlaams Gewest. Het gevolg is dat de grootste daling van de intensiteit in Vlaanderen wordt opgetekend, een afname van 27 percent, van een gemiddeld kindertal van 1,98 naar 1,45. In het Waals Gewest is de daling van de vruchtbaarheid op jonge leeftijd minder sterk en is er daarenboven sprake van een grotere stijging op oudere leeftijd. Het gevolg is dat de totale vruchtbaarheid 'maar' met 19 percent is gedaald in Wallonië, van 2,04 naar 1,66 kinderen. De kleinste vermindering van de totale vruchtbaarheid treedt op in het Brussels Gewest, een afname van 18 percent, van 1,54 naar 1,26 kinderen. Opvallend voor Brussel is de sterke stijging van de vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd.

---

¹⁶ Het gaat hier over een gemiddelde vermits zowel voor de longitudinale als de transversale gegevens 5-jaarlijkse leeftijdsgroepen zijn gebruikt.

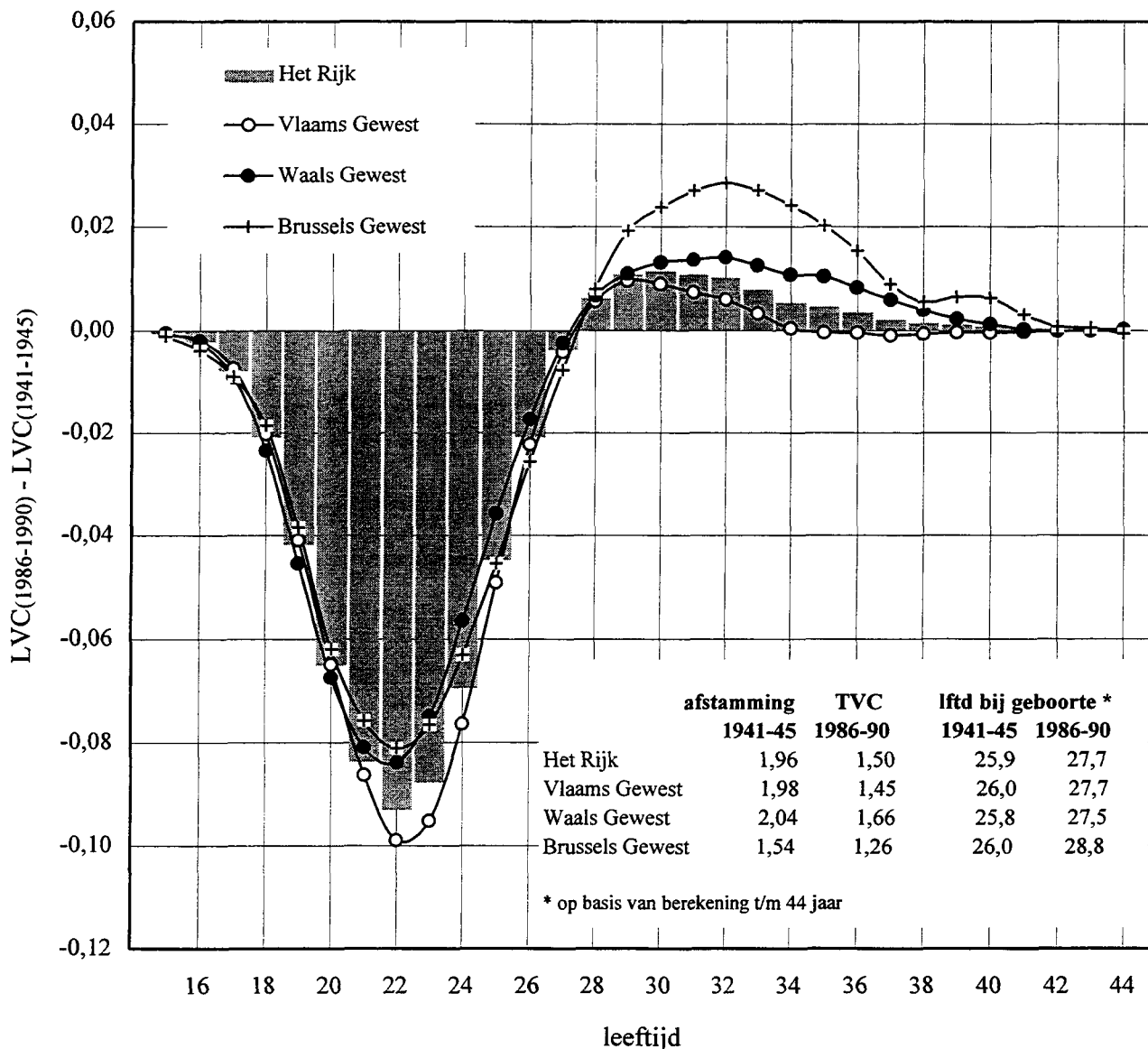
Figuur 7.12 - Vergelijking van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de cohorten 1941-1945 met de gemiddelden voor de jaren jaren 1986-1990, Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

De toename is er in vergelijking met de andere gewesten spectaculair en komt voor de leeftijd van 32 jaar neer op een verhoging van het vruchtbaarheidscijfer met maar liefst 60 percent (een toename van de LVC-waarde van 0,0472 naar 0,0756). Het is dus vooral in het Brussels Gewest dat er sprake is van een veroudering van de vruchtbaarheid.

Figuren 7.12 en 7.13 geven samen een beeld van het verloop van de vruchtbaarheid tijdens de laatste decennia, maar leveren zeker geen perfect beeld. De stijging van de vruchtbaarheid op oudere leeftijd zoals deze wordt gesuggereerd in Figuur 7.13 vormt heel waarschijnlijk een onderschatting van de toekomstige vruchtbaarheid op oudere leeftijd, omdat de verschillen zijn gebaseerd op cijfers voor

Figuur 7.13 - Vergelijking leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers cohorten 1941-1945 met gemiddelden kalenderjaren 1986-1990: verschillen per gewest, Belgen alleen (op basis van afgevlakte LVC-waarden)

vrouwen waarvan het geboortjaar niet erg afwijkt. Voor de leeftijd van 35 jaar bv. zijn de verschillen gebaseerd op vrouwen met een generatieverschil van slechts 10 jaar ¹⁷, en voor oudere leeftijden wordt het verschil nog kleiner. Niettemin duidt vooral Figuur 7.13 op enkele essentiële veranderingen waarmee rekening moet worden gehouden bij de verklaring van het huidige vruchtbaarheidspeil of bij het voorspellen van de toekomstige vruchtbaarheid.

¹⁷ Vrouwen die in de jaren 1986-1990 de leeftijd van 35 jaar bereiken, zijn geboren in 1951-1955, gemiddeld 10 jaar later dan het cohorte 1941-1945.

Figuur 7.13 geeft zoals gezegd heel waarschijnlijk een vertekend beeld door de onderschatting van de toekomstige vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd. Maar zelfs indien hiermee rekening wordt gehouden, kan redelijkerwijze worden verondersteld dat de vruchtbaarheid die 'verloren' is gegaan op jonge leeftijd niet volledig zal worden gecompenseerd door een 'inhaalbeweging' op oudere leeftijd. De opmerking die Pressat enkele jaren geleden maakte in verband met de evolutie van de vruchtbaarheid in Frankrijk, en die reeds werd aangehaald in Hoofdstuk 6 in voetnoot 18, lijkt ook geheel van toepassing te zijn voor België.

Figuur 7.13 duidt daarenboven op belangrijke verschillen tussen de gewesten en vooral op het feit dat de verschuivingen in de timing niet synchroon verlopen. Er bestaat geen twijfel over dat de inhaalbeweging in het Brussels Gewest het verst en in het Vlaams Gewest het minst gevorderd is. De lage vruchtbaarheid die Vlaanderen in 1986-1990 kent tegenover Wallonië, een TVC-waarde van 1,45 kinderen tegenover 1,66 (een 13% kleinere waarde), heeft ontegensprekelijk te maken met de vooralsnog lage vruchtbaarheidscijfers in Vlaanderen op oudere leeftijd. De toekomst is onbekend. Het is echter een quasi-zekerheid dat de jongste cohorten in het Vlaams en het Waals Gewest uiteindelijk een afstamming zullen kennen die gelijkaardiger is aan wat de TVC-waarden voor 1986-1990 suggereren.

8. EEN LONGITUDINALE ANALYSE VAN DE VRUCHTBAARHEID BINNEN HET HUWELIJK

Uit het inleidende hoofdstuk blijkt dat de volkstelling anno 1991 geen gedetailleerde analyse van de huwelijksvruchtbaarheid toelaat (zie meer bepaald de vragenlijst). De geboorten zijn niet gekend naar huwelijksrang aangezien de informatie over de rang van het huwelijk ontbreekt. Daarenboven bestaat ook geen zekerheid over de datum van het eerste huwelijk ¹.

De doelstellingen van deze monografie betreffen onder meer het opstellen van een beeld van de recente veranderingen van de vruchtbaarheid en van de verschillen tussen de gewesten. Daarom werd besloten om de huwelijksvruchtbaarheid op dezelfde manier te benaderen als de algemene vruchtbaarheid. Zo worden de veranderingen nagegaan naar geboortecohorte en worden de resultaten eerst op nationaal vlak geanalyseerd, vervolgens op gewestelijk vlak. De analyses zijn gebaseerd op alle vrouwen die ooit gehuwd zijn geweest (dus onafhankelijk van het feit of zij op het ogenblik van de volkstelling al dan niet nog steeds zijn gehuwd). In tegenstelling tot de algemene vruchtbaarheid zijn de geboorten in dit hoofdstuk niet naar leeftijd geordend, maar naar huwelijksduur. Vermits voor de kinderen alleen het geboortjaar gekend is, kon de huwelijksduur alleen in jaren worden berekend; een huwelijksduur van 'nul jaar' betekent dat geboorte en huwelijk in hetzelfde kalenderjaar plaatsvonden.

Een equivalente maat van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de algemene vruchtbaarheid zijn duurspecifieke vruchtbaarheidscijfers, waarin 'duur' overeenkomt met het aantal maanden of jaren sinds het huwelijk. Deze worden in dit hoofdstuk niet gebruikt. De enige maat die wel wordt gebruikt, zijn duurspecifieke pariteitswaarden, het gemiddeld aantal levend geboorten na een bepaalde huwelijksduur. In de berekening wordt rekening gehouden met eventuele vóórhuwelijkse geboorten.

8.1. Veranderingen op nationaal vlak

Figuur 8.1 geeft de pariteit weer op verschillende jaren na de huwelijksafsluiting (0, 1, 2, 4, ... 20 jaar) per geboortecohorte, voor alle vrouwen van Belgische nationaliteit die gehuwd zijn of ooit gehuwd zijn geweest.

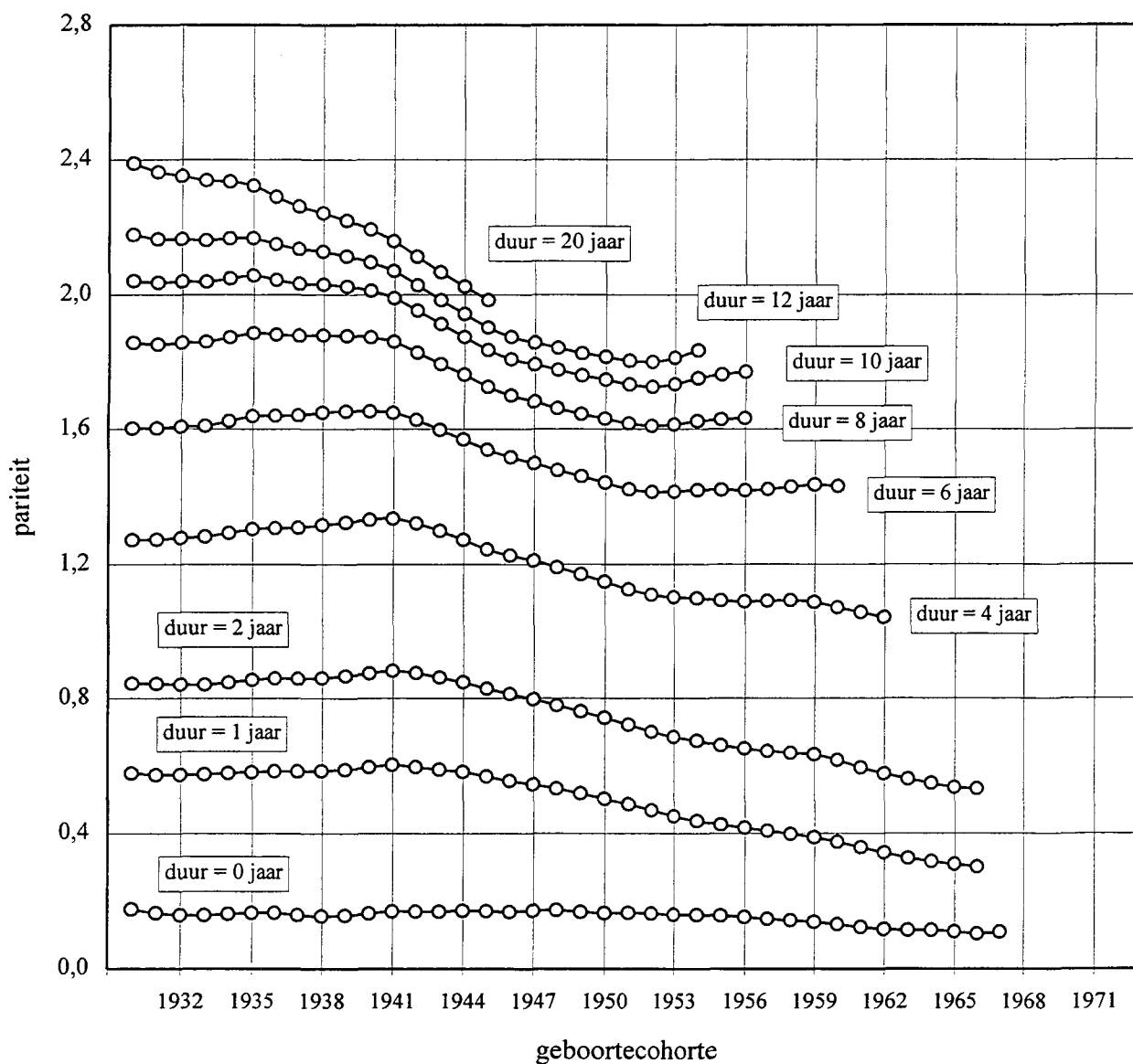
Het algemene beeld in Figuur 8.1 is er één van daling van de huwelijksvruchtbaarheid. De afname is echter minder sterk dan deze voor de algemene vruchtbaarheid. Tussen de cohorten geboren in 1945 en deze geboren in 1962 bv. wordt voor de algemene vruchtbaarheid (zie Figuur 7.6) op 24-jarige leeftijd een daling van de pariteit geobserveerd van ruim 42 percent (van 0,81 naar 0,47 kinderen) terwijl deze voor de huwelijksvruchtbaarheid op een duur van 4 jaar niet meer dan 16 percent (van 1,24 naar 1,04 kinderen) bedraagt. De vergelijking is niet geheel gerechtvaardigd omdat duur-gegevens met leeftijdsgegevens worden vergeleken. Toch is duidelijk dat de resultaten van de huwelijksvruchtbaarheid een lichtere daling suggereren dan deze van de algemene vruchtbaarheid. Een deel van de veranderingen in de vruchtbaarheid hebben bijgevolg te maken met veranderingen in het nuptialiteitspatroon. De resultaten in Figuur 8.1 vormen derhalve een illustratie van het feit dat het uitstel van de eerste geboorte nauw moet samenhangen met het uitstel van het huwelijk.

---

¹ Zie noot 5, Hoofdstuk 5.

Figuur 8.1 - Gerealiseerde vruchtbaarheid (pariteit) naar huwelijksduur en geboortecohorte voor Het Rijk, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

De afname is het sterkst voor de pariteit na 20 jaar huwelijk. Het lijkt redelijk te veronderstellen dat de gezinsuitbreiding na zoveel jaren huwelijk zo goed als voltooid is. De pariteit na 20 jaar huwelijk ² kan op dezelfde manier worden geïnterpreteerd als het gemiddeld kindertal op 42-jarige leeftijd en komt dus

² Deze uitspraak is strikt genomen niet juist. Het gaat over de gemiddelde pariteit 20 jaar na de datum van het eerste huwelijk. Niet alle vrouwen zijn noodzakelijk gehuwd gebleven gedurende 20 jaar. Sommigen zijn weduwe geworden, anderen zijn gescheiden, en nog anderen zijn één of meermaals hertrouwd sinds die datum. De gegevens laten evenwel geen verdere precisering toe over deze mogelijke veranderingen.

goed overeen met de uiteindelijke afstamming. De daling heeft betrekking op de cohorten geboren tussen 1930 en 1945, en betreft de voltooiing van de eerste demografische transitie, die een laattijdig einde heeft gekend in Vlaanderen (zie Hoofdstuk 7). Het resultaat in Figuur 8.1 onderlijnt dat de afname wel degelijk de vruchtbaarheid binnen het huwelijk betrof.

Verder toont Figuur 8.1 een quasi vlak verloop van de pariteit op een huwelijksduur van nul jaar. Hoewel er meer vóórhuwelijkse betrekkingen zijn (Lodewijckx, 1987) en eventueel ook meer vóórhuwelijkse zwangerschappen, komt dit niet tot uiting in de gegevens omdat deze zwangerschappen doorgaans snel door een huwelijk worden gevolgd. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat zeker niet alle vóórhuwelijkse zwangerschappen ook ongeplande zwangerschappen zijn zoals dit in een nog recent verleden het geval was (Lodewijckx & Impens, 1988)³. De afname van de pariteit na 2 jaar huwelijk duidt trouwens op een grotere controle van de vruchtbaarheid bij de jongere cohorten, en de gegevens suggereren dat veel vrouwen wachten met het krijgen van kinderen tot na 2 à 4 jaar huwelijk. Het efficiënt plannen van de geboorten kan ook worden afgeleid uit het feit dat ongeveer 80 percent van alle geboorten wordt gerealiseerd binnen de 6 jaar na het huwelijk.

Deze paragraaf wordt afgerond met een eerder technische opmerking. Het zal de aandachtige lezer niet ontgaan zijn dat het aantal observatiepunten in Figuur 8.1 relatief klein is tegenover bv. Figuur 7.6 of Figuur 7.9. De verklaring hiervoor is dat een deel van de beschikbare informatie in de staart van elke serie duurspecifieke pariteitswaarden verwijderd is geworden om het patroon te vrijwaren van een selectie-effect. Het selectie-effect ontstaat omdat om in de resultaten te worden opgenomen, vrouwen niet alleen ooit gehuwd moeten zijn, maar ook vóór een zekere leeftijd gehuwd dienen te zijn. Een voorbeeld zal het probleem verduidelijken. Vrouwen geboren in 1962 —in Figuur 8.1 de resultaten voor de geboortecohorte 1962— vierden hun 28ste verjaardag in 1990⁴. Om bij te dragen in de berekening van de pariteit op een huwelijksduur van 4 jaar moeten deze vrouwen ten laatste gehuwd zijn in 1986, het jaar waarin zij hun 24ste verjaardag hadden. Het gaat hier om een geselecteerde groep, in die zin dat zij relatief jong gehuwd zijn. Het lijkt gerechtvaardigd te veronderstellen dat de timing van het krijgen van kinderen anders is voor vrouwen die jong huwen dan voor vrouwen die huwen op een oudere leeftijd (Corijn, 1995b). Zonder enige correctie voor het selectie-effect vertonen de resultaten inderdaad een stijging in de staart van elke serie pariteitswaarden. In de praktijk bestaat de correctie uit het verwijderen van die gegevenspunten die betrekking hebben op minder dan 80 percent van alle (ooit-gehuwde) vrouwen van de geboortecohorte.

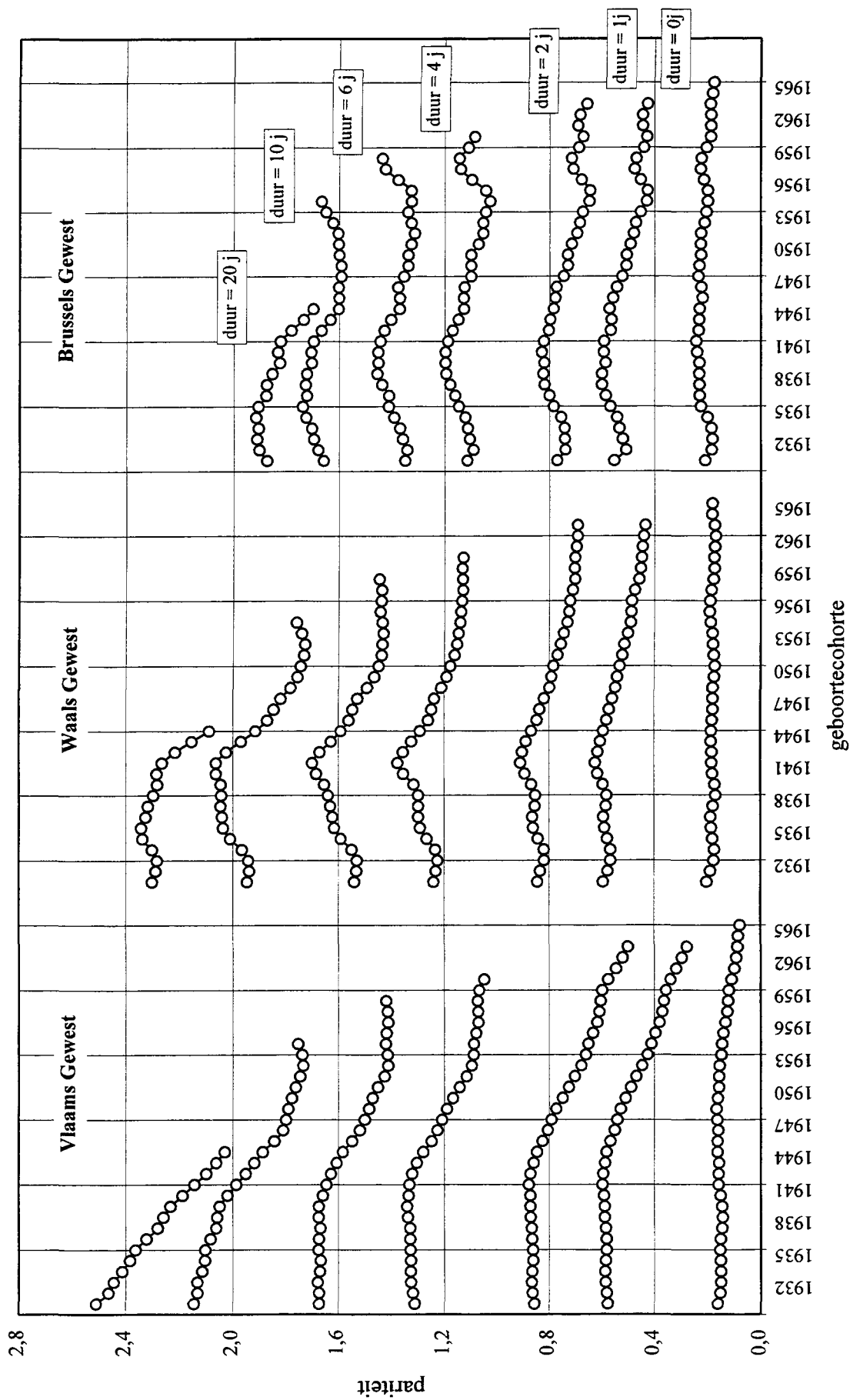
8.2. Veranderingen op gewestelijk vlak

Figuur 8.2 geeft dezelfde gegevens als Figuur 8.1 maar dan opgesplitst naar gewest. *Grosso modo* worden dezelfde patronen geobserveerd in de drie gewesten. Het meest opvallende verschil is de sterke daling na 20 jaar huwelijk in het Vlaams Gewest, die nog steeds te maken heeft met het voltooiën van de eerste demografische transitie. Ook opvallend zijn de lage pariteitswaarden in het Brussels Gewest. Hier moet onmiddellijk worden aan toegevoegd dat dit alleen geldt voor de uiteindelijke afstamming, d.w.z. voor de pariteitswaarden na 10 en 20 jaar huwelijk. Op kortere huwelijksduur valt op, in alle geval voor wat betreft de jongere cohorten, dat de pariteitswaarden in het Brussels en het Waals Gewest nagenoeg dezelfde zijn. Tot en met een huwelijksduur van 4 jaar zijn de pariteitswaarden kleiner in Vlaanderen dan in de rest van het land. De sterke daling die kan worden genoteerd in het Vlaams Gewest na 1 en 2 jaar

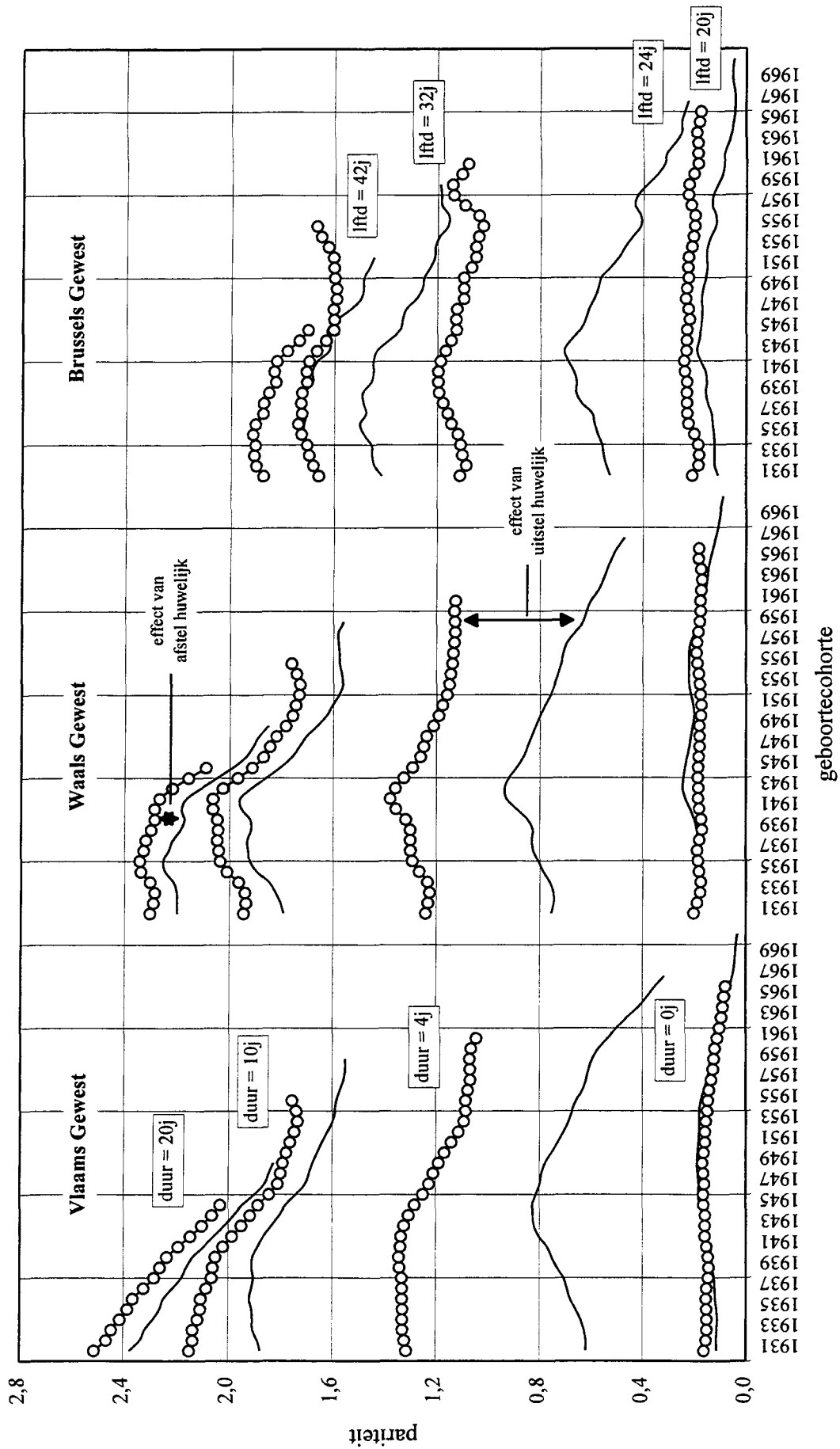
³ Resultaten op basis van surveyonderzoek in Vlaanderen.

⁴ Zoals hoger gezegd, de huwelijksduur werd berekend in jaren en de gebeurtenissen in de eerste maanden van 1991 zijn buiten beschouwing gelaten.

Figuur 8.2 - Gerealiseerde vruchtbaarheid (pariteit) naar huwelijksduur en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Figuur 8.3 - Vergelijking van de huwelijksvruchtbaarheid (bollen) met de algemene vruchtbaarheid (volle lijn): evolutie van de pariteit naar geboortecohorte voor huwelijksduur en leeftijd, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

huwelijk duidt op het uitstellen van het krijgen van kinderen binnen het huwelijk en lijkt meer uitgesproken dan in de andere gewesten.

Vlaanderen kent ook de laagste pariteit in het begin van het huwelijk (duur van nul jaar huwelijk) en is het enige gewest waar voor de jongere cohorten een daling wordt waargenomen na een korte huwelijksduur.

Voor wat betreft het uiteindelijk kindertal worden gelijkaardige waarden geobserveerd in Vlaanderen en in Wallonië. Het Brussels Gewest daarentegen getuigt van een erg laag vruchtbaarheidsspeil. Voor het patroon van gezinsuitbreiding binnen het huwelijk lijken er meer overeenkomsten te bestaan tussen het Brusselse en het Waalse landsgedeelte. Een en ander wordt in de volgende paragraaf samengevat.

8.3. Vergelijking tussen de huwelijksvruchtbaarheid en de algemene vruchtbaarheid

Figuur 8.3 bestaat uit cijfers voor de algemene vruchtbaarheid en voor de huwelijksvruchtbaarheid. De figuur is a.h.w. een samenvatting van de resultaten uit Figuur 7.9 (voor de algemene vruchtbaarheid) en van de cijfers uit Figuur 8.2 (voor de huwelijksvruchtbaarheid). Figuur 8.3 illustreert de pariteitswaarden op huwelijksduur 0, 4, 10 en 20 jaar (huwelijksvruchtbaarheid, witte bollen), en voor de leeftijd 20, 24, 32 en 42 jaar (algemene vruchtbaarheid, volle lijn).

Zoals gezegd vormen de pariteit op 42-jarige leeftijd en de pariteit na een huwelijksduur van 20 jaar goede indicatoren voor de uiteindelijke afstamming: weinig vrouwen krijgen na deze leeftijd of na 20 jaar huwelijk nog kinderen. Het verschil tussen beide indicatoren kan daarom worden geïnterpreteerd als het effect van het niet-huwen (of van het afstel van het huwelijk) op de vruchtbaarheid. Op een gelijkaardige manier kunnen de verschillen in pariteit op jongere leeftijden en op kortere huwelijksduren worden geïnterpreteerd als een effect van het uitstel van het huwelijk.

Uit de resultaten in Figuur 8.3 blijkt dat in zowel Vlaanderen als in Wallonië het afstel-effect erg klein is. In beide landsdelen bedraagt voor de cohorten 1940-1944 het verschil tussen de pariteit na 20 jaar huwelijk en de pariteit op 42-jarige leeftijd niet meer dan 0,10 kinderen (gemiddelde waarde). De huwelijksvruchtbaarheid, die in beide gewesten rond de 2,15 kinderen schommelt (een gemiddelde van 2,11 voor Vlaanderen tegen een gemiddelde van 2,20 voor Wallonië) ligt m.a.w. ongeveer 5 percent hoger dan de algemene vruchtbaarheid (2,02 in Vlaanderen, 2,10 in Wallonië). In het Brussels Gewest is het effect van het afstel van het huwelijk iets groter: pariteitswaarden van 1,78 kinderen tegenover 1,64 (of -7%), maar ook hier is het effect van het niet-huwen op de vruchtbaarheid beperkt. Het meest opmerkelijke voor het Brussels Gewest is dat de pariteitswaarden duidelijk lager zijn dan deze in Vlaanderen en in Wallonië, zowel wat betreft de huwelijksvruchtbaarheid als de algemene vruchtbaarheid.

Wanneer echter een vergelijking wordt gemaakt tussen de pariteitswaarden na 4 jaar huwelijk met deze op 24-jarige leeftijd, is er wel een duidelijk verschil merkbaar. In zowel het Vlaams als het Waals Gewest bestaat er een verschil van ruim 40 percent en in het Brussels Gewest zelfs van 65 percent. Deze verschillen kunnen geïnterpreteerd worden als een indicatie voor het uitstellen van het huwelijk. Vermits het uitstellen van het huwelijk het grootst is in het Brussels Gewest, worden ook hier de grootste verschillen genoteerd. Volgens de cijfers in Figuur 8.3 zouden de verschillen in de toekomst nog toenemen en zouden deze belangrijker zijn in Vlaanderen dan in Wallonië.

9. DE VRUCHTBAARHEID NAAR ONDERWIJSPEIL

Niet alle vrouwen hebben dezelfde geboortehistoriek (of timing van de vruchtbaarheid) of hetzelfde aantal kinderen. Dit zal afhangen van de voorkeuren van de vrouw omtrent het krijgen van kinderen (weinig of veel, vroeg- of laattijdig) en van de leeftijd waarop zij gestart is met een (vaste) relatie en/of van de leeftijd bij het eerste huwelijk. De voorkeuren i.v.m. gezinsvorming en het uiteindelijk gedrag hieromtrent worden mede bepaald door de opleiding, de kijk op de wereld of levensbeschouwing en door de meer dagdagelijkse bekommelingen over werk en inkomen van de vrouw en van haar echtgenoot of partner.

In dit hoofdstuk worden de effecten onderzocht van het onderwijspeil op de vruchtbaarheid. Het onderwijspeil kan beschouwd worden als een *proxy* voor de opleiding en het profiel op de arbeidsmarkt met daaraan gekoppeld het inkomen¹. Recent onderzoek, op basis van de NEGVO V-gegevens van 1991, toont aan dat opleiding en levensbeschouwing² in Vlaanderen nog steeds een belangrijke invloed uitoefenen op de timing van de vruchtbaarheid en op het aantal kinderen (Callens & Schoenmaeckers, 1993; de Jong & Lodewijckx, in druk). De belangrijkste conclusies van deze analyses zijn dat de komst van het eerste kind —het startpatroon van de vruchtbaarheid— in de eerste plaats afhankelijk is van het opleidingsniveau, en dat vrouwen met een universitair diploma —die de grootste uitstellers zijn— niet minder kinderen hebben dan vrouwen met een diploma hoger secundair onderwijs, maar wel integendeel, en dit zowel bij katholieken als bij vrijzinnigen.

Eerst worden de effecten van het onderwijspeil op de algemene vruchtbaarheid weergegeven in paragraaf 9.1 en daarna enkele effecten op de huwelijksvruchtbaarheid in paragraaf 9.2. In eerste instantie worden transversale gegevens weergegeven om een idee te krijgen van de situatie anno 1986-1990.

9.2. Verschillen in algemene vruchtbaarheid

9.2.1. Op basis van transversale gegevens

Figuur 9.1 toont de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurven naar onderwijspeil voor de jaren 1986-1990. Onderwijspeil wordt geoperationaliseerd aan de hand van vier categorieën van behaald diploma: lager onderwijs (in de figuren aangeduid als LO), lager secundair onderwijs (LSO), hoger secundair onderwijs (HSO), en hoger onderwijs (HO), dat zowel universitair als niet-universitair hoger onderwijs omvat³.

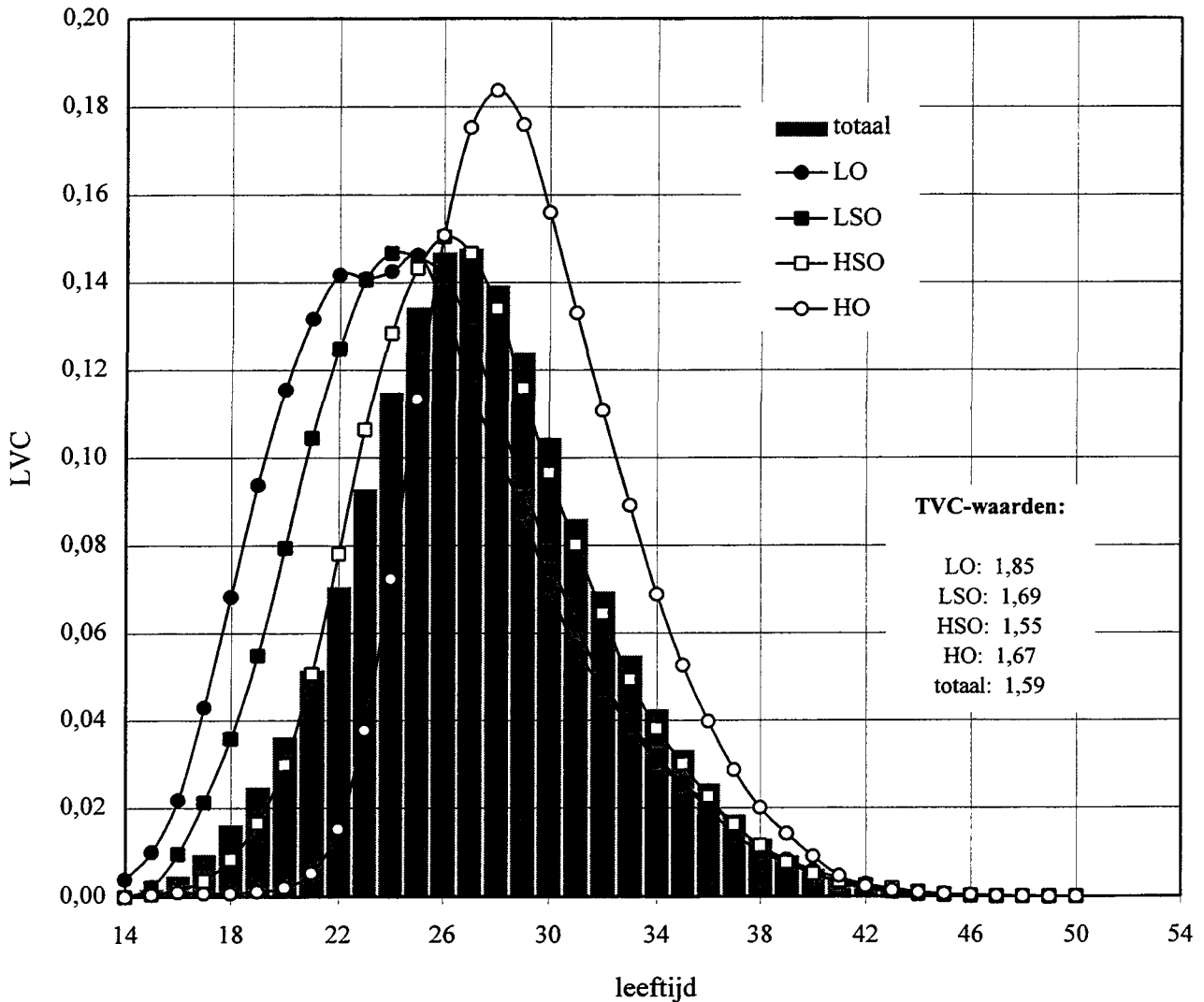
---

¹ De volkstelling geeft ook informatie over de beroepsactiviteit. Het gaat hier dan wel over het huidig beroep en niet over het beroep ten tijde van de aanvang van de gezinsvorming. Het is algemeen gekend dat de tewerkstelling van de vrouw wordt beïnvloed door het al dan niet krijgen van kinderen (Pauwels e.a., 1988). Het onderwerp van dit hoofdstuk is in de eerste plaats de vruchtbaarheid en de mate waarin deze beïnvloed wordt door socio-economische kenmerken. Daarom is besloten om de analyse te beperken tot de invloed van het onderwijspeil, waarvan kan worden verondersteld dat deze weinig verandert tijdens de levensloop en een blijvende invloed heeft op de gezinsvorming, los van de beroepsloopbaan.

² Waarover in de volkstelling geen informatie beschikbaar is.

³ In principe gaat het over het hoogste behaalde diploma van de vrouw. In een aantal gevallen is deze informatie onbekend. Voor die vrouwen wordt het hoogste diploma bepaald op basis van de leeftijd waarop zij hun studies hebben beëindigd: lager onderwijs tussen 6 en 14 jaar, lager secundair onderwijs tussen 15 en 17 jaar, en hoger secundair onderwijs na 18 jaar. Vrouwen voor wie noch het diploma noch de leeftijd waarop zij hun studies hebben beëindigd, gekend zijn, of die op het ogenblik van de volkstelling nog studeren, zijn uit de analyse verwijderd.

Figuur 9.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar behaald diploma voor Het Rijk, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990 (afgevlakte waarden)

LO=lager onderwijs, LSO=lager secundair onderwijs, HSO=hoger secundair onderwijs,
HO=hoger onderwijs (incl. hoger niet-universitair)

Wat onmiddellijk opvalt in Figuur 9.1 is de specifieke positie van vrouwen met een diploma hoger onderwijs. De curve duidt op een veel ouder vruchtbaarheids patroon en heeft een erg spitse top (rond 28 jaar) tegenover de vrouwen met een lager diploma. Het ouder patroon is het gevolg van een veel latere start met het krijgen van kinderen, gecombineerd met een hoge vruchtbaarheid na de leeftijd van 30 jaar. De figuur levert een duidelijke indicatie voor het feit dat het onderwijspeil een sterk effect uitoefent op het starten met het krijgen van kinderen: het startpatroon wordt systematisch naar een latere leeftijd opgeschoven met een hoger niveau van onderwijs. Bovendien is sprake van een duidelijke samenhang tussen het onderwijspeil en het totaal aantal kinderen: de TVC-waarde daalt met stijgend onderwijspeil,

behalve voor de hoogst opgeleiden met een diploma hoger onderwijs, die een groter kindertal hebben dan vrouwen met een diploma hoger secundair onderwijs.

De resultaten in Figuur 9.1 bieden tenslotte ook een duidelijke indicatie voor een sterk gecontroleerde vruchtbaarheid bij alle vrouwen, ongeacht het behaald diploma. Alle categorieën vertonen een TVC-waarde ver beneden het vervangingsniveau. Vrouwen met een diploma lager onderwijs die het meeste kinderen krijgen, hebben niet meer dan 1,85 kinderen⁴. Daarenboven is duidelijk dat de vrouwen die het vroegst starten met het krijgen van kinderen (omdat zij hun studies op een jongere leeftijd stopzetten) ook de laagste vruchtbaarheidscijfers hebben op oudere leeftijd, of dat ze zich m.a.w. kenmerken door een vroeger 'stoppatroon'. Zoals gezegd, vertonen alleen vrouwen met een diploma hoger onderwijs een uitgesproken laat stoppatroon. De vroege stoppatronen voor de categorieën lager onderwijs en lager secundair onderwijs zijn een aanwijzing dat ongewenste zwangerschappen nagenoeg onbestaande zijn. Dat is een duidelijk verschil met de toestand van amper 25-30 jaar terug toen nog ruim één derde van alle zwangerschappen onverwacht ('te vroeg') of geheel ongewenst was, de zgn. *excess fertility*⁵. Het beeld dat wordt gegeven door de gegevens van de volkstelling komt overeen met enquêteresultaten voor Vlaanderen in 1991 (NEGO V), erop duidend dat 5 percent van alle zwangerschappen uit de periode 1986-1991 als ongewenst werd bestempeld (Lodewijckx, 1993). De meerderheid van de 21 à 40-jarige ondervraagde vrouwen gebruikte moderne anticonceptie. Zo'n 95 percent van de vrouwen die seksueel actief waren en die op het ogenblik van de ondervraging niet zwanger waren, geen zwangerschap wensten en meenden vruchtbaar te zijn, gebruikte moderne anticonceptie, waarvan ruim de helft de pil⁶. Slechts een kleine minderheid (5%) van de anticonceptiegebruikers paste coïtus interruptus en/of periodieke onthouding toe (*idem*: Tabel 4.1, p. 55). De resultaten van de opeenvolgende NEGO-enquêtes tonen aan dat in Vlaanderen bij gehuwde vrouwen tussen 1966 en 1991 het gebruik van de pil enorm is gestegen, van iets minder dan 10 percent naar bijna 60 percent (*idem*: Figuur 4.2, p. 62). Er bestaat geen cijfermateriaal over de veranderingen in anticonceptiegebruik in Brussel en Wallonië, maar aangezien in beide gewesten in het begin van de jaren '90 eveneens een hoog gebruik van moderne methoden werd vastgesteld (Lodewijckx, 1999; Visser e.a., 1991), kan worden verondersteld dat zij een gelijkaardige evolutie als Vlaanderen hebben gekend.

Figuur 9.2 geeft de pariteitswaarden weer op leeftijd 22 en 30 jaar alsook het TVC. Zoals Figuur 9.1 is Figuur 9.2 gebaseerd op transversale gegevens, opnieuw voor de periode 1986-1990, maar deze maal opgesplitst naar gewest. Tot en met de leeftijd van 30 jaar vertonen de pariteitswaarden verschillen die conform zijn aan de verschuivingen in het startpatroon en is er sprake van een systematische daling van het kindertal naar onderwijspeil. Voor het TVC verloopt het patroon anders en wordt, als gevolg van de

---

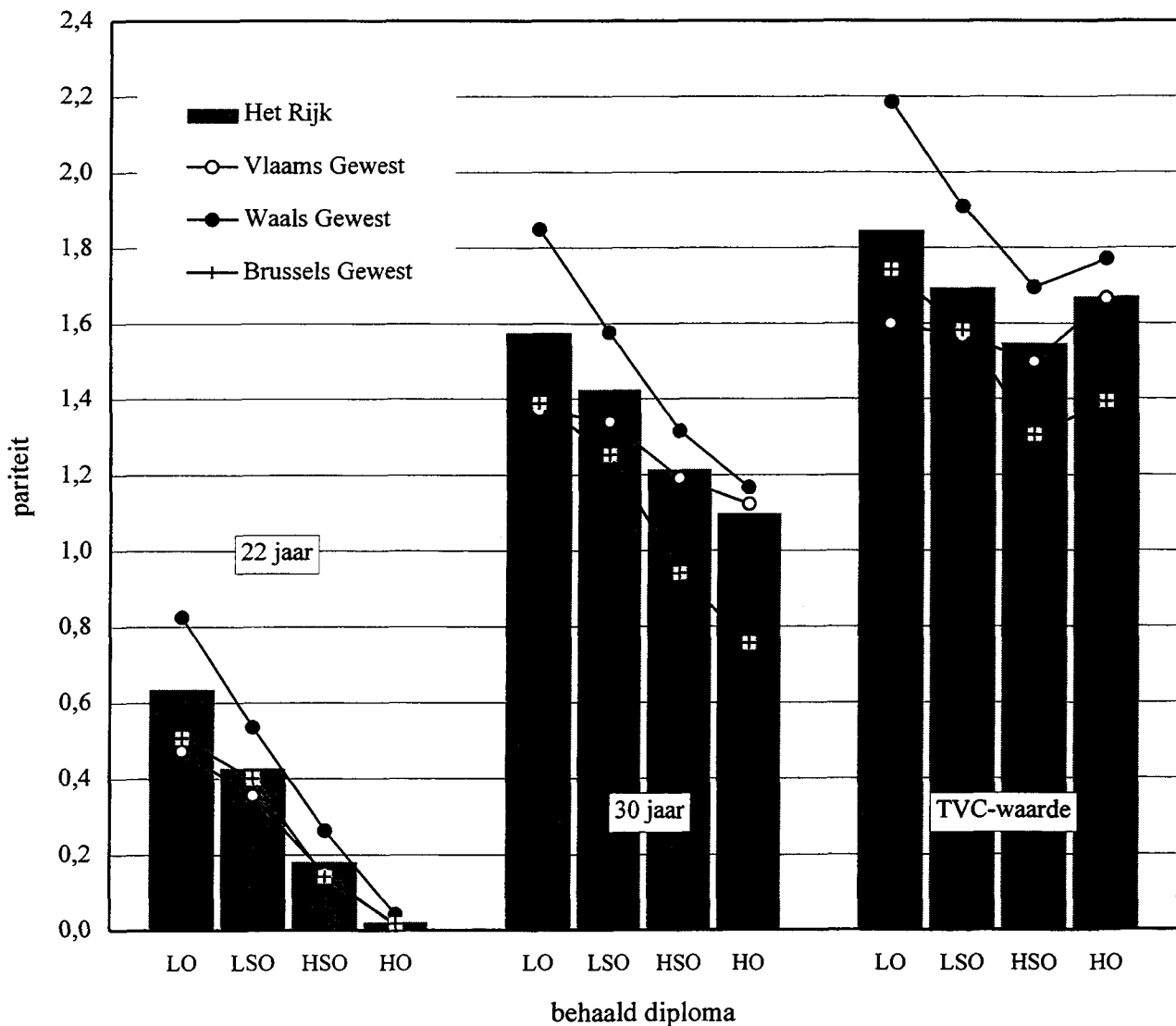
⁴ Het zal de aandachtige lezer reeds zijn opgevallen dat de TVC-waarde in Figuur 9.1 voor alle onderwijsgroepen iets hoger ligt dan deze voor de algemene vruchtbaarheid in Figuur 6.1 (1,59 i.p.v. 1,50 kinderen). De verklaring voor deze overschatting moet gezocht worden in het feit dat vrouwen die op het ogenblik van de volkstelling nog verder studeren, niet in de berekening zijn opgenomen. Van deze groep kan verwacht worden dat het overwegend jonge vrouwen zijn, waarvan een meerderheid vooralsnog kinderloos is. Het niet opnemen van deze groep in de berekening heeft geleid tot een (lichte) overschatting van het totaal kindertal. Vermits 'verder studerende' vooral in de categorie 'hoger onderwijs' worden aangetroffen, moet het effect het grootst zijn voor de categorie vrouwen met een diploma van hoger onderwijs. Zoals later op basis van longitudinale gegevens duidelijk zal worden, wordt het algemene patroon niet verstoord door deze bias.

⁵ Zie de resultaten van de NEGO II-enquête uitgevoerd in 1971 bij 30 à 34-jarige gehuwde vrouwen. Van de 6.626 gerapporteerde zwangerschappen werd 21% als "onverwacht" bestempeld en 12% als "ongewenst". Voor de Nederlandstalige cultuurgemeenschap bedroegen de cijfers resp. 21% en 9%, en voor de Franstalige cultuurgemeenschap 22% en 16% (Cliquet & Schoenmaeckers, 1975: p. 146).

⁶ De andere in beschouwing genomen moderne methoden zijn: het condoom, het spiraal, en sterilisatie van de vrouw en van de man.

Figuur 9.2 - Pariteit op leeftijd 22 en 30 jaar en TVC-waarde naar behaald diploma per gewest, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990

LO=lager onderwijs, LSO=lager secundair onderwijs, HSO=hoger secundair onderwijs, HO=hoger onderwijs (incl. hoger niet-universitair)

hogere vruchtbaarheid op oudere leeftijd, het grootste kindertal vastgesteld voor vrouwen met een diploma hoger onderwijs. De meerwaarde van Figuur 9.2 is dat genoteerd kan worden dat vrouwen met een diploma hoger onderwijs het hoogste kindertal hebben in de drie gewesten. Uit de figuur blijkt ook dat de verschillen in de TVC-waarde tussen de drie laagste categorieën groter zijn in Wallonië en in Brussel dan in Vlaanderen, waar nauwelijks een verschil bestaat tussen de groep lager onderwijs en de groep lager secundair onderwijs.

In het algemeen zijn de verschillen tussen onderwijsgroepen gelijkaardig in de drie gewesten. Op elke leeftijd hebben vrouwen in het Waals Gewest wel de hoogste pariteit, ongeacht het onderwijspeil. Het

verschil in pariteit tussen Vlaanderen en Wallonië is voor elke leeftijd het grootst bij de laagst geschoolden, voor vrouwen met een diploma van hoger onderwijs zijn de verschillen praktisch verwaarloosbaar. Tenslotte valt wederom de specifieke positie van het Brussels Gewest op. De lage pariteits-waarden op 30 jaar wijzen op een 'extra' uitstelbeweging van het eerste kind, en op een vruchtbaarheids-deficit dat in de hoogste onderwijscategorieën na 30-jarige leeftijd slechts ten dele wordt gecompenseerd tegenover beide andere gewesten.

9.2.2. Op basis van longitudinale gegevens

Aan de hand van drie figuren, Figuur 9.3 t/m Figuur 9.5, waarin wordt gecontroleerd voor geboortecohorte, wordt de evolutie van de vruchtbaarheid voor de verschillende onderwijsgroepen belicht. Figuur 9.3 levert een algemeen beeld van de evolutie van de vruchtbaarheid per onderwijsklasse, terwijl Figuur 9.4 een vergelijking toelaat naar gewest. Figuur 9.5 vormt een partiële herhaling van de gegevens uit Figuur 9.4 en geeft een gedetailleerder beeld van de veranderingen van het aantal kinderen op 42-jarige leeftijd. Ten slotte wordt in Figuren 9.6A en 9.6B aandacht gegeven aan de evolutie van het percentage kinderloze vrouwen naar onderwijsgroep.

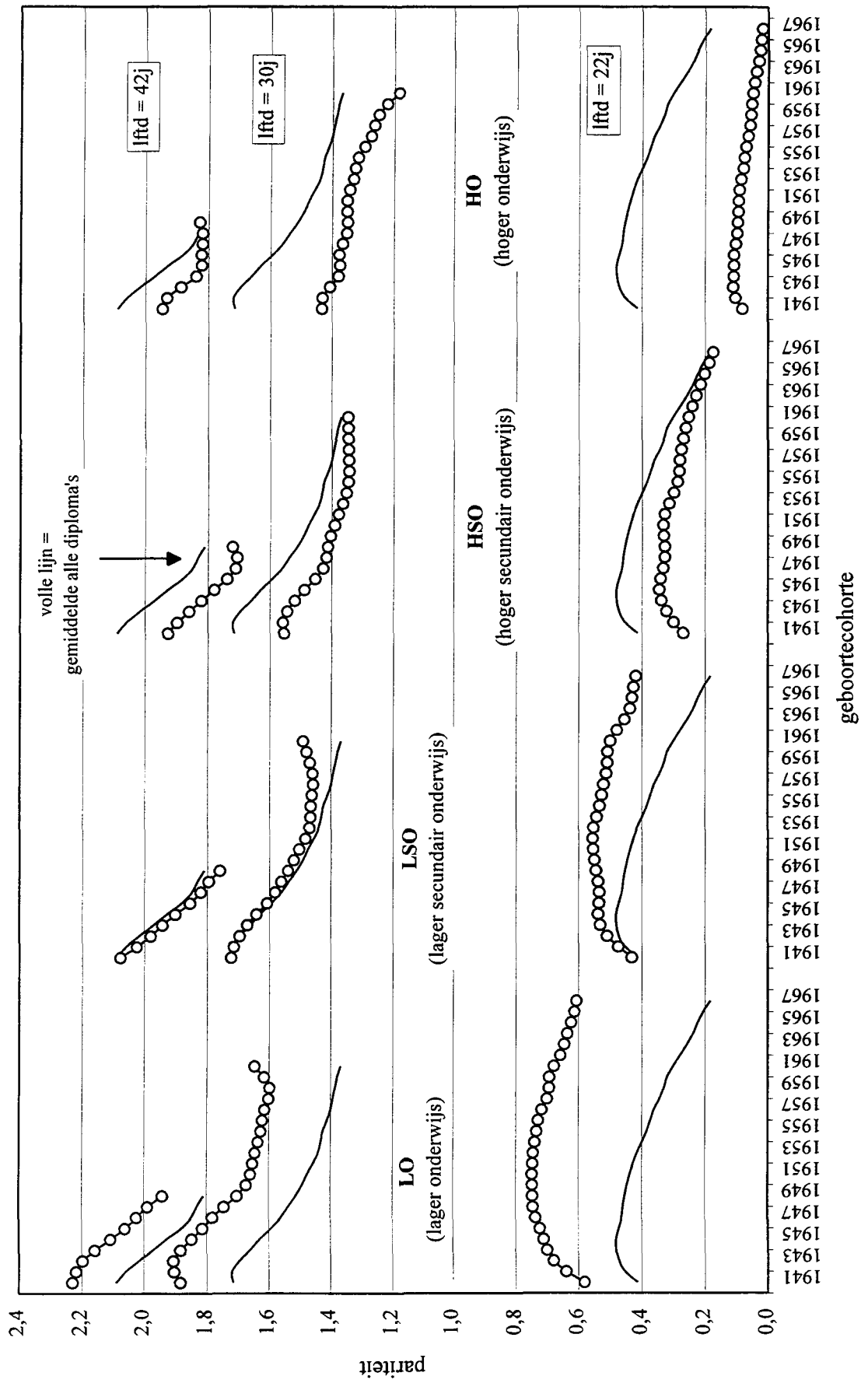
Figuur 9.3 geeft het gemiddeld kindertal (of de pariteit) weer op drie leeftijden, 22, 30 en 42 jaar. De resultaten duiden zeer duidelijk op een algemene daling van de vruchtbaarheid, voor alle onderwijsklassen, en dit vanaf de geboortecohorte 1945, voor vrouwen die op het ogenblik van de volkstelling 46 jaar en jonger zijn.

*Totaal kindertal naar onderwijspeil,
op basis van transversale en longitudinale gegevens*

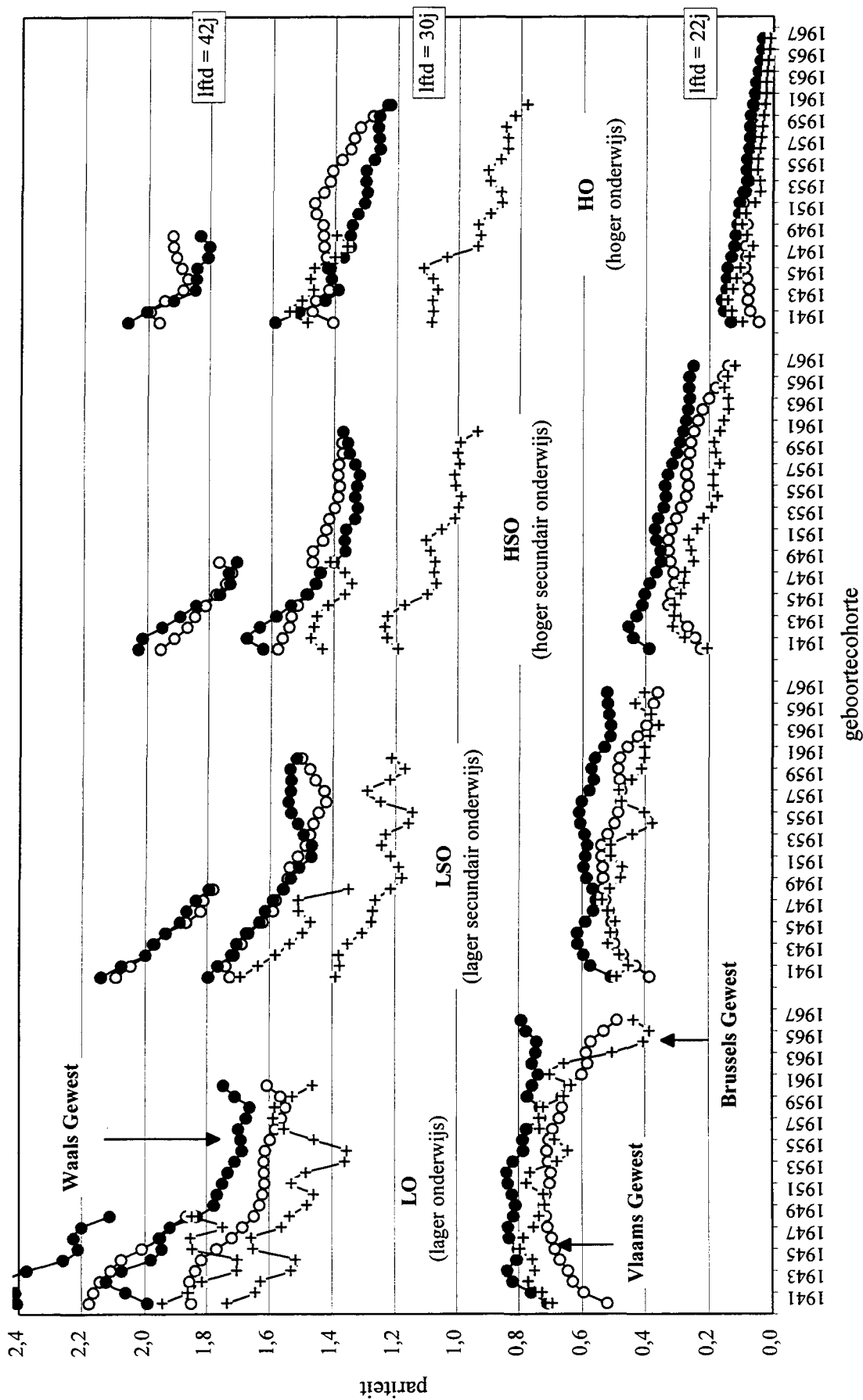
	onderwijspeil (gemeten als hoogst behaald diploma)			
	LO (lager onderwijs)	LSO (lager secundair onderwijs)	HSO (hoger secundair onderwijs)	HO (hoger onderwijs)
transversale gegevens (TVC-waarde jaren 1986-1990)	1,85	1,69	1,55	1,67
longitudinale gegevens (pariteit op lftd 42j, gemiddelde cohorten 1946/48)	1,98	1,79	1,71	1,82

De daling is merkbaar in alle categorieën van onderwijspeil, maar niet geheel gelijklopend. Er zijn tekenen van stabilisatie op 42-jarige leeftijd bij vrouwen met een diploma hoger secundair en hoger onderwijs, en op 30-jarige leeftijd bij vrouwen met een diploma lager, lager secundair en ook nog hoger secundair onderwijs. De cijfers suggereren zelfs —zonder evenwel echt te overtuigen— een stabilisatie op 22 jaar voor de categorieën met een diploma lager onderwijs en lager secundair onderwijs. De gegevens duiden m.a.w. op een stabilisatie van de vruchtbaarheid binnen alle onderwijsgroepen (of een

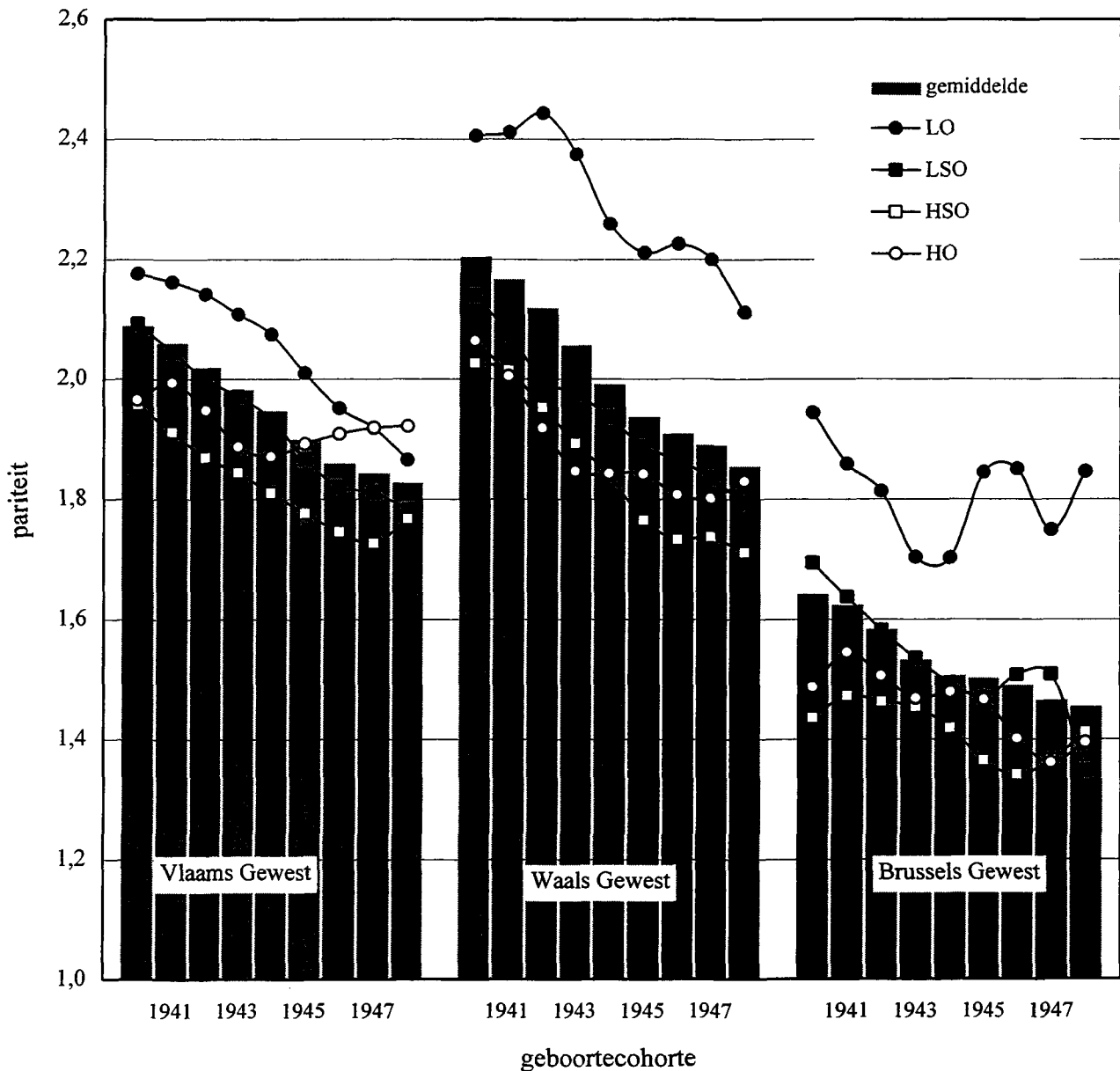
Figuur 9.3 - Pariteit op leeftijd 22, 30 en 42 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Figuur 9.4 - Pariteit op leeftijd 22, 30 en 42 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Figuur 9.5 - Pariteit op leeftijd 42 jaar naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

graduele uitdijing van de zgn. uitstelbeweging), die in het algemeen op jongere leeftijd plaatsvindt bij vrouwen met een lager onderwijspeil.

De verschillen tussen de onderwijscategorieën zoals geobserveerd op basis van de transversale gegevens, zijn ook in Figuur 9.3 merkbaar. Er is opnieuw sprake van een (lichte) afname van het aantal kinderen naar onderwijspeil, met als grote uitzondering de vrouwen met een diploma hoger onderwijs, die een groter kindertal hebben dan vrouwen met een diploma hoger secundair onderwijs. Het patroon is gelijkwaardig, maar zoals in bovenstaande tabel (p. 73) wordt aangetoond, bestaat er een verschil tussen de transversale en de longitudinale gegevens.

De longitudinale cijfers zijn iets hoger dan de transversale en bedragen 0,10 à 0,16 kinderen meer. In realiteit kan dit verschil nog (iets) groter zijn. Door geen rekening te houden met vrouwen die nog schoolgaand zijn, zijn de TVC-waarden waarschijnlijk overschat (en vooral voor de vrouwen met een diploma hoger onderwijs: zie noot 4). Aan de andere kant zijn de longitudinale waarden een (lichte) onderschatting van de uiteindelijke afstamming omdat het de pariteit op slechts 42-jarige leeftijd betreft.

Figuur 9.4 presenteert dezelfde gegevens als Figuur 9.3 maar dan per gewest. In het algemeen wordt hetzelfde beeld verkregen, hoewel er verschillen bestaan tussen de gewesten. Het meest opvallende verschil betreft de lage waarde in het Brussels Gewest. Vrouwen uit het Brussels Gewest hebben, ongeacht het onderwijspeil, op zowel 30-jarige als op 42-jarige leeftijd, ongeveer 0,2 tot 0,5 kinderen minder dan Vlaamse en Waalse vrouwen (zie ook samenvattende tabel verder in de tekst). De verschillen zijn ongeveer gelijk op 30-jarige als op 42-jarige leeftijd. Het is dus niet het grootstedelijk milieu dat op de eerste plaats aanzet tot het uitstellen van het eerste kind, maar eerder de langere studies. Dit wordt ook duidelijk wanneer de cijfers worden bestudeerd binnen elk gewest (zie opnieuw samenvattende tabel): op 30-jarige leeftijd zijn de verschillen naar onderwijspeil groter dan op 42-jarige leeftijd en op enkele uitzonderingen na bestaan er geen noemenswaardige verschillen in afstamming naar onderwijspeil.

Pariteit op leeftijd 30 (gemiddelde voor de cohorten 1958/60) en op 42 jaar (gemiddelde voor de cohorten 1946/48), naar onderwijspeil en per gewest

	onderwijspeil (gemeten als hoogst behaald diploma)			
	LO (lager onderwijs)	LSO (lager secundair onderwijs)	HSO (hoger secundair onderwijs)	HO (hoger onderwijs)
op 30-jarige leeftijd:				
Vlaams Gewest	1,6	1,5	1,4	1,3
Waals Gewest	1,7	1,5	1,4	1,3
Brussels Gewest	1,5	1,2	1,0	0,8
op 42-jarige leeftijd:				
Vlaams Gewest	1,9	1,8	1,8	1,9
Waals Gewest	2,2	1,8	1,7	1,8
Brussels Gewest	1,8	1,5	1,4	1,4

In het licht van de lage pariteitswaarden in Brussel zijn de verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië, op enkele uitzonderingen na, onbelangrijk te noemen. Op 42-jarige leeftijd bestaan er 'significante' verschillen tussen vrouwen met een diploma lager onderwijs en vrouwen met een diploma hoger onderwijs. De eerste groep vrouwen heeft meer kinderen in Wallonië dan in Vlaanderen en het betreft een relatief groot verschil van 0,3 kinderen (gemiddelde voor de cohorten 1946-1948). Waalse vrouwen met een diploma lager onderwijs vormen op die manier de enige sociale groep met een vruchtbaarheidspeil boven het vervangingsniveau. Voor de groep met een diploma hoger onderwijs is de situatie net

omgekeerd en zijn het de Vlaamse vrouwen die meer kinderen hebben. Het verschil is wel erg klein: 1,9 tegenover 1,8 kinderen.

Waalse vrouwen kenmerken zich ook door een hogere pariteit op leeftijd 30 jaar dan Vlaamse vrouwen voor de categorie lager onderwijs en op leeftijd 22 jaar voor de groepen lager, lager secundair en hoger secundair onderwijs. Op 22 jaar neemt het verschil toe voor de jongste cohorten, hetgeen wijst op het feit dat de uitstelbeweging zich op deze leeftijd alleen nog voortzet in Vlaanderen. Dit geldt evenwel alleen op heel jonge leeftijd. Zoals in Figuur 9.3 reeds duidelijk werd, zou de uitstelbeweging op 30-jarige leeftijd tot een einde zijn gekomen, en dit zowel in Wallonië als in Vlaanderen. Dit is ook het geval voor het Brussels Gewest, maar dan wel beperkt tot de twee laagste onderwijsgroepen.

Een deel van de gegevens uit Figuur 9.4 wordt hernomen in Figuur 9.5, meer bepaald de pariteitswaarden op 42-jarige leeftijd. Op die manier kunnen de verschillen naar opleidingspeil in de finale afstamming —of alleszins in de pariteitswaarde die heel dicht bij het uiteindelijk kindertal aanleunt— in beeld worden gebracht. De gegevens worden in Figuur 9.5 ook herschikt om de verschillen binnen elk gewest te onderlijnen.

Het algemeen beeld is er opnieuw één van dalende vruchtbaarheid. Het einde van de daling van de vruchtbaarheid bij vrouwen met een diploma hoger secundair of hoger onderwijs wordt in deze figuur wel vergroot in beeld gebracht voor alle gewesten. Alleen bij de vrouwen met een diploma lager of lager secundair onderwijs is de daling van de vruchtbaarheid ogenschijnlijk nog steeds niet volledig ten einde. In het Brussels Gewest vindt blijkbaar een stabilisatie plaats bij vrouwen met een diploma lager onderwijs. Hierbij moet wel de bedenking worden gemaakt dat de gegevens beïnvloed kunnen zijn door het relatief klein aantal vrouwen met een diploma lager onderwijs in het Brussels Gewest ⁷.

De belangrijkste observatie tenslotte die Figuur 9.5 toelaat, betreft de verschillende positie van vrouwen met een diploma lager onderwijs in de drie gewesten. Deze vrouwen vertonen steeds het grootst aantal kinderen, maar de verschillen tegenover de andere vrouwen variëren per gewest. In Vlaanderen gaat het over een betrekkelijk klein verschil, terwijl in Wallonië en in Brussel vrouwen met een diploma lager onderwijs een veel grotere vruchtbaarheid hebben dan de andere onderwijsgroepen. De verschillen zijn dusdanig dat vrouwen die alleen lagere school hebben gelopen, een afzonderlijke sociale klasse lijken te vormen in het Waals en het Brussels Gewest.

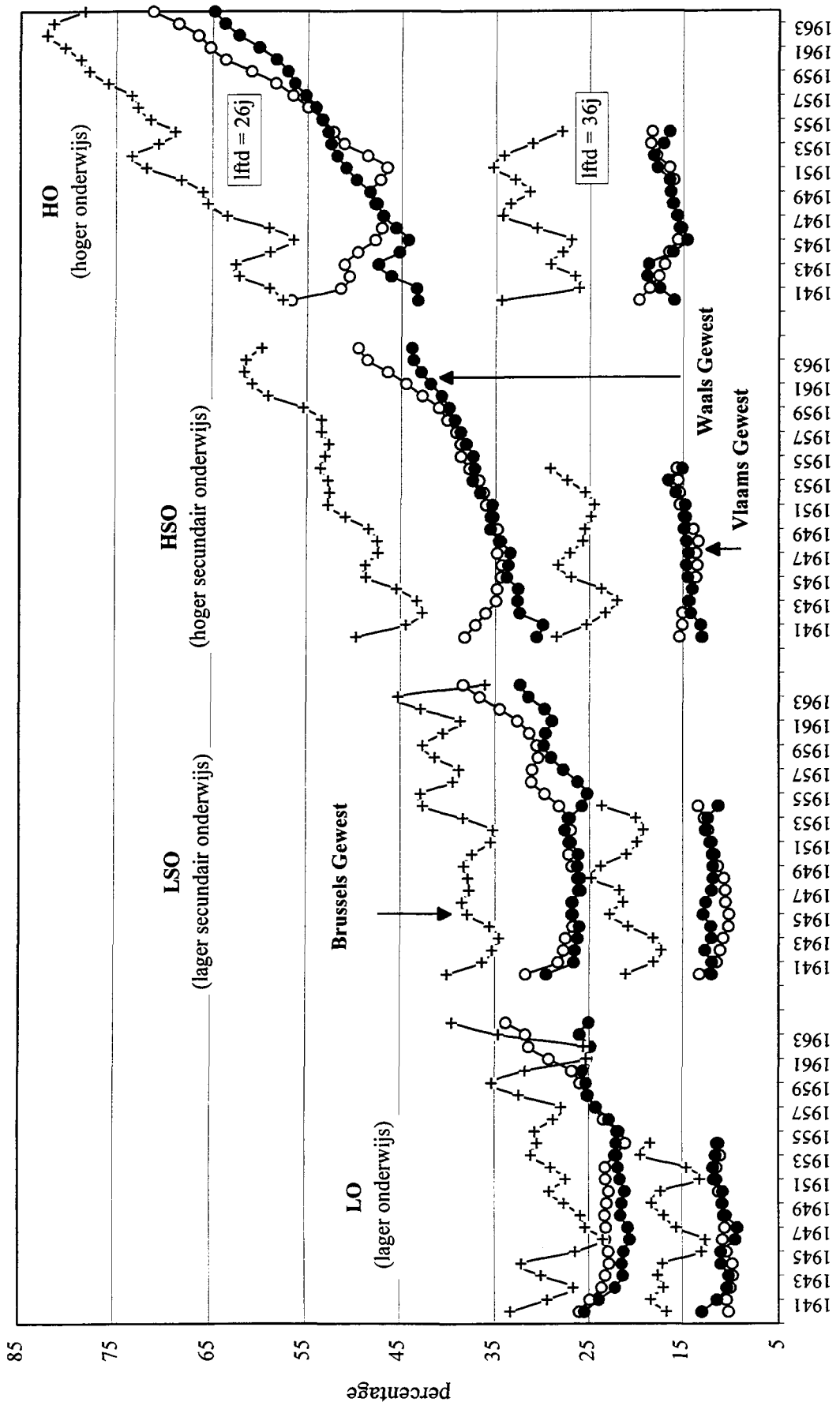
Om een preciezer idee te verkrijgen van de impact van het onderwijspeil op het uitstellen van het eerste kind, wordt deze paragraaf afgesloten met een korte beschrijving van de evolutie van het percentage kinderloze vrouwen. Figuur 9.6A illustreert het percentage vrouwen dat kinderloos is gebleven tot op leeftijd 26 en 36 jaar naar geboortecohorte, voor de vier onderwijscategorieën in alle gewesten. Figuur 9.6B is gebaseerd op dezelfde gegevens maar geeft de ‘trendlijnen’ ⁸ weer. Op basis van de resultaten uit Figuur 9.6A worden de gegevens voor het Vlaams en het Waals Gewest weergegeven door één enkele trendlijn.

---

⁷ De negen geboortecohorten van vrouwen met een diploma lager onderwijs die gebruikt worden voor de berekening van de pariteit op 42-jarige leeftijd (cohorten 1940 t/m 1948), bestaan gemiddeld uit niet meer dan 138 respondenten. Dit is weinig in vergelijking met het gemiddelde voor het Vlaams Gewest (2138) en het Waals Gewest (877).

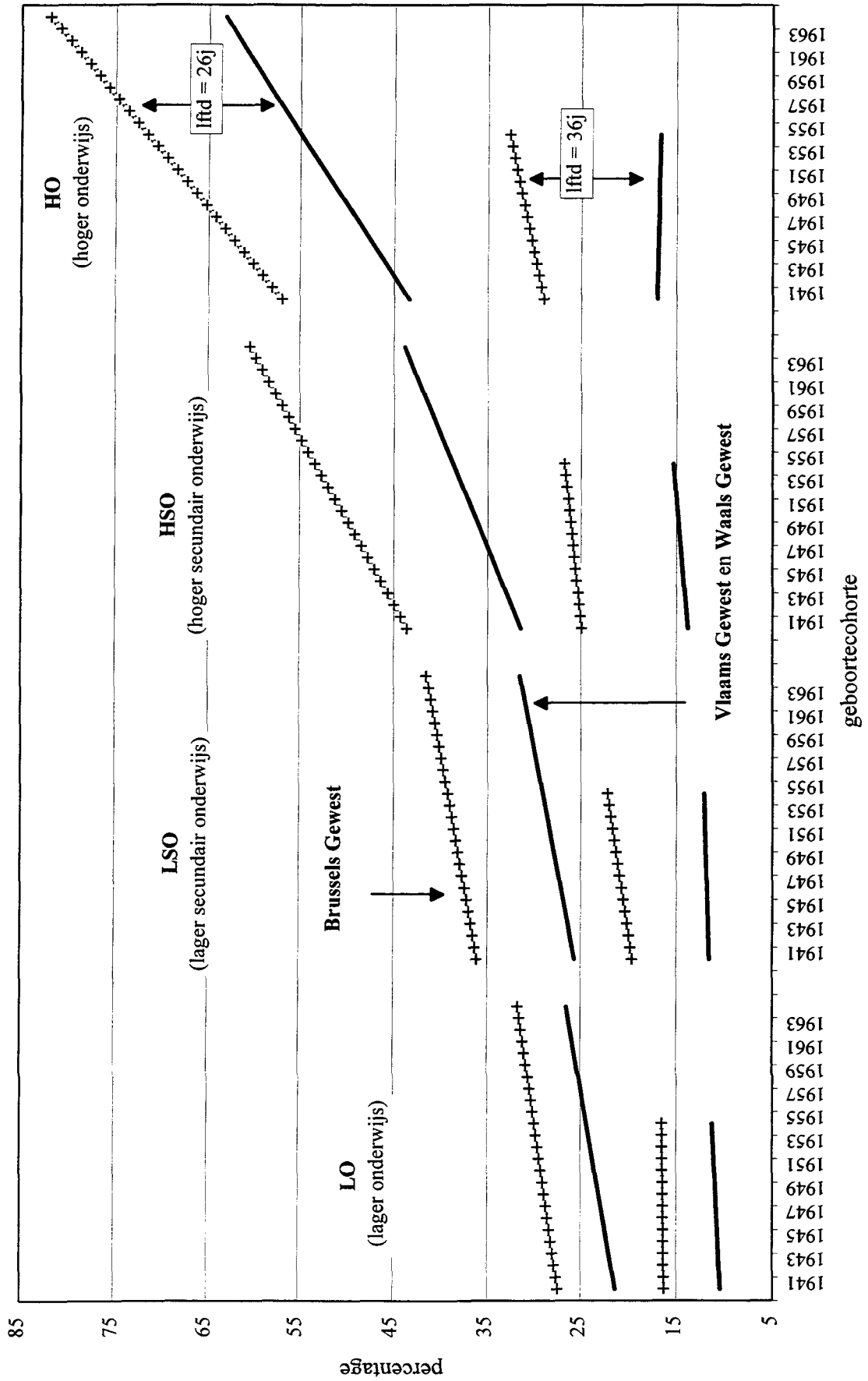
⁸ Deze ‘trendlijnen’ zijn bekomen met de functie ‘trend’ van het Excel-software programma en geven de lineaire trend aan van de geobserveerde data.

Figuur 9.6A - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 26 en 36 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Figuur 9.6B (op basis van gegevens Figuur 9.6A) - Trendlijnen van het percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 26 en 36 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen

Figuur 9.6A geeft a.h.w. het omgekeerde beeld van Figuur 9.4 en illustreert duidelijk een stijging van het percentage kinderloze vrouwen, naar geboortecohorte en naar onderwijspeil. Er bestaat opnieuw een duidelijk onderscheid tussen het Vlaams en het Waals Gewest enerzijds en het Brussels Gewest anderzijds. De stijging naar geboortecohorte blijkt groter te zijn op 26-jarige dan op 36-jarige leeftijd. Op basis van de trendlijnen is het duidelijk dat de stijging naar geboortecohorte vergroot met het onderwijspeil, vooral voor de categorieën hoger secundair en hoger onderwijs. In het Brussels Gewest valt een nog grotere toename waar te nemen dan in de andere gewesten. Bij vrouwen met een diploma hoger onderwijs is het percentage kinderlozen op 26-jarige leeftijd gestegen, van 57 procent tot 82 procent tussen de cohorten 1940 en de cohorten 1964, een stijging van gemiddeld één percent-punt op jaarbasis. In Vlaanderen en Wallonië samen is sprake van een toename van 44 procent tot 63 procent, of van gemiddeld 0,8 percent-punten⁹. Het zou echter fout zijn te veronderstellen dat de toename in Vlaanderen en Wallonië zich precies op dezelfde manier voordeed. Uit Figuur 9.6A wordt duidelijk dat de stijging bij de jongste cohorten veel sterker is in Vlaanderen dan in Wallonië, en dat de toename er zelfs groter is dan in het Brussels Gewest. Dit fenomeen bestaat voor alle niveaus van onderwijs. In Vlaanderen wordt de komst van het eerste kind bij de jongste generaties drastisch uitgesteld, tot na 26 jaar, ongeacht het onderwijspeil.

Op 36-jarige leeftijd wordt een ander beeld verkregen. De toename naar geboortecohorte is veel kleiner dan op 26 jaar, waaruit nogmaals kan worden afgeleid dat de veranderingen in de vruchtbaarheid veel te maken hebben met het uitstellen van het eerste kind. Omdat op 36-jarige leeftijd voor de meeste groepen toch ook een niet onmiskenbare stijging wordt geobserveerd van het percentage kinderloze vrouwen, kan worden aangenomen dat een deel van het *uitstel* zich zal vertalen in *afstel*. De enige groep waarvoor geen verdere stijging wordt geobserveerd, betreft de vrouwen met een diploma hoger onderwijs in Vlaanderen en Wallonië. Voor deze categorie lijkt het percentage kinderlozen zich op 36 jaar te hebben gestabiliseerd op 17 procent (zie opnieuw Figuur 9.6B). In het Brussels Gewest is dit percentage veel hoger en bedraagt het ruim 25 à 30 procent. Op basis van de trendlijn is zelfs sprake van een verdere stijging, maar dit wordt tegengesproken door de resultaten voor de jongste cohorten (zie Figuur 9.6A).

In paragraaf 7.4 werd verondersteld dat meer en meer vrouwen kinderen krijgen na 40-jarige leeftijd. Deze percentages kinderlozen (hier op 36-jarige leeftijd, in Hoofdstuk 7 op 38-jarige leeftijd) leveren derhalve geen betrouwbare indicatie voor definitieve kinderloosheid, en een (lichte) stijging ervan biedt geen ondubbelzinnige aanwijzing voor een daling van de vruchtbaarheid.

9.2. Verschillen in huwelijksvruchtbaarheid

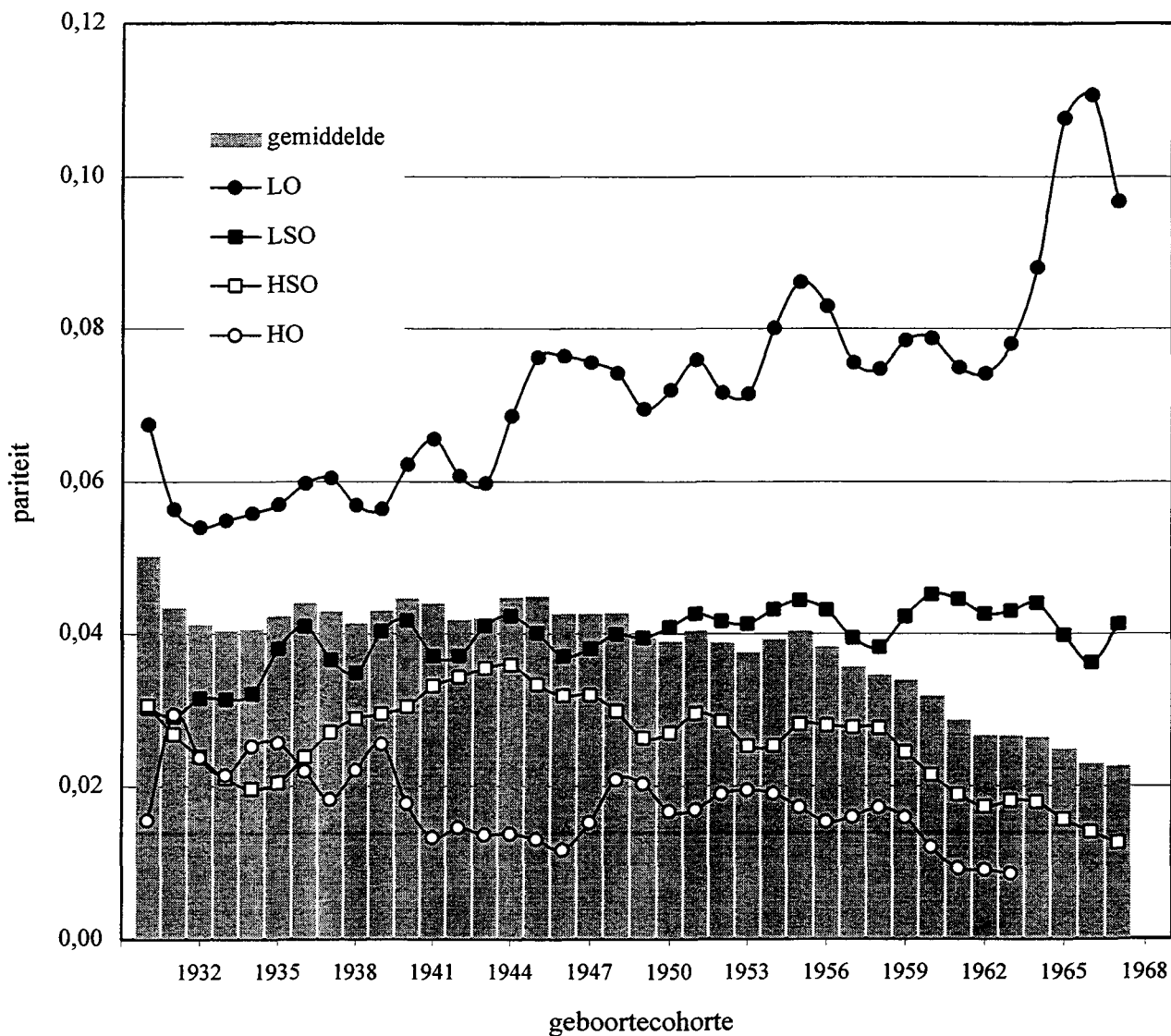
Figuur 9.7 geeft een idee van de voorhuwelijks vruchtbaarheid naar behaald diploma en geboortecohorte. Het betreft een raming van de voorhuwelijks vruchtbaarheid, omdat de prenuptiale geboorten hier gedefinieerd zijn als alle geboorten die plaatsvonden in het jaar vóór het eerste huwelijk en in de jaren daarvoor. Geboorten in hetzelfde kalenderjaar als het huwelijk (die zich dus vóór het huwelijk kunnen situeren) zijn niet in aanmerking genomen¹⁰. De cijfers in Figuur 9.7 geven m.a.w. een

⁹ Voor vrouwen met een diploma hoger secundair onderwijs worden de volgende percentages genoteerd: 44% tot 60% in het Brussels Gewest (gemiddeld 0,6 percent-punt op jaarbasis) en 32% tot 44% in het Vlaams en het Waals Gewest samen (gemiddeld 0,5 percent-punt op jaarbasis).

¹⁰ Deze keuze is bepaald door het feit dat de *geboortemaand* van het kind niet gekend is.

onvolledig beeld van de werkelijkheid en vormen waarschijnlijk een (lichte) onderschatting van de werkelijke aantallen¹¹.

Figuur 9.7 - Voorhuwelijkse vruchtbaarheid * naar geboortecohorte en behaald diploma, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

* Van ooit-gehuwde vrouwen. Voorhuwelijkse geboorten zijn gedefinieerd als alle geboorten die plaatsvonden in het jaar vóór het huwelijksjaar en de jaren daarvóór.

Ondanks deze beperkingen bevat Figuur 9.7 toch interessante informatie. In het algemeen is sprake van een lichte daling van de prenuptiale vruchtbaarheid. Deze evolutie is evenwel niet gelijklopend voor alle

¹¹ Het beeld is uiteraard ook onvolledig omdat geen rekening kan worden gehouden met andere samenlevingsvormen dan het huwelijk. In die context is het zinloos om over een onderschatting van de werkelijkheid te spreken.

categorieën van onderwijs. Voor vrouwen met een hoger diploma (hoger secundair en hoger onderwijs) wordt een daling genoteerd voor de cohorten geboren na 1950-1955. Voor vrouwen met een diploma lager secundair onderwijs lijkt geen verandering te zijn opgetreden. Alleen bij de vrouwen met een diploma lager onderwijs valt een stijgende trend waar te nemen, van een pariteit van ong. 0,06 tot ong. 0,08 kinderen (zonder rekening te houden met de plotse piek voor de laatste cohorten). Ondanks deze stijging blijft het bij heel lage gemiddelden. De belangrijkste observatie is dat het verschil tussen de groep met een diploma lager onderwijs en de anderen steeds blijkt toe te nemen. Qua vruchtbaarheidsgedrag evolueert de Belgische maatschappij blijkbaar steeds meer in de richting van een duale maatschappij. Deze hypothese komt overeen met de verschillen die reeds in Figuur 9.5 konden worden geobserveerd. Volgens deze resultaten treedt de polarisatie vooral op in het Waals en Brussels Gewest.

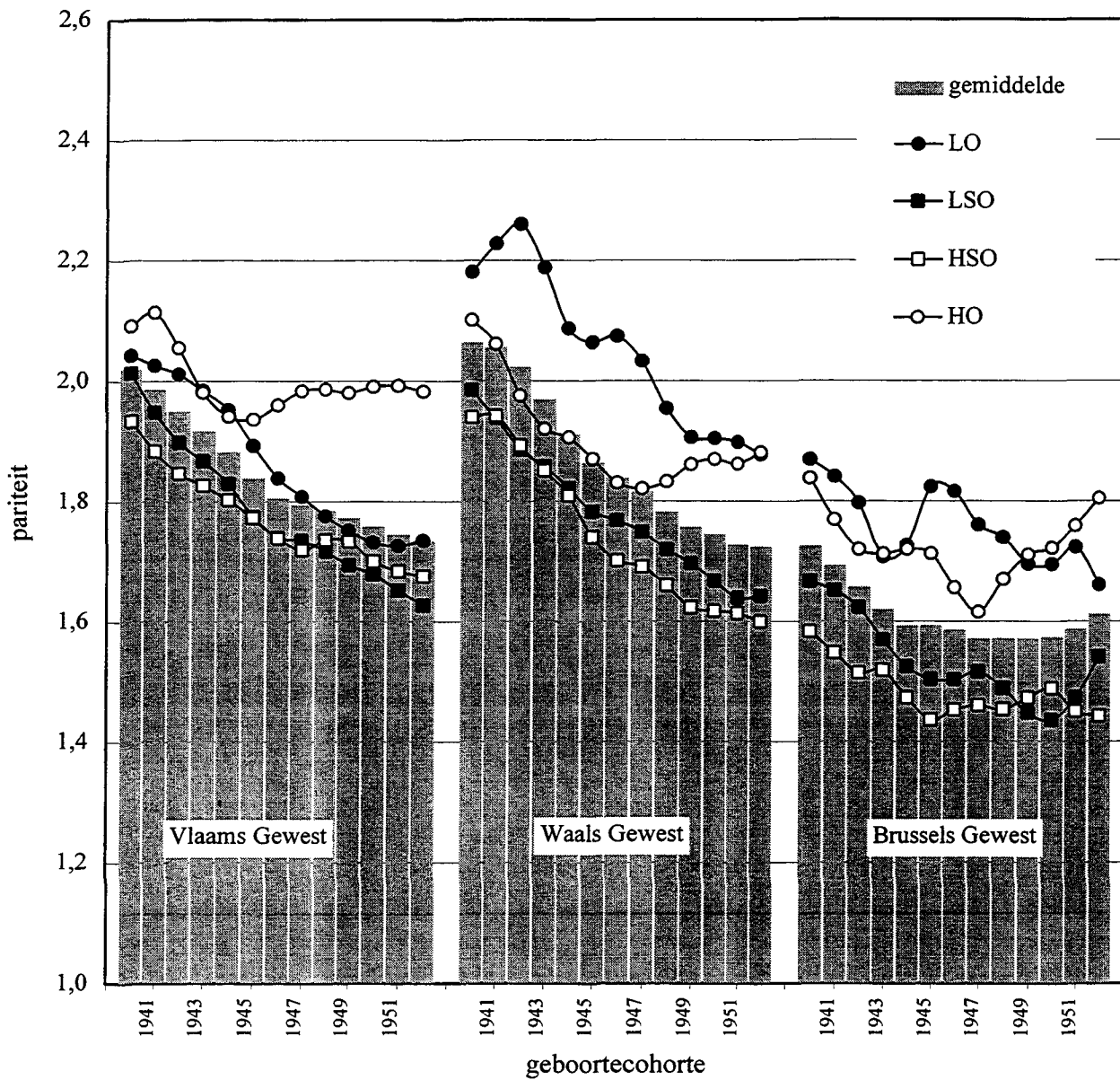
Uit Figuur 9.8 kan worden afgeleid dat ook binnen het huwelijk een en ander is veranderd. Dit was reeds duidelijk op basis van o.a. Figuur 8.3. Er is een daling ingetreden van de pariteit na 10 jaar huwelijk voor alle vrouwen, ongeacht het behaald diploma. Voor de jongste cohorten lijkt deze daling tot een einde te zijn gekomen, en vooral bij vrouwen met een diploma hoger onderwijs. Bij hen hangt het einde van de daling samen met een ver gevorderd uitstel van het huwelijk en van de eerste geboorte. Wat ook opvalt, is de relatief hoge pariteit bij vrouwen met een diploma hoger onderwijs in Vlaanderen (nagenoeg 2 kinderen, d.i. gemiddeld 1,99 voor de cohorten 1950, 1951 en 1952) in vergelijking met Wallonië (1,87).

Figuur 9.9 geeft het verschil weer in het gemiddeld kindertal na 10 jaar huwelijk en op 42-jarige leeftijd. Positieve waarden wijzen er dus op dat de gemiddelde huwelijksleeftijd lager is dan 32 jaar, terwijl bij negatieve waarden mag worden verondersteld dat deze zich na de 32-jarige leeftijd situeert.

Voor het Vlaams Gewest worden kleinere positieve waarden genoteerd dan voor het Waals Gewest. In het algemeen wordt in Vlaanderen dus later gehuwd dan in Wallonië, ongeacht het onderwijspeil. Ook de negatieve waarden voor vrouwen met een diploma hoger onderwijs zijn lager in Vlaanderen dan in Wallonië, waaruit kan worden afgeleid dat ook de hoogst opgeleiden er later huwen. In het Brussels Gewest vallen nauwelijks positieve waarden te noteren: voor alle vrouwen is de gemiddelde huwelijksleeftijd groter dan 32 jaar. In alle gewesten huwen vrouwen met een diploma van hoger onderwijs merkbaar later. In zowel het Vlaams als het Waals Gewest is een latere huwelijksleeftijd duidelijk gekoppeld aan een hogere opleiding. Dit is niet het geval voor het Brussels Gewest. In het algemeen huwen vrouwen in dit gewest later (de verschillen zijn overwegend negatief), en is er nauwelijks onderscheid te maken tussen de groepen lager onderwijs en lager en hoger secundair onderwijs. Alleen vrouwen met een diploma hoger onderwijs bekleden een aparte positie. Het grote verschil is niet alleen het gevolg van een hogere huwelijksleeftijd binnen deze groep, maar ook van het afstel van het huwelijk, met als gevolg een hoog percentage definitieve kinderlozen (zie het percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 36 jaar in Figuur 9.6A).

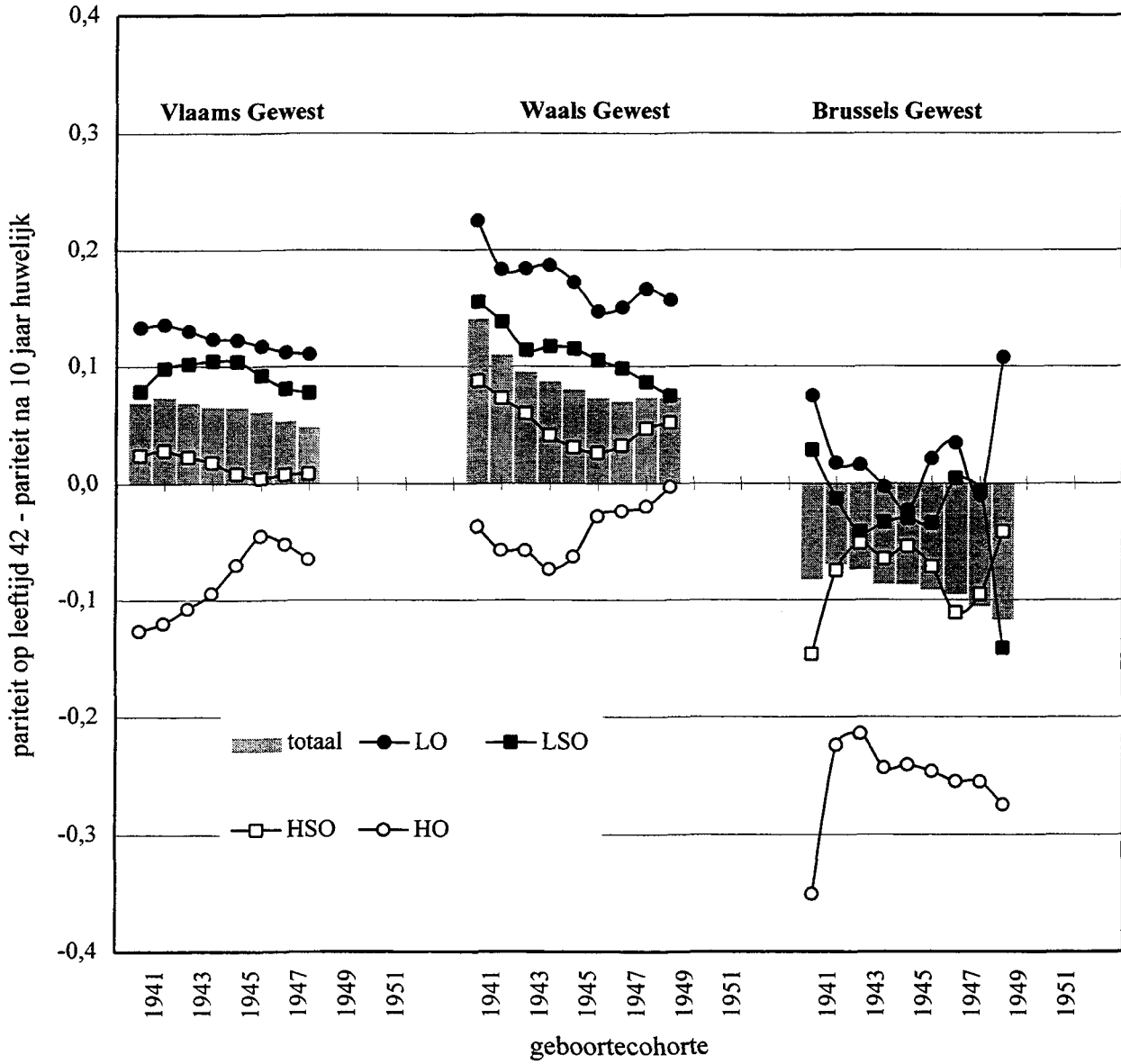
Reeds op basis van de gegevens voor de algemene vruchtbaarheid (Figuur 9.5) bleek dat de hoogst opgeleiden in de Belgische samenleving niet het laagst kindertal kennen. Dit fenomeen komt heel duidelijk tot uiting bij de huwelijksvruchtbaarheid (Figuur 9.8). Het is vooral opvallend in het Vlaams Gewest, waar vrouwen met een diploma van hoger onderwijs een merkbaar hoger kindertal hebben dan de andere onderwijsgroepen, maar ook in het Brussels Gewest en zelfs in Wallonië bestaat het fenomeen. In feite is het patroon merkbaar in de drie gewesten, maar in Wallonië en in Brussel wordt het overschaduwed door de hoge vruchtbaarheid van vrouwen met een diploma lager onderwijs. Het grote verschil tussen het Vlaams Gewest en de andere gewesten is dat Vlaamse vrouwen met een diploma hoger onderwijs merkbaar meer kinderen hebben dan vrouwen met eenzelfde diploma in Wallonië of in Brussel: 1,99 tegenover 1,87 en 1,76 kinderen.

Figuur 9.8 - Pariteit na 10 jaar huwelijk naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

Het is normaal dat de huwelijksvruchtbaarheid hogere pariteitswaarden aangeeft dan de algemene vruchtbaarheid. Voor vrouwen met een diploma hoger onderwijs is het verschil echter van die aard dat het meer dan 'normale' aandacht verdient. Het is duidelijk dat de algemene vruchtbaarheid erg wordt beïnvloed door het relatief groot aantal vrouwen die binnen de groep ongehuwd blijft. Dit is vooral het geval voor vrouwen in het Brussels Gewest. Het resultaat is dat wanneer alleen gehuwde vrouwen in aanmerking worden genomen, vrouwen met de hoogste opleiding ook het grootst aantal kinderen kennen.

Figuur 9.9 - Verschil in pariteit op 42 jaar (cf. Figuur 9.5) en na 10 jaar huwelijksduur (cf. Figuur 9.8), naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (afgevlakte waarden)

10. VRUCHTBAARHEID VAN TURKSE EN MAROKKAANSE BEVOLKINGSGROEPEN

10.1. Inleiding

Reeds in paragraaf 6.3 is gewezen op het feit dat gedurende de laatste 25 à 30 jaar de aanwezigheid van vreemdelingen afkomstig uit niet-Europese landen sterk is toegenomen. Turken en Marokkanen vertegenwoordigen samen ruim 2/3 van de vreemdelingen afkomstig van buiten de EU. Door het feit dat het in beide gevallen gaat om overwegend islamitische bevolkingen die qua opvattingen en levensstijl, m.n. wat betreft gezinsvorming, sterk verschillen van de Belgische bevolking, en doordat zij ook in de nabije toekomst een niet onbelangrijk deel van de bevolking zullen uitmaken, leek het verantwoord om een apart hoofdstuk te wijden aan de veranderingen van het vruchtbaarheidsgedrag van Turkse en Marokkaanse migranten.

De belangstelling voor de demografische en sociologische veranderingen bij Turkse en Marokkaanse migranten is niet gestart met de analyse van de volkstellingsgegevens van 1991 of met het uitschrijven van deze monografie. Reeds in het begin van de jaren '90 is er wetenschappelijk onderzoek verricht, naar o.a. gezinsvorming, familiale waarden, migratiegeschiedenis, scholing, tewerkstelling en waardenoriëntatie van Turkse en Marokkaanse vrouwen (ondermeer: Les Etudiants de la Maîtrise en Démographie, 1995; Wijewickrema & Lesthaeghe, 1990; Lesthaeghe, 1997). Een deel van deze analyses is gebaseerd op surveys, georganiseerd door enerzijds het Centrum voor Sociologie van de Vrije Universiteit Brussel en de Vakgroep Bevolkingswetenschappen van de Universiteit Gent en door anderzijds het CBGS¹.

Hoofdstuk 10 is bijzonder omdat de resultaten voor een groot deel afhankelijk zijn van voorgaand onderzoek en van resultaten en inzichten verkregen op basis van surveygegevens (Lodewijckx e.a., 1995; *idem*, 1996; Schoenmaeckers e.a., 1997; *idem*, 1998). Het biedt op deze manier een prima illustratie van de complementariteit tussen resultaten van surveygegevens en resultaten van volkstellingsmateriaal. De inzichten in (de veranderingen van) normen en waarden, anticonceptiegebruik en kindervens kunnen alleen maar aan de hand van surveymateriaal worden verkregen. Zij vormen de basis voor de verklaring van de veranderingen in de vruchtbaarheidscijfers, die alleen maar via een omvangrijke dataset zoals de volkstelling, op een robuuste wijze in beeld kunnen worden gebracht.

Vooraleer de eigenlijke resultaten op basis van de volkstellingsgegevens voor te stellen, wordt gestart met een kort overzicht van de belangrijkste resultaten en inzichten van voorgaand en parallel onderzoek. Deze gegevens maken het mogelijk om de veranderingen in de vruchtbaarheid, zoals geobserveerd aan de hand van de volkstellingsgegevens, beter te begrijpen.

---

¹ De VUB-UG-survey is uitgevoerd in 1991 en 1992 in het Vlaams en het Brussels Gewest en omvat data over 850 Turkse en 868 Marokkaanse vrouwen tussen 17 en 49 jaar. De CBGS-survey, uitgevoerd in 1993, is beperkt tot het Brussels Gewest en bevat data over 385 Turkse en 381 Marokkaanse vrouwen tussen 18 en 44 jaar. Voor een technische beschrijving van de VUB-UG-survey, zie Lesthaeghe (1997) en voor de CBGS-survey, zie Daelemans & Callens (1994).

10.2. Resultaten en inzichten van parallel onderzoek

- In een onderzoek naar waarde-oordelen zijn Lesthaeghe & Surkyn (1994) tot het besluit gekomen dat Turkse en Marokkaanse vrouwen, hoewel beide gemeenschappen afkomstig zijn uit een islamitische cultuur, sociaal toch erg verschillend zijn. Turkse vrouwen blijven een groter belang hechten aan religie dan Marokkaanse vrouwen. Misschien vormt dit een manier om de culturele identiteit te onderlijnen in een voor hen toch vreemde maatschappij. In vergelijking met Marokkaanse vrouwen, zijn Turkse vrouwen ook veel minder actief op de arbeidsmarkt.
- In zowel de Turkse als de Marokkaanse gemeenschap is het krijgen en opvoeden van kinderen erg belangrijk. Dit hangt nauw samen met de traditionele rol die de vrouw wordt toegekend (zie bv. Benedict, 1974; Delvecchio-Good, 1980; Naamane-Guessous, 1988). Desondanks, zo blijkt uit onderzoek van Page & Segaert (1995), zouden jonge vrouwen toch minder kinderen wensen dan de ouderen. De breuk tussen de oudere en de jongere geboortecohorten blijkt scherper te zijn voor Marokkaanse dan voor Turkse vrouwen.
- Uit een regressie-analyse op basis van surveygegevens blijkt dat alleen Marokkaanse vrouwen het krijgen van kinderen binnen het huwelijk (iets) uitstellen (Lodewijckx e.a., 1996). Turkse vrouwen houden eraan zo snel mogelijk zwanger te worden en aldus hun fertiliteit te bewijzen (Lodewijckx e.a., 1995).
- Surkyn & Reniers (1996) hebben de plaatsen van herkomst van Turkse en Marokkaanse migranten onderzocht. In beide gevallen komt de meerderheid van de migranten uit een beperkt aantal regio's in het herkomstland. Meer dan de helft van de Turken komt uit West-Anatolië in het centrum van Turkije. Marokkanen komen vooral uit de noordelijke provincies en uit Tanger en Nador. Een groot verschil tussen beide migrantengroepen is dat Turken voornamelijk afkomstig zijn uit rurale gebieden, terwijl Marokkanen eerder afkomstig zijn uit stedelijke en administratief belangrijke centra.
- Hiermee samenhangend blijkt ook dat de hoofdreden voor de migratie verschillend is in beide groepen. Turken zouden voornamelijk migreren omwille van louter economische redenen, terwijl Marokkanen ook wegens sociaal-culturele redenen zouden migreren. Marokkanen zouden zijn aangetrokken door de moderne en Westerse levensstijl. Hierdoor kan worden verondersteld dat, *a priori* althans, de migratie van Turken meer van tijdelijke aard is, terwijl deze van Marokkanen eerder een definitieve stap betekent. Een gevolg is dat bij de eerste migratiestroom in de jaren '60, er meer alleenstaande Turkse dan Marokkaanse mannen waren, die pas later door hun echtgenote vervoegd werden.
- Een ander gevolg van de tijdelijke aard van de migratie bij Turken is dat zij nauwe contacten blijven onderhouden met verwanten en kennissen in het land van herkomst, alleszins in sterkere mate dan Marokkanen. Dit blijkt o.m. uit het hoog aantal 'geïmporteerde bruiden' bij Turkse migranten (Surkyn, 1993; Lesthaeghe & Surkyn, 1994; Lievens, 1996). Het verschijnsel van gemakelde huwelijken met een partner uit het land van herkomst is niet beperkt tot bruiden maar betreft ook bruidegoms. Het bestaat ook in de Marokkaanse gemeenschap, maar minder dan in de Turkse, waar het heeft geleid tot zgn. 'kettingmigraties'. Volgens Surkyn & Reniers (1996) is ruim 80 percent van de huwelijken, waarbij een in België wonende Turk betrokken is, een reden geweest voor migratie. Voor Marokkanen bedraagt dit cijfer slechts 40 percent.
- Het bestaan van gemakelde huwelijken, de kettingmigraties die eruit voortvloeien en de blijkbaar permanente contacten met het land van herkomst liggen aan de basis van het feit dat Turken in het

algemeen een geslotener gemeenschap vormen dan Marokkanen. Dit zou samenhangen met het groter belang dat Turken hechten aan het beleven van de Islam en aan het nauwer opvolgen van de norm dat het krijgen van kinderen belangrijk is en dat hiermee zo snel mogelijk moet worden begonnen na het voltrekken van het huwelijk. Het bestaan van een eerder gesloten gemeenschap is geen typisch Belgische situatie, maar wordt ook in bv. Frankrijk geobserveerd (Tribalat, 1995).

- Naast de VUB-UG en de CBGS-surveys in België zijn ook resultaten bekend van de zgn. DHS-surveys die zowel in Turkije als in Marokko zijn uitgevoerd begin van de jaren '90 (Ergöçmen e.a., 1995; Azelmat e.a., 1993)². Op basis hiervan is duidelijk dat de socio-demografische veranderingen bij Turken en Marokkanen niet alleen gebeuren bij de migranten in België, maar ook bij hen die in de landen van herkomst zijn gebleven. Concreet tonen de resultaten dat jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen in zowel België als in Turkije en Marokko het huwelijk steeds meer uitstellen (Lodewijckx e.a., 1995).
- Bij de interpretatie van de veranderingen van de vruchtbaarheid, die verderop zullen worden getoond, moet rekening worden gehouden met het feit dat gelijkaardige veranderingen gebeuren in de landen van herkomst. Dit impliceert niet dat de *omvang* en het *tempo* van de veranderingen in de landen van herkomst identiek zijn aan deze in België. Een reden om aan te nemen dat het in België gaat over meer ingrijpende veranderingen, is dat Turkse en Marokkaanse migrantenvrouwen modernere en efficiëntere anticonceptie gebruiken dan hun landgenoten in de landen van herkomst. Volgens de Belgische surveys gebruikt 75 percent van de gehuwde Turkse en Marokkaanse vrouwen anticonceptie en maakt de meerderheid onder hen (90%) gebruik van moderne methoden (Lodewijckx, 1996). Dit staat in schril contrast met de cijfers in de landen van herkomst waar onder gehuwde vrouwen in Turkije niet meer dan 64 percent anticonceptie gebruikt en in Marokko slechts 40 percent. In de thuislanden zijn het alleen de Marokkaanse vrouwen die vooral moderne anticonceptie gebruiken. Vrouwen in Turkije passen voornamelijk de meer traditionele methoden toe, zoals coïtus interruptus en periodieke onthouding.

Bij de interpretatie van de verschillen in de vruchtbaarheidscijfers van beide migrantenbevolkingen dient rekening te worden gehouden met het feit dat beide gemeenschappen een verschillende demografische historiek kennen. Zowel in Turkije als in Marokko bestaat een negatieve trend van de vruchtbaarheid. In Turkije bestonden echter reeds in 1935 indicaties voor een dalende vruchtbaarheid, als gevolg van de urbanisatie en de modernisering van de maatschappij (Shorter, 1968) en was reeds vóór 1960 sprake van een systematische daling (Shorter, 1968; Behar, 1995). In Marokko daarentegen daalde de vruchtbaarheid pas op het einde van de jaren '70. Op basis van surveygegevens begin van de jaren '90 wordt dan ook een lagere afstamming opgetekend voor 40 à 49-jarige vrouwen in Turkije dan voor deze in Marokko, van 4,6 tegenover 6,5 kinderen (Ergöçmen e.a., 1995; Azelmat e.a., 1993). Anderzijds kan, op basis van de veranderingen van de TVC-waarden, berekend aan de hand van registratiegegevens, worden verondersteld dat de huidige vruchtbaarheidsdaling in Marokko belangrijker is dan in Turkije (Lodewijckx e.a., 1996).

De demografische verschillen tussen beide landen staan natuurlijk niet los van de historische socio-politieke verschillen. Turkije is nooit gekoloniseerd geworden en is sinds het begin van deze eeuw, door toedoen van Mustafa Kema 'Atatürk', een moderne republiek met duidelijk seculiere staatsstructuren.

---

² De *Demographic and Health Surveys* vormen een internationaal project gefinancierd met voornamelijk Amerikaanse fondsen (USAID). Het project is opgestart begin van de jaren '80. Hoofddoel is het verzamelen op nationaal vlak van informatie i.v.m. gezinsvorming, gezondheidsindicatoren van jonge kinderen en reproductieve gezondheidszorg.

Marokko daarentegen is tot in 1957 een Frans protectoraat gebleven, waardoor veel Marokkanen, o.m. via het onderwijs, zijn geconfronteerd geworden met de Franse, of meer algemeen de Westerse cultuur en samenleving. Marokko is een constitutionele monarchie met aan het hoofd een koning als spirituele leider.

Op basis van het voorgaande kan worden verwacht dat de huidige vruchtbaarheid van Marokkaanse vrouwen in België hoger is dan de vruchtbaarheid van Turkse vrouwen (de vruchtbaarheid is hoger in Marokko dan in Turkije). Tegelijkertijd lijkt het redelijk te veronderstellen dat de veranderingen in demografisch gedrag niet geheel gelijklopend zullen verlopen in beide gemeenschappen, wegens de relatief grote verschillen in sociaal-culturele achtergrond en wegens het feit dat ook het aanpassingsgedrag door het verblijf in het nieuwe thuisland verschillend zal zijn.

Vooraleer de eigenlijke vruchtbaarheidscijfers te analyseren, worden eerst nog een aantal opmerkingen gemaakt m.b.t. de noodzakelijke controle voor migrantengeneratie en de implicatie voor het aantal observaties.

10.3. Definitie van ‘eerste’ en ‘tweede’ generatie migranten en problemen van selectie

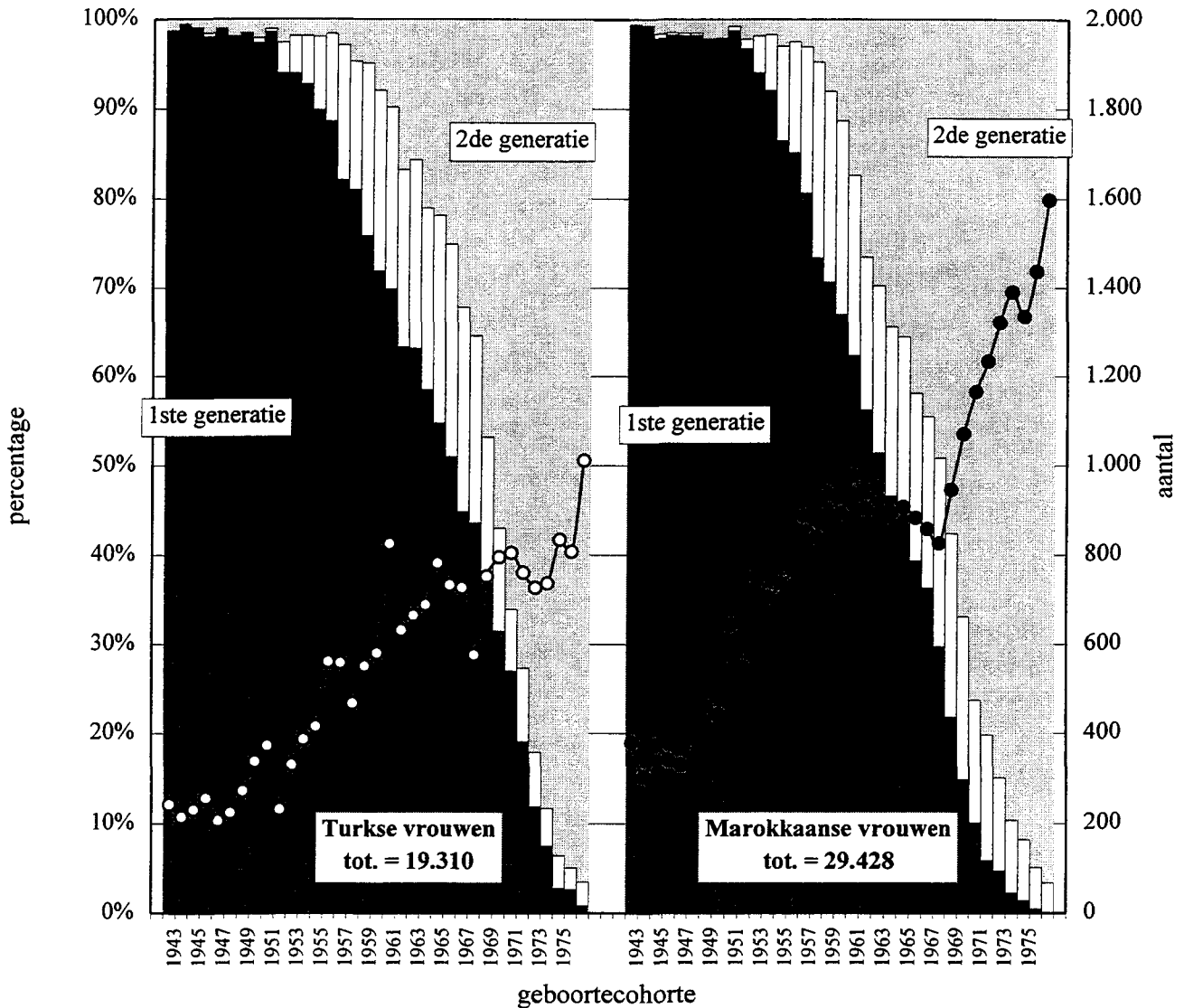
Niet alle inwoners met een vreemde nationaliteit zijn technisch gesproken ‘migranten’, in die zin dat zij geboren zijn in het buitenland en op een bepaald ogenblik in hun leven de beslissing hebben genomen om zich in België te komen vestigen. Een groot deel onder hen is in België geboren of is er op jonge leeftijd toegekomen, als gevolg van de migratie van hun ouders. Zij hebben hun ganse jeugd of alleszins het grootste deel ervan beleefd in een sociale omgeving verschillend van deze van het land van hun ouders. Het valt te verwachten dat de leefwereld, de verwachtingen of de levensstijl van diegenen die gesocialiseerd zijn in België verschillend zullen zijn van deze die zijn opgegroeid in Turkije of Marokko en pas op volwassen leeftijd naar België zijn gekomen. Onderzoek op basis van surveygegevens heeft aangetoond dat hun wensen en gedrag i.v.m. het huwelijk en het krijgen van kinderen inderdaad anders zijn (zie bv. Lodewijckx e.a, 1995).

In onderhavige analyse wordt daarom een onderscheid gemaakt tussen de ‘eerste’ en de ‘tweede generatie’ van migranten. Deze concepten zijn geoperationaliseerd door rekening te houden met de leeftijd waarop men in België is toegekomen. Tot de eerste generatie behoren vrouwen die na hun veertiende verjaardag naar België zijn gekomen en die dus hun ganse jeugd in Turkije of Marokko hebben doorgebracht en bijgevolg het ganse socialisatieproces daar hebben meegemaakt. De tweede generatie betreft vrouwen die in België geboren zijn of die vóór hun zevende verjaardag naar België zijn gemigreerd en die gans het socialisatieproces of alleszins het grootste deel ervan in België hebben doorgemaakt. Deze opdeling creëert een tussengroep —een ‘tussengeneratie’— vrouwen die deels in België en deels in het land van herkomst zijn opgegroeid. De gegevens van deze intermediaire groep zijn niet in de analyse opgenomen. Het gaat over een numeriek (erg) onbelangrijke groep en preliminaire resultaten hebben aangetoond dat hun gedrag intermediair zou zijn, d.w.z. tussen dat van migrantenvrouwen van de eerste en de tweede generatie³.

Figuur 10.1 geeft de absolute aantallen alsmede de percentuele verdeling per migrantengeneratie voor Turkse en Marokkaanse vrouwen tussen 15 en 50 jaar, naar geboortecohorte. Hieruit blijkt duidelijk dat de aantallen stijgen en dat de Marokkaanse gemeenschap veruit de talrijkste is (cf. paragraaf 6.3).

³ De leeftijdsgrenzen voor de definitie van de migrantengeneraties zijn gedeeltelijk arbitrair. In andere analyses worden soms afwijkende leeftijdsgrenzen gebruikt.

Figuur 10.1 - Percentuele verdeling (linkse schaal) naar migrantengeneratie en evolutie van het absoluut aantal (rechtse schaal) Turkse (links) en Marokkaanse (rechts) vrouwen 15-49 jaar, naar geboortecohorte

De belangrijkste informatie in Figuur 10.1 betreft de percentuele verdeling naar migrantengeneratie en de wijzigingen hierin naar geboortecohorte. In de cohorten geboren vóór 1960 zijn er nauwelijks tweede generatie migranten, terwijl de jongste cohorten bijna uitsluitend bestaan uit migranten van de tweede generatie, en dit zowel voor Turkse als voor Marokkaanse vrouwen. De wijzigingen hangen voor een deel samen met de migratiegeschiedenis. De meerderheid van de oudste cohorten van de eerste generatie zijn vrouwen (en dochters) die hun echtgenoot (vader), die eind van de jaren '50 als arbeidskracht naar België kwam, later onder het gezinsherenigingsstelsel (dat België in 1960 aanvaardde) zijn gevolgd. In 1974 werd een migratiestop afgekondigd, wat inhield dat immigratie nog louter kon in het kader van gezinshereniging en huwelijksluiting (Michiels, 1988). De aanwezigheid van jongere cohorten van de

eerste generatie is dan ook het gevolg van het hierboven aangehaalde gebruik van gemakkelde huwelijken en van het feit dat ook de jonge, in België opgegroeide mannen (en vrouwen) een bruid (of bruidegom) zoeken in het land van herkomst (Lievens, 1996; Surkyn & Reniers, 1996). Zoals gezegd is dit gebruik meer verspreid in de Turkse dan in de Marokkaanse gemeenschap, hetgeen tot uiting komt in de grotere percentages eerste generatie migranten bij Turkse vrouwen voor de jongere cohorten.

De praktische implicatie van de verschuivingen in de verdeling naar migrantengeneratie voor de analyse is dat wanneer de gegevens worden opgesplitst naar geboortecohorte, er voor de tweede generatie alleen observatiepunten beschikbaar zijn voor de jongste cohorten.

10.4. Veranderingen in de vruchtbaarheid

Deze sectie vangt aan met een beschrijving van de huidige vruchtbaarheid en van de veranderingen in de algemene vruchtbaarheid (paragraaf 10.4.1). Daarna worden meer details gegeven over de veranderingen van de vruchtbaarheid binnen het huwelijk (paragraaf 10.4.2). In beide gevallen worden controles ingevoerd, eerst voor de migrantengeneratie en daarna ook voor het onderwijspeil.

10.4.1. Algemeen

Figuur 10.2 geeft de transversale leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Turkse en Marokkaanse vrouwen voor de jaren 1986-1990. Ter vergelijking zijn ook de cijfers voor de Belgen opgenomen (cf. Figuur 6.1).

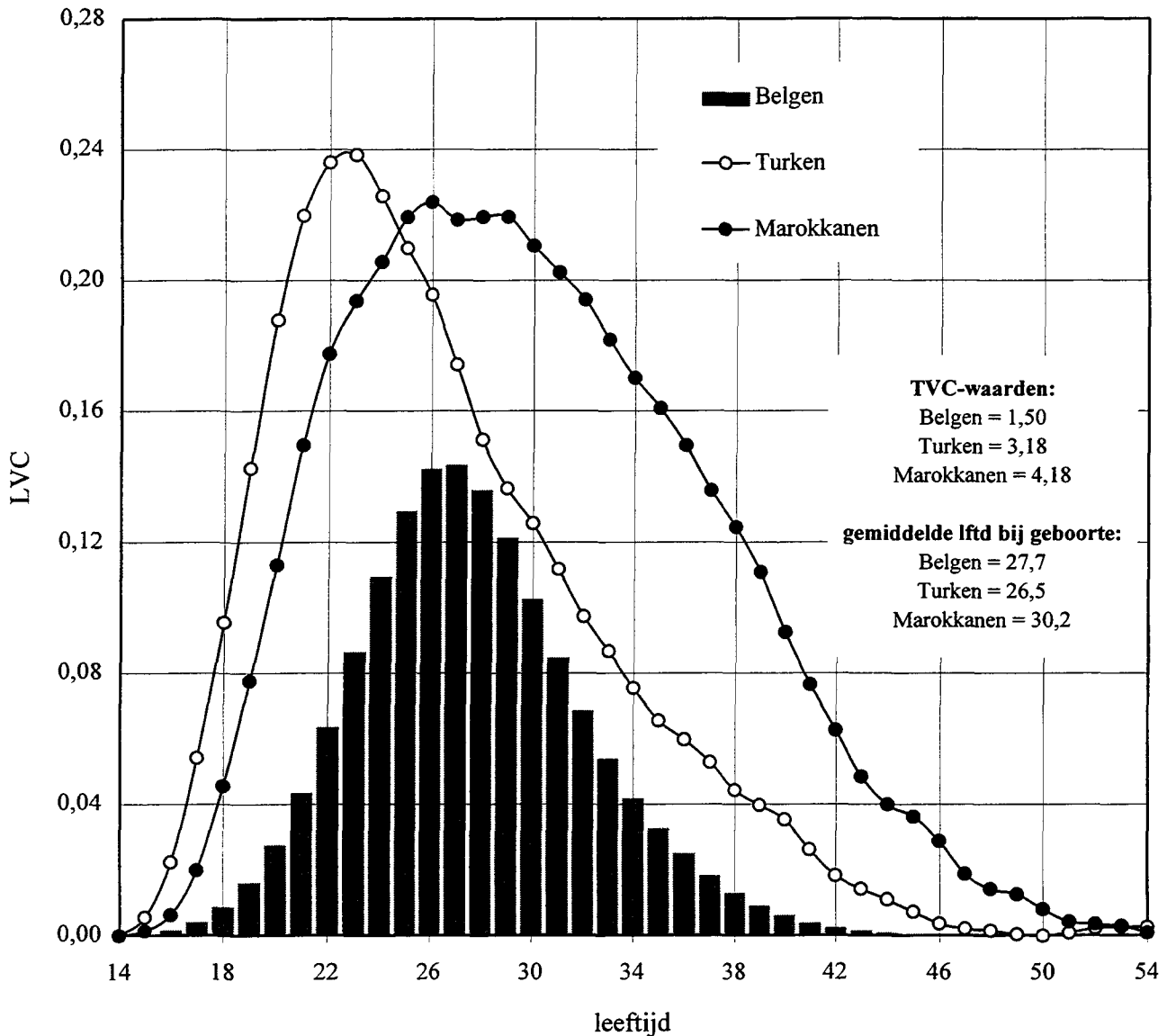
Het lijkt geen twijfel dat Turken en Marokkanen een hogere vruchtbaarheid hebben dan Belgen. De TVC-waarde voor de jaren 1986-1990 bedraagt voor Turken 3,18 en voor Marokkanen 4,18 kinderen, dus 2 à bijna 3 kinderen meer dan voor Belgen (1,50 kinderen). Zoals op basis van de demografische patronen in de landen van herkomst kan worden verwacht, vertonen Marokkaanse migrantenvrouwen een hoger kindertal dan Turkse.

De verschillen zijn niet beperkt tot de intensiteit van de vruchtbaarheid. De curven illustreren ook de verschillen in normen en gebruiken m.b.t. gezinsvorming. Zoals blijkt uit surveygegevens, huwen vrouwen in beide gemeenschappen op relatief jonge leeftijd in vergelijking met Belgische vrouwen (zie bv. Lodewijckx e.a., 1995). Turkse vrouwen huwen op nog jongere leeftijd dan Marokkaanse vrouwen en starten ook sneller met de gezinsuitbreiding na het voltrekken van het huwelijk. Dit komt in Figuur 10.2 tot uiting in de hoge vruchtbaarheidscijfers op jonge leeftijd bij Turkse vrouwen. Op 20-jarige leeftijd bv. is het vruchtbaarheidscijfer veel hoger voor Turkse dan voor Marokkaanse vrouwen, een LVC-waarde van bijna 0,19 tegenover minder dan 0,12 geboorten. De curve voor Turkse vrouwen, en meer bepaald de erg plotse daling van de vruchtbaarheidscijfers na de piekwaarden, levert ook indicaties voor een zgn. stoppatroon, waardoor Turkse vrouwen, ondanks de hogere vruchtbaarheid op jonge leeftijd, uiteindelijk minder kinderen hebben dan Marokkaanse vrouwen. Deze verschillen zijn conform aan de verschillen in anticonceptiegebruik in de landen van herkomst, dat hoger ligt in Turkije dan in Marokko. Hierbij wordt dan wel impliciet de veronderstelling gemaakt dat anticonceptie in de eerste plaats wordt toegepast om het totaal aantal kinderen te beperken⁴. De curve voor Marokkaanse vrouwen kent een sterk afwijkend

---

⁴ De cijfers in Figuur 10.2 zijn transversale resultaten en de vruchtbaarheidscijfers op oudere leeftijd zijn overwegend afkomstig van vrouwen van de eerste generatie, van wie kan worden verwacht dat het gedrag grotendeels overeenkomt met dat in de landen van herkomst.

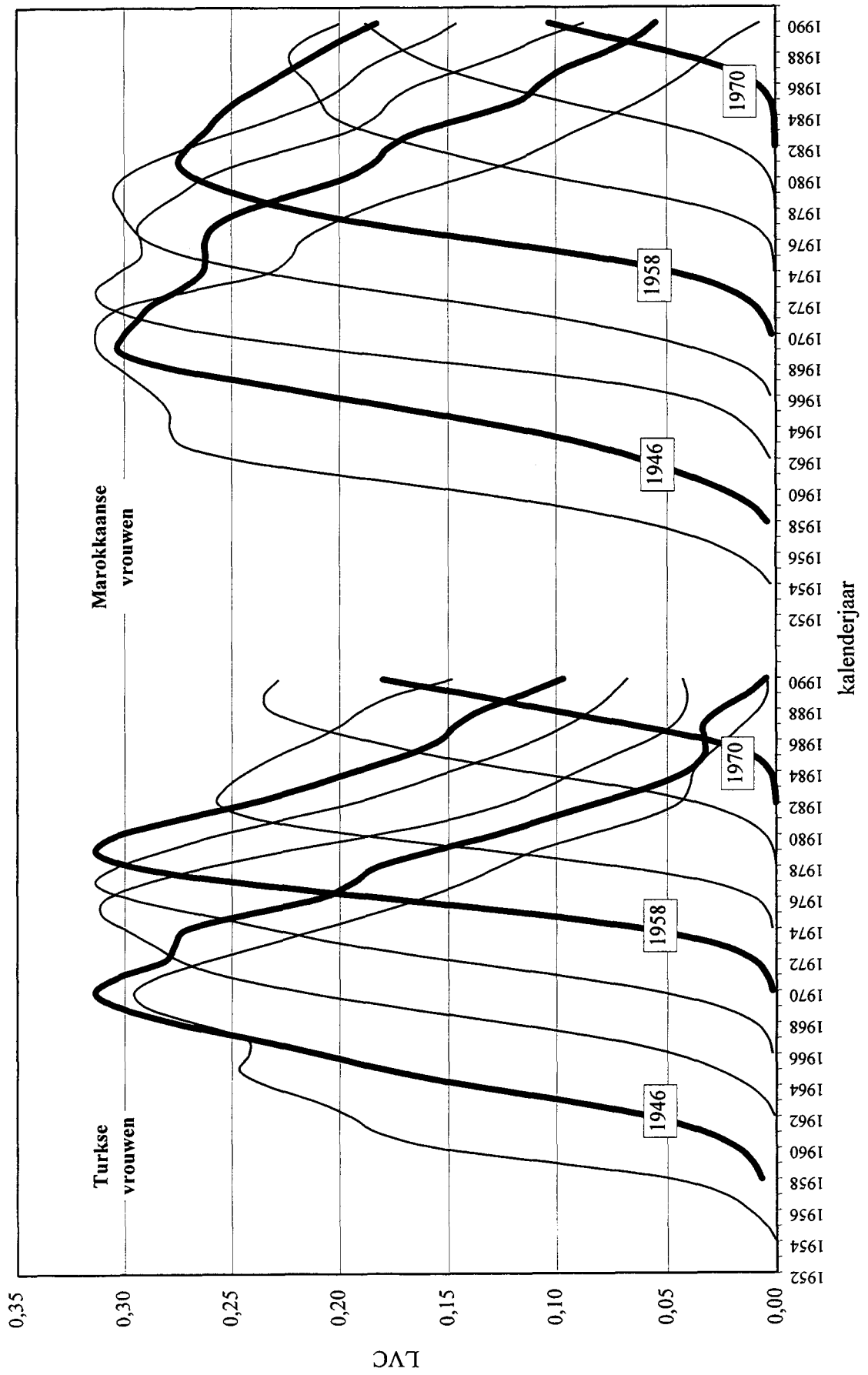
Figuur 10.2 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Turkse en Marokkaanse vrouwen: vergelijking met vrouwen van Belgische nationaliteit, gemiddelden jaren 1986-1990 (afgevlakte waarden)

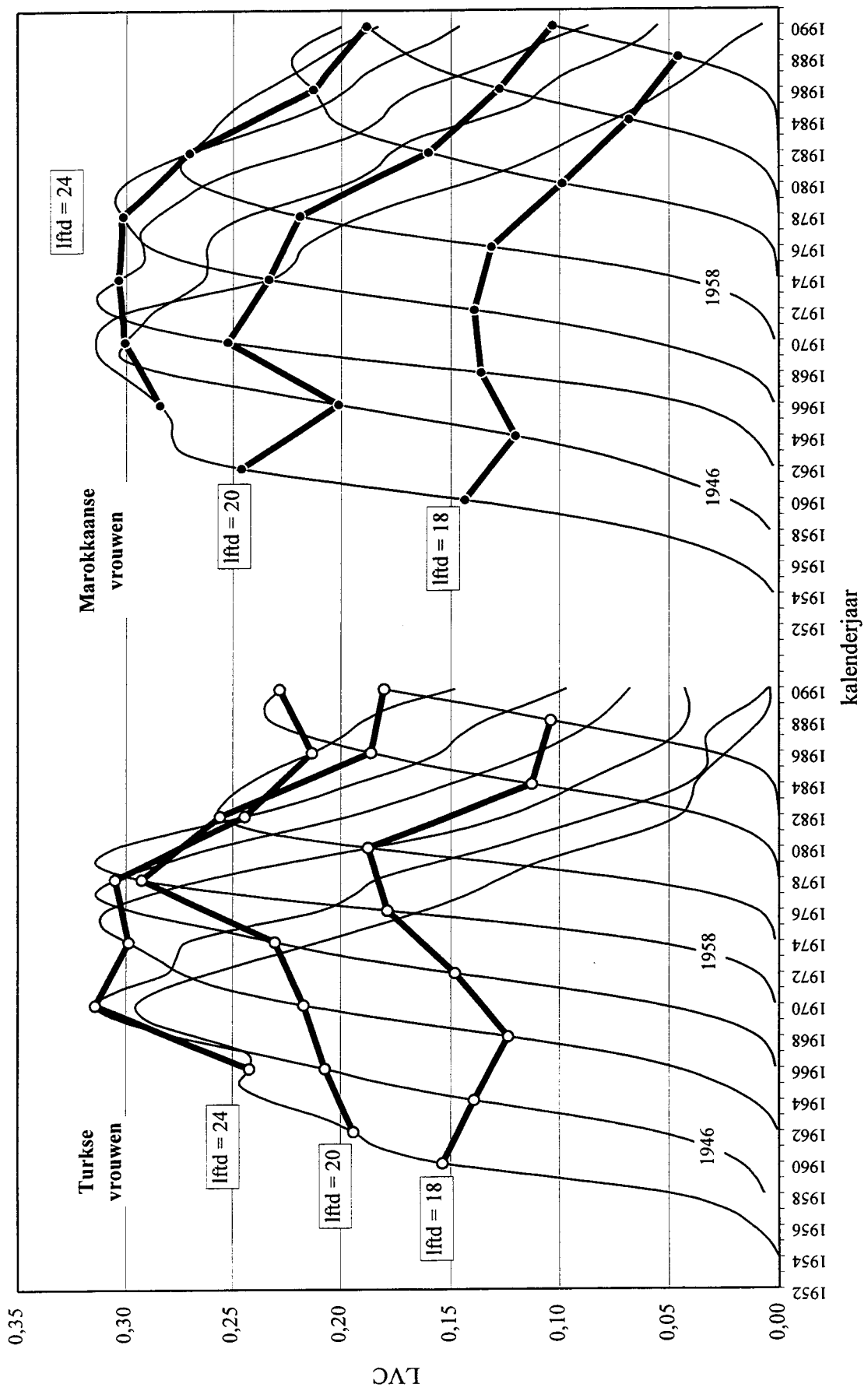
verloop en komt overeen met een relatief late start, een redelijk vlak verloop tussen de leeftijden 24 en 30 jaar, en een hoge vruchtbaarheid op oudere leeftijd (met als gevolg een hogere gemiddelde leeftijd bij de geboorte dan bij Belgen).

Figuur 10.2 stelt in grote mate de intrinsieke verschillen voor tussen Turkse en Marokkaanse vrouwen op gebied van vruchtbaarheidsgedrag en meer in het algemeen van gezinsvorming. Figuur 10.2 geeft evenwel een statisch beeld en levert bijgevolg geen indicatie omtrent eventuele veranderingen. Hiertoe werden Figuur 10.3A en Figuur 10.3B aangemaakt.

Figuur 10.3A - Vruchtbaarheidscurven van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte (selectie: 1942, 1946, ...) en kalenderjaar (afgevlakte waarden)

Figuur 10.3B (op basis van Figuur 10.3A) - Evolutie van leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (selectie van leeftijden 18, 20 en 24) van Turkse en Marokkaanse vrouwen

Figuur 10.3A illustreert de vruchtbaarheidscurven van Turkse en Marokkaanse vrouwen naar geboortecohorte en naar kalenderjaar. Voor de duidelijkheid werd slechts één op vier geboortecohorten weerhouden (1942, 1946, 1950, ...).

Zowel bij Turkse als bij Marokkaanse vrouwen bestaan tussen de opeenvolgende cohorten grote verschillen inzake het verloop van de vruchtbaarheid. Vooral de daling van de vruchtbaarheid bij de jongste cohorten, de vrouwen geboren in 1958 en later, springt in het oog. Deze afname is het sterkst bij Marokkaanse vrouwen, maar door het truncatie-effect zijn voor de jongste cohorten alleen maar cijfers op jonge leeftijd gekend. Bij de oudste cohorten zijn de verschillen minder duidelijk. Er heeft blijkbaar een stijging plaatsgevonden rond de piekleeftijden, maar de curven vertonen een eerder grillig verloop. Het gaat hier niet over een effect van statistische variantie vermits het volledig gegevensbestand werd gebruikt⁵, maar om een impact van de migratiegeschiedenis. Zoals hierboven gezegd, kwamen in de eerste migratiegolf veel mannen alleen naar België en werden zij pas later vervoegd door hun vrouw (en kinderen), wat zich uit in een tijdelijke daling van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers.

In Figuur 10.3B zijn de gegevens van Figuur 10.3A anders voorgesteld en zijn de cijfers op een aantal specifieke leeftijden (18, 20 en 24) voor verschillende cohorten met elkaar verbonden. Bij Marokkanen is er sprake van een duidelijke daling van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers. Tussen de cohorte van 1954 en de cohorte van 1970 is de LVC-waarde op 18-jarige leeftijd gedaald van 0,139 tot 0,046 —een daling van bijna 70 procent. Voor de waarden op 20- en 24-jarige leeftijd kunnen gelijkaardige verminderingen worden waargenomen. Op basis van deze gegevens alleen is het evenwel moeilijk te voorspellen in welke mate deze daling ook een vermindering inhoudt van het totaal kindertal, maar het is hoe dan ook een feit dat jonge Marokkaanse vrouwen het krijgen van kinderen veel meer uitstellen dan oudere vrouwen.

Bij Turkse vrouwen wordt een grilliger patroon waargenomen. De stijging die aan de daling voorafgaat en die vooral merkbaar is op 20-jarige leeftijd, kan worden toegeschreven aan de toegenomen aanwezigheid van geïmporteerde bruiden enkele jaren na de migratiestop van 1974, van wie kan worden verwacht dat zij jong huwen en op relatief jonge leeftijd starten met het krijgen van kinderen. Ook voor de Marokkaanse gemeenschap duidt de evolutie van de vruchtbaarheidscijfers op de aanwezigheid van geïmporteerde bruiden, hoewel het fenomeen van gemakkelde huwelijken er niet zo belangrijk is. In het algemeen is de daling op 18-, 20-, en 24-jarige leeftijd minder sterk bij Turkse dan bij Marokkaanse vrouwen. Het gevolg is dat bij Turkse vrouwen de jongste cohorten veel hogere vruchtbaarheidscijfers vertonen dan bij Marokkaanse vrouwen⁶.

De daling voor de jongste cohorten is hoogstwaarschijnlijk toe te schrijven aan het groeiend aandeel van migranten van de tweede generatie bij zowel Turken als Marokkanen (cf. Figuur 10.1). De hogere vruchtbaarheid op jonge leeftijd bij Turkse vrouwen zou kunnen voortvloeien uit de maatschappelijk culturele norm om jong te starten met het krijgen van kinderen. Een en ander wordt verduidelijkt in de volgende paragrafen.

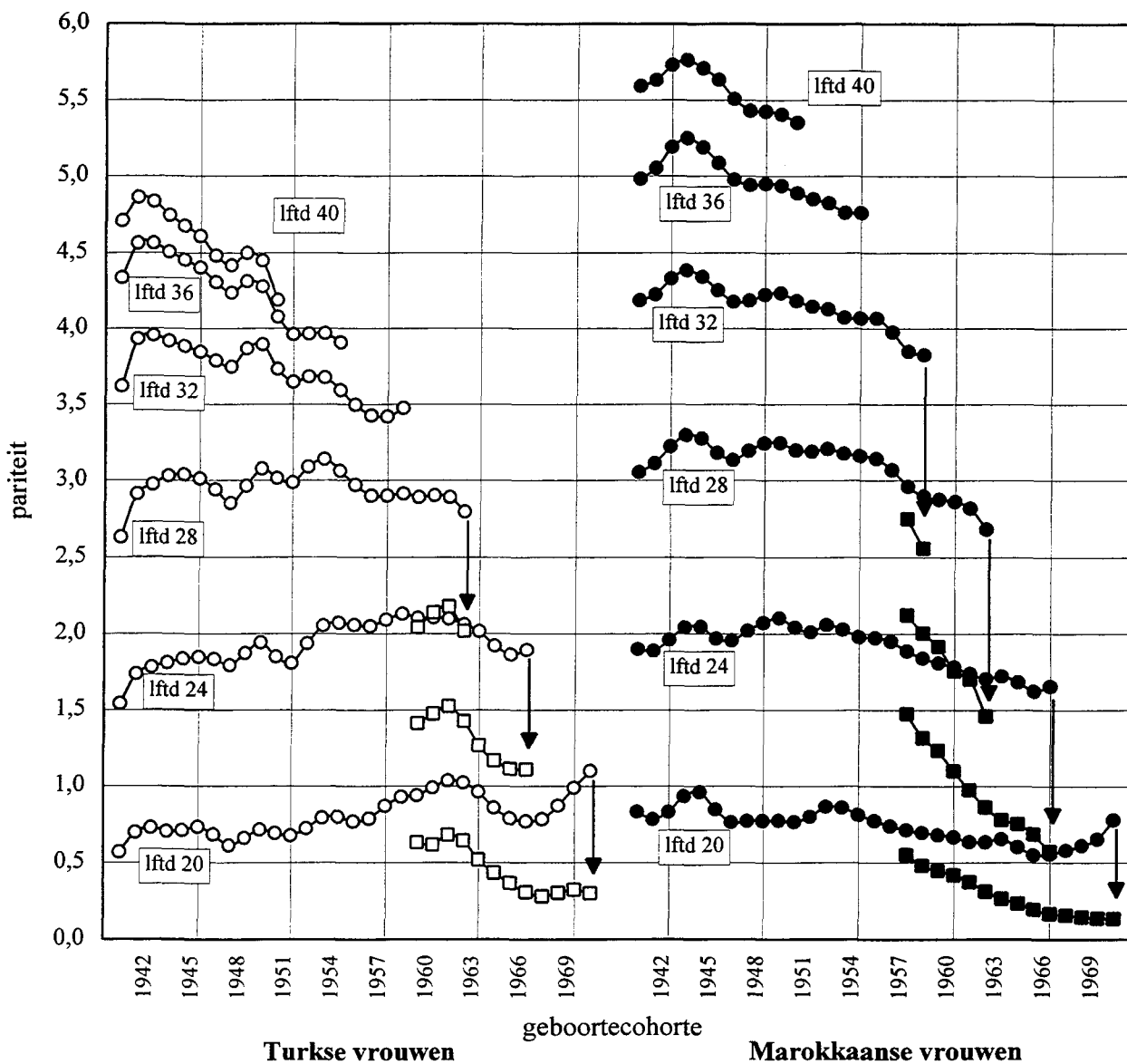
⁵ Dit is dus een belangrijk methodologisch onderscheid met de analyse voor Belgische vrouwen, die gebaseerd is op een steekproef van het volledige databestand.

⁶ Op 18-jarige leeftijd is de LVC-waarde 0,104 voor Turken tegenover 0,046 voor Marokkanen; op 20-jarige leeftijd is zij 0,180 tegenover 0,103.

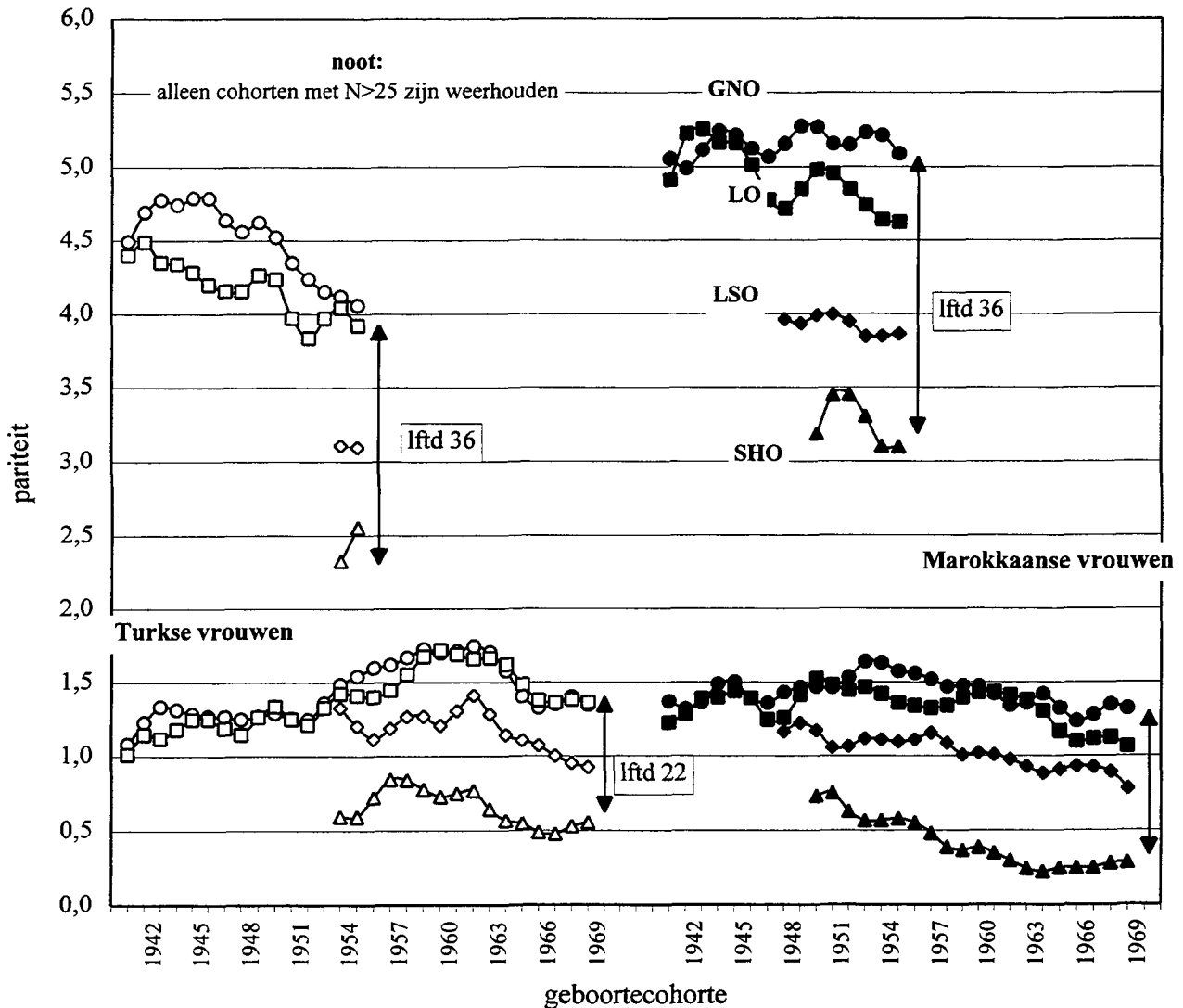
Veranderingen naar geboortecohorte, migrantengeneratie en behaald diploma

Figuren 10.4 en 10.5 geven de pariteit naar geboortecohorte op geselecteerde leeftijden. In Figuur 10.4 wordt gecontroleerd voor migrantengeneratie en in Figuur 10.5 voor het behaald diploma. Figuur 10.6 tenslotte toont de pariteit op 24-jarige leeftijd, opnieuw naar geboortecohorte en deze maal gecontroleerd voor migrantengeneratie en behaald diploma. Specifiek voor deze figuren is het feit dat het aantal geboortecohorten met observatiepunten varieert tussen de subgroepen. Dit is in de eerste plaats het gevolg van de veranderende samenstelling van de bevolkingsgroepen naar migrantengeneratie zoals beschreven in Figuur 10.1. Bovendien bestaat er een ongelijke verdeling naar onderwijspeil in die zin dat

Figuur 10.4 - Pariteit op leeftijd 20, 24, 28, 32, 36 en 40 jaar voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en migrantengeneratie (1ste=bol, 2de=vierkant) (afgevlakte waarden)

Figuur 10.5 - Pariteit op leeftijd 22 en 36 jaar voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en behaald diploma (afgevlakte waarden)

GNO = geen onderwijs; LO = lager onderwijs; LSO = lager secundair onderwijs;
SHO = hoger secundair & hoger onderwijs

jongere vrouwen in sterkere mate een hoger diploma hebben behaald dan oudere vrouwen, zowel bij Turken als bij Marokkanen. De regel was om in de figuren alleen deze cohorten te weerhouden met minimum 25 respondenten.

Figuur 10.4 geeft duidelijk het effect weer van de socialisatie in België. Zowel Turkse als Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie hebben op gelijke leeftijd een kleinere pariteit dan vrouwen van de eerste generatie. Het verschil is vooral opvallend bij Marokkaanse vrouwen. Op 24-jarige leeftijd bedraagt het gemiddeld kindertal van Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie geboren in 1964-1966 zo'n 1,65 kinderen, vrouwen van de tweede generatie hebben op die leeftijd amper 0,67 kinderen,

een verschil van één kind. Bij Turkse vrouwen bedragen de cijfers resp. 1,89 en 1,13 kinderen, een merkbaar kleiner verschil.

Figuur 10.4 geeft niet alleen de verschillen aan tussen de migrantengeneraties, maar illustreert ook de verschillen in vruchtbaarheidsgedrag tussen beide gemeenschappen. Turkse vrouwen hebben 'traditioneel' een lagere vruchtbaarheid dan Marokkaanse vrouwen: de pariteitswaarden op 36 en 40-jarige leeftijd zijn merkbaar lager bij Turkse dan bij Marokkaanse vrouwen, en suggereren een totale afstamming van 5 kinderen tegenover 6 kinderen. Op jongere leeftijd daarentegen vertonen Turkse vrouwen een iets hogere pariteit dan Marokkaanse, opnieuw een indicatie dat, ondanks hun lagere vruchtbaarheid, Turkse vrouwen jonger starten met het krijgen van kinderen. De resultaten duiden erop dat jonge Turkse vrouwen van de tweede generatie hiervan afwijken. Tegelijkertijd is het duidelijk dat deze jonge Turkse vrouwen nog steeds op jongere leeftijd kinderen krijgen dan Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie

In Figuur 10.5 worden beide bevolkingsgroepen opgesplitst naar behaald diploma of onderwijspeil en worden vier groepen onderscheiden: vrouwen zonder diploma (en die dus geen school hebben gelopen of slechts enkele jaren), vrouwen met een diploma lager onderwijs, lager secundair onderwijs en hoger secundair en/of hoger onderwijs ⁷. Voor de duidelijkheid worden in Figuur 10.5 alleen de pariteitswaarden op leeftijd 22 en 36 jaar gegeven.

Zoals verwacht kan worden, oefent het onderwijspeil een negatief effect uit op de vruchtbaarheid. Er bestaat slechts een klein verschil tussen vrouwen zonder opleiding en vrouwen met een diploma lagere school. Voor vrouwen met minimum een diploma lager secundair onderwijs is er wel sprake van grote verschillen, zowel bij Turkse als bij Marokkaanse vrouwen. Bovendien bestaan er duidelijke verschillen tussen beide gemeenschappen. Bij Turkse vrouwen vindt een duidelijke daling van de vruchtbaarheid plaats op 36-jarige leeftijd voor vrouwen die weinig of geen school hebben gelopen. Deze trend is niet merkbaar bij Marokkaanse vrouwen, zelfs niet in de groep met een diploma lager secundair onderwijs of hoger ⁸. De pariteitswaarden op 36-jarige leeftijd zijn beperkt tot de vrouwen geboren vóór 1955 en geven geen indicatie voor de afstamming van de jongere cohorten. Op 22-jarige leeftijd wordt vooral voor Marokkaanse vrouwen een dalende trend waargenomen en dit voor alle onderwijsniveaus. Op deze jonge leeftijd valt het op dat voor de hoogst opgeleide groepen, Turkse vrouwen een hoger gemiddeld kindertal hebben dan Marokkaanse vrouwen. Hieruit blijkt dat bij Turkse vrouwen, ook bij de hoogst opgeleiden onder hen, culturele mechanismen blijven meespelen. Hier zal verder op worden teruggekomen.

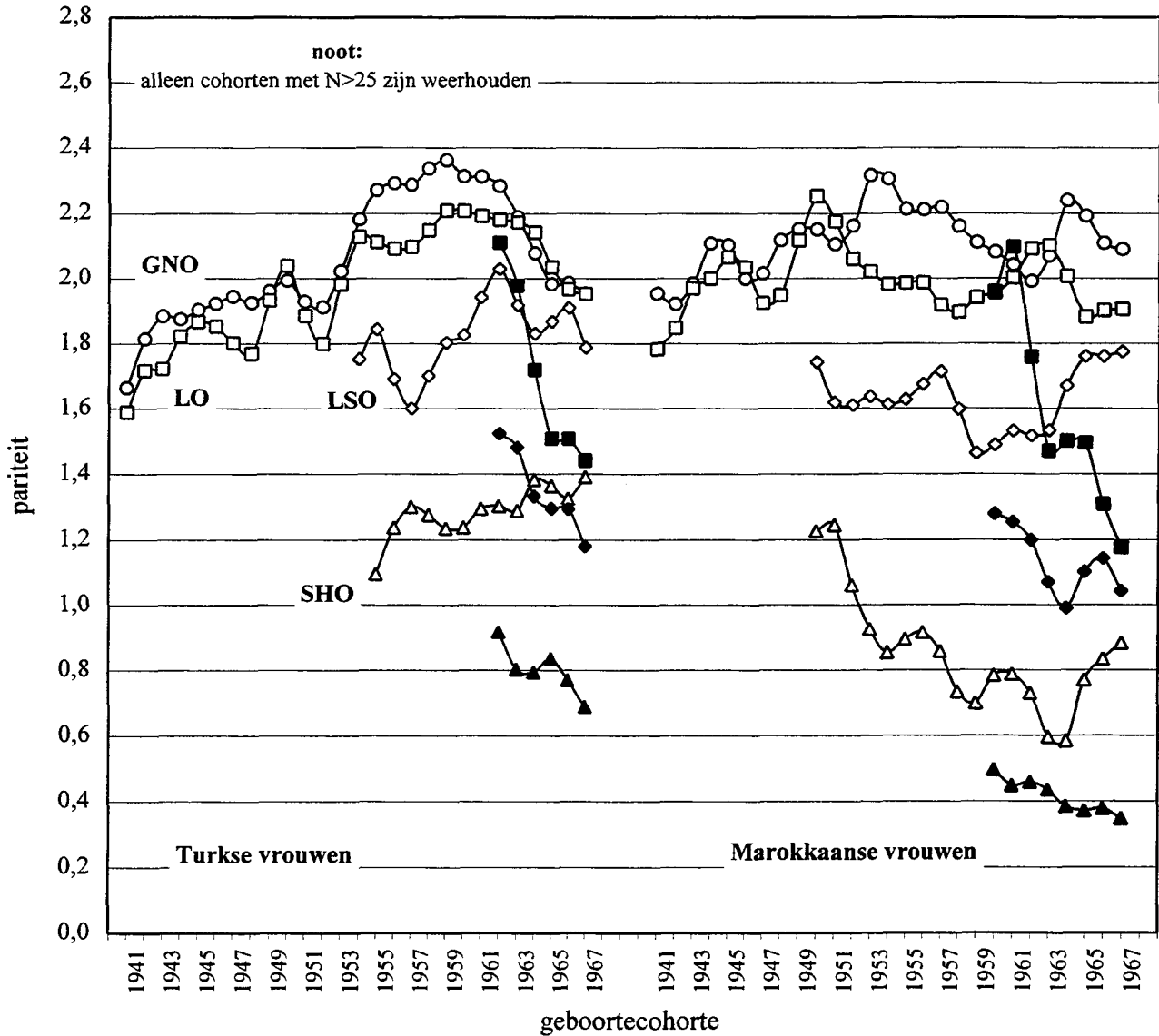
Figuur 10.6 tenslotte geeft de pariteit op 24-jarige leeftijd na controle voor migrantengeneratie en onderwijspeil. Uit Figuur 10.6 blijkt duidelijk dat zowel onderwijspeil als generatie onafhankelijk van elkaar een dalend effect uitoefenen op het gemiddeld aantal kinderen dat Turkse en Marokkaanse vrouwen hebben op jonge leeftijd. Daarboven bestaat er voor beide gemeenschappen een dalende trend

---

⁷ In het algemeen hebben Turkse en Marokkaanse vrouwen geboren in het land van herkomst een veel lager onderwijspeil dan Belgische vrouwen. De groep die universitair of hiermee gelijkgesteld onderwijs heeft gevolgd, is zo klein dat het niet was verantwoord om deze groep apart te analyseren.

⁸ Voor de pariteitswaarden op 36-jarige leeftijd is in Figuur 10.5 voor de categorieën LSO en SHO meer informatie beschikbaar voor Marokkaanse dan voor Turkse vrouwen. Dit heeft te maken met het hogere opleidingspeil van jonge Marokkaanse vrouwen, vooral bij vrouwen van de tweede generatie (die ook begrepen zijn in de gegevens). Het zou evenwel verkeerd zijn hieruit af te leiden dat het onderwijspeil gemiddeld groter is in Marokko dan in Turkije. Het tegendeel is waar. Volgens de DHS rapporten gebaseerd op surveys begin van de jaren '90 is het percentage vrouwen dat geen school heeft gelopen 63% in Marokko tegenover 27% in Turkije (Azemat e.a., 1993; Ministry of Health [Turkey], 1994).

Figuur 10.6 - Pariteit op leeftijd 24 voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte, behaald diploma en migrantengeneratie (1ste=wit, 2de=zwart) (afgevlakte waarden)

GNO = geen onderwijs; LO = lager onderwijs; LSO = lager secundair onderwijs;
SHO = hoger secundair & hoger onderwijs

naar geboortecohorte. Het effect is echter veel duidelijker voor vrouwen van de tweede generatie; voor vrouwen van de eerste generatie is de impact alleen merkbaar bij Marokkaanse vrouwen met een diploma van hoger secundair en/of hoger onderwijs. Opnieuw valt, bij gelijk onderwijspeil, de hogere vruchtbaarheid op van Turkse vrouwen, vooral voor de hoogst opgeleiden.

10.4.2. Binnen het huwelijk

Uit de resultaten van parallel onderzoek blijkt dat in de Turkse en Marokkaanse gemeenschap het individueel gedrag nog steeds sterk bepaald wordt door traditioneel culturele normen. Zo vindt het krijgen en het opvoeden van kinderen nog steeds nagenoeg uitsluitend plaats in het kader van een traditioneel huwelijk. Veranderingen in het vruchtbaarheidsgedrag, en voornamelijk deze op jonge leeftijd, moeten derhalve het gevolg zijn van een gewijzigd nuptialiteitspatroon. Een interessante onderzoeksvraag betreft de mate waarin de veranderingen voortkomen uit wijzigingen van het vruchtbaarheidsgedrag binnen het huwelijk. In de volgende paragrafen is getracht om op deze vraag een antwoord te formuleren.

Eerst wordt aandacht gegeven aan de evolutie van het huwelijkspatroon in beide migrantengemeenschappen. Uit Figuur 10.7 blijkt dat zowel in de Turkse als in de Marokkaanse gemeenschap een sterke trend bestaat om het huwelijk uit te stellen. Volgens de gegevens was 30 à 40 percent van de oudste Turkse cohorten reeds gehuwd op 18-jarige leeftijd. Bij de jongste vrouwen is nog geen 10 percent gehuwd op deze leeftijd. Voor Marokkaanse vrouwen valt eenzelfde, en zelfs nog scherpere trend, waar te nemen, en zijn de percentages gehuwd nog hoger voor de oudere vrouwen en nog lager voor de jongere vrouwen. In beide gemeenschappen, maar vooral in de Turkse, verlopen de curven onregelmatig. De plotse stijgingen van de percentages gehuwden voor sommige cohorten moeten worden toegeschreven aan een oververtegenwoordiging van geïmporteerde bruiden en aan het toegenomen aantal vrouwen dat op jonge leeftijd huwt met een 'geïmporteerde bruidegom'.

Hoewel de cijfers duidelijk op een uitstel van het huwelijk wijzen, bieden ze tevens een indicatie voor het feit dat de meerderheid van de vrouwen nog steeds op betrekkelijk jonge leeftijd huwt in beide gemeenschappen. Op 26 jaar is reeds meer dan 90 percent van de Turkse vrouwen gehuwd en valt geen dalende trend meer waar te nemen. Bij Marokkaanse vrouwen is de situatie ietwat anders. Ook hier is de meerderheid reeds gehuwd op 26 jaar, maar er is wel degelijk sprake van een verder dalende trend.

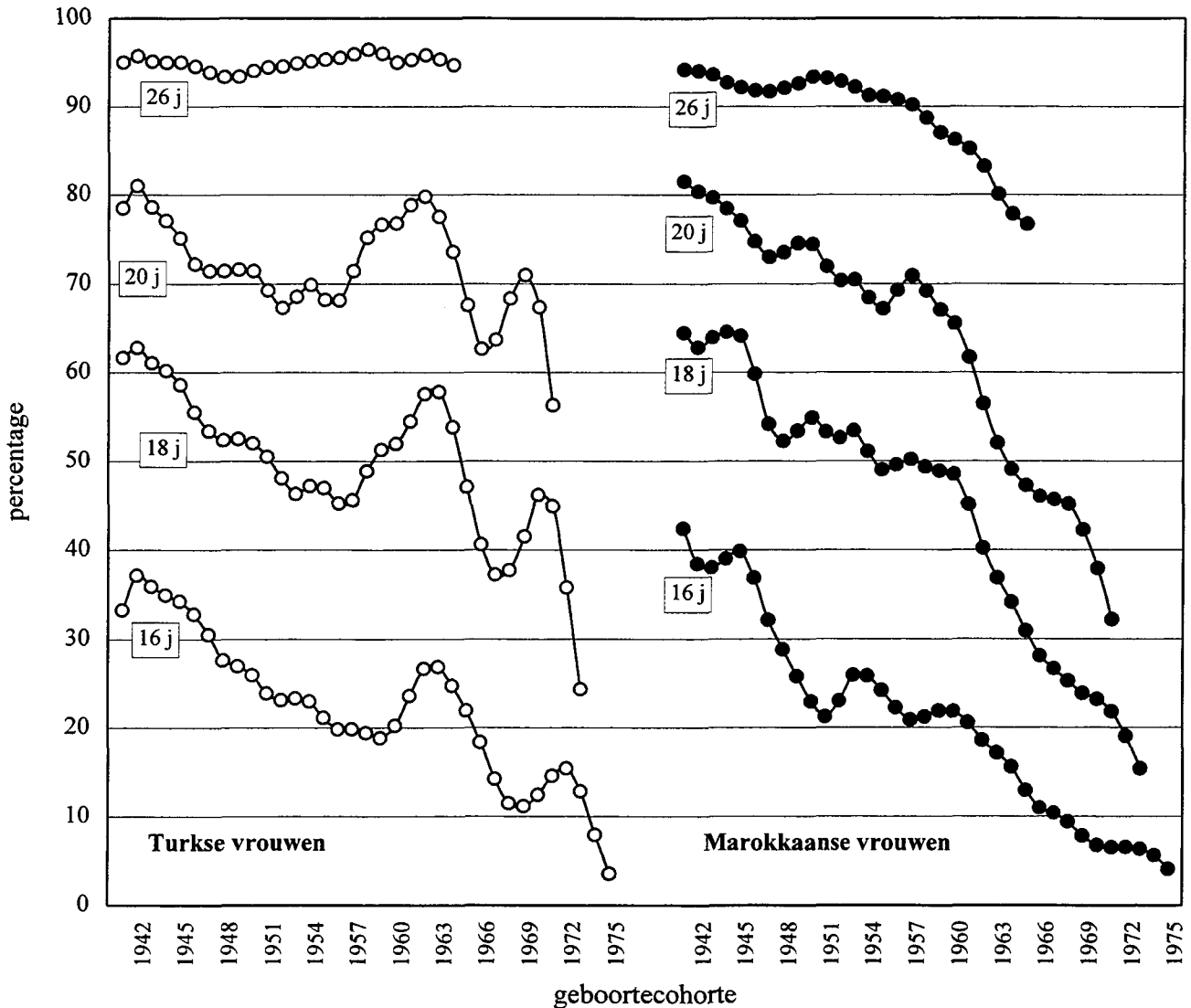
Figuur 10.8 illustreert het percentage gehuwde vrouwen op 20-jarige leeftijd, naar cohorte, migrantengeneratie en onderwijspeil. Zowel voor Turkse als voor Marokkaanse vrouwen vertonen de curven een grillig verloop, voornamelijk door het klein aantal observaties binnen elke subgroep (cf. Figuur 10.1). Toch kunnen enkele duidelijke patronen worden onderscheiden. Voor de eerste generatie wordt in beide gemeenschappen, maar meer bij Turken dan bij Marokkanen, een stijging waargenomen van het percentage vrouwen gehuwd op 20-jarige leeftijd. Dit kan worden verklaard door het toenemend aandeel van geïmporteerde bruiden in de eerste generatie. Voor de tweede generatie wordt geen stijging waargenomen van het percentage gehuwde vrouwen. Belangrijker echter is de vaststelling dat de percentages gehuwd voor de tweede generatie duidelijk lager zijn, en dat ze daarenboven kleiner zijn voor Marokkaanse dan voor Turkse vrouwen. Opvallend tenslotte is dat voor Turkse vrouwen van de tweede generatie de verschillen tussen de twee onderwijsgroepen ⁹ erg klein zijn.

Om de vruchtbaarheidscijfers naar huwelijksduur te bestuderen, worden Figuur 10.9 en Figuur 10.10 opgesteld. Deze geven resp. de pariteitswaarden en het percentage vrouwen met reeds een geboorte op verschillende tijdstippen van het huwelijk. In beide figuren zijn de cijfers gegeven voor de eerste en de tweede generatie van migranten.

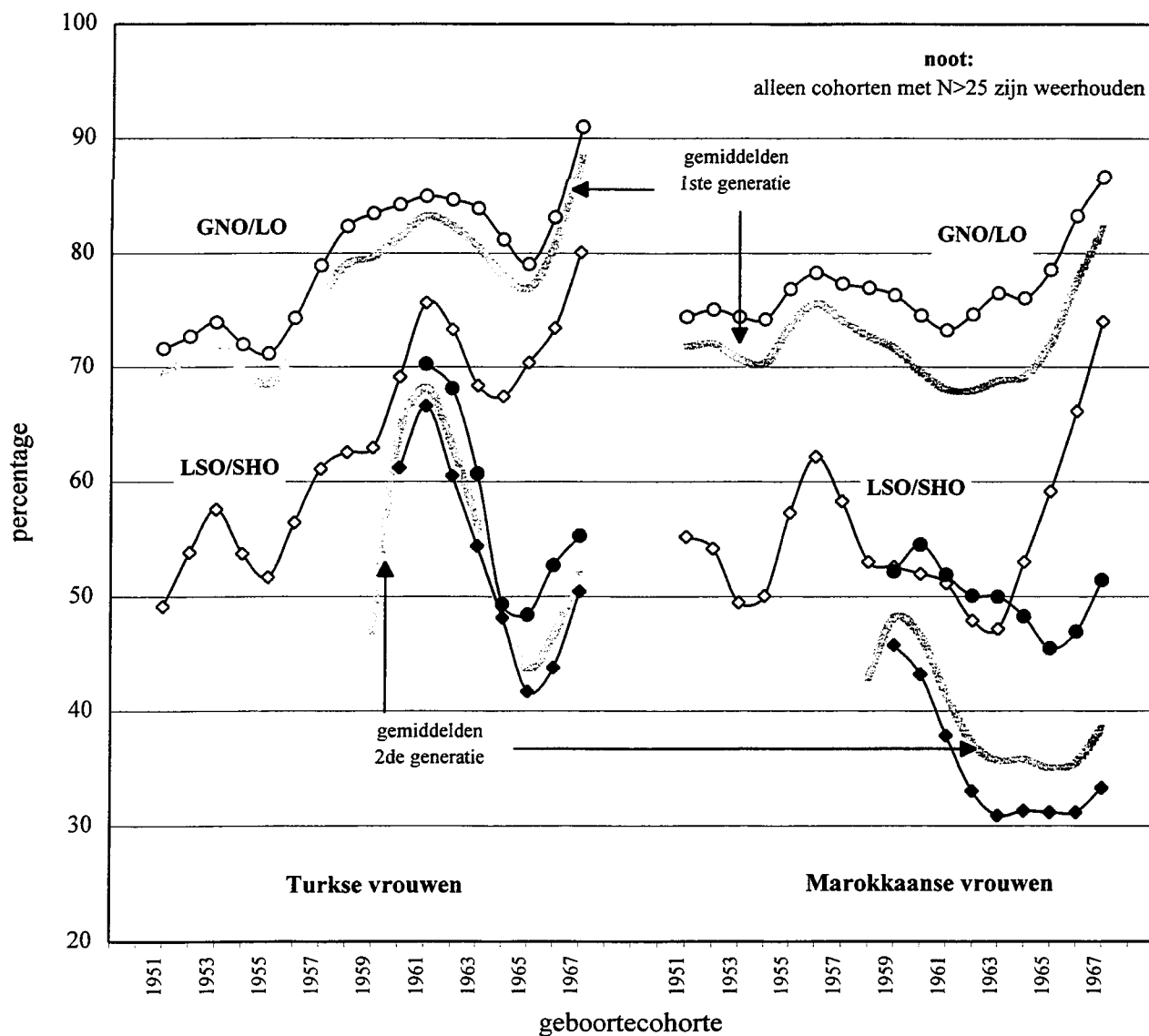
⁹ Wegens het klein aantal respondenten per subgroep zijn de oorspronkelijk 4 onderwijscategorieën herleid tot 2 klassen (zie Figuren 10.5 en 10.6).

Figuur 10.7 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen gehuwd op leeftijd 16, 18, 20, en 26, naar geboortecohorte (afgevlakte waarden)

Voor vrouwen van de eerste generatie is in beide figuren eerst sprake van een stijging, en vervolgens van een nivellering, of eventueel zelfs van een daling van de cijfers. De toename van het kindertal en van het percentage vrouwen met een eerste geboorte kan waarschijnlijk worden verklaard door het reeds vermeld feit dat veel mannen in de eerste migratiegolf oorspronkelijk alleen naar België kwamen. Tussen de eerste en tweede generatie migranten bestaan aanzienlijke verschillen. De tweede generatie vertoont voor elke huwelijksduur een lagere pariteit en een kleiner percentage vrouwen met een eerste geboorte, en dit opnieuw zowel voor Turkse als voor Marokkaanse vrouwen. De verschillen zijn vooral aanzienlijk bij Marokkaanse vrouwen en na een betrekkelijk lange huwelijksduur. Op korte huwelijksduur (2 jaar voor de pariteit, 1 jaar voor het percentage met een eerste geboorte) bestaan nauwelijks verschillen tussen de

Figuur 10.8 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen reeds gehuwd op 20 jaar, naar geboortecohorte, behaald diploma en migrantengeneratie (1ste=wit, 2de=zwart) (afgevlakte waarden)

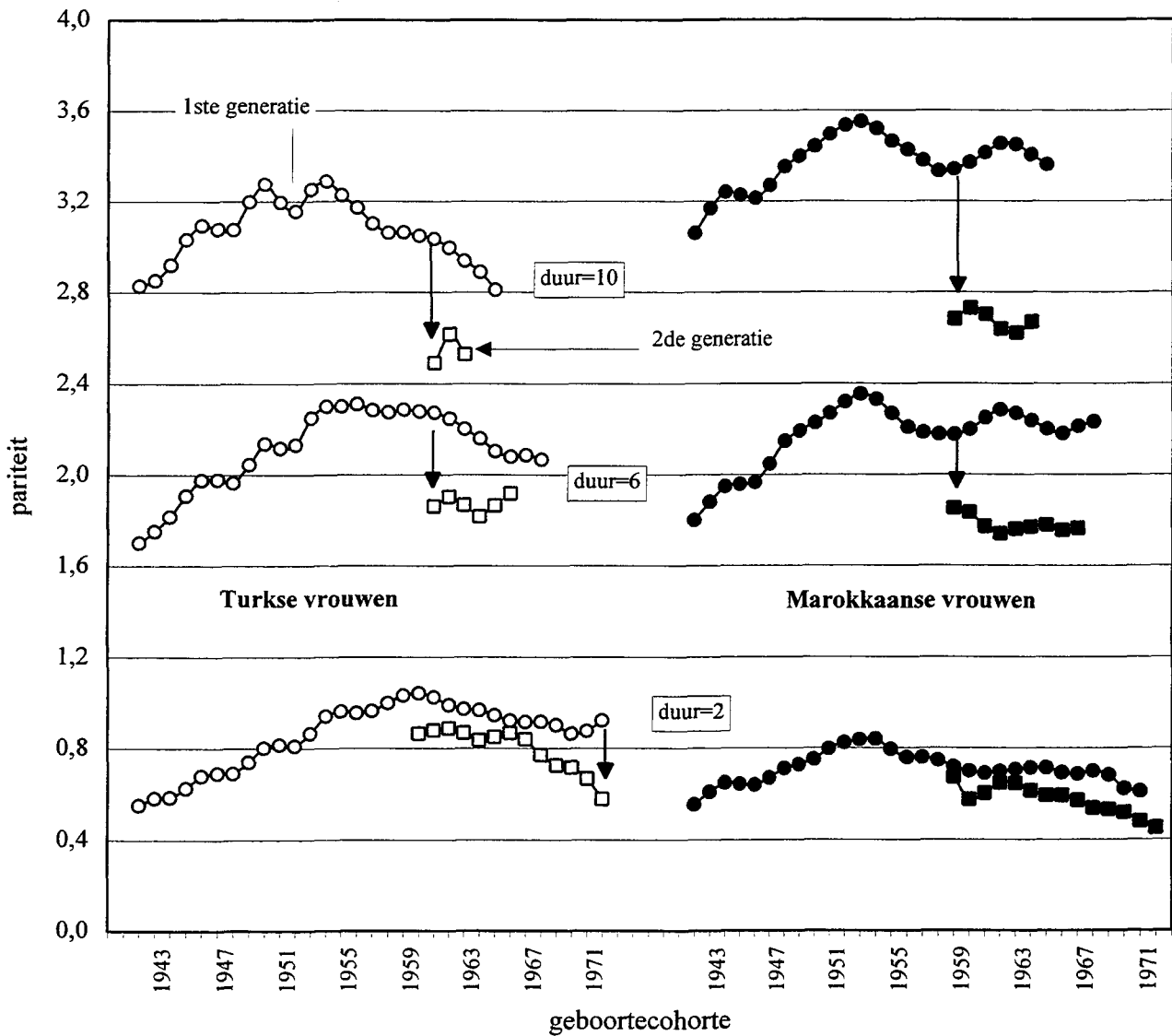
GNO/LO = geen onderwijs/lager onderwijs;
 LSO/SHO = lager secundair onderwijs/hoger secundair & hoger onderwijs

eerste en tweede generatie. Hier moet onmiddellijk aan worden toegevoegd dat de cijfers lager zijn voor Marokkaanse dan voor Turkse vrouwen.

Figuur 10.11 illustreert de pariteit na 2 en 10 jaar huwelijk naar geboortecohorte en behaald diploma. Na 2 jaar huwelijk zijn slechts kleine verschillen waar te nemen in gemiddeld kindertal tussen de onderwijsgroepen, hoewel vrouwen met een hogere opleiding gemiddeld een (iets) lagere pariteit

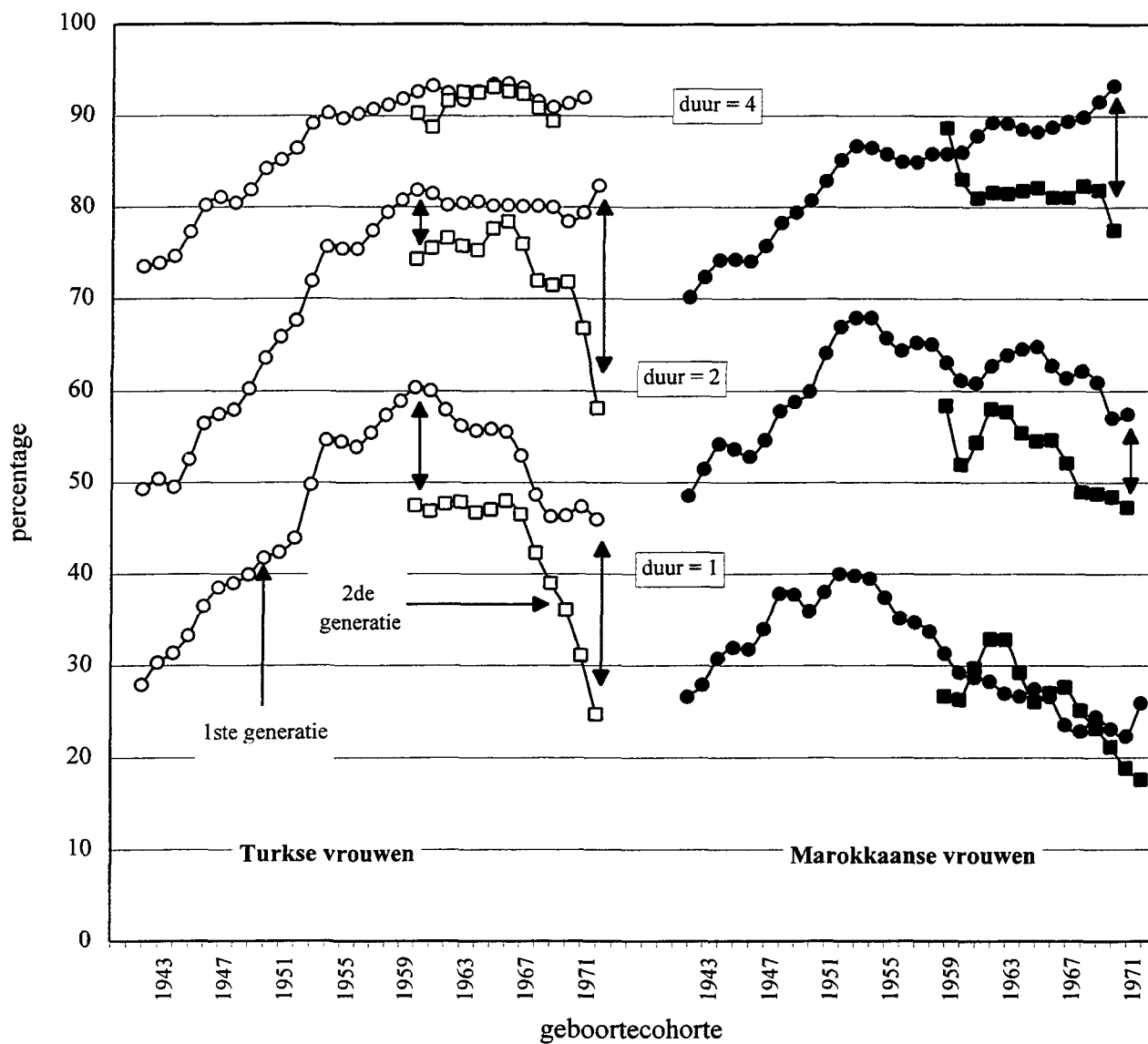
Figuur 10.9 - Pariteit na 2, 6 en 10 jaar huwelijk van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en naar migrantengeneratie (1ste=cirkel, 2de=vierkant) (afgevlakte waarden)

vertonen. Het verschil tussen beide gemeenschappen, met de laagste pariteit voor Marokkaanse vrouwen, is zeker even belangrijk als de differentiatie naar onderwijspeil.

Na 10 jaar huwelijk worden de vruchtbaarheidsverschillen naar onderwijspeil duidelijker, vooral bij Marokkaanse vrouwen. Marokkaanse vrouwen geboren in 1961-1963 zonder diploma hebben na 10 jaar huwelijk een gemiddeld kindertal van 3,6 kinderen. Hun leeftijdsgenoten met een diploma van secundair en/of hoger onderwijs hebben met 2,5 kinderen ruim een kind minder. Bij Marokkanen is sprake van een monotoon negatieve relatie tussen de huwelijksvruchtbaarheid en het onderwijspeil. Bij Turken lijken zich 2 groepen te onderscheiden, de groep vrouwen zonder diploma of met een diploma lager onderwijs

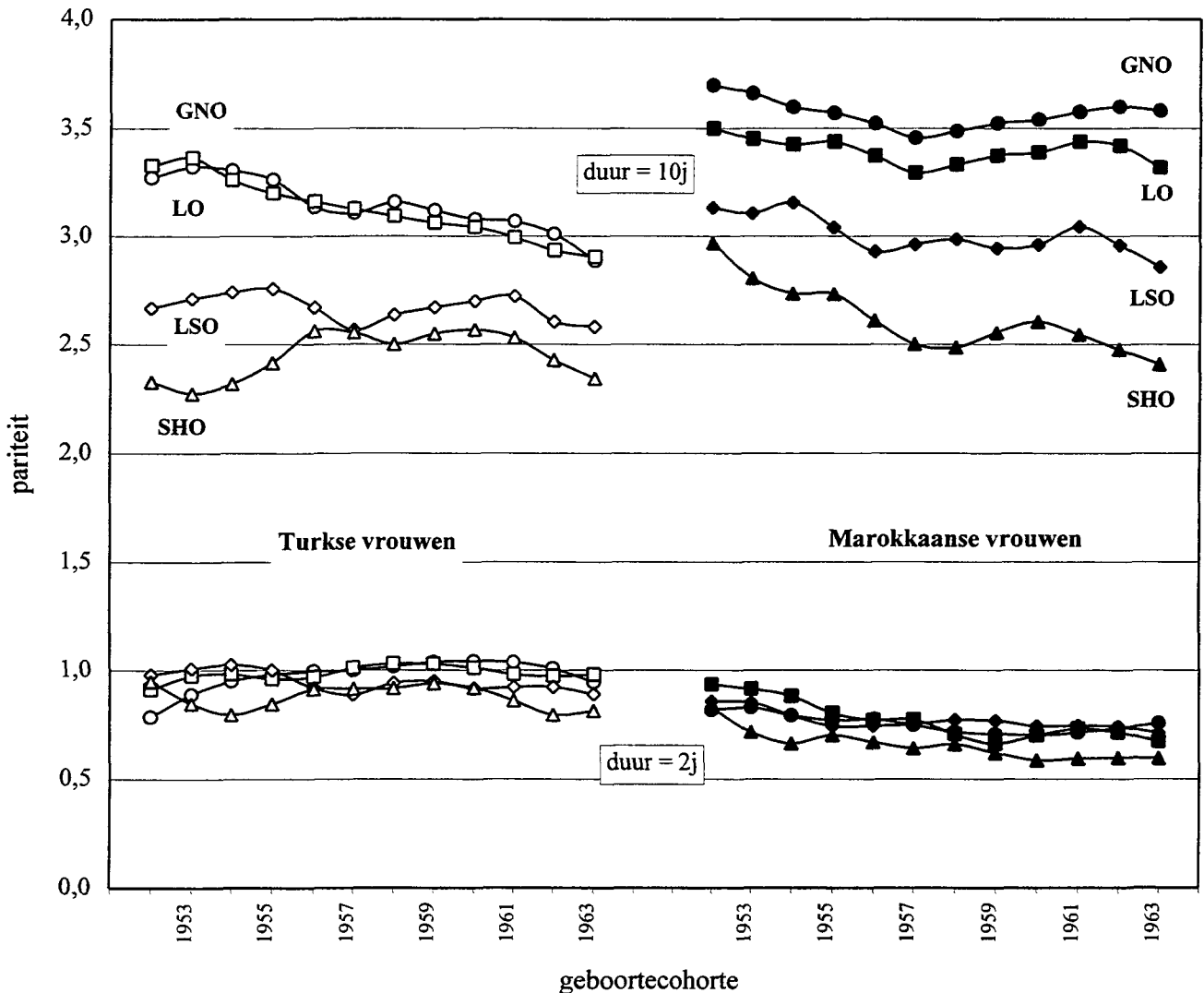
Figuur 10.10 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen met een eerste geboorte na 1, 2 en 4 jaar huwelijk, naar geboortecohorte en naar migrantengeneratie (1ste=cirkel, 2de=vierkant) (afgevlakte waarden)

en de groep met een diploma lager secundair onderwijs of een nog hoger diploma. Opvallend is ook dat de Turkse vrouwen met het hoogste kindertal, m.n. de eerste groep, toch nog minder kinderen hebben dan Marokkaanse vrouwen met hetzelfde onderwijspeil. Bovendien wordt bij Turkse vrouwen een duidelijk dalende trend van het kindertal waargenomen, ongeacht het onderwijsniveau. Voor Marokkaanse vrouwen wordt zo'n trend alleen vastgesteld bij vrouwen met een hogere opleiding.

De volgende figuren (Figuur 10.12 en Figuur 10.13) betreffen resp. de pariteitswaarden en de percentages vrouwen met een eerste geboorte op verschillende jaren na het huwelijk, zowel naar migrantengeneratie als naar onderwijspeil. Wegens de beperkte aantallen was het onmogelijk om de gegevens ook nog op te

Figuur 10.11 - Pariteit na 2 en 10 jaar huwelijk van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en behaald diploma (afgevlakte waarden)

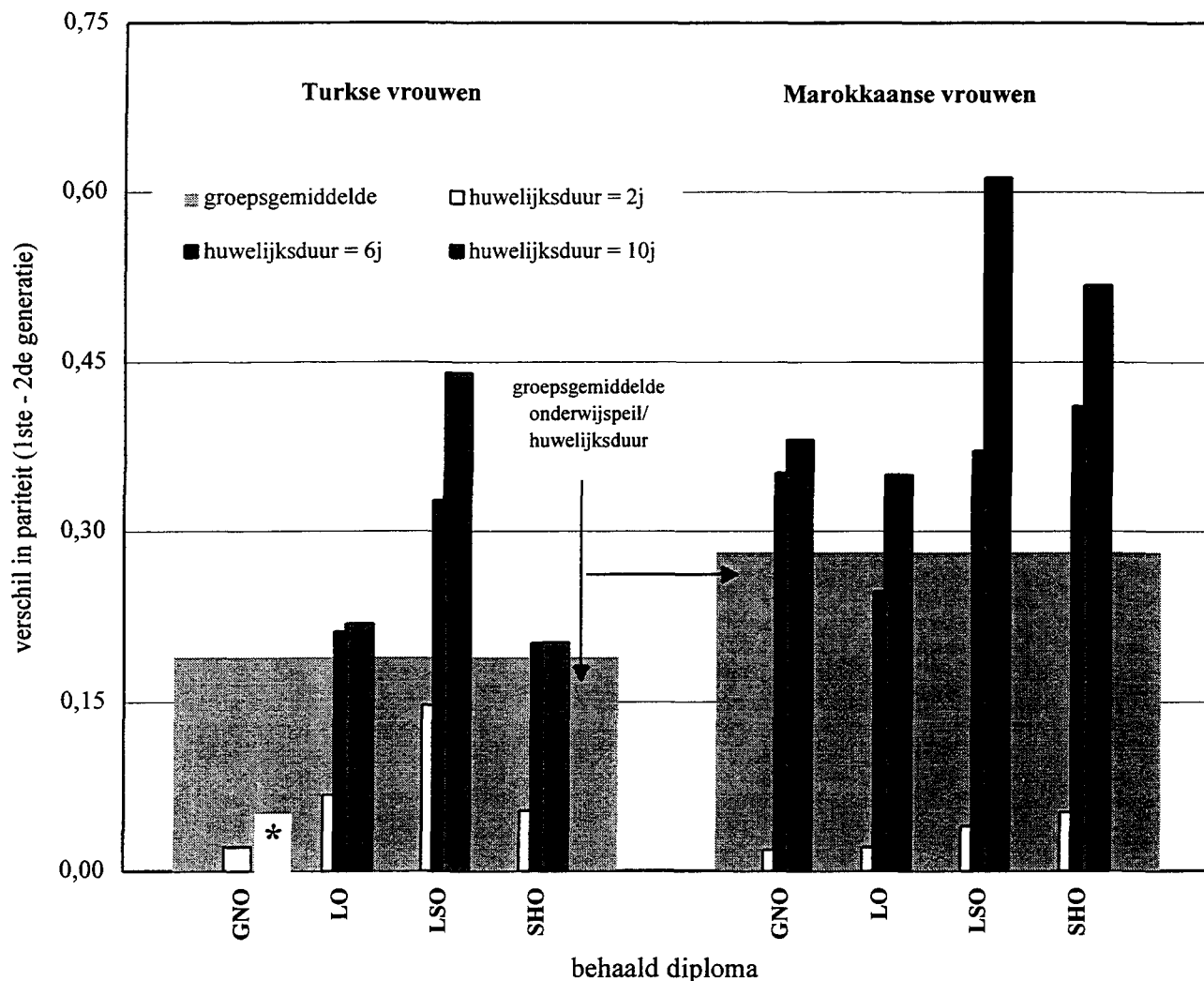

GNO = geen onderwijs; LO = lager onderwijs; LSO = lager secundair onderwijs;
SHO = hoger secundair & hoger onderwijs

splitsen naar geboortecohorte en moet genoeg worden genomen met een algemeen statisch beeld. Om de eventuele effecten van geboortecohorte te elimineren, zijn de gegevens beperkt tot de vrouwen geboren in 1960-1964, of de vrouwen die op het ogenblik van de volkstelling 27-31 jaar oud zijn. Voor de duidelijkheid zijn beide figuren niet gebaseerd op de eigenlijke pariteitswaarden of percentages, maar wel op de verschillen in pariteitswaarden en in percentages tussen de eerste en tweede generatie van migranten.

Uit Figuur 10.12 valt onmiddellijk op dat de verschillen in pariteit groter zijn bij Marokkaanse dan bij Turkse vrouwen. Uit Figuur 10.13 blijkt duidelijk dat de grootste verschillen, ditmaal vastgesteld voor de

Figuur 10.12 - Pariteitsverschil tussen 1ste en 2de migrantengeneratie op huwelijksduur 2, 6 en 10 jaar, van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar onderwijspeil; geboortecohorten 1960-1964

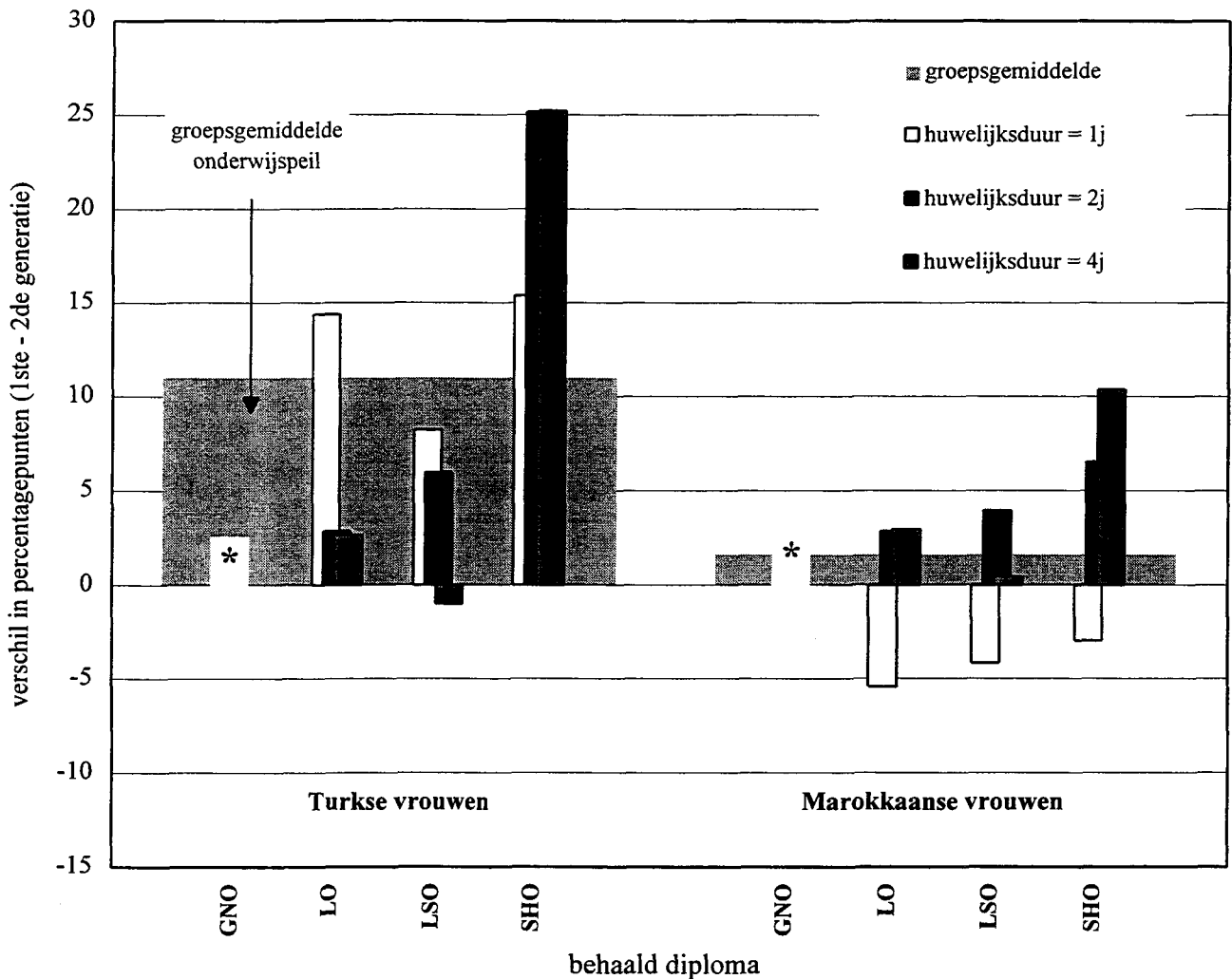
GNO = geen onderwijs; LO = lager onderwijs; LSO = lager secundair onderwijs;
SHO = hoger secundair & hoger onderwijs

* observaties N<25 voor duur 6 en 10 jaar

percentages met een eerste geboorte, genoteerd worden bij Turkse vrouwen. Bij Marokkaanse vrouwen lijken de verschillen in beide figuren toe te nemen naar onderwijspeil, en dit ongeacht de huwelijksduur. Bij Turkse vrouwen bestaat geen zo'n duidelijk patroon.

Voor wat betreft de pariteitswaarden (Figuur 10.12) zijn de verschillen bij Marokkaanse vrouwen vooral opvallend na een langere huwelijksduur, na 6 en 10 jaar. Bij Turkse vrouwen bestaan reeds duidelijke verschillen in het gemiddeld kindertal na amper 2 jaar huwelijk.

Figuur 10.13 - Verschil tussen percentages 1ste en 2de migrantengeneratie van Turkse en Marokkaanse vrouwen met reeds een geboorte na 1, 2 en 4 jaar huwelijk, naar onderwijspeil; geboortecohorten 1960-1964

GNO = geen onderwijs; LO = lager onderwijs; LSO = lager secundair onderwijs;
SHO = secundair & hoger onderwijs

* observaties N<25 voor 2de generatie

Voor het percentage vrouwen met een eerste geboorte (Figuur 10.13) zijn de verschillen tussen de eerste en de tweede generatie opvallend groot bij Turkse vrouwen, vooral voor vrouwen met een hogere opleiding, en dit ongeacht de huwelijksduur. Het lijkt geen twijfel dat Turkse vrouwen van de tweede generatie de komst van het eerste kind meer uitstellen dan vrouwen van de eerste generatie. Bij Marokkaanse vrouwen zijn de verschillen opmerkelijk klein en op een huwelijksduur van 1 jaar wordt er zelfs een negatief verschil genoteerd, wat dus betekent dat vrouwen van de tweede generatie sneller kinderen krijgen binnen het huwelijk dan vrouwen van de eerste generatie. Op deze merkwaardige vaststelling zal verder worden teruggekomen.

De resultaten van de laatste figuren leiden tot een aantal interessante bevindingen. Het lijkt geen twijfel dat ook binnen het kader van het huwelijk een aantal significante veranderingen zijn opgetreden op het vlak van de vruchtbaarheid, en dit in beide gemeenschappen. Vrouwen van de tweede generatie krijgen minder kinderen, in de eerste plaats wegens de socialisatie in het nieuwe thuisland, in mindere mate ook door de gevolgde opleiding en het behaalde diploma. De veranderingen zijn niet dezelfde bij Turkse als bij Marokkaanse vrouwen, waaruit kan worden geconcludeerd dat maatschappelijk en culturele verschillen een invloed uitoefenen.

Om een beter inzicht te krijgen in de onderliggende processen wordt een multivariate analyse toegepast via de techniek van de logistische regressie. Logistische regressie-analyse laat toe een kansvergelijking op te stellen in functie van een aantal parameters of van verschillende verklarende variabelen. De kans heeft hier betrekking op het hebben van een eerste geboorte op een bepaalde leeftijd en wordt uitgedrukt in termen van een aantal karakteristieken zoals de nationaliteit (Turkse of Marokkaanse), de migrantengeneratie (eerste of tweede) en het onderwijspeil (geen diploma of wel een diploma)¹⁰. De toepassing van een logistische regressie-analyse levert een reeks van regressie-coëfficiënten [B] op. De interpretatie van de analyse gebeurt evenwel niet op basis van de regressie-coëfficiënten zelf, maar aan de hand van de exponentiële waarden hiervan ($\exp[B]$). Een exponentiële waarde gelijk aan één betekent dat het effect nihil is (of dat de kans dezelfde is als deze van de referentiegroep); een waarde kleiner dan één betekent dat de kans om (in dit geval) een eerste geboorte te hebben kleiner is dan in de referentiegroep (een waarde groter dan één impliceert een grotere kans). Een waarde van bv. $\exp[B]=0,461$ voor vrouwen van de tweede generatie houdt in dat hun kans om reeds een geboorte te hebben (op een bepaald leeftijd) meer dan 50% kleiner is dan deze van de referentiegroep, in dit geval de vrouwen van de eerste generatie.

De aantrekkingskracht van een multivariate analyse betreft vooral de berekening van het relatief effect van een bepaald kenmerk, gelijktijdig controlerend voor andere kenmerken. De resultaten van de logistische regressie-analyses zijn vervat in Tabel 10.1 en Tabel 10.2¹¹. Tabel 10.1 geeft de resultaten weer van twee modellen, één zonder en één met interactietermen. De afhankelijke variabele betreft het reeds hebben van een geboorte op leeftijd 20, 22 en 24 jaar¹². De onafhankelijke of verklarende variabelen zijn 'nationaliteit' (2 categorieën), 'migrantengeneratie' (*idem*) en 'onderwijspeil' of 'diploma' (3 categorieën).

Uit de modellen zonder interactietermen blijkt onmiddellijk dat alle verklarende variabelen een duidelijk effect hebben op het al dan niet hebben van reeds een geboorte tegen leeftijd 20, 22 of 24 jaar. Het sterkste effect gaat uit van het onderwijspeil. De kans op een geboorte is voor vrouwen met een diploma hoger secundair of hoger onderwijs bijna 80% kleiner tegenover vrouwen die geen school hebben gelopen of die een diploma lager onderwijs hebben behaald (de $\exp[B]$ -waarden bedragen, voor de leeftijd van 20 jaar 0,201; voor de leeftijd van 22 jaar 0,221; en voor de leeftijd van 24 jaar wederom 0,221). Het effect van een diploma lager secundair onderwijs is veel kleiner en komt overeen met een vermindering van 20% tot 30% ($\exp[B]$ -waarden van resp. 0,758, 0,758 en 0,691). Ook de andere

---

¹⁰ Centraal in de analyse staat wat de 'odds ratio' wordt genoemd, d.w.z. de kansverhouding om al dan niet een gebeurtenis te hebben meegemaakt voor een bepaalde groep (diploma lager secundair onderwijs, diploma hoger secundair/universitair of equivalent onderwijs) tegenover een andere groep die in de analyse wordt gedefinieerd als de referentiegroep (bv. geen diploma/lager onderwijs)

¹¹ De resultaten zijn bekomen met het programma SPSS. Wij beperken ons hier tot het voorstellen van de resultaten. Een meer uitvoerige beschrijving van de opbouw van de modellen is gegeven in Schoenmaeckers, Lodewijckx en Gadeyne, een aangepaste versie is van een paper dat is voorgesteld op het IUSSP seminarie "International Migration at century's End: Trends and Issues", in Barcelona, op 7-10 mei 1997 (in voorbereiding).

¹² De resultaten hebben dus betrekking op in totaal $2 \times 3 = 6$ modellen.

Tabel 10.1 - Resultaten van logistische regressie-analyses op het al dan niet reeds hebben van een eerste geboorte op leeftijd 20, 22 en 24 jaar, bij Turkse en Marokkaanse vrouwen, met als verklarende variabelen: nationaliteit, migrantengeneratie en behaald diploma

verklarende variabelen	migrantengeneratie:			diploma:			regressie coëfficiënt B (+ significantie niveau p)		
	1 Turkse (=referentie)	2 Marokkaanse	3 hoger secundair/hoger onderwijs	1 1ste generatie (=referentie)	2 2de generatie	3 hoger secundair/hoger onderwijs	1ftd 20	1ftd 22	1ftd 24
model zonder interactie-term									
nationaliteit=2	-0,6781	0,00	0,00	-0,7884	0,00	0,00	-1,0334	0,00	0,5076
generatie=2	-0,7748	0,00	0,00	-0,8137	0,00	0,00	-0,8159	0,00	0,4608
diploma		0,00	0,00		0,00	0,00		0,00	0,4432
diploma=2	-0,2770	0,00	0,00	-0,2768	0,00	0,00	-0,3702	0,00	0,7581
diploma=3	-1,6052	0,00	0,00	-1,5116	0,00	0,00	-1,5087	0,00	0,2008
constante	-0,7100	0,00	0,00	0,1814	0,00	0,00	0,8539	0,00	0,7582
									0,2206
									0,6906
									0,2212
									0,3558
									0,4422
model met 2de orde interactie-term									
nationaliteit=2	-0,7457	0,00	0,00	-0,8221	0,00	0,00	-1,0474	0,00	0,4744
generatie=2	-0,8080	0,00	0,00	-0,826	0,00	0,00	-0,8464	0,00	0,4457
diploma		0,00	0,00		0,00	0,00		0,00	0,4378
diploma=2	-0,2937	0,00	0,00	-0,2777	0,00	0,00	-0,3528	0,00	0,7455
diploma=3	-1,6376	0,00	0,00	-1,4532	0,00	0,00	-1,4404	0,00	0,1944
nationaliteit(=2).generatie(=2)	0,0862	0,34 *	0,14 *	0,1449	0,14 *	0,19 *	0,1665	0,19 *	*
nationaliteit.diploma		0,00	0,00		0,00	0,02		0,02	*
nationaliteit(=2).diploma(=2)	0,0833	0,41	0,81	-0,0280	0,81	0,34	-0,1516	0,34	1,0869
nationaliteit(=2).diploma(=3)	-0,4674	0,00	0,00	-0,5130	0,00	0,01	-0,3883	0,01	0,6266
generatie.diploma		0,03	0,60 *		0,60 *	0,87 *		0,87 *	0,5987
'generatie'(=2).diploma(=2)	-0,2665	0,01	0,40 *	0,1002	0,40 *	0,96 *	-0,0074	0,96 *	*
'generatie'(=2).diploma(=3)	-0,1587	0,19	0,85 *	-0,0225	0,85 *	0,63 *	-0,0661	0,63 *	*
constante	-0,6942	0,00	0,00	0,1799	0,00	0,00	0,8603	0,00	0,8533

* term die uit het model wordt verwijderd met de SPSS-optie 'backward conditional'

Tabel 10.2 - Resultaten van logistische regressie-analyses (exp[B]-waarden) bij Turkse en Marokkaanse vrouwen op het al dan niet gehuwd zijn op leeftijd 18 en 20 jaar, en het al dan niet hebben van een eerste geboorte na huwelijksduur 2 en 4 jaar

verklarende variabelen	migrantengeneratie:			afhankelijke variabele = al dan niet reeds een geboorte op huwelijksduur t			
	1 1ste generatie (=referentie)		2 2de generatie		3 hogere generatie (=referentie)		
	A	Ba1	Ba2	Bb	Ca1	Ca2	Cb
	afhankelijke variabele: gehuwd op lftd x	gehuwd op lftd x	gehuwd na lftd x	model met 3 variabelen	gehuwd op lftd x	gehuwd na lftd x	model met 3 variabelen
				huwelijksduur t=2 jaar			huwelijksduur t=4 jaar
Turkse vrouwen, x=18j							
diploma=2	0,7617	0,8546	0,7806 *	0,8230	0,7913	0,8858 *	0,8153 *
diploma=3	0,2115	0,7136	0,9145 *	0,8376	0,5454	1,3865 *	0,8767 *
generatie=2	0,4418	0,8392 *	0,7152	0,7747	0,9771 *	0,8258 *	0,9117 *
reeds gehuwd=2	---	---	---	1,1233 *	---	---	1,1885 *
Turkse vrouwen, x=20j							
diploma=2	0,8091	0,8664 *	0,6404	0,8273	0,8387 *	0,6837 *	0,8226 *
diploma=3	0,3598	0,8503 *	0,8348	0,8584	0,9610 *	0,7298 *	0,9189 *
generatie=2	0,3790	0,7743	0,8094 *	0,7769	0,8577 *	1,5099 *	0,9149 *
reeds gehuwd=2	---	---	---	1,0920 *	---	---	1,1172 *
Marokkaanse vrouwen, x=18j							
diploma=2	0,7628	0,9826	1,0708	1,0240	0,9682	0,9882	0,9731
diploma=3	0,1733	0,5746	0,7152	0,6630	0,4836	0,6901	0,6078
generatie=2	0,4392	0,8276	0,6718	0,7393	0,5814	0,6040	0,5909
reeds gehuwd=2	---	---	---	1,2662	---	---	1,0248 *
Marokkaanse vrouwen, x=20j							
diploma=2	0,7439	1,0215	1,0799	1,0347	0,9200	1,3267 *	0,9742
diploma=3	0,2555	0,6721	0,7508	0,6982	0,5445	0,8563 *	0,6163
'generatie'=2	0,4835	0,7624	0,6992	0,7440	0,5852	0,5957	0,5904
reeds gehuwd=2	---	---	---	1,1362	---	---	0,9811 *

(*) niet significant op niveau p=.10; wordt uit het model verwijderd met de SPSS-optie 'backward conditional'

verklarende variabelen, nationaliteit en migrantengeneratie, hebben een duidelijk negatief effect¹³ op de timing van de vruchtbaarheid, een impact van ongeveer 50%. Interessant hierbij is het effect van nationaliteit. Op basis van de brutogegevens (zie bv. Figuur 10.4) is reeds duidelijk geworden dat Marokkaanse vrouwen later starten met het krijgen van kinderen dan Turkse vrouwen. Uit de logistische regressie blijkt nu dat het effect van nationaliteit even groot is als dat van migrantengeneratie en dat het verschil tussen Turkse en Marokkaanse vrouwen vergroot naarmate de leeftijd stijgt.

Na toevoeging van de interactietermen blijven de hoofdeffecten nagenoeg onveranderd. De meeste interactietermen blijken trouwens niet statistisch significant te zijn; alleen de combinatie nationaliteit en diploma geeft een extra verklarende waarde aan het model. Hierdoor wordt bevestigd dat Marokkaanse vrouwen met een diploma hoger onderwijs het krijgen van kinderen meer uitstellen dan Turkse vrouwen met hetzelfde opleidingsniveau¹⁴.

Tabel 10.2 betreft opnieuw het al dan niet hebben van een eerste geboorte, op leeftijd 18 en 20 jaar, maar ditmaal binnen het kader van het huwelijk. Vermits de huwelijksluiting op zich een effect kan uitoefenen, wordt hiervoor gecontroleerd bij de modelopbouw. Dit is op verschillende manieren gebeurd. Bovendien is er een aparte analyse verricht op het al dan niet gehuwd zijn (op leeftijd 18 en 20 jaar). Uit de voorgaande analyse is gebleken dat de verklarende variabelen niet dezelfde effecten uitoefenen voor Turkse en Marokkaanse vrouwen. Dit is geen verrassing in het licht van de verschillen in sociale achtergrond, in demografische ontwikkeling in de herkomstlanden, en in de motivatie voor migratie zoals gekend uit parallel onderzoek. Lesthaeghe en Surkyn (1996) hebben het aanpassingsproces op zich bestudeerd en zijn tot de conclusie gekomen dat er duidelijke verschillen bestaan tussen beide gemeenschappen. Het opnemen van 'nationaliteit' als verklarende variabele zou zeker hebben geleid tot de noodzaak van complexe interactietermen. Daarom werd besloten om aparte analyses uit te voeren voor Turkse en Marokkaanse vrouwen. In Tabel 10.2 zijn zodoende de resultaten (in dit geval beperkt tot de exp[B]-waarden) van in totaal 28 modellen opgenomen.

Het eenvoudigste model (model 'A' in de tabel) poogt het al dan niet gehuwd zijn op leeftijd 18 of 20 jaar te verklaren aan de hand van migratiegeneratie en diploma. Conform aan de resultaten uit de vorige analyse blijkt het hebben van een diploma hoger onderwijs het grootste effect uit te oefenen. Vrouwen met een diploma van hoger onderwijs hebben m.a.w. een veel kleinere kans om op 18-jarige of op 20-jarige leeftijd reeds gehuwd te zijn dan vrouwen die geen diploma of een diploma lager onderwijs hebben. Verder duiden de resultaten opnieuw op de grotere verschillen bij Marokkaanse dan bij Turkse vrouwen.

Dat binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschap andere gedragsregels gelden, komt vooral tot uiting in de modellen 'B' en 'C', met als afhankelijke variabele het al dan niet hebben van een geboorte na resp. 2 en 4 jaar huwelijk. In het algemeen blijken de effecten van de verklarende variabelen bij Turkse vrouwen verwaarloosbaar en statistisch niet significant. Dit is vooral het geval na 4 jaar huwelijk, hoewel de tendens reeds na 2 jaar huwelijk tot uiting komt. Gehuwde Turkse vrouwen bouwen m.a.w. hun gezin heel snel uit. De uitzondering betreffen vrouwen met een diploma hoger secundair of universitair onderwijs die daarenboven gehuwd zijn vóór 18-jarige leeftijd. Voor deze groep wordt een exp[B]-waarde van 0,545 opgetekend na een huwelijksduur van 4 jaar. Hier moet wel onmiddellijk aan worden toegevoegd

---

¹³ Het feit of een negatief of een positief effect wordt bekomen, hangt uiteraard ook af van de keuze van de referentiecategorie.

¹⁴ Een andere benadering is te stellen dat in het model waarin de interactieterm niet wordt opgenomen —het bovenste luik van tabel 10.1— het effect van een diploma hoger onderwijs voor Turkse vrouwen overschat en voor Marokkaanse vrouwen onderschat wordt.

dat voor vrouwen met een diploma hoger onderwijs die na de 18-jarige leeftijd huwen, een sterk positief, zij het statistisch niet significant effect wordt genoteerd ($\exp[B]=1,387$). Dit zou kunnen wijzen op het feit dat vrouwen die relatief laat huwen compenserend gedrag vertonen, meer bepaald door snel na het huwelijk zwanger te worden. Het bestaan van compenserend gedrag voor een relatief laat huwelijk wordt ook geïnsinueerd door de, weliswaar kleine positieve en sowieso statistisch niet significante, effecten van het reeds gehuwd zijn op 18- of 20-jarige leeftijd. Vrouwen die na deze leeftijd zijn gehuwd, zouden minder lang wachten met het krijgen van een kind.

De resultaten voor de Marokkaanse vrouwen geven een verschillend beeld. In deze gemeenschap zijn de effecten in het algemeen statistisch significant en eerder aanzienlijk. Zowel het hebben van een diploma hoger secundair of hoger onderwijs, als het behoren tot de tweede generatie oefenen duidelijk een negatief effect uit op de timing van de eerste geboorte. Dit betekent dat bij Marokkaanse vrouwen het krijgen van een kind via twee processen wordt uitgesteld. In eerste instantie via het uitstellen van het huwelijk en in tweede instantie binnen het huwelijk zelf. In beide gevallen leiden dezelfde karakteristieken tot uitstel. Ook bij Marokkaanse vrouwen is evenwel sprake van compensatiegedrag, zoals duidelijk wordt door het positief effect van de variabele 'reeds gehuwd'. Dit effect wordt weliswaar alleen genoteerd voor een huwelijksduur van 2 jaar, na 4 jaar is het effect statistisch niet significant.

11. CONCLUDERENDE BESCHOUWINGEN

11.1. De situatie in de jaren 1986-1990

Eind van de jaren '80 kent België zoals de meeste Europese landen een erg lage vruchtbaarheid, met een TVC-waarde ver beneden het vervangingsniveau van 1,50 kinderen. Er bestaan verschillen tussen de gewesten en ook binnen de gewesten worden op provinciaal vlak verschillende TVC-waarden opgetekend. Het Waals Gewest heeft de hoogste TVC-waarde, 1,66 kinderen, of ongeveer 0,2 kind meer dan het Vlaams Gewest met 1,45 kinderen. Het Brussels Gewest kent veruit de laagste vruchtbaarheid met een TVC-waarde van amper 1,26 kinderen. Op provinciaal vlak wordt de hoogste vruchtbaarheid opgetekend in Luxemburg (TVC=1,89) en de laagste in Limburg en Oost-Vlaanderen (*ex aequo* met TVC=1,39). Tussen de Vlaamse provincies bestaat er een iets grotere homogeniteit dan tussen de Waalse provincies.

Bijna 9 percent van de Belgische bevolking is van vreemde nationaliteit. Begin van de jaren '90 is ongeveer een derde van de vreemdelingen afkomstig uit landen van buiten de EU, waarbij de belangrijkste groepen migranten zijn uit Marokko (138.000) en uit Turkije (85.000). Op nationaal vlak is het effect van de aanwezigheid van vreemdelingen op de vruchtbaarheid eerder gering. De TVC-waarde stijgt van 1,50 naar 1,55 kinderen, een toename van amper 3 percent. Op regionaal vlak bestaan er belangrijker verschillen. In het Brussels Gewest is het effect het grootst en is er een toename van bijna 17 percent (een stijging van het TVC van 1,26 naar 1,47 kinderen). Daarna volgen de provincies Brabant (+5,5%), Limburg (+5,2%) en Antwerpen (+4,9%). In alle andere provincies bedraagt de stijging minder dan 3 percent, zodat kan worden gezegd dat in het algemeen het effect van de aanwezigheid van vreemdelingen op de vruchtbaarheid eerder beperkt is. In de toekomst zou het effect nog kleiner kunnen zijn. Een aparte analyse van de veranderingen in vruchtbaarheidsgedrag voor Turkse en Marokkaanse vrouwen (Hoofdstuk 10) wijst op een dalende vruchtbaarheid van migrantenvrouwen, vooral bij vrouwen van de zgn. 'tweede generatie', d.w.z. bij diegenen die in België zijn geboren of er op jonge leeftijd zijn toegekomen.

11.2. Veranderingen naar geboortecohorte

In 1986-1990 kent het Waals Gewest onmiskenbaar een hogere vruchtbaarheid dan het Vlaams Gewest. Volgens de resultaten worden er in die periode in Wallonië 14 percent meer geboorten opgetekend dan in Vlaanderen. Hieruit kan echter niet worden besloten dat Waalse vrouwen ook 14 percent meer kinderen krijgen dan Vlaamse vrouwen. De resultaten voor 1986-1990 zijn gebaseerd op een transversale analyse en zoals uitgelegd in Hoofdstuk 5 zijn deze niet alleen afhankelijk van het eigenlijke peil van de vruchtbaarheid —de afstamming of het gemiddeld kindertal dat een vrouw heeft gedurende haar vruchtbare periode— maar ook van de timing en meer bepaald van verschuivingen in de timing van de vruchtbaarheid. En zoals in andere Europese landen is de situatie in België in 1986-1990 niet alleen het resultaat van een dalende vruchtbaarheid sinds de jaren '60, maar tevens van een 'verouderd' vruchtbaarheidspatroon, gekenmerkt door het uitstellen van de eerste geboorte en het 'recupereren' op oudere leeftijd van de verloren vruchtbaarheid op jongere leeftijd.

Uit Hoofdstuk 7, de longitudinale analyse van de vruchtbaarheid waarbij de verschillen worden nagegaan naar geboortecohorte, blijkt duidelijk dat de veroudering van het vruchtbaarheidspatroon heeft plaatsgevonden in de drie gewesten, zij het niet op dezelfde manier. De 'veroudering' is duidelijk het verst gevorderd in het Brussels Gewest. Vooral in Brussel hebben vrouwen een uitgesproken 'oud' vrucht-

baarheidspatroon, met uiterst lage vruchtbaarheidscijfers vóór 30-jarige leeftijd en een relatief hoge vruchtbaarheid na 30 jaar. Ook tussen Vlaanderen en Wallonië bestaan er belangrijke verschillen. Vlaamse vrouwen vertonen een meer uitgesproken uitstelbeweging dan Waalse vrouwen. Aan de andere kant is er in Vlaanderen vooralsnog nauwelijks sprake van een 'inhaalbeweging' na 30 jaar, zeker in vergelijking met het Brussels gewest, maar ook in vergelijking met het Waals Gewest. De trend van uitstel en recuperatie is onmiskenbaar aanwezig, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, maar er bestaan duidelijk verschillen in intensiteit en de verschuivingen verlopen blijkbaar niet synchroon. Deze verschillen zijn weerspiegeld in verschillen in de gemiddelde leeftijd bij de geboorte en meer bepaald bij de eerste geboorte (zie samenvattende tabel no. 1). Uit deze tabel blijkt duidelijk dat vooral Brusselse vrouwen op oudere leeftijd kinderen krijgen.

Samenvattende tabel no. 1: vergelijking tussen de drie gewesten

	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Gewest
<i>(a) op basis van transversale gegevens, periode 1986-1990</i>			
TVC-waarde (cf. Figuur 6.2)	1,45 (100%)	1,66 (114%)	1,26 (87%)
gemiddelde leeftijd bij de geboorte alle geboorten (cf. Figuur 7.13)	27,6 (100%)	27,5 (100%)	28,8 (104%)
bij eerste geboorte (cf. Figuur 7.3)	25,8 (100%)	25,3 (98%)	26,8 104%
<i>(b) op basis van longitudinale gegevens, gemiddelde waarde geboortecohorten 1950-1954</i>			
pariteit op 32-jarige leeftijd (algemene vruchtbaarheid - cf. Figuur 7.9)	1,61 (100%)	1,58 (98%)	1,20 (75%)
pariteit na 10 jaar huwelijk (cf. Figuur 8.2)	1,75 (100%)	1,74 (99%)	1,63 (93%)

In de tabel zijn naast de transversale resultaten longitudinale resultaten opgenomen. Hieruit blijkt duidelijk dat er geen noemenswaardige verschillen bestaan tussen Vlaanderen en Wallonië voor wat betreft het peil van de vruchtbaarheid. Op 32-jarige leeftijd hebben Vlaamse en Waalse vrouwen nagenoeg hetzelfde aantal kinderen. Op basis van de pariteitswaarden binnen het huwelijk is het verschil zo mogelijk nog kleiner. Uit deze longitudinale gegevens blijkt duidelijk de aparte positie van het Brussels Gewest. In vergelijking met Vlaanderen en Wallonië vertoont het Brussels Gewest een duidelijk lagere vruchtbaarheid. De algemene vruchtbaarheid bedraagt in Brussel amper 75 percent van het peil in de andere gewesten. Dit verschil verkleint voor de vruchtbaarheidscijfers binnen het huwelijk. In het

Brussels Gewest bedraagt het gemiddeld kindertal van gehuwde vrouwen (strikt genomen van ooit gehuwde vrouwen) 93 percent van het kindertal in de andere gewesten. Ook binnen het huwelijk hebben vrouwen in Brussel dus iets minder kinderen dan vrouwen in de andere gewesten, alhoewel de cijfers duidelijk aantonen dat de lage vruchtbaarheid in het Brusselse veel te maken heeft met het kleiner aantal huwelijken.

Bestaan er dan geen verschillen in vruchtbaarheidsgedrag tussen Vlaanderen en Wallonië? Toch wel, maar zoals zo dadelijk zal blijken, betreft het geen noemenswaardige verschillen in het peil van de vruchtbaarheid.

11.1. Eigenlijke verschillen tussen de gewesten

In een tweede samenvattende tabel zijn de resultaten samengebracht van figuren 9.5 en 9.8. Opnieuw gaat het over resultaten van zowel de algemene als de huwelijksvruchtbaarheid, maar ditmaal opgesplitst naar behaald diploma. De gegevens zijn verwerkt met de ‘median polish’-techniek (Tukey, 1977). Dit is een eenvoudige techniek die toelaat om de effecten van de ‘verklarende’ variabelen weer te geven, in dit geval het behaald diploma enerzijds en het verschil in pariteit tussen alle vrouwen en gehuwde vrouwen anderzijds. De techniek werd toegepast voor elk van de drie gewesten. Het resultaat is gegeven in de figuur op de volgende pagina ¹.

Het is opvallend dat het verkregen beeld sterk verschilt tussen de drie gewesten. Klaarblijkelijk zijn de effecten het grootst in het Brussels Gewest en het kleinst in het Vlaams Gewest. Het Brussels Gewest neemt duidelijk een aparte positie in. De gemiddelde pariteit is er duidelijk lager dan in beide andere gewesten: in Brussel wordt een mediaan waarde opgetekend van 1,5 kinderen ², in beide andere gewesten van 1,8 kinderen gemiddeld. Opnieuw een indicatie dat Vlaanderen en Wallonië wezenlijk niet verschillend zijn op het vlak van het niveau van de vruchtbaarheid.

Specifiek voor Brussel is het feit dat de pariteitswaarden na 10 jaar huwelijk (merkelijk) hoger zijn dan de pariteitswaarden op 42-jarige leeftijd. Dit resultaat is opnieuw een indicatie dat de lage algemene vruchtbaarheid in het Brussels Gewest voor een groot deel te wijten is aan het erg lage aantal huwelijken.

In zowel Vlaanderen als in Wallonië is de pariteit op 42-jarige leeftijd hoger dan de pariteit die wordt opgetekend na 10 jaar huwelijk. Deze op het eerste gezicht contradictorische bevinding —a priori mag worden verwacht dat gehuwde vrouwen gemiddeld meer kinderen hebben dan alle vrouwen en dit zou ook hier worden geobserveerd indien het zou gaan over *uiteindelijke* afstamming— kan alleen maar worden verklaard door effecten van timing en selectie. Vrouwen voor wie de pariteit na 10 jaar huwelijk is gekend, vormen een sub-groep van alle vrouwen, ongeacht het feit of ze ooit gehuwd zijn geweest of niet, voor wie de pariteit op 42-jarige leeftijd is berekend (in beide gevallen gaat het over vrouwen die geboren zijn in 1946-1948).

De vrouwen voor wie de pariteit na 10 jaar huwelijk kan worden berekend, vormen een geselecteerde groep in die zin dat ze relatief jong zijn gehuwd, gemiddeld niet later dan op 32-jarige leeftijd. De hogere pariteit die wordt opgetekend voor de algemene vruchtbaarheid is alleen te verklaren doordat veel vrouwen huwen na 32-jarige leeftijd, van wie daarenboven mag worden verondersteld dat zij sneller

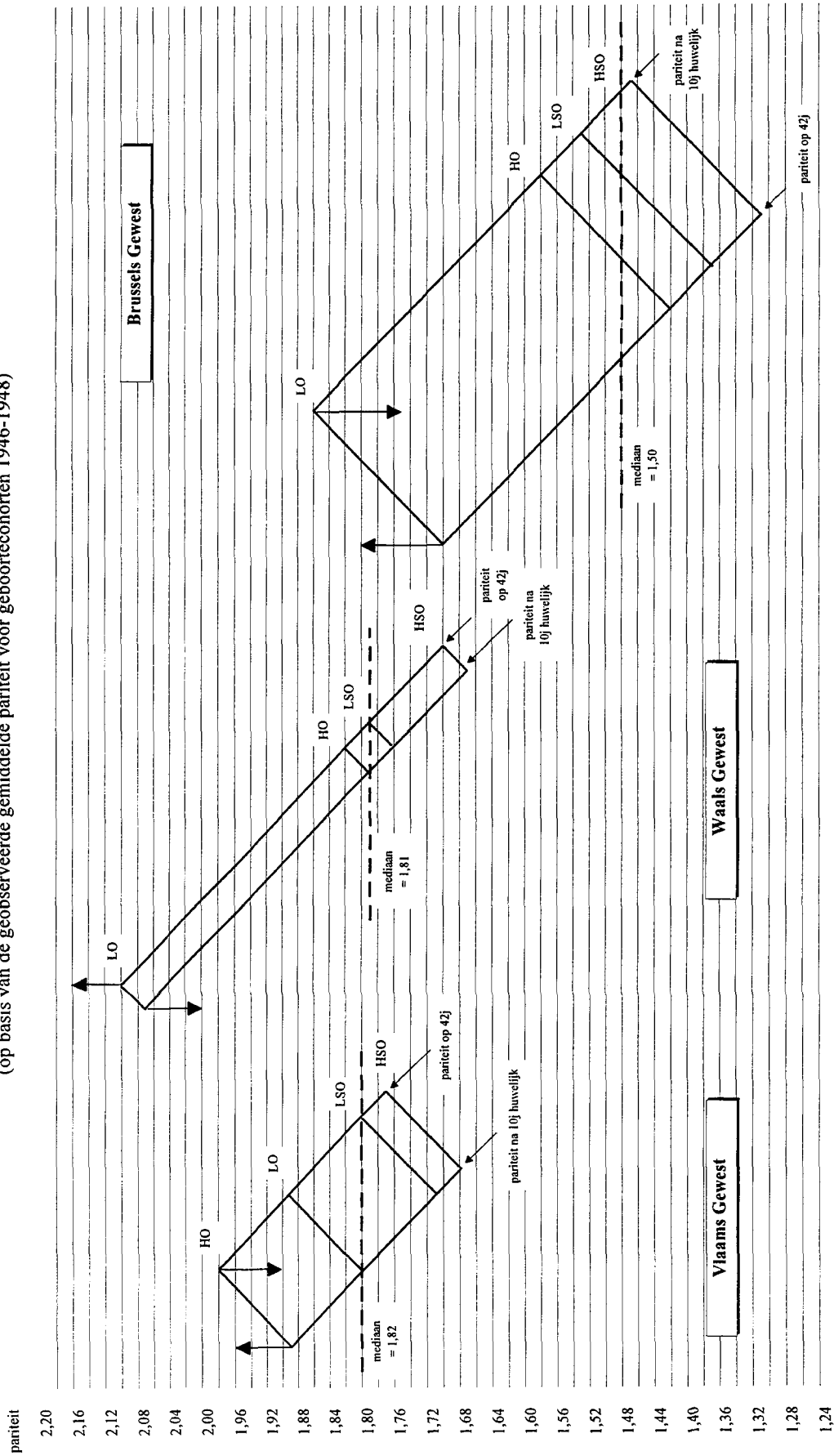
---

¹ De diagonalen komen overeen met de geschatte waarden. De verticale pijlen geven de belangrijkste residuele waarden weer.

² Het gaat hier over de mediaan waarde tussen de geobserveerde celwaarden in samenvattende tabel no. 2

Geschatte pariteit op 42-jarige leeftijd en na 10 jaar huwelijk, naar behaald diploma, per gewest: resultaten van een 'median polish' *

(op basis van de geobserveerde gemiddelde pariteit voor geboortecohorten 1946-1948)

*Median polish': zie Tukey (1977). Een median polish geeft de structuur weer van effecten - in dit geval van het huwelijk (diagonalen linksboven - rechtsboven) en van behaald diploma (diagonalen linksboven - rechtsboven). De snijpunten tussen de diagonalen geven de geschatte waarden weer. De verticale pijlen wijzen op het verschil tussen de geschatte en de geobserveerde waarden (komen dus overeen met de 'residuele waarden') en geven als dusdanig een beeld van de validiteit van het (additieve) model. Van de in totaal 24 residuen zijn alleen de 12 grootste weergegeven.

kinderen zullen krijgen dan zij die op jongere leeftijd zijn gehuwd. In deze context is het belangrijk vast te stellen dat het verschijnsel voornamelijk in Vlaanderen bestaat; in Wallonië is er blijkbaar minder uitstel van het huwelijk —en dus van het uitstellen van de eerste geboorte— waardoor de pariteitswaarden na 10 jaar huwelijk en op 42-jarige leeftijd nagenoeg gelijk zijn.

Samenvattende tabel no. 2: vergelijking tussen de drie gewesten van de algemene vruchtbaarheid en de huwelijksvruchtbaarheid naar behaald diploma, op basis van de gemiddelde pariteitswaarden voor geboortecohorten 1946-1948 (cf. Figuren 9.5 & 9.8)

	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Gewest
<i>(a) diploma lager onderwijs</i>			
pariteit op 42-jarige leeftijd	1,91	2,18	1,82
pariteit na 10 j huwelijk	1,81	2,02	1,77
<i>(b) diploma lager secundair onderwijs</i>			
pariteit op 42-jarige leeftijd	1,81	1,83	1,45
pariteit na 10 j huwelijk	1,73	1,75	1,50
<i>(c) diploma hoger secundair onderwijs</i>			
pariteit op 42-jarige leeftijd	1,75	1,73	1,37
pariteit na 10 j huwelijk	1,73	1,68	1,46
<i>(d) diploma universitair onderwijs (of equivalent)</i>			
pariteit op 42-jarige leeftijd	1,92	1,81	1,39
pariteit na 10 j huwelijk	1,98	1,83	1,65

Verder is er nog een andere merkwaardige vaststelling voor Vlaanderen. Deze heeft te maken met het effect van het behaald diploma, meer bepaald de relatief hoge vruchtbaarheid van vrouwen met een diploma van universitair onderwijs of daarmee gelijkgesteld. Enkel in het Vlaams Gewest hebben vrouwen met de hoogste opleiding ook het hoogst aantal kinderen. In beide andere gewesten wordt het hoogste kindertal geobserveerd voor vrouwen met de laagste opleiding. Daarenboven zijn de effecten van onderwijscategorie in beide gewesten groter dan in Vlaanderen. Het is ook opvallend dat de effecten in Brussel en Wallonië nagenoeg dezelfde zijn. Nochtans is de hoge vruchtbaarheid die in Vlaanderen wordt opgetekend voor vrouwen met een universitair diploma minder exceptioneel dan wat op het eerste gezicht mag blijken. Het fenomeen is inderdaad het meest markant in het Vlaams Gewest. Maar uit Figuur 9.8 is gebleken dat in zowel Wallonië als Brussel de hoogst opgeleide vrouwen een stijging kennen van het kindertal, waaruit kan worden afgeleid dat deze vrouwen in de nabije toekomst eenzelfde of alleszins een gelijkaardig kindertal zouden kennen aan dat van de hoogst opgeleide vrouwen in Vlaanderen.

SUMMARY

The present study draws on the Belgian Population and Housing Census of March 1, 1991. The study deals with fertility and the changes therein during the last decades. All results are based on data for Belgian nationals only (except where explicitly stated otherwise). One entire chapter (Chapter 10) deals exclusively with data of Moroccan and Turkish migrant women.

Another particular characteristic of the study is that all the results of Belgian women are systematically sub-divided by region: the Flemish Region, the Walloon Region and the Brussels Capital Region. Finally, the number of tables are being kept to a strict minimum. Alternatively, the study is largely a 'visual analysis' —the detection of patterns through the use of graphs— with as consequence the inclusion of a fairly large amount of figures. In order to better detect these patterns (and the differences between age groups, birth cohorts, regions, and so on...) the 'observed' values have been smoothed by a simple EDA-technique. (However, not to disappoint those readers who are fond of figures, it was decided to present the observed values that were assembled for the construction of the figures in a set of Appendix tables —48 in total— that can be consulted at the end of this volume.)

The present fertility study deviates from more classical census analyses in the sense that it emphasises a longitudinal approach, or the analysis of birth cohort data, and that a lot of attention is given to the differences between successive birth cohorts. Such approach seemed justified in the light of the knowledge that, as in all industrialised countries, the changes in fertility as observed in Belgium are to a great extent the consequence of changes in the *timing* of fertility, more particularly the postponement of first birth. Concurrently, only longitudinal data provide an unbiased description for demographic behaviour during the life course, and a truthful description of life course events is after all the essence of demographic analysis.

A final remark is that the analysis was based on a sample of the data, because it needed to be realised on a personal computer and could therefore not be based on the entire data set. It turned out that the choice of a 20 percent sample was a reasonable one: only the results for the Brussels Capital Region seem to be affected by statistical variance (the implication of course was that it was pointless to perform the analysis for lower administrative units such as the 'arrondissement' or much smaller still the 'commune'). Note, however, that the analysis on Turkish and Moroccan women is based on the entire data set (here the irregularities in the results are due to the small numbers of observation after sub-dividing the data).

The study is organised around in total six chapters. The first, Chapter 5 *, deals mainly with some methodological remarks, a/o the calculation and interpretation of the fertility rates. Chapter 6 gives a general overview of fertility in the period 1986-1990 (i.e., the five calendar years preceding the census). It is the only chapter in the study where the results are exclusively based on transversal data. It presents fertility data (age-specific fertility rates and total fertility rate) for Belgium as a whole and for large administrative units (region, province, arrondissement). It moreover deals with the effect of the presence of foreign-born migrant populations on Belgian fertility. Finally, the Belgian fertility situation is compared to the rest of Europe and the chapter concludes with an overview of the early Belgian fertility decline that was observed in the 19th century. The subject of Chapter 7 deals with the more recent changes in fertility. The chapter starts with a comparison of the situation of the period 1986-1990 and 10 years earlier (1976-1980); for the latter the data of the 1981 Population Census are used. The main part,

---

* It should be repeated here that the fertility analysis is the second part of the census monograph "Nuptiality and Fertility", the first 4 chapters being devoted to the analysis of nuptiality.

however, of the chapter is a description of the evolution of fertility based on a comparison of birth cohort data, starting with women born in 1930 (and reaching age 61 in the year of the census). The comparison is made for all Belgian women and then repeated by region. [Chapter 8](#) deals with the changes in marital fertility, meaning that the data are restricted to ever married women (the data do not permit more refined analyses such as, for example, controlling for the rank of marriage or investigating the effect of re-marriage). In accordance with the analysis in [Chapter 7](#), here too the changes are observed on the basis of the differences between successive birth cohorts. [Chapter 9](#) deals with the effect of the level of education on fertility. As in the previous chapters, an important part focuses on the differences between birth cohorts and therefore on the changes over time. Also, as in the previous chapters, the results are presented for the three major regions. As said, the subject of [Chapter 10](#) concerns the changes in fertility behaviour of Moroccan and Turkish women. It seems fair to underline that it is the first time that an entire chapter of a census analysis is devoted to the behaviour of foreign-born residents. The chapter is also special because it includes large references to parallel work based on surveys, from colleagues from the Free University of Brussels (VUB) and the University of Ghent (UG) as well as of the CBGS itself. This work provides insight on the reasons for migration and the socio-cultural characteristics of the migrant populations, on the similarities but also on the differences between the two communities—it provides information that is essential for a better understanding of fertility changes but that is not available as part of the census exercise. In this respect [Chapter 10](#) is an example of the complementary between ‘small scale’ survey work with detailed information and statistically robust census data (but relatively poor with individual background information). As the other chapters, also [Chapter 10](#) essentially concerns the changes that can be observed between successive birth cohorts; in addition, the necessary distinction is made between foreign-born migrants and those who were born in Belgium (or at least had the largest part of their upbringing in Belgium)—i.e., a distinction between ‘first’ and ‘second generation’ migrants. The analysis of Turkish and Moroccan migrants concludes with a logistic regression analysis on early family formation, with controls for ‘migrant generation’ and level of education.

The main results:

1. As observed for the period 1986-1990 (transversal data)

In the period 1986-1990 the fertility of Belgian women corresponds to a (period) total fertility rate of 1.50 children ([Figure 6.1](#)). The presence of foreigners in the country has only a limited impact on the overall fertility level: their inclusion makes the TFR change from 1.50 to 1.55 children, an increase of only 3 percent. Current fertility in Belgium is well below replacement level. The situation is not substantially different from that in other European countries ([Figure 6.12](#), [Table 6.1](#)).

The transversal data for the years 1986-1990 clearly indicate the existence of three different fertility ‘regimes’, one for each region ([Figure 6.2](#), [Table 6.2](#)). However, the importance of the differences is not the same between all regions. The Flemish and the Walloon regions differ so that Wallonia has higher age-specific fertility rates at both younger and older ages than Flanders; consequently the fertility schedule in the Walloon Region corresponds to a higher (period) TFR of 1.66 children as compared to 1.45 children in the Flemish Region (a difference of +14%). In spite of their differences the Flemish and Walloon regions show quite similar fertility patterns when compared to the Brussels Region. Brussels has a (period) TFR of only 1.26 children. But more important, Brussels has much lower fertility rates at young ages than the two other regions and clearly has the highest rates at older ages (age 32 and above). The Brussels Region is clearly the region with a distinct ‘old’ fertility regime.

There are also differences at the provincial level (Figure 6.3A, Figure 6.3B and Table 6.3). However, there appears to be more homogeneity between the Flemish provinces than between the Walloon ones. In the Flemish Region there appears to be one 'outlier', i.e., West Flanders with a distinct higher fertility level than the other provinces (a TFR-value of 1.60 as opposed to 1.43 for Antwerp and 1.39 for both East Flanders and Limburg). The higher fertility level in West Flanders is the result of higher rates at the youngest ages and at the peak age (i.e., around age 26). As said, the provinces in the Walloon Region show more heterogeneity. The by far highest fertility (in the region but also in the country) is observed in Luxemburg, with a TFR equal to 1.89 children. This is followed by Namur (1.73), Liège (1.61) and Hainaut (1.59). Note that all Walloon provinces show fertility levels that are higher than those observed in the Flemish provinces (disregarding West Flanders which has a level about the same as Liège or Hainaut). All over the country the lowest fertility is observed in the arrondissement where the administrative seat of the provincial government is located.

Compared to the values that are observed at the national level, the Flemish provinces show low fertility figures at the two extremes of the fertility curve (Figure 6.7, Table 6.4). As for the Walloon provinces the picture is just the opposite. But it is in the Brussels Region and in the surrounding arrondissements of the former province of Brabant that one finds the extremely low figures at young age and the extremely high figures at older ages. It is in the Brussels area that the postponement of the first child and also the 'recuperation' of fertility at older age are furthest advanced. The net result of the varying patterns in the fertility schedule is a slightly higher mean age at birth in Flanders than in Wallonia: 27.7 years vs. 27.5 years. But obviously the highest mean age is recorded in the Brussels Region: 28.8 years, 1.2 years higher than in Flanders and 1.4 years higher than in Wallonia.

Overall, the effect of the presence of foreign-born residents on fertility appears negligible, as already noted above an increase of only 3 percent at the national level. In both the Flemish and the Walloon Region the impact of the presence of foreigners on the level of fertility is smaller still. It is only in the Brussels Region that the impact can be said to be 'significant'. Here, taking into account the fertility of foreign residents increases the total level by as much as 17 percent, from a (period) TFR of 1.26 children to one of 1.47 children. Knowing that close to 40 percent of the 881 thousand foreign residents in the country live in Brussels and the surrounding arrondissements of the former Brabant, this should not come as a surprise. But one should also bear in mind that the observed effect is a function of both the fertility of the Belgian nationals and of the one of the foreign residents.

2. The changes in fertility

The analysis of the changes in fertility starts with a transversal analysis including a comparison of the situation in 1986-1990 with that of 10 years earlier, 1976-1980 (Figure 7.1). During this period, the overall level has decreased with 7 percent, from a (period) TFR of 1.62 children to one of 1.50 children. At the same time, the fertility schedule has shifted to the right, which is translated into an increase of the mean age at childbirth from 26.5 to 27.7 years (from 24.2 to 25.7 years at first childbirth). The biggest changes are observed for the Flemish provinces, especially for Limburg that has experienced a decline of its TFR by no less than -24 percent, from a value of 1.82 to 1.39 (see Table A7.2 in Appendix). In the other provinces, the changes vary from -6 percent (Antwerp) and -15 percent (East Flanders). The Walloon provinces show much less change. In the provinces of Hainaut and Liège the decline is less than -1 percent. Only Namur has a moderate decline of -5 percent. The province of Luxemburg is the only one with a (small) increase of its TFR of 2 percent; Luxemburg is the province with the highest fertility in the country, with TFR-values of 1.85 in 1976-1980 and of 1.89 in 1986-1990.

These changes in total fertility have been accompanied by (and most probably to a certain extent caused by) changes in the timing of fertility, more particularly in the postponement of the first birth (Figure 7.3; see also Table A7.3 in Appendix). In all provinces —Flemish and Walloon— the mean age at first birth has indeed increased between the years 1976-1980 and 1986-1990. At national level, the increase corresponds to +6.3 percent, from a mean of 24.2 years in 1976-1980 to a mean of 25.7 years in 1986-1990. In the Flemish provinces, the increase is somewhat more important than in the Walloon provinces, on average 6.7 percent vs. 5.6 percent. The difference between Flanders and Wallonia becomes, however, more apparent when looking at the absolute numbers: +1.61 years in Flanders vs. +1.33 years in Wallonia (from 24.17 years to 25.78 years, and from 23.93 to 25.26 years, resp.). The highest increase is observed in Limburg: an addition of 1.85 years (or +7.7%, from 23.99 to 25.84 years); the lowest in Luxemburg: +1.10 years (or +4.6%, from 23.94 to 25.04 years). Immediately following Limburg are the Brussels Region (+7.2%) and the former province Brabant (+7.4%); Brussels and Brabant are also the areas where the highest mean values are recorded: 25.02 and 24.76 years (in 1976-1980) and 26.81 and 26.58 years (in 1986-1990). Clearly, the changes in fertility are not just a matter of declining fertility, but also one of changes in the timing of fertility. To obtain an unbiased picture, the analysis further focuses on the differences between successive birth cohorts (longitudinal approach).

A series of figures (Figure 7.4 through Figure 7.9) whereby the data are ordered by birth cohort and calendar year, and which additionally are sub-divided by region, reveal the following patterns (see especially Figure 7.8):

- the increase of fertility at young age (ages 18 through 24), in the three regions, until the beginning of the sixties (what has contributed to the so-called ‘baby-boom’);
- the decline at older ages (age 28 and above), also in all three regions, until the mid-seventies, as the result of the increasing control of the total number of children, thanks to the availability of modern contraceptives;
- the decline of fertility at young age (ages 18 through 24) starting in the mid-sixties, again in all three regions, as the result of the postponement of the first birth, which no doubt is linked to the changing status of women and the generalised use of contraception for the timing of births;
- the increase of fertility after age 30 and about, since the end of the seventies, begin of the eighties, in all three regions, but definitely strongest in the Brussels Region and weakest in Flanders, as part of the ‘ageing’ of the fertility schedule and the (partial) recuperation of fertility ‘lost’ at young age.

The differences in the changes in timing between the Flemish and the Walloon Region during the last decades —the more pronounced decline in fertility in Flanders at young age, the stronger ‘recuperation’ of fertility in Wallonia at older age— explain to a large extent the higher (period) TFR in 1986-1990 for Wallonia as compared to Flanders (1.66 vs. 1.45 children). The difference in the level of fertility between the two regions would, however, be much less than what is suggested by the one suggested by the TFR-values: a difference of 0.21 children. Cohort data suggest a difference of only 0.03 to 0.05 children (less than one fourth of the difference between TFR-values^{*}). The parity values at age 42 that can be observed for cohorts 1946-1948, suggest a total offspring of (slightly above) 1.84 in Flanders and 1.89 in Wallonia.

It can be hypothesised that the differences in fertility as currently observed between Flanders and Wallonia are mainly the result of a dyssynchronisation in the changes in the timing of fertility between the two regions, rather than the result of a difference in the total number of offspring Flemish and

* Derived from the average parities at ages 32 and 42 between cohorts 1956-1958 (1.55 for Flanders and 1.58 for Wallonia) and 1946-1948 (1.84 and 1.89), resp. (see also Table A7.9 in Appendix).

Walloon women have. The same cannot be said about the Brussels Region. Here too, one can observe the patterns of postponement of first birth and of the recuperation of fertility at older age, and they actually appear to be stronger than in Flanders and Wallonia. However, the Brussels Region differentiates itself mainly by having a distinct lower level of fertility, of about 1.47 children (average parity-value at age 42 between cohorts 1946-1948) —i.e., 25% less as compared to Flanders (1.84) and 29% less as compared to Wallonia (1.89).

3. The effects of marriage and level of education

The fact that there are differences in the timing of fertility between Flemish and Walloon women is also observed when looking at legitimate fertility (Figure 8.2). In Flanders, women postpone childbearing more than in Wallonia, with the result that after 2 years of marriage Flemish women have a distinctly lower parity than Walloon women, of 0.55 children as opposed to 0.70 children (average value for birth cohorts 1959-1963). Rather remarkable is the fact that early in marriage Walloon women appear to have a similar pattern of childbearing than those women living in the Brussels Capital Region, by having after 2 years of marriage about the same average of 0.68 children. The picture changes, however, when longer marriage durations are considered. After 10 years of marriage, both in Flanders and in Wallonia women have, on average, 1.75 children, which is distinctly higher than the average of 1.63 that can be observed for the Brussels Region.

The lower fertility at young age in the Flemish Region as compared to the Walloon Region must be the result of later marriage but also of postponing childbearing in the first years of marriage. Ultimately, however, in both regions married women will practically have the same number of offspring. The situation is quite different in the Brussels Region. Here, women marry less (which is by and large 'translated' in the high percentage of women that remain childless, see Figure 7.10), but also within marriage women in the Brussels Region have somewhat less children than those in Flanders and Wallonia (about -7%). The main differences between the regions are given in the Summary table in the concluding chapter (Chapter 11).

There exists the general belief that more educated women would have smaller families. The idea stems from the sixties when, because of a better knowledge of and a more easy access to contraceptives, higher educated women were less confronted with 'excess fertility' problems than lesser educated women. To a certain extent the pattern still holds, and women with the lowest level of education indeed have the highest number of children, but those with the highest level do not have the smallest families. Consequently, in 1986-1990 women with a degree of lower education have a (period) TFR of 1.85 children, those with a degree of lower secondary 1.69 and those with a degree of higher secondary school 1.55 children; but women with a university degree (or equivalent) have as many as 1.67 children (Figure 9.1). This inverse 'J'-pattern is true for all three regions (Figure 9.2). In spite of their relative high fertility however, women with a university degree start childbearing much later than other women with the result that they show the lowest parity up to age 30.

Longitudinal data (Figure 9.3) indicate that the postponement of childbearing exist among women of all educational groups. The trend seems to have stopped, however, for the lower educational categories; only women with a university degree would continue to postpone childbearing beyond age 30. The same data also show that there would be no further decline in completed fertility among more educated women, i.e. those with a degree of higher secondary school and university.

When looking at the data by region (Figure 9.5), the most striking observation are the high parity values at age 42 in both the Walloon and the Brussels Region. The situation is quite different in the Flemish Region. Here, the parity differences between all educational groups are much smaller. Also, among the most recent cohorts (women born in 1946-1948) women with the highest and the lowest degree have about the same parity; moreover, for those with a degree of lower education, the parity appears to be further declining by birth cohort whereas for those with a university degree the decline has stopped.

A similar pattern as the one for Flanders also appears for the two other regions when the data are restricted to married women (Figure 9.8). In all three regions women with a university degree show after 10 years of marriage parity values close to and for the most recent cohorts even higher than those with a degree of lower education. The pattern is especially pronounced in Flanders, where women with a university degree who were born in 1949-1952 have close to 2 children —on average 0.2 children more than in the other groups. The parity values are somewhat lower in the other two regions (1.87 in Wallonia and 1.76 children in Brussels), but also in these regions women with a university degree who are married (or have been married) have definitely a higher completed fertility than those with a degree of lower or of higher secondary education.

4. Changes in childbearing amongst Turkish and Moroccan immigrant populations

As said, Chapter 10 exclusively deals with the fertility of Moroccan and Turkish migrant women. This choice is justified by the fact that the Turkish and Moroccan communities constitute the most important migrant populations in Belgium of countries from outside the European Union. The analysis is not about the level of fertility per se but focuses rather on the changes in fertility behaviour partly as a result of migration. As is the case for Belgian women, here too an important part of the analysis consists of a comparison of fertility experience between successive birth cohorts. In addition, the data are subdivided between 'first generation' and 'second generation' migrants; the first group encompassing those who were born and lived through their youth in their country of origin, the second group being those who were born in Belgium or who arrived in Belgium at a young age (before age 7) and had an important part of their upbringing in their new home country.

There is no doubt that the Moroccan and Turkish migrant communities both experience profound changes with respect to fertility behaviour and family formation in general and that Moroccan and Turkish women will have less children in the future. In spite of this, current fertility levels are still much higher than that of Belgian women. For 1986-1990, period TFR-values are 3.18 children for Turkish and 4.18 children for Moroccan women (as opposed to 1.50 for Belgian women).

The differences that are observed between Turkish and Moroccan women residing in Belgium can be traced back to the fertility patterns that exist in the countries of origin. Fertility decline started later in Morocco than in Turkey, with the result that Moroccan women continue to have larger families than Turkish women. At the same time it is observed that especially Turkish women continue to observe the tradition of starting childbearing soon after marriage.

The characteristics in childbearing and the changes herein are not just a reflection of the behaviour in the countries of origin but also of the specificities of migration itself. The stronger adherence to traditional behaviour of Turkish women (in spite of the ongoing changes the continuation of marrying relatively young and the start of childbearing soon after marriage) is probably the effect of a pronounced pattern of 'chain-migration' among Turks, thereby maintaining strong economic and also emotional links with

relatives in the country of origin. Most Turkish migrants stem from rural villages whereas Moroccans rather come from urban centres.

The data clearly show that there exists a declining fertility trend by birth cohort (Figure 10.4). In addition, there exist downward effects by migrant generation and by level of education. These effects are, however, quite different between Turkish and Moroccan women. The results of a logistic regression-analysis (Tables 10.1 and 10.2) clearly indicate that, as opposed to Moroccan women, the effects are generally small for Turkish women to the extent of statistically being non-significant. This implies that even second generation Turkish migrant women with a degree of higher education do not postpone childbearing within marriage. The results are furthermore indicative of the existence of 'compensatory' behaviour among women who were married at a relatively 'late' age (after age 18); such 'compensatory' behaviour is not only observed for Turkish but also for Moroccan women.

BIBLIOGRAFIE

- Azelmat, M., Ayad, M., Housni, E. A. (1993): Enquête Nationale sur la Population et la Santé (ENPS-II) 1992, Ministère de la Santé Publique/Macro International Inc., Rabat/Columbia.
- Beets, G., Verloove-Vanhoorick, P. (red.) (1992): Een slimme meid regelt haar zwangerschap op tijd, Swets & Zeitlinger, Amsterdam/Lisse.
- Behar, C. (1995): "The fertility transition in Turkey: Reforms, policies and family structure.", in C. M. Obermeyer (ed): Family, Gender and Population in the Middle East, American University in Cairo Press, Cairo: 36-56.
- Benedict, P. (1974): Ula, an Anatolian town, Brill, Leiden.
- Boulanger, P.-M., Lambert, A., Deboosere, P., R. Lesthaeghe, R., Surkyn, J. (1997): Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991: Huishoudens en gezinnen, Monografie nr. 4, Brussel, Ministerie van Economische zaken, Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden.
- Callens, M. (1995): "Family life cycle and employment in Flanders: Results from NEGOS V (1991)", in H. van den Brekel & Deven, F. (red.): Population and Family in the Low Countries 1994, Selected Current Issues, European Studies of Population 2. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht: 81-106.
- Callens, M., Deven, F. (1993): "Kindertal: ideaal en wens", in R. Cliquet & Callens, M. (red.): Gezinsvorming in Vlaanderen: hoe en wanneer?, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1993/1, Brussel: 97-122.
- Callens, M., Schoenmaeckers, R. (1993): "Kinderen: Hoeveel en wanneer?", in R. Cliquet, Callens, M. (red.): Gezinsvorming in Vlaanderen: hoe en wanneer?, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS Monografie 1993/1, Brussel: 77-96.
- Cliquet, R.L. (1991): The second demographic transition: fact or fiction?, Population Studies no. 23. Council of Europe, Strasbourg.
- Cliquet, R.L., Callens, M. (1993) (red.): Gezinsvorming in Vlaanderen: hoe en wanneer?, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS Monografie 1993/1, Brussel.
- Cliquet, R.L., Lodewijckx, E. (1986): "The contraceptive transition in Flanders", European Journal of Population, 2: 71-84.
- Cliquet, R.L., Schoenmaeckers, R. (1975): Van toevallig naar gepland ouderschap, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, Studies en Documenten 6, De Sikkel/De Nederlandsche Boekhandel.
- Cliquet, R.L., Debusschere, R., Deven, F. (1983): Gezinsvorming in Vlaanderen. Resultaten van de Nationale Enquête Gezinsontwikkeling 1975-1976 (NEGOS-III), Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Rapport 1983/58, Brussel.

- Corijn, M. (1993): Leefvormen in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1993/2, Brussel.
- Corijn, M. (1995a): De overgang naar volwassenheid in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1995/1, Brussel.
- Corijn, M. (1995b): "Determinanten van de leefvorm en van de aanvang van de gezinsvorming in Vlaanderen. Resultaten van het NEGGO V-onderzoek, in Gezinstypes en intergenerationale netwerken, Verslagboek Tweede Vlaamse Gezinsconferentie, Brussel: 47-82.
- Daelemans, I., Callens, M. (1994): De "Fertility and Family Survey" in Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Document 1994/6, Brussel.
- Damas, H., Wattelar, C., Veys, D., Poulain, M. (1988): "Demographie: La Belgique en 43 arrondissements", Collection Science de la Population, De Boeck Université, Bruxelles.
- de Jong, A.H., Lodewijckx, E.: "Fertility in Belgium and the Netherlands", in de Beer, J., Deven, F. (eds) Fertility and Family Survey Research in Belgium and the Netherlands, European Studies of Population (in press)
- de Singly, F. (1993): Sociologie de la famille contemporaine, Editions Nathan (128), Paris.
- Delvecchio-Good, M.J. (1980): "Of blood and babies: the relationship of popular islamitic physiology to fertility", Social Science and Medicine, 14: 147-156.
- Deven, F., Debusschere, R. (1984): "Kinderen hebben: wanneer en hoeveel?", in Cliquet, R.L., Debusschere, R. (red.), Relationeel en reproductief gedrag in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1984/1, Brussel: 101-122.
- Ergöçmen, B., Hancioglu, A., Unalan, T. (1995): Trends in Fertility, Family Planning and Childhood Mortality in Turkey, Ministry of Health and Hacettepe University/Macro International Inc., Calverton, Ankara.
- Gullestad, M., Segalen, M. (1997): Family and Kinship in Europe, London/Washington, Pinter (Social Change in Western Europe)
- Hoffmann-Nowotny, H.J. (1988): "Structural and cultural determinants of Europes second demographic transition", Bevolking en Gezin, 1: 73-89.
- Hulkko, J. (1989): Parental responsibilities. Committee of experts on parental responsibilities and other life style options, Council of Europe, Straatsburg.
- Keilman, N. (1990): "Kritische bijdrage. Transitie in de opvattingen van demografen", Mens en Maatschappij, 65 (1): 64-69.
- Leridon, H. (1987): La seconde révolution contraceptive. La régulation des naissances en France de 1950 à 1985, INED, Travaux et Documents nr. 117, Presses Universitaires de France.

- Les Etudiants de la Maîtrise en Démographie, 1991-1992 (1995): La fécondité des marocains en Belgique, Université catholique de Louvain, Institut de Démographie, Working Paper 177.
- Lesthaeghe, R.J. (1972): “Vruchtbaarheidscontrole, nuptialiteit en sociaal-economische veranderingen in België, 1846-1910”, Bevolking en Gezin, 2: 251-305.
- Lesthaeghe, R.J. (1977): The Decline of Belgian Fertility, 1800-1970, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Lesthaeghe, R. (red.) (1997): Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, VUB Press, Brussel.
- Lesthaeghe, R., Surkyn, J. (1994): Turkse en Marokkaanse vrouwen in België: gezinsvorming en waarden bij de generatiewisseling, Centrum voor Sociologie, VUB, Working Paper 1994-2, Brussel.
- Lesthaeghe, R., van de Kaa, D.J. (1986): “Twee demografische transitie’s?”, in van de Kaa, D.J. & Lesthaeghe R. (red.), Bevolking: groei en krimp, Van Loghum Slaterus, Deventer: 9-24.
- Lievens, J. (1996): “Kenmerken van gezinsvormende migratie”, in Lesthaeghe R. (red.), Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, Boekaflevering Bevolking en Gezin, 1996/1: 73-104.
- Lodewijckx, E. (1987): “First intercourse, contraception and first pregnancy in Flanders. Changes during the past 30 years”, Journal of Biosocial Science, 19: 439-452.
- Lodewijckx, E. (1993): “Geboortenregelend gedrag”, in R. Cliquet, Callens, M. (red), Gezinsvorming in Vlaanderen: hoe en wanneer?, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1993/1, Brussel: 53-76.
- Lodewijckx, E. (1996): “Anticonceptie en abortus bij Turkse en Marokkaanse vrouwen in België en in de herkomstlanden”, in Lesthaeghe R. (red.), Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, Boekaflevering Bevolking en Gezin, 1996/1: 139-161.
- Lodewijckx, E. (1998): De ‘Fertility and Family Surveys’ in landen van de Europese Gemeenschap. Het rapport voor België, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Document 1998/5, Brussel.
- Lodewijckx, E., Cliquet, R.L. (1988): “De anticonceptietransitie”, in Lodewijckx E. (red.), Gezinsplanning in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1988/3, Brussel: 48-59.
- Lodewijckx, E., Impens, K.K. (1988): “Vruchtbaarheid en anticonceptie”, in Lodewijckx E. (red.), Gezinsplanning in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1988/3, Brussel: 83-103.
- Lodewijckx, E., Schoenmaeckers, R.C. (1993): “Changes in fertility as a result of prior pregnancy-related experiences: an exploratory analysis”, Population and Family in the Low Countries, 30: 25-49.

- Lodewijckx, E., Page, H., Schoenmaeckers, R. (1995): "Changes in family formation among Turkish and Moroccan women in Belgium", Genus, LI/3-4: 205-227.
- Lodewijckx, E., Page, H., Schoenmaeckers, R. (1996): "Turkse en Marokkaanse gezinnen in verandering: de nuptialiteits- en vruchtbaarheidstransities", in Lesthaeghe R. (red.), Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, Boekaflevering Bevolking en Gezin, 1996/1: 105-137.
- Lodewijckx, E. (1999): "Anticonceptie en (on)gewenstheid van de zwangerschappen", in Schoenmaeckers, R.C., Callens, M. (red.), Gezinsvorming in Brussel. Resultaten van de 'Fertility and Family Survey' (FFS) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Publicaties 1999, Garant, Leuven-Apeldoorn: 55-75.
- Pressat, R. (1991): "La France/France", in Rallu, J. en A. Blum (red.), European Population (1. Country Analysis), Published for the European Population Conference, Paris, 21-25 oktober 1991 (EAPS-IUSSP/UIESP-INED), Parijs: Editions John Libbey Eurotext.
- Michiels, L. (1988): "Integratiebeleid in België - Vlaanderen: een beleid zonder keuzen", in Borghardt, M.B., Corver, C.J.M., Lissenberg, E. (red.) "Sociale problemen in België en Nederland", SISWO publikatie 326, Amsterdam: 59-66.
- Ministry of Health [Turkey], Hacettepe University Institute of Population Studies and Macro International Inc, Columbia (Maryland) (1994): Turkish Demographic and Health Survey 1993, Ankara.
- Naamane-Guessous, S. (1988): Au delà de toute pudeur, Sodon, Casablanca.
- Nations Unies (1969): Recommandations Européennes concernant les recensements de la populations de 1970, ST/C.E.S./13, New York.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek (1975): Volkstelling 1970. Deel 7-Huwelijksvruchtbaarheid, NIS, Brussel.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek (1989): Algemene Volks- en Woningtelling 1981. Deel 7-Vruchtbaarheid, Echtparen, NIS, Brussel.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek (1991): Bevolkingsstatistieken nr. 1 (loop van de bevolking), NIS, Brussel.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federaal Planbureau (1997): Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050, NIS, Brussel.
- Page, H., Segaert, A. (1996): "Zonen en dochters: veranderingen inzake kindwens", in Lesthaeghe R. (red.), Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, Boekaflevering Bevolking en Gezin, 1996/1: 163-199.
- Pauwels, K., Van Dongen, W., Deschamps, L., Bosman, E. (1988): "De arbeidsparticipatie van de vrouw en de gezinsopbouw", Bevolking en Gezin, 3: 95-114.

- Pavlik, Z. (1989): Demographic revolution as a part of a global revolution of modern times and the concept of development, Seminar demographic trends and population policy, Interuniversity Centre of post-graduate studies, Dubrovnik.
- Population Division (1997: voorlopige versie): World Population Prospects: The 1996 Revision, VN: Department of Economic and Social Affairs, New York.
- Pressat, R. (1961): L'analyse démographique, Presses universitaires de France, Paris.
- Raad van Europa (1992): Recent demographic developments in Europe and North America 1992, Council of Europe Press, Straatsburg.
- Raad van Europa (1993): Recent demographic developments in Europe and North America 1993, Council of Europe Press, Straatsburg.
- Raad van Europa (1996): Recent demographic developments in Europe and North America 1996, Council of Europe Press, Straatsburg.
- Ryder, N.B. (1964): "The process of demographic transition", Demography I(1): 74-82.
- Schoenmaeckers, R., Callens, M. (red.) (1999): Gezinsvorming in Brussel. Resultaten van de 'Fertility and Family Survey' (FFS) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Publicaties 1999, Garant, Leuven-Apeldoorn.
- Schoenmaeckers, R., Lodewijckx, E. (1997): Changes in demographic behaviour in Europe: Some results from FFS-country reports and suggestions for further research, Paper voorgesteld op de XXIIIe Internationale Conferentie van IUSSP, 11-17 oktober 1997, Beijing.
- Schoenmaeckers, R.C., Lodewijckx, E., Gadeyne, S. (1997): Fertility change among Turkish and Moroccan women in Belgium: results from census data, Paper prepared for the IUSSP seminar "International Migration at Century's End: Trends and Issues", 7-10 May 1997, Barcelona.
- Schoenmaeckers, R.C., Lodewijckx, E., Gadeyne, S. (1998): Changes in family formation among Turkish and Moroccan women in Belgium: Results from census data, Paper prepared for the Annual PAA Conference, 2-4 April 1998, Chicago.
- Shorter, F.C. (1968): "Information on fertility, mortality and population growth in Turkey", in Shorter, F. C., Güvenç, B. (eds.): Turkish Demography: Proceedings of a Conference, Hacettepe University Publications No. 7, Ankara: 19-41.
- Siegers, J.J., De Jong-Gierveld, J., Van Imhoff, E. (1991): Female Labour Market Behaviour and Fertility. A Rational-Choice Approach, Springer-Verlag, Berlin.
- Stoop, R., Surkijn, J. (1997): "In de wetenschap van het niet weten", Census Belgica, 2,: 28-52.
- Surkyn, J. (1993): Het gezins- en waardeonderzoek bij Turkse en Marokkaanse vrouwen in Vlaanderen en Brussel. Een overzicht van de resultaten naar leeftijd en verblijfsduur, Centrum voor Sociologie (VUB) en Seminarie voor Demografie (UG), Working papers "Ethische minderheden in België" 1993-6, Brussel/Gent.

- Surkyn, J., Reniers, G. (1996): "Selecte gezelschappen. Over de migratiegeschiedenis en de interne dynamiek van migratieprocessen", in Lesthaeghe R. (red.), Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, Boekaflevering Bevolking en Gezin, 1996/1: 41-72.
- Tribalat, M. (1995): Faire France, Editions La Découverte, Paris.
- Tukey (1977): Exploratory Data Analysis, Reading, Massachusetts.
- van de Kaa, D.J. (1987): "Europe's second demographic transition", Population Bulletin, Population Reference Bureau, 42 (1): 1-58.
- van de Walle, E. (1974): The female population of France in the nineteenth century, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Van Dongen, W., Malfait, D., Pauwels, K. (1995): De dagelijkse puzzel 'gezin en arbeid', Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1995/2, Brussel.
- Van Peer, C., Lodewijckx, E. (1996): "Gewenst kindertal, geboorteregeling en vruchtbaarheid", in Cliquet, R. (red.), Gezinnen in de verandering. Veranderende gezinnen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, CBGS-Monografie 1996/2, Brussel.
- Visser, A. Ph., Geeraert, A., Lehert, P. (1991): Seksualiteit en relatievorming. Anticonceptie in België, Acco, Leuven/Amersfoort.
- Westoff, C.F., Ryder, N.B. (1977): The Contraceptive Revolution, Princeton University Press, Princeton.
- Wijewickrema, S., Lesthaeghe, R. (1990): Nuptialiteit en reproductie bij Moslimminderheden in België, Steunpunt voor Demografie, VUB Working Paper 1990/1.
- Wijewickrema, S., Willems, P. (1984): "De Belgische vruchtbaarheid: een vergelijkende studie van de jongste ontwikkelingen in Europees verband", Bevolking en Gezin, 2: 117-140.
- Willems, P. (1995): "Demografische context". Administratie Planning en Statistiek (red.): Vlaamse Regionale Indicatoren 1995, Brussel: 27-39.
- Wunsch, G., Termote, M. (1978): Introduction to Demographic Analysis. Principles and Methods, Plenum Press, New York and London.

**Algemene Volks- en Woningtelling
op 1 maart 1991**

NUPTIALITEIT EN VRUCHTBAARHEID

DEEL B : *VRUCHTBAARHEID*

ANNEX

INLEIDING

Zoals aangekondigd in inleidend Hoofdstuk 5 “Methodologische beschouwingen” is de deze analyse van de ‘Vruchtbaarheid’ opgesteld als een visuele verkenning van de niveaus en de verschuivingen zoals deze zich hebben voorgedaan in de laatste decennia vóór de volkstelling van 1991. De analyse is derhalve een opeenvolging van figuren en omvat, op enkele uitzonderingen na, wanneer het gaat over basisgegevens zoals bv. de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de jaren 1986-1990, nagenoeg geen tabellen. Maar in de veronderstelling dat sommige lezers geïnteresseerd kunnen zijn in de eigenlijke cijfers en deze misschien willen gebruiken zonder zelf te moeten teruggrijpen naar de bestanden van de volkstelling, werd besloten om het cijfermateriaal dat de basis vormt van de figuren, op te nemen in een reeks van ‘Annex’-tabellen.

Het vertrekpunt van de hier opgenomen tabellen zijn de figuren van hoofdstukken 6 t/m 10. Een onmiddellijk gevolg hiervan is dat de nummering van de tabellen overeenkomt met deze van de figuren: Tabel 7.1 bv. geeft de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers waarvan de curven zijn weergegeven in Figuur 7.1.

De waarden die zijn weergegeven in de tabellen zijn echter niet precies dezelfde als deze van de figuren. In de meeste gevallen worden in de figuren zgn. ‘afgevlakte’ waarden gebruikt. De reden hiervoor is het verhogen van de leesbaarheid van de figuren en derhalve het vergemakkelijken van het identificeren van trends en patronen. In de tabellen zijn m.n. niet de ‘afgevlakte’ maar wel de ‘geobserveerde’ (of ‘ruwe’) waarden opgenomen. Indien gewenst, kunnen hieruit de afgevlakte waarden van de figuren worden afgeleid door middel van Tukey’s *trimean*-formule:

$$T_i = \frac{1}{4} * (r_{i-1} + 2*r_i + r_{i+1})$$

(cf. paragraaf 5.3.3 *Het gebruik van steekproeven en de techniek van ‘afvlakken’*). Voor de enkele uitzonderingen waar toch de afgevlakte waarden zijn opgenomen, is dit expliciet vermeld in de titel van de tabel.

Voor methodologische beschouwingen bij de berekening van het leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer (LVC) of het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC), verwijzen wij de lezer naar paragraaf 5.2 *Enkele definities en methodologische opmerkingen* (Hoofdstuk 5).

Tabel A6.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers
 voor Het Rijk, voor Belgen alleen en voor Belgen
 en vreemdelingen samen, gemiddelden jaren
 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

leeftijd	Belgen alleen	Belgen en vreemdelingen
14	0,0001	0,0001
15	0,0002	0,0003
16	0,0013	0,0017
17	0,0036	0,0048
18	0,0082	0,0102
19	0,0151	0,0180
20	0,0262	0,0307
21	0,0427	0,0468
22	0,0623	0,0667
23	0,0866	0,0898
24	0,1106	0,1116
25	0,1299	0,1304
26	0,1471	0,1457
27	0,1445	0,1435
28	0,1379	0,1362
29	0,1230	0,1230
30	0,1014	0,1029
31	0,0846	0,0865
32	0,0680	0,0704
33	0,0534	0,0563
34	0,0407	0,0437
35	0,0321	0,0346
36	0,0253	0,0273
37	0,0175	0,0196
38	0,0127	0,0146
39	0,0089	0,0105
40	0,0063	0,0075
41	0,0034	0,0043
42	0,0024	0,0031
43	0,0016	0,0019
44	0,0007	0,0011
45	0,0005	0,0007
46	0,0003	0,0005
47	0,0001	0,0003
48	0,0000	0,0002
49	0,0001	0,0002
50	0,0000	0,0002
51	0,0000	0,0001
52	0,0000	0,0001
53	0,0000	0,0001
54	0,0000	0,0000
TVC	1,50	1,55
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,68	27,71

**Tabel A6.2 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers
voor Het Rijk en per gewest, Belgen alleen,
gemiddelde waarden jaren 1986-1990
(VT 1991, 20% steekproef)**

leeftijd	Het Rijk	Brussels Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest
14	0,0001	0,0000	0,0000	0,0002
15	0,0002	0,0000	0,0000	0,0006
16	0,0013	0,0012	0,0005	0,0029
17	0,0036	0,0034	0,0019	0,0069
18	0,0082	0,0085	0,0052	0,0139
19	0,0151	0,0147	0,0106	0,0239
20	0,0262	0,0171	0,0188	0,0433
21	0,0427	0,0283	0,0364	0,0591
22	0,0623	0,0389	0,0559	0,0817
23	0,0866	0,0514	0,0828	0,1038
24	0,1106	0,0686	0,1101	0,1224
25	0,1299	0,0785	0,1310	0,1403
26	0,1471	0,0921	0,1529	0,1483
27	0,1445	0,1050	0,1502	0,1420
28	0,1379	0,1063	0,1415	0,1379
29	0,1230	0,1081	0,1259	0,1205
30	0,1014	0,0961	0,1007	0,1040
31	0,0846	0,0884	0,0832	0,0866
32	0,0680	0,0746	0,0641	0,0744
33	0,0534	0,0649	0,0502	0,0573
34	0,0407	0,0567	0,0353	0,0478
35	0,0321	0,0425	0,0272	0,0393
36	0,0253	0,0356	0,0217	0,0298
37	0,0175	0,0235	0,0137	0,0232
38	0,0127	0,0185	0,0098	0,0167
39	0,0089	0,0135	0,0070	0,0114
40	0,0063	0,0121	0,0044	0,0085
41	0,0034	0,0047	0,0028	0,0041
42	0,0024	0,0020	0,0022	0,0030
43	0,0016	0,0028	0,0012	0,0019
44	0,0007	0,0005	0,0006	0,0011
45	0,0005	0,0005	0,0005	0,0007
46	0,0003	0,0000	0,0002	0,0004
47	0,0001	0,0000	0,0001	0,0002
48	0,0000	0,0000	0,0001	0,0000
49	0,0001	0,0003	0,0000	0,0001
50	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
51	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001
52	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
53	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,50	1,26	1,45	1,66
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,68	28,84	27,66	27,49

Tabel A6.3A - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per provincie:
(A) Vlaams Gewest, Belgen alleen, gemiddelde waarden
jaren 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

leeftijd	Vlaams Gewest	Antwerpen	Limburg	Oost- Vlaanderen	West- Vlaanderen
14	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
15	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001
16	0,0005	0,0005	0,0000	0,0007	0,0007
17	0,0019	0,0016	0,0019	0,0015	0,0021
18	0,0052	0,0061	0,0042	0,0058	0,0054
19	0,0106	0,0112	0,0072	0,0113	0,0138
20	0,0188	0,0192	0,0173	0,0193	0,0243
21	0,0364	0,0349	0,0315	0,0386	0,0479
22	0,0559	0,0536	0,0519	0,0528	0,0758
23	0,0828	0,0789	0,0847	0,0812	0,0989
24	0,1101	0,1068	0,1079	0,1127	0,1325
25	0,1310	0,1305	0,1208	0,1293	0,1458
26	0,1529	0,1504	0,1535	0,1465	0,1725
27	0,1502	0,1471	0,1540	0,1426	0,1637
28	0,1415	0,1425	0,1383	0,1290	0,1500
29	0,1259	0,1190	0,1287	0,1201	0,1351
30	0,1007	0,1019	0,0957	0,0929	0,0984
31	0,0832	0,0822	0,0828	0,0812	0,0830
32	0,0641	0,0649	0,0603	0,0571	0,0686
33	0,0502	0,0512	0,0427	0,0497	0,0497
34	0,0353	0,0361	0,0316	0,0354	0,0339
35	0,0272	0,0252	0,0218	0,0245	0,0308
36	0,0217	0,0216	0,0190	0,0209	0,0206
37	0,0137	0,0135	0,0120	0,0134	0,0147
38	0,0098	0,0107	0,0052	0,0099	0,0124
39	0,0070	0,0061	0,0057	0,0060	0,0097
40	0,0044	0,0042	0,0028	0,0042	0,0043
41	0,0028	0,0032	0,0024	0,0021	0,0042
42	0,0022	0,0018	0,0021	0,0017	0,0019
43	0,0012	0,0005	0,0009	0,0011	0,0022
44	0,0006	0,0006	0,0005	0,0009	0,0003
45	0,0005	0,0003	0,0003	0,0007	0,0005
46	0,0002	0,0000	0,0003	0,0006	0,0002
47	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0002
48	0,0001	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000
49	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0002
50	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0002
51	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
52	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
53	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,45	1,43	1,39	1,39	1,60
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,66	27,67	27,56	27,58	27,42

Tabel A6.3B - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers per provincie:
(B) Waals Gewest, Belgen alleen, gemiddelde waarden
jaren 1986-1990 (VT 1991, 20%-steekproef)

leeftijd	Waals Gewest	Hene-gouwen	Luik	Luxem-burg	Namen
14	0,0002	0,0000	0,0002	0,0007	0,0004
15	0,0006	0,0010	0,0002	0,0000	0,0008
16	0,0029	0,0030	0,0033	0,0033	0,0030
17	0,0069	0,0091	0,0057	0,0032	0,0080
18	0,0139	0,0159	0,0133	0,0171	0,0148
19	0,0239	0,0294	0,0200	0,0201	0,0264
20	0,0433	0,0539	0,0402	0,0327	0,0431
21	0,0591	0,0711	0,0532	0,0597	0,0520
22	0,0817	0,0924	0,0713	0,0995	0,0810
23	0,1038	0,1049	0,0982	0,1277	0,1169
24	0,1224	0,1259	0,1117	0,1439	0,1337
25	0,1403	0,1377	0,1340	0,1706	0,1480
26	0,1483	0,1402	0,1457	0,1820	0,1494
27	0,1420	0,1329	0,1358	0,1720	0,1534
28	0,1379	0,1229	0,1429	0,1463	0,1411
29	0,1205	0,1067	0,1205	0,1447	0,1226
30	0,1040	0,0899	0,1071	0,1156	0,1119
31	0,0866	0,0703	0,0877	0,1068	0,1013
32	0,0744	0,0671	0,0778	0,0738	0,0720
33	0,0573	0,0465	0,0578	0,0622	0,0644
34	0,0478	0,0461	0,0435	0,0416	0,0525
35	0,0393	0,0339	0,0372	0,0521	0,0399
36	0,0298	0,0248	0,0332	0,0356	0,0271
37	0,0232	0,0212	0,0244	0,0272	0,0218
38	0,0167	0,0158	0,0170	0,0162	0,0169
39	0,0114	0,0107	0,0115	0,0110	0,0106
40	0,0085	0,0080	0,0075	0,0105	0,0089
41	0,0041	0,0045	0,0027	0,0071	0,0044
42	0,0030	0,0029	0,0042	0,0017	0,0012
43	0,0019	0,0013	0,0026	0,0036	0,0017
44	0,0011	0,0006	0,0012	0,0019	0,0024
45	0,0007	0,0009	0,0004	0,0000	0,0000
46	0,0004	0,0000	0,0004	0,0000	0,0011
47	0,0002	0,0000	0,0004	0,0000	0,0000
48	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
49	0,0001	0,0000	0,0002	0,0000	0,0000
50	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
51	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0005
52	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
53	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0005
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,66	1,59	1,61	1,89	1,73
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,49	27,06	27,67	27,51	27,48

Tabel A6.4 - Totaal vruchtbaarheidscijfer naar gewest en arrondissement (gegroepeerd per provincie), Belgen alleen, gemiddelde waarden jaren 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

Brussels Gewest *	1,26
provincie Brabant	
arr. Brussel Hoofdstad **	1,26
arr. Halle-Vilvoorde	1,46
arr. Leuven	1,39
arr. Nijvel	1,73
Vlaams Gewest	1,45
provincie Antwerpen	
arr. Antwerpen **	1,44
arr. Mechelen	1,36
arr. Turnhout	1,45
provincie Limburg	
arr. Hasselt **	1,36
arr. Maaseik	1,48
arr. Tongeren	1,34
provincie Oost-Vlaanderen	
arr. Aalst	1,30
arr. Dendermonde	1,39
arr. Eeklo	1,45
arr. Gent **	1,39
arr. Oudenaarde	1,48
arr. Sint-Niklaas	1,46
provincie West-Vlaanderen	
arr. Brugge **	1,50
arr. Diksmuide	1,82
arr. Ieper	1,76
arr. Kortrijk	1,57
arr. Oostende	1,51
arr. Roeselare	1,71
arr. Tielt	1,66
arr. Veurne	1,74

---

* Het Brussels Gewest komt overeen met het arrondissement Brussel Hoofdstad.

** Hoofdstedelijk arrondissement.

Tabel A6.4 - Vervolg

Waals Gewest	1,66
provincie Henegouwen	
arr. Aat	1,54
arr. Bergen **	1,52
arr. Charleroi	1,60
arr. Doornik	1,61
arr. Moeskroen	1,71
arr. Thuin	1,68
arr. Zinnik	1,57
provincie Luik	
arr. Borgworm	1,64
arr. Hoei	1,70
arr. Luik **	1,52
arr. Verviers	1,78
provincie Luxemburg	
arr. Aarlen **	1,59
arr. Bastenaken	2,06
arr. Marche-en-Famenne	2,02
arr. Neufchateau	1,93
arr. Virton	1,89
provincie Namen	
arr. Dinant	1,77
arr. Namen **	1,72
arr. Philippeville	1,72

** Hoofdstedelijk arrondissement.

**Tabel A6.5 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de
leeftijdsgroepen 20-24, 25-29 en 30-34 jaar, naar gewest
en arrondissement (gegroepeerd per provincie),
Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990
(VT 1991, 20% steekproef)**

gewest/arrondissement	leeftijdsgroep		
	20-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar
Brussels Gewest *	0,2044	0,4899	0,3807
provincie Brabant			
arr. Brussel Hoofdstad **	0,2044	0,4899	0,3807
arr. Halle-Vilvoorde	0,2524	0,7145	0,3738
arr. Leuven	0,2264	0,6843	0,3586
arr. Nijvel	0,3048	0,7614	0,4695
Vlaams Gewest	0,3040	0,7016	0,3334
provincie Antwerpen			
arr. Antwerpen **	0,2721	0,6750	0,3678
arr. Mechelen	0,2857	0,6727	0,3119
arr. Turnhout	0,3439	0,7323	0,2868
provincie Limburg			
arr. Hasselt **	0,2813	0,6717	0,3181
arr. Maaseik	0,3142	0,7718	0,3149
arr. Tongeren	0,2909	0,6505	0,3003
provincie Oost-Vlaanderen			
arr. Aalst	0,3130	0,6135	0,2837
arr. Dendermonde	0,3334	0,6679	0,2916
arr. Eeklo	0,3276	0,6983	0,3092
arr. Gent **	0,2741	0,6587	0,3388
arr. Oudenaarde	0,3587	0,6949	0,3262
arr. Sint-Niklaas	0,3031	0,7342	0,3237
provincie West-Vlaanderen			
arr. Brugge **	0,3322	0,7267	0,3253
arr. Diksmuide	0,4564	0,7965	0,3903
arr. Ieper	0,4946	0,8116	0,3336
arr. Kortrijk	0,3658	0,7481	0,3351
arr. Oostende	0,3703	0,6875	0,3230
arr. Roeselare	0,3931	0,8581	0,3217
arr. Tielt	0,3756	0,8485	0,3196
arr. Veurne	0,3923	0,8150	0,4023

* Het Brussels Gewest komt overeen met het arrondissement Brussel Hoofdstad.

** Hoofdstedelijk arrondissement.

Tabel A6.5 - Vervolg

gewest/arrondissement	leeftijdsgroep		
	20-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar
Waals Gewest	0,4103	0,6890	0,3701
provincie Henegouwen			
arr. Aat	0,4439	0,6297	0,3017
arr. Bergen **	0,4235	0,6060	0,3289
arr. Charleroi	0,4711	0,6229	0,3070
arr. Doornik	0,4218	0,6684	0,3333
arr. Moeskroen	0,4629	0,7365	0,3171
arr. Thuin	0,4737	0,6689	0,3387
arr. Zinnik	0,4274	0,6488	0,3184
provincie Luik			
arr. Borgworm	0,4072	0,7223	0,3218
arr. Hoi	0,4438	0,7066	0,3660
arr. Luik **	0,3548	0,6311	0,3549
arr. Verviers	0,3831	0,7571	0,4337
provincie Luxemburg			
arr. Aarlen **	0,3625	0,6786	0,3572
arr. Bastenaken	0,5113	0,8537	0,4509
arr. Marche-en-Famenne	0,5455	0,8502	0,3998
arr. Neufchateau	0,4278	0,8448	0,4501
arr. Virton	0,4884	0,8730	0,3505
provincie Namen			
arr. Dinant	0,4623	0,7249	0,3976
arr. Namen **	0,3925	0,7171	0,4107
arr. Philippeville	0,5151	0,6791	0,3660

** Hoofdstedelijk arrondissement.

**Tabel A6.6 - Gemiddelde leeftijd bij de geboorte naar
gewest en arrondissement (gegroepeerd per
provincie), Belgen alleen, gemiddelden jaren
1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)**

Brussels Gewest *	28,84
provincie Brabant	
arr. Brussel Hoofdstad **	28,84
arr. Halle-Vilvoorde	28,09
arr. Leuven	28,18
arr. Nijvel	28,43
Vlaams Gewest	27,66
provincie Antwerpen	
arr. Antwerpen **	27,95
arr. Mechelen	27,49
arr. Turnhout	27,18
provincie Limburg	
arr. Hasselt **	27,66
arr. Maaseik	27,42
arr. Tongeren	27,54
provincie Oost-Vlaanderen	
arr. Aalst	27,39
arr. Dendermonde	27,33
arr. Eeklo	27,33
arr. Gent **	27,85
arr. Oudenaarde	27,47
arr. Sint-Niklaas	27,55
provincie West-Vlaanderen	
arr. Brugge **	27,60
arr. Diksmuide	27,45
arr. Ieper	26,98
arr. Kortrijk	27,51
arr. Oostende	27,34
arr. Roeselare	27,35
arr. Tielt	27,39
arr. Veurne	27,57

---

* Het Brussels Gewest komt overeen met het arrondissement Brussel Hoofdstad.

** Hoofdstedelijk arrondissement.

Tabel A6.6 - Vervolg

Waals Gewest	27,49
provincie Henegouwen	
arr. Aat	27,03
arr. Bergen **	27,20
arr. Charleroi	26,83
arr. Doornik	27,41
arr. Moeskroen	27,18
arr. Thuin	27,00
arr. Zinnik	27,14
provincie Luik	
arr. Borgworm	27,22
arr. Hoesi	27,43
arr. Luik **	27,68
arr. Verviers	27,85
provincie Luxemburg	
arr. Aarlen **	27,74
arr. Bastenaken	27,61
arr. Marche-en-Famenne	27,31
arr. Neufchateau	27,62
arr. Virton	27,34
provincie Namen	
arr. Dinant	27,34
arr. Namen **	27,69
arr. Philippeville	26,78

** Hoofdstedelijk arrondissement.

**Tabel A6.7A - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(A) geobserveerde waarden**

	LVC				TVC
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Het Rijk	0,357	0,682	0,348	0,111	1,50
Brussels Gewest	0,232	0,490	0,381	0,156	1,26
provincie Brabant	0,256	0,636	0,388	0,134	1,41
arr. Halle-Vilvoorde	0,264	0,714	0,374	0,108	1,46
arr. Leuven	0,241	0,684	0,359	0,103	1,39
arr. Nijvel	0,327	0,761	0,470	0,170	1,73
Vlaams Gewest	0,322	0,702	0,333	0,091	1,45
provincie Antwerpen	0,313	0,689	0,336	0,088	1,43
arr. Antwerpen	0,293	0,675	0,368	0,103	1,44
arr. Mechelen	0,305	0,673	0,312	0,068	1,36
arr. Turnhout	0,362	0,732	0,287	0,068	1,45
provincie Limburg	0,306	0,695	0,313	0,073	1,39
arr. Hasselt	0,294	0,672	0,318	0,074	1,36
arr. Maaseik	0,327	0,772	0,315	0,063	1,48
arr. Tongeren	0,307	0,651	0,300	0,081	1,34
provincie Oost-Vlaanderen	0,324	0,667	0,316	0,085	1,39
arr. Aalst	0,328	0,613	0,284	0,074	1,30
arr. Dendermonde	0,353	0,668	0,292	0,075	1,39
arr. Eeklo	0,357	0,698	0,309	0,084	1,45
arr. Gent	0,295	0,659	0,339	0,096	1,39
arr. Oudenaarde	0,373	0,695	0,326	0,084	1,48
arr. Sint-Niklaas	0,323	0,734	0,324	0,074	1,46
provincie West-Vlaanderen	0,402	0,767	0,334	0,101	1,60
arr. Brugge	0,349	0,727	0,325	0,099	1,50
arr. Diksmuide	0,486	0,796	0,390	0,142	1,81
arr. Ieper	0,519	0,812	0,334	0,093	1,76
arr. Kortrijk	0,383	0,748	0,335	0,100	1,57
arr. Oostende	0,404	0,687	0,323	0,098	1,51
arr. Roeselare	0,423	0,858	0,322	0,107	1,71
arr. Tielt	0,394	0,849	0,320	0,095	1,66
arr. Veurne	0,419	0,815	0,402	0,105	1,74

Tabel A6.7B - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(B) relatieve waarden (uitgedrukt als percentage van het TVC)

	LVC				TVC (=100%)
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Het Rijk	24	46	23	7	1,50
Brussels Gewest	18	39	30	12	1,26
provincie Brabant	18	45	27	9	1,41
arr. Halle-Vilvoorde	18	49	26	7	1,46
arr. Leuven	17	49	26	7	1,39
arr. Nijvel	19	44	27	10	1,73
Vlaams Gewest	22	48	23	6	1,45
provincie Antwerpen	22	48	24	6	1,43
arr. Antwerpen	20	47	26	7	1,44
arr. Mechelen	22	50	23	5	1,36
arr. Turnhout	25	51	20	5	1,45
provincie Limburg	22	50	23	5	1,39
arr. Hasselt	22	49	23	5	1,36
arr. Maaseik	22	52	21	4	1,48
arr. Tongeren	23	49	22	6	1,34
provincie Oost-Vlaanderen	23	48	23	6	1,39
arr. Aalst	25	47	22	6	1,30
arr. Dendermonde	25	48	21	5	1,39
arr. Eeklo	25	48	21	6	1,45
arr. Gent	21	47	24	7	1,39
arr. Oudenaarde	25	47	22	6	1,48
arr. Sint-Niklaas	22	50	22	5	1,46
provincie West-Vlaanderen	25	48	21	6	1,60
arr. Brugge	23	48	22	7	1,50
arr. Diksmuide	27	44	22	8	1,81
arr. Ieper	30	46	19	5	1,76
arr. Kortrijk	24	48	21	6	1,57
arr. Oostende	27	45	21	6	1,51
arr. Roeselare	25	50	19	6	1,71
arr. Tielt	24	51	19	6	1,66
arr. Veurne	24	47	23	6	1,74

Tabel A6.7C - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(C) percentageverschillen tegenover relatieve waarden
voor Het Rijk

	LVC				TVC
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Het Rijk geobserveerde waarde	0,357	0,682	0,348	0,111	1,50
relatieve waarden	24	46	23	7	100
Brussels Gewest	-23	-15	30	67	-16
provincie Brabant	-24	-1	18	28	-6
arr. Halle-Vilvoorde	-24	7	10	0	-2
arr. Leuven	-27	8	11	0	-7
arr. Nijvel	-20	-3	17	33	15
Vlaams Gewest	-7	6	-1	-16	-3
provincie Antwerpen	-8	6	1	-17	-5
arr. Antwerpen	-15	3	10	-3	-4
arr. Mechelen	-6	9	-1	-33	-9
arr. Turnhout	5	11	-15	-37	-3
provincie Limburg	-7	10	-3	-29	-7
arr. Hasselt	-9	9	1	-27	-9
arr. Maaseik	-7	15	-8	-43	-1
arr. Tongeren	-4	7	-3	-18	-11
provincie Oost-Vlaanderen	-2	5	-2	-18	-7
arr. Aalst	6	4	-6	-24	-13
arr. Dendermonde	7	6	-10	-27	-7
arr. Eeklo	3	6	-8	-22	-3
arr. Gent	-11	4	5	-7	-7
arr. Oudenaarde	6	3	-5	-23	-1
arr. Sint-Niklaas	-7	10	-5	-32	-2
provincie West-Vlaanderen	5	5	-10	-15	7
arr. Brugge	-2	6	-7	-11	0
arr. Diksmuide	12	-4	-7	5	21
arr. Ieper	24	1	-18	-29	17
arr. Kortrijk	3	5	-8	-14	5
arr. Oostende	12	0	-8	-13	1
arr. Roeselare	4	10	-19	-16	14
arr. Tielt	0	12	-17	-22	11
arr. Veurne	1	3	-1	-18	16

**Tabel A6.7A - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(A) geobserveerde waarden - Vervolg**

	LVC				TVC
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Waals Gewest	0,459	0,689	0,370	0,139	1,66
provincie Henegouwen	0,506	0,640	0,320	0,124	1,59
arr. Aat	0,496	0,630	0,302	0,108	1,53
arr. Charleroi	0,546	0,623	0,307	0,122	1,60
arr. Bergen	0,474	0,606	0,329	0,113	1,52
arr. Moeskroen	0,508	0,736	0,317	0,145	1,71
arr. Zinnik	0,477	0,649	0,318	0,120	1,56
arr. Thuin	0,538	0,669	0,339	0,133	1,68
arr. Doornik	0,461	0,668	0,333	0,143	1,61
provincie Luik	0,417	0,679	0,374	0,141	1,61
arr. Hoei	0,486	0,707	0,366	0,133	1,69
arr. Luik	0,396	0,631	0,355	0,135	1,52
arr. Verviers	0,426	0,757	0,434	0,164	1,78
arr. Borgworm	0,465	0,722	0,322	0,128	1,64
provincie Luxemburg	0,507	0,816	0,400	0,167	1,89
arr. Aarlen	0,410	0,679	0,357	0,148	1,59
arr. Bastenaken	0,563	0,854	0,451	0,196	2,06
arr. Marche-en-Famenne	0,601	0,850	0,400	0,173	2,02
arr. Neufchateau	0,476	0,845	0,450	0,163	1,93
arr. Virton	0,502	0,873	0,351	0,161	1,89
provincie Namen	0,480	0,715	0,402	0,135	1,73
arr. Dinant	0,512	0,725	0,398	0,137	1,77
arr. Namen	0,443	0,717	0,411	0,143	1,71
arr. Philippeville	0,583	0,679	0,366	0,091	1,72

Tabel A6.7B - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(B) relatieve waarden (uitgedrukt als percentage van het TVC)
- Vervolg

	LVC				TVC (=100%)
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Waals Gewest	28	42	22	8	1,66
provincie Henegouwen	32	40	20	8	1,59
arr. Aat	32	41	20	7	1,53
arr. Charleroi	34	39	19	8	1,60
arr. Bergen	31	40	22	7	1,52
arr. Moeskroen	30	43	19	8	1,71
arr. Zinnik	31	41	20	8	1,56
arr. Thuin	32	40	20	8	1,68
arr. Doornik	29	42	21	9	1,61
provincie Luik	26	42	23	9	1,61
arr. Hoi	29	42	22	8	1,69
arr. Luik	26	42	23	9	1,52
arr. Verviers	24	43	24	9	1,78
arr. Borgworm	28	44	20	8	1,64
provincie Luxemburg	27	43	21	9	1,89
arr. Aarlen	26	43	22	9	1,59
arr. Bastenaken	27	41	22	9	2,06
arr. Marche-en-Famenne	30	42	20	9	2,02
arr. Neufchateau	25	44	23	8	1,93
arr. Virton	27	46	19	9	1,89
provincie Namen	28	41	23	8	1,73
arr. Dinant	29	41	22	8	1,77
arr. Namen	26	42	24	8	1,71
arr. Philippeville	34	40	21	5	1,72

**Tabel A6.7C - Vergelijking van de timing van de vruchtbaarheid
van provincies en arrondissementen met deze van Het Rijk,
Belgen alleen, gemiddelden 1986-1990
(C) percentageverschillen tegenover relatieve waarden
voor Het Rijk - Vervolg**

	LVC				TVC
	15-24	25-29	30-34	35-44	
Waals Gewest	16	-9	-4	13	11
provincie Henegouwen	34	-12	-13	5	6
arr. Aat	36	-10	-15	-5	2
arr. Charleroi	44	-14	-17	3	7
arr. Bergen	31	-13	-7	0	2
arr. Moeskroen	25	-5	-20	14	14
arr. Zinnik	28	-9	-12	4	4
arr. Thuin	35	-13	-13	7	12
arr. Doornik	21	-9	-11	20	7
provincie Luik	9	-7	0	18	8
arr. Hoei	21	-8	-7	6	13
arr. Luik	10	-9	1	20	1
arr. Verviers	0	-7	5	24	19
arr. Borgworm	19	-3	-15	5	9
provincie Luxemburg	13	-5	-9	19	26
arr. Aarlen	8	-6	-4	25	6
arr. Bastenaken	15	-9	-6	28	38
arr. Marche-en-Famenne	25	-8	-15	16	35
arr. Neufchateau	3	-4	0	14	29
arr. Virton	12	2	-20	15	26
provincie Namen	16	-9	0	5	16
arr. Dinant	21	-10	-3	4	18
arr. Namen	9	-8	3	12	14
arr. Philippeville	42	-13	-8	-29	15

Tabel A6.8 - Verdeling van het aantal vreemdelingen naar
gewest en provincie, situatie op 1 januari 1990
(Bevolkingsstatistieken NIS, 1991)

Het Rijk	880.812
Brussels Gewest	267.769
provincie 'Brabant' *	68.354
Vlaams Gewest	244.640
provincie Antwerpen	85.622
provincie Limburg	68.222
provincie Oost-Vlaanderen	34.519
provincie West-Vlaanderen	14.728
Waals Gewest	368.403
provincie Henegouwen	184.076
provincie Luik	128.079
provincie Luxemburg	9.066
provincie Namen	20.377

---

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten alleen de vreemdelingen uit Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel en niet de vreemdelingen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

Tabel A6.9 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Belgen
(VT 1991, 20% steekproef), voor vreemdelingen uit de lidstaten
van de Europese Unie (EU-15) en voor vreemdelingen uit
andere landen (niet-EU) (VT 1991, 10% steekproef),
gemiddelde waarden jaren 1986-1990

leeftijd	Belgen alleen	EU-15	niet-EU
14	0,0001	0,0006	0,0000
15	0,0002	0,0005	0,0026
16	0,0013	0,0020	0,0097
17	0,0036	0,0034	0,0228
18	0,0082	0,0094	0,0454
19	0,0151	0,0225	0,0732
20	0,0262	0,0387	0,1265
21	0,0427	0,0524	0,1392
22	0,0623	0,0679	0,1768
23	0,0866	0,0842	0,1694
24	0,1106	0,0921	0,1689
25	0,1299	0,1093	0,1712
26	0,1471	0,1082	0,1889
27	0,1445	0,1099	0,1733
28	0,1379	0,1126	0,1502
29	0,1230	0,1034	0,1575
30	0,1014	0,0944	0,1618
31	0,0846	0,0895	0,1416
32	0,0680	0,0681	0,1413
33	0,0534	0,0509	0,1411
34	0,0407	0,0514	0,1211
35	0,0321	0,0399	0,0873
36	0,0253	0,0323	0,0935
37	0,0175	0,0258	0,0954
38	0,0127	0,0200	0,0893
39	0,0089	0,0187	0,0602
40	0,0063	0,0122	0,0480
41	0,0034	0,0104	0,0328
42	0,0024	0,0044	0,0313
43	0,0016	0,0048	0,0096
44	0,0007	0,0007	0,0217
45	0,0005	0,0000	0,0125
46	0,0003	0,0007	0,0041
47	0,0001	0,0000	0,0064
48	0,0000	0,0000	0,0045
49	0,0001	0,0000	0,0120
50	0,0000	0,0000	0,0000
51	0,0000	0,0000	0,0028
52	0,0000	0,0000	0,0060
53	0,0000	0,0000	0,0000
54	0,0000	0,0000	0,0036
TVC	1,50	1,44	3,10
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,68	28,08	28,81

Tabel A6.10 - Percentage vreemdelingen in de bevolking, alle nationaliteiten, van de Europese Unie (EU-15) en van buiten de EU (niet-EU), voor het Brussels Gewest (Bevolkingsstatistieken NIS, 1991) en per provincie (VT 1991, 20% steekproef)

gewest/provincie	alle nationaliteiten	EU-15	niet-EU
Brussels Gewest	27,8	12,9	14,8
provincie 'Brabant' *	16,0	8,9	7,1
provincie Antwerpen	5,0	2,4	2,6
provincie Limburg	8,7	5,5	3,2
provincie Oost-Vlaanderen	2,4	0,7	1,7
provincie West-Vlaanderen	1,1	0,8	0,3
provincie Henegouwen	14,4	11,8	2,6
provincie Luik	12,5	9,8	2,7
provincie Luxemburg	4,0	3,2	0,8
provincie Namen	4,5	3,2	1,3

* De resultaten voor de provincie Brabant omvatten alleen de vreemdelingen uit Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel en niet de vreemdelingen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

Tabel A6.11 - TVC- en LVC-waarden voor de bevolking van Belgische nationaliteit voor het Brussels gewest en per provincie (panel A) en het effect van de aanwezigheid van vreemdelingen uitgedrukt in percentages (panel B), gemiddelden jaren 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

<i>A. Absolute waarden</i>					
gewest/provincie	TVC	LVC-waarden			
		15-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar	35-44 jaar
Brussels Gewest	1,26	0,2322	0,4899	0,3807	0,1558
prov. Brabant *	1,41	0,2555	0,6361	0,3883	0,1338
prov. Antwerpen	1,43	0,3129	0,6894	0,3363	0,0875
prov. Limburg	1,39	0,3064	0,6954	0,3130	0,0725
prov. Oost-Vlaanderen	1,39	0,3239	0,6675	0,3163	0,0848
prov. West-Vlaanderen	1,60	0,4016	0,7671	0,3336	0,1011
prov. Henegouwen	1,59	0,5065	0,6404	0,3200	0,1239
prov. Luik	1,61	0,4173	0,6790	0,3739	0,1414
prov. Luxemburg	1,89	0,5079	0,8157	0,4000	0,1671
prov. Namen	1,73	0,4801	0,7146	0,4020	0,1350

<i>B. Effecten in procenten</i>					
gewest/provincie	op het TVC	op de LVC-waarden			
		15-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar	35-44 jaar
Brussels Gewest	16,9	36,1	7,0	9,8	32,8
prov. Brabant *	5,5	14,4	-0,9	4,5	19,3
prov. Antwerpen	4,9	9,9	0,6	5,1	17,5
prov. Limburg	5,2	16,5	0,5	2,2	15,9
prov. Oost-Vlaanderen	2,5	7,0	0,1	1,6	7,9
prov. West-Vlaanderen	0,5	0,9	-0,2	0,9	2,8
prov. Henegouwen	2,0	3,3	-0,3	2,7	5,3
prov. Luik	2,3	4,5	-0,7	3,0	7,4
prov. Luxemburg	0,1	0,3	-1,1	2,1	0,7
prov. Namen	-0,3	-0,7	-0,8	-0,3	2,4

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten ook de vrouwen uit het arrondissement Brussel Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

**Tabel A6.12 - Evolutie van het Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC) sinds 1960
in enkele Europese landen (bron: Raad van Europa, 1996)**

land	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Noord-Europa								
Denemarken	2,54	2,61	1,95	1,92	1,55	1,45	1,67	--
Finland	2,71	2,47	1,83	1,69	1,63	1,64	1,78	1,81
Noorwegen	2,94	2,73	1,98	1,72	1,68	1,93	1,87	--
Zweden	2,13	2,41	1,94	1,78	1,68	1,73	2,14	1,74
West-Europa								
België	2,54	2,71	2,25	1,74	1,69	1,51	1,62	--
FRG	2,37	2,51	2,02	1,45	1,45	1,28	1,45	--
Frankrijk	2,73	2,84	2,47	1,93	1,95	1,82	1,78	1,70
GRD	2,33	2,48	2,19	1,54	1,94	1,73	1,52	--
Ierland	3,76	4,03	3,87	3,40	3,23	2,50	2,12	1,87
Luxemburg	2,28	2,38	1,97	1,52	1,50	1,38	1,62	1,67
Nederland	3,12	3,04	2,57	1,66	1,60	1,51	1,62	1,53
Oostenrijk	2,69	2,70	2,29	1,83	1,65	1,47	1,45	1,40
V.K.	2,71	2,87	2,45	1,81	1,89	1,80	1,83	1,69
Zuid-Europa								
Griekenland	2,23	2,32	2,43	2,28	2,23	1,68	1,43	1,35
Italië	2,41	2,67	2,43	2,21	1,68	1,45	1,36	--
Portugal	3,01	3,08	2,76	2,52	2,19	1,73	1,57	1,41
Slovenië	2,23	2,43	2,10	2,18	2,11	1,72	1,48	1,29
Spanje	--	2,97	2,86	2,80	2,21	1,64	1,36	1,24

Tabel A7.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers
 van de jaren 1976-80 (VT 1981, 1% steekproef) en
 van de jaren 1986-90 (VT 1991, 20% steekproef),
 Het Rijk, Belgen alleen

leeftijd	1976-80	1986-90
14	0,0000	0,0001
15	0,0003	0,0002
16	0,0025	0,0013
17	0,0121	0,0036
18	0,0187	0,0082
19	0,0385	0,0151
20	0,0568	0,0262
21	0,0843	0,0427
22	0,1010	0,0623
23	0,1248	0,0866
24	0,1449	0,1106
25	0,1536	0,1299
26	0,1503	0,1471
27	0,1341	0,1445
28	0,1159	0,1379
29	0,1006	0,1230
30	0,0872	0,1014
31	0,0664	0,0846
32	0,0514	0,0680
33	0,0375	0,0534
34	0,0369	0,0407
35	0,0243	0,0321
36	0,0216	0,0253
37	0,0146	0,0175
38	0,0138	0,0127
39	0,0081	0,0089
40	0,0101	0,0063
41	0,0040	0,0034
42	0,0022	0,0024
43	0,0022	0,0016
44	0,0011	0,0007
45	0,0000	0,0005
46	0,0003	0,0003
47	0,0007	0,0001
48	0,0000	0,0000
49	0,0000	0,0001
50	0,0000	0,0000
51	0,0000	0,0000
52	0,0000	0,0000
53	0,0000	0,0000
54	0,0000	0,0000
TVC	1,62	1,50
gem. lft. 1ste geboorte	24,16	25,68
gem. lft. alle geboorten	26,53	27,68
% kinderlozen (45-54 jaar)	8	12

Tabel A7.2 - Vergelijking van de TVC-waarde voor de jaren 1976-80 (VT 1981, 1% steekproef) met deze voor de jaren 1986-90 (VT 1991, 20% steekproef), Het Rijk, naar gewest en provincie, Belgen alleen

gewest/provincie	1976-80	1986-90
Het Rijk	1,62	1,50
Brussels Gewest	1,27	1,26
provincie Brabant *	1,46	1,41
Vlaams Gewest	1,66	1,45
provincie Antwerpen	1,52	1,43
provincie Limburg	1,82	1,39
provincie Oost-Vlaanderen	1,64	1,39
provincie West-Vlaanderen	1,81	1,60
Waals Gewest	1,64	1,66
provincie Henegouwen	1,60	1,59
provincie Luik	1,62	1,61
provincie Luxemburg	1,85	1,89
provincie Namen	1,82	1,73

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten ook de vrouwen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

Tabel A7.3 - Vergelijking van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte voor de jaren 1976-80 (VT 1981, 1% steekproef) met deze voor de jaren 1986-90 (VT 1991, 20% steekproef),
Het Rijk, naar gewest en provincie, Belgen alleen

gewest/provincie	1976-80	1986-90
Het Rijk	24,16	25,68
Brussels Gewest	25,02	26,81
provincie Brabant *	24,76	26,58
Vlaams Gewest	24,17	25,78
provincie Antwerpen	24,16	25,80
provincie Limburg	23,99	25,84
provincie Oost-Vlaanderen	24,21	25,64
provincie West-Vlaanderen	23,99	25,30
Waals Gewest	23,93	25,26
provincie Henegouwen	23,25	24,81
provincie Luik	24,16	25,50
provincie Luxemburg	23,94	25,04
provincie Namen	23,74	25,13

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten ook de vrouwen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

Tabel A7.4 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte (selectie) en kalenderjaar, Het Rijk, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

kalender- jaar	geboortecohorte										
	1930	1934	1938	1942	1946	1950	1954	1958	1962	1966	1970
1944	0,0000	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1945	0,0002	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1946	0,0023	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1947	0,0067	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1948	0,0185	0,0001	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1949	0,0421	0,0007	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1950	0,0662	0,0018	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1951	0,0901	0,0076	--	--	--	--	--	--	--	--	--
1952	0,1210	0,0173	0,0006	--	--	--	--	--	--	--	--
1953	0,1437	0,0359	0,0003	--	--	--	--	--	--	--	--
1954	0,1632	0,0703	0,0019	--	--	--	--	--	--	--	--
1955	0,1613	0,0976	0,0075	--	--	--	--	--	--	--	--
1956	0,1651	0,1359	0,0177	0,0000	--	--	--	--	--	--	--
1957	0,1671	0,1541	0,0417	0,0012	--	--	--	--	--	--	--
1958	0,1591	0,1709	0,0773	0,0022	--	--	--	--	--	--	--
1959	0,1451	0,1822	0,1059	0,0095	--	--	--	--	--	--	--
1960	0,1339	0,1828	0,1446	0,0261	0,0003	--	--	--	--	--	--
1961	0,1147	0,1686	0,1696	0,0562	0,0007	--	--	--	--	--	--
1962	0,1074	0,1575	0,1867	0,0908	0,0027	--	--	--	--	--	--
1963	0,0959	0,1499	0,1970	0,1240	0,0090	--	--	--	--	--	--
1964	0,0883	0,1365	0,1943	0,1642	0,0265	0,0001	--	--	--	--	--
1965	0,0674	0,1124	0,1689	0,1851	0,0577	0,0008	--	--	--	--	--
1966	0,0548	0,0919	0,1509	0,1896	0,0935	0,0027	--	--	--	--	--
1967	0,0424	0,0776	0,1300	0,1798	0,1258	0,0109	--	--	--	--	--
1968	0,0341	0,0669	0,1132	0,1641	0,1455	0,0296	0,0000	--	--	--	--
1969	0,0272	0,0495	0,0960	0,1495	0,1640	0,0537	0,0006	--	--	--	--
1970	0,0181	0,0463	0,0769	0,1301	0,1749	0,0882	0,0022	--	--	--	--
1971	0,0131	0,0339	0,0725	0,1245	0,1685	0,1185	0,0133	--	--	--	--
1972	0,0093	0,0265	0,0556	0,0949	0,1538	0,1338	0,0296	0,0001	--	--	--
1973	0,0047	0,0188	0,0386	0,0808	0,1338	0,1471	0,0562	0,0008	--	--	--
1974	0,0027	0,0113	0,0271	0,0588	0,1161	0,1458	0,0822	0,0048	--	--	--
1975	0,0012	0,0078	0,0194	0,0477	0,1007	0,1422	0,0898	0,0128	--	--	--
1976	0,0006	0,0046	0,0141	0,0389	0,0856	0,1486	0,1117	0,0242	0,0001	--	--
1977	0,0000	0,0027	0,0090	0,0243	0,0658	0,1371	0,1327	0,0425	0,0008	--	--
1978	0,0000	0,0017	0,0065	0,0200	0,0549	0,1218	0,1452	0,0597	0,0026	--	--
1979	0,0000	0,0008	0,0041	0,0170	0,0432	0,1064	0,1528	0,0783	0,0087	--	--
1980	0,0000	0,0006	0,0026	0,0118	0,0318	0,0904	0,1501	0,1027	0,0182	0,0000	--
1981	--	0,0003	0,0016	0,0074	0,0268	0,0725	0,1388	0,1236	0,0317	0,0003	--
1982	--	0,0000	0,0007	0,0062	0,0196	0,0506	0,1277	0,1414	0,0478	0,0026	--
1983	--	0,0000	0,0002	0,0031	0,0147	0,0428	0,1063	0,1463	0,0654	0,0066	--
1984	--	0,0000	0,0003	0,0027	0,0107	0,0327	0,0856	0,1410	0,0849	0,0106	0,0000
1985	--	--	0,0002	0,0018	0,0075	0,0269	0,0726	0,1376	0,1012	0,0190	0,0007
1986	--	--	0,0001	0,0008	0,0058	0,0255	0,0624	0,1290	0,1224	0,0293	0,0015
1987	--	--	0,0000	0,0004	0,0028	0,0166	0,0512	0,1193	0,1333	0,0425	0,0034
1988	--	--	0,0000	0,0003	0,0022	0,0136	0,0394	0,1023	0,1513	0,0572	0,0093
1989	--	--	--	0,0001	0,0018	0,0095	0,0319	0,0882	0,1459	0,0807	0,0123
1990	--	--	--	0,0000	0,0010	0,0073	0,0276	0,0737	0,1491	0,1043	0,0233

Tabel A7.5 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor geselecteerde leeftijden en naar kalenderjaar, Het Rijk, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

kalender- jaar	leeftijd						
	18 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar
1948	0,0185	--	--	--	--	--	--
1949	0,0207	--	--	--	--	--	--
1950	0,0160	0,0662	--	--	--	--	--
1951	0,0182	0,0659	--	--	--	--	--
1952	0,0173	0,0666	--	--	--	--	--
1953	0,0170	0,0623	--	--	--	--	--
1954	0,0182	0,0703	0,1632	--	--	--	--
1955	0,0179	0,0695	0,1621	--	--	--	--
1956	0,0177	0,0741	0,1648	--	--	--	--
1957	0,0200	0,0704	0,1718	--	--	--	--
1958	0,0204	0,0773	0,1709	0,1591	--	--	--
1959	0,0257	0,0777	0,1800	0,1607	--	--	--
1960	0,0261	0,0793	0,1754	0,1597	--	--	--
1961	0,0249	0,0904	0,1825	0,1572	--	--	--
1962	0,0297	0,0908	0,1867	0,1575	0,1074	--	--
1963	0,0271	0,0954	0,1953	0,1662	0,1010	--	--
1964	0,0265	0,0977	0,1965	0,1616	0,1094	--	--
1965	0,0282	0,0942	0,1915	0,1618	0,1030	--	--
1966	0,0305	0,0935	0,1896	0,1509	0,0919	0,0548	--
1967	0,0280	0,0918	0,1829	0,1485	0,0870	0,0497	--
1968	0,0296	0,0870	0,1755	0,1467	0,0867	0,0453	--
1969	0,0268	0,0885	0,1712	0,1454	0,0841	0,0461	--
1970	0,0296	0,0882	0,1749	0,1301	0,0769	0,0463	0,0181
1971	0,0324	0,0904	0,1664	0,1280	0,0714	0,0389	0,0210
1972	0,0296	0,0888	0,1641	0,1272	0,0731	0,0382	0,0155
1973	0,0321	0,0834	0,1513	0,1213	0,0618	0,0307	0,0147
1974	0,0314	0,0822	0,1458	0,1161	0,0588	0,0271	0,0113
1975	0,0280	0,0723	0,1402	0,1216	0,0550	0,0268	0,0103
1976	0,0242	0,0690	0,1420	0,1154	0,0547	0,0277	0,0088
1977	0,0233	0,0611	0,1437	0,1169	0,0540	0,0249	0,0076
1978	0,0221	0,0597	0,1452	0,1218	0,0549	0,0200	0,0065
1979	0,0188	0,0577	0,1384	0,1227	0,0594	0,0245	0,0086
1980	0,0182	0,0541	0,1446	0,1180	0,0604	0,0203	0,0070
1981	0,0158	0,0522	0,1468	0,1201	0,0578	0,0189	0,0062
1982	0,0151	0,0478	0,1414	0,1277	0,0506	0,0196	0,0062
1983	0,0110	0,0423	0,1291	0,1233	0,0538	0,0191	0,0051
1984	0,0106	0,0405	0,1316	0,1217	0,0563	0,0192	0,0056
1985	0,0094	0,0329	0,1199	0,1237	0,0575	0,0187	0,0049
1986	0,0092	0,0293	0,1224	0,1290	0,0624	0,0255	0,0058
1987	0,0086	0,0264	0,1097	0,1311	0,0659	0,0224	0,0058
1988	0,0093	0,0244	0,1105	0,1363	0,0678	0,0243	0,0063
1989	0,0064	0,0274	0,1056	0,1440	0,0702	0,0265	0,0064
1990	0,0076	0,0233	0,1043	0,1491	0,0737	0,0276	0,0073

Tabel A7.6 - Pariteit op geselecteerde leeftijden, naar geboortecohorte en kalenderjaar, Het Rijk, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

kalender- jaar	leeftijd						
	18 jaar	20 jaar	22 jaar #	24 jaar	26 jaar	28 jaar	30 jaar
1948	0,0281	--	--	--	--	--	--
1949	0,0298	--	--	--	--	--	--
1950	0,0242	0,1365	--	--	--	--	--
1951	0,0259	0,1368	--	--	--	--	--
1952	0,0276	0,1292	0,3476	--	--	--	--
1953	0,0254	0,1272	0,3423	--	--	--	--
1954	0,0264	0,1338	0,3437	0,6545	--	--	--
1955	0,0264	0,1381	0,3396	0,6473	--	--	--
1956	0,0280	0,1409	0,3673	0,6588	0,9809	--	--
1957	0,0301	0,1386	0,3676	0,6636	0,9777	--	--
1958	0,0298	0,1471	0,3835	0,6922	1,0084	1,3071	--
1959	0,0368	0,1544	0,3823	0,7124	1,0181	1,3116	--
1960	0,0390	0,1548	0,3976	0,7246	1,0572	1,3413	1,5861
1961	0,0377	0,1823	0,4090	0,7342	1,0864	1,3376	1,5952
1962	0,0431	0,1861	0,4148	0,7538	1,0880	1,3833	1,6297
1963	0,0409	0,1848	0,4660	0,7754	1,1138	1,4332	1,6103
1964	0,0393	0,1980	0,4742	0,7860	1,1452	1,4278	1,6697
1965	0,0414	0,1928	0,4781	0,8477	1,1575	1,4575	1,7131
1966	0,0470	0,1904	0,4896	0,8489	1,1676	1,4649	1,6828
1967	0,0413	0,1898	0,4753	0,8413	1,2122	1,4744	1,7083
1968	0,0443	0,1959	0,4617	0,8368	1,1928	1,4793	1,7082
1969	0,0409	0,1835	0,4611	0,8106	1,1685	1,5020	1,7171
1970	0,0450	0,1862	0,4538	0,8006	1,1769	1,4723	1,7101
1971	0,0451	0,1862	0,4485	0,7899	1,1410	1,4492	1,7290
1972	0,0457	0,1912	0,4385	0,7786	1,1229	1,4531	1,6918
1973	0,0481	0,1875	0,4288	0,7538	1,1063	1,4033	1,6495
1974	0,0519	0,1841	0,4179	0,7314	1,0729	1,3727	1,6360
1975	0,0459	0,1723	0,3989	0,7041	1,0446	1,3568	1,5869
1976	0,0429	0,1702	0,3856	0,6886	1,0222	1,3150	1,5589
1977	0,0389	0,1535	0,3679	0,6716	0,9978	1,2952	1,5390
1978	0,0365	0,1452	0,3663	0,6635	0,9837	1,2811	1,5089
1979	0,0315	0,1356	0,3428	0,6333	0,9696	1,2550	1,4859
1980	0,0305	0,1269	0,3262	0,6360	0,9664	1,2392	1,4779
1981	0,0264	0,1174	0,3230	0,6118	0,9457	1,2326	1,4500
1982	0,0259	0,1100	0,2983	0,5913	0,9350	1,2330	1,4346
1983	0,0198	0,0976	0,2729	0,5719	0,9062	1,2037	1,4196
1984	0,0201	0,0913	0,2603	0,5446	0,8786	1,1901	1,4249
1985	0,0164	0,0779	0,2251	0,5013	0,8601	1,1687	1,3988
1986	0,0174	0,0685	0,2187	0,4839	0,8332	1,1451	1,3918
1987	0,0147	0,0609	0,1961	0,4295	0,7839	1,1351	1,3848
1988	0,0149	0,0595	0,1682	0,4180	0,7684	1,1096	1,3667
1989	0,0116	0,0571	0,1590	0,3883	0,7032	1,0709	1,3614
1990	0,0130	0,0506	0,1557	0,3532	0,6898	1,0635	1,3438

Tabel A7.6 - Vervolg

kalender- jaar	leeftijd						
	32 jaar	34 jaar	36 jaar #	38 jaar	40 jaar	42 jaar	44 jaar
1948	--	--	--	--	--	--	--
1949	--	--	--	--	--	--	--
1950	--	--	--	--	--	--	--
1951	--	--	--	--	--	--	--
1952	--	--	--	--	--	--	--
1953	--	--	--	--	--	--	--
1954	--	--	--	--	--	--	--
1955	--	--	--	--	--	--	--
1956	--	--	--	--	--	--	--
1957	--	--	--	--	--	--	--
1958	--	--	--	--	--	--	--
1959	--	--	--	--	--	--	--
1960	--	--	--	--	--	--	--
1961	--	--	--	--	--	--	--
1962	1,8082	--	--	--	--	--	--
1963	1,8117	--	--	--	--	--	--
1964	1,8613	1,9925	--	--	--	--	--
1965	1,8375	1,9839	--	--	--	--	--
1966	1,8741	2,0233	2,1147	--	--	--	--
1967	1,9035	1,9813	2,0928	--	--	--	--
1968	1,8711	2,0186	2,1259	2,1912	--	--	--
1969	1,8840	2,0447	2,0869	2,1629	--	--	--
1970	1,8811	2,0050	2,1143	2,1938	2,2365	--	--
1971	1,8778	2,0078	2,1335	2,1524	2,2082	--	--
1972	1,8732	2,0092	2,0900	2,1748	2,2336	2,2589	--
1973	1,8739	1,9889	2,0831	2,1836	2,1873	2,2257	--
1974	1,8314	1,9708	2,0748	2,1327	2,2049	2,2505	2,2664
1975	1,7791	1,9624	2,0476	2,1254	2,2110	2,1992	2,2307
1976	1,7612	1,9180	2,0284	2,1083	2,1565	2,2174	2,2555
1977	1,7092	1,8605	2,0171	2,0795	2,1446	2,2215	2,2038
1978	1,6797	1,8402	1,9622	2,0591	2,1238	2,1639	2,2218
1979	1,6676	1,7854	1,9146	2,0475	2,0988	2,1539	2,2249
1980	1,6403	1,7547	1,8877	1,9909	2,0768	2,1305	2,1673
1981	1,6156	1,7466	1,8288	1,9409	2,0617	2,1068	2,1572
1982	1,6010	1,7177	1,8010	1,9144	2,0045	2,0839	2,1328
1983	1,5735	1,6927	1,7911	1,8536	1,9539	2,0663	2,1097
1984	1,5572	1,6765	1,7627	1,8265	1,9269	2,0103	2,0868
1985	1,5497	1,6523	1,7379	1,8144	1,8674	1,9598	2,0680
1986	1,5598	1,6372	1,7289	1,7867	1,8398	1,9338	2,0129
1987	1,5410	1,6334	1,7022	1,7639	1,8287	1,8732	1,9625
1988	1,5383	1,6503	1,6936	1,7591	1,8014	1,8449	1,9358
1989	1,5368	1,6406	1,6923	1,7339	1,7793	1,8347	1,8746
1990	1,5286	1,6397	1,7098	1,7279	1,7759	1,8076	1,8477

**Tabel A7.7 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar geboortecohorte
(selectie) en kalenderjaar, per gewest, Belgen alleen
(VT 1991, 20% steekproef)**

kalender- jaar	A. Brussels Gewest				
	geboortecohorte				
	1930	1938	1946	1954	1962
1944	0,0000	--	--	--	--
1945	0,0000	--	--	--	--
1946	0,0050	--	--	--	--
1947	0,0079	--	--	--	--
1948	0,0139	--	--	--	--
1949	0,0417	--	--	--	--
1950	0,0377	--	--	--	--
1951	0,0784	--	--	--	--
1952	0,1032	0,0000	--	--	--
1953	0,1290	0,0000	--	--	--
1954	0,1121	0,0026	--	--	--
1955	0,1310	0,0106	--	--	--
1956	0,1339	0,0185	--	--	--
1957	0,1310	0,0396	--	--	--
1958	0,1319	0,0858	--	--	--
1959	0,0962	0,0844	--	--	--
1960	0,1042	0,1306	0,0010	--	--
1961	0,0933	0,1412	0,0000	--	--
1962	0,0625	0,1544	0,0021	--	--
1963	0,0585	0,1491	0,0126	--	--
1964	0,0516	0,1517	0,0231	--	--
1965	0,0367	0,1174	0,0451	--	--
1966	0,0387	0,1148	0,0765	--	--
1967	0,0357	0,0923	0,1143	--	--
1968	0,0218	0,0844	0,1122	0,0000	--
1969	0,0179	0,0752	0,1247	0,0011	--
1970	0,0099	0,0541	0,1048	0,0023	--
1971	0,0089	0,0435	0,1268	0,0181	--
1972	0,0050	0,0409	0,1090	0,0181	--
1973	0,0050	0,0211	0,0922	0,0395	--
1974	0,0010	0,0251	0,1048	0,0372	--
1975	0,0000	0,0092	0,0922	0,0485	--
1976	0,0000	0,0040	0,0818	0,0677	0,0000
1977	0,0000	0,0079	0,0618	0,0835	0,0022
1978	0,0000	0,0053	0,0556	0,1016	0,0022
1979	0,0000	0,0026	0,0419	0,1106	0,0055
1980	0,0000	0,0013	0,0356	0,1219	0,0131
1981	--	0,0013	0,0220	0,1219	0,0197
1982	--	0,0000	0,0210	0,1084	0,0175
1983	--	0,0013	0,0178	0,0937	0,0470
1984	--	0,0000	0,0147	0,0711	0,0470
1985	--	0,0000	0,0063	0,0587	0,0437
1986	--	0,0000	0,0063	0,0688	0,0820
1987	--	0,0000	0,0042	0,0632	0,0787
1988	--	0,0000	0,0031	0,0598	0,0995
1989	--	--	0,0052	0,0451	0,1137
1990	--	--	0,0000	0,0451	0,1213

Tabel A7.7 - Vervolg

kalender- jaar	<i>B. Vlaams Gewest</i>				
	geboortecohorte				
	1930	1938	1946	1954	1962
1944	0,0000	--	--	--	--
1945	0,0003	--	--	--	--
1946	0,0018	--	--	--	--
1947	0,0042	--	--	--	--
1948	0,0144	--	--	--	--
1949	0,0351	--	--	--	--
1950	0,0538	--	--	--	--
1951	0,0809	--	--	--	--
1952	0,1173	0,0005	--	--	--
1953	0,1401	0,0002	--	--	--
1954	0,1720	0,0009	--	--	--
1955	0,1690	0,0066	--	--	--
1956	0,1780	0,0156	--	--	--
1957	0,1814	0,0345	--	--	--
1958	0,1750	0,0698	--	--	--
1959	0,1603	0,1013	--	--	--
1960	0,1469	0,1401	0,0004	--	--
1961	0,1268	0,1694	0,0004	--	--
1962	0,1198	0,1949	0,0017	--	--
1963	0,1098	0,2050	0,0072	--	--
1964	0,1019	0,2033	0,0244	--	--
1965	0,0751	0,1741	0,0532	--	--
1966	0,0598	0,1561	0,0919	--	--
1967	0,0441	0,1388	0,1238	--	--
1968	0,0371	0,1179	0,1457	0,0000	--
1969	0,0293	0,0985	0,1677	0,0004	--
1970	0,0185	0,0806	0,1755	0,0018	--
1971	0,0124	0,0744	0,1664	0,0114	--
1972	0,0106	0,0559	0,1617	0,0286	--
1973	0,0051	0,0382	0,1384	0,0544	--
1974	0,0030	0,0270	0,1183	0,0787	--
1975	0,0013	0,0199	0,1020	0,0825	--
1976	0,0007	0,0139	0,0873	0,1155	0,0001
1977	0,0000	0,0084	0,0687	0,1388	0,0005
1978	0,0000	0,0057	0,0565	0,1564	0,0020
1979	0,0000	0,0041	0,0439	0,1627	0,0079
1980	0,0000	0,0032	0,0306	0,1575	0,0164
1981	--	0,0014	0,0235	0,1452	0,0279
1982	--	0,0008	0,0178	0,1339	0,0433
1983	--	0,0000	0,0146	0,1073	0,0639
1984	--	0,0002	0,0094	0,0870	0,0829
1985	--	0,0000	0,0077	0,0698	0,1009
1986	--	0,0002	0,0040	0,0600	0,1216
1987	--	0,0000	0,0025	0,0472	0,1359
1988	--	0,0000	0,0021	0,0344	0,1592
1989	--	--	0,0017	0,0265	0,1545
1990	--	--	0,0008	0,0244	0,1560

Tabel A7.7 - Vervolg

kalender- jaar	C. Waals Gewest				
	geboortecohorte				
	1930	1938	1946	1954	1962
1944	0,0000	--	--	--	--
1945	0,0000	--	--	--	--
1946	0,0025	--	--	--	--
1947	0,0109	--	--	--	--
1948	0,0276	--	--	--	--
1949	0,0553	--	--	--	--
1950	0,0974	--	--	--	--
1951	0,1105	--	--	--	--
1952	0,1331	0,0010	--	--	--
1953	0,1546	0,0006	--	--	--
1954	0,1610	0,0038	--	--	--
1955	0,1555	0,0086	--	--	--
1956	0,1499	0,0219	--	--	--
1957	0,1504	0,0572	--	--	--
1958	0,1370	0,0909	--	--	--
1959	0,1303	0,1208	--	--	--
1960	0,1181	0,1573	0,0000	--	--
1961	0,0982	0,1767	0,0014	--	--
1962	0,0968	0,1774	0,0046	--	--
1963	0,0807	0,1920	0,0115	--	--
1964	0,0734	0,1860	0,0310	--	--
1965	0,0617	0,1704	0,0687	--	--
1966	0,0500	0,1488	0,1001	--	--
1967	0,0410	0,1208	0,1321	--	--
1968	0,0321	0,1103	0,1527	0,0000	--
1969	0,0260	0,0957	0,1664	0,0010	--
1970	0,0195	0,0747	0,1897	0,0029	--
1971	0,0156	0,0757	0,1818	0,0160	--
1972	0,0081	0,0585	0,1499	0,0342	--
1973	0,0039	0,0435	0,1350	0,0633	--
1974	0,0028	0,0277	0,1146	0,0990	--
1975	0,0011	0,0210	0,1001	0,1133	--
1976	0,0006	0,0168	0,0833	0,1135	0,0003
1977	0,0000	0,0105	0,0615	0,1310	0,0012
1978	0,0000	0,0086	0,0519	0,1322	0,0040
1979	0,0000	0,0045	0,0423	0,1422	0,0112
1980	0,0000	0,0016	0,0329	0,1414	0,0232
1981	--	0,0022	0,0339	0,1295	0,0427
1982	--	0,0006	0,0226	0,1196	0,0646
1983	--	0,0003	0,0142	0,1070	0,0726
1984	--	0,0006	0,0122	0,0861	0,0981
1985	--	0,0006	0,0074	0,0810	0,1148
1986	--	0,0000	0,0091	0,0657	0,1335
1987	--	0,0000	0,0031	0,0565	0,1400
1988	--	0,0000	0,0022	0,0449	0,1457
1989	--	--	0,0012	0,0398	0,1345
1990	--	--	0,0017	0,0301	0,1405

Tabel A7.8 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor geselecteerde leeftijden en naar kalenderjaar, per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

kalender- jaar	leeftijd						
	18 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar
1948	0,0139	--	--	--	--	--	--
1949	0,0179	--	--	--	--	--	--
1950	0,0133	0,0377	--	--	--	--	--
1951	0,0218	0,0625	--	--	--	--	--
1952	0,0152	0,0598	--	--	--	--	--
1953	0,0130	0,0540	--	--	--	--	--
1954	0,0202	0,0556	0,1121	--	--	--	--
1955	0,0225	0,0713	0,1183	--	--	--	--
1956	0,0185	0,0657	0,1329	--	--	--	--
1957	0,0275	0,0687	0,1253	--	--	--	--
1958	0,0074	0,0858	0,1429	0,1319	--	--	--
1959	0,0183	0,0625	0,1440	0,1350	--	--	--
1960	0,0377	0,0975	0,1176	0,1229	--	--	--
1961	0,0236	0,0867	0,1635	0,0908	--	--	--
1962	0,0305	0,0935	0,1544	0,0986	0,0625	--	--
1963	0,0161	0,0871	0,1425	0,1180	0,0692	--	--
1964	0,0231	0,0830	0,1448	0,1315	0,0886	--	--
1965	0,0259	0,0919	0,1517	0,1149	0,0805	--	--
1966	0,0236	0,0765	0,1448	0,1148	0,0670	0,0387	--
1967	0,0218	0,0831	0,1318	0,1113	0,0739	0,0346	--
1968	0,0256	0,0562	0,1136	0,0990	0,0582	0,0421	--
1969	0,0303	0,0759	0,1267	0,1133	0,0699	0,0264	--
1970	0,0238	0,0567	0,1048	0,0980	0,0541	0,0341	0,0099
1971	0,0208	0,0664	0,1241	0,0970	0,0525	0,0143	0,0112
1972	0,0181	0,0595	0,1102	0,0891	0,0561	0,0190	0,0066
1973	0,0135	0,0531	0,1161	0,0994	0,0500	0,0337	0,0138
1974	0,0319	0,0372	0,1012	0,1048	0,0407	0,0251	0,0063
1975	0,0264	0,0339	0,1037	0,0874	0,0398	0,0300	0,0091
1976	0,0180	0,0604	0,0822	0,0720	0,0513	0,0162	0,0025
1977	0,0128	0,0341	0,0969	0,0920	0,0422	0,0183	0,0012
1978	0,0104	0,0444	0,1016	0,1001	0,0556	0,0151	0,0053
1979	0,0175	0,0362	0,0959	0,0816	0,0453	0,0162	0,0038
1980	0,0131	0,0385	0,0992	0,1038	0,0562	0,0183	0,0044
1981	0,0078	0,0311	0,0979	0,1050	0,0540	0,0149	0,0033
1982	0,0105	0,0175	0,0909	0,1084	0,0556	0,0210	0,0060
1983	0,0039	0,0223	0,0713	0,1106	0,0559	0,0216	0,0037
1984	0,0106	0,0200	0,0708	0,0946	0,0703	0,0247	0,0024
1985	0,0051	0,0136	0,0573	0,0858	0,0577	0,0241	0,0037
1986	0,0097	0,0184	0,0820	0,0888	0,0688	0,0289	0,0063
1987	0,0135	0,0081	0,0581	0,1191	0,0722	0,0350	0,0129
1988	0,0051	0,0194	0,0829	0,1083	0,0753	0,0281	0,0090
1989	0,0042	0,0216	0,0612	0,0952	0,0715	0,0415	0,0138
1990	0,0104	0,0202	0,0599	0,1213	0,0846	0,0451	0,0189

Tabel A7.8 -Vervolg

<i>B. Vlaams Gewest</i>							
kalender- jaar	leeftijd						
	18 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar
1948	0,0144	--	--	--	--	--	--
1949	0,0164	--	--	--	--	--	--
1950	0,0126	0,0538	--	--	--	--	--
1951	0,0139	0,0562	--	--	--	--	--
1952	0,0141	0,0611	--	--	--	--	--
1953	0,0136	0,0564	--	--	--	--	--
1954	0,0134	0,0613	0,1720	--	--	--	--
1955	0,0147	0,0619	0,1684	--	--	--	--
1956	0,0156	0,0668	0,1710	--	--	--	--
1957	0,0152	0,0622	0,1828	--	--	--	--
1958	0,0168	0,0698	0,1706	0,1750	--	--	--
1959	0,0223	0,0714	0,1845	0,1716	--	--	--
1960	0,0201	0,0665	0,1803	0,1731	--	--	--
1961	0,0205	0,0798	0,1804	0,1726	--	--	--
1962	0,0276	0,0788	0,1949	0,1738	0,1198	--	--
1963	0,0258	0,0870	0,2054	0,1761	0,1124	--	--
1964	0,0244	0,0902	0,2017	0,1707	0,1180	--	--
1965	0,0264	0,0889	0,1927	0,1687	0,1087	--	--
1966	0,0301	0,0919	0,1942	0,1561	0,0957	0,0598	--
1967	0,0281	0,0885	0,1915	0,1565	0,0882	0,0514	--
1968	0,0318	0,0889	0,1872	0,1503	0,0921	0,0453	--
1969	0,0258	0,0875	0,1798	0,1481	0,0870	0,0455	--
1970	0,0281	0,0871	0,1755	0,1370	0,0806	0,0494	0,0185
1971	0,0316	0,0878	0,1685	0,1335	0,0726	0,0398	0,0225
1972	0,0286	0,0843	0,1676	0,1340	0,0728	0,0417	0,0153
1973	0,0284	0,0799	0,1544	0,1242	0,0630	0,0286	0,0148
1974	0,0287	0,0787	0,1516	0,1183	0,0619	0,0270	0,0096
1975	0,0251	0,0695	0,1428	0,1245	0,0560	0,0261	0,0086
1976	0,0221	0,0618	0,1488	0,1244	0,0553	0,0262	0,0092
1977	0,0221	0,0548	0,1510	0,1288	0,0551	0,0255	0,0071
1978	0,0192	0,0586	0,1564	0,1280	0,0565	0,0206	0,0057
1979	0,0159	0,0555	0,1438	0,1339	0,0633	0,0240	0,0085
1980	0,0164	0,0491	0,1502	0,1252	0,0632	0,0194	0,0061
1981	0,0112	0,0479	0,1571	0,1264	0,0596	0,0197	0,0059
1982	0,0125	0,0433	0,1484	0,1339	0,0482	0,0178	0,0068
1983	0,0080	0,0385	0,1389	0,1282	0,0514	0,0176	0,0047
1984	0,0085	0,0348	0,1348	0,1269	0,0531	0,0163	0,0050
1985	0,0055	0,0285	0,1261	0,1279	0,0557	0,0150	0,0037
1986	0,0069	0,0207	0,1216	0,1313	0,0600	0,0214	0,0040
1987	0,0058	0,0225	0,1110	0,1312	0,0645	0,0203	0,0033
1988	0,0060	0,0168	0,1099	0,1421	0,0638	0,0211	0,0043
1989	0,0036	0,0181	0,1043	0,1464	0,0623	0,0211	0,0045
1990	0,0038	0,0157	0,1028	0,1560	0,0699	0,0244	0,0057

Tabel A7.8 -Vervolg

<i>C. Waals Gewest</i>							
kalender- jaar	leeftijd						
	18 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar
1948	0,0276	--	--	--	--	--	--
1949	0,0297	--	--	--	--	--	--
1950	0,0235	0,0974	--	--	--	--	--
1951	0,0262	0,0855	--	--	--	--	--
1952	0,0247	0,0793	--	--	--	--	--
1953	0,0251	0,0770	--	--	--	--	--
1954	0,0281	0,0929	0,1610	--	--	--	--
1955	0,0235	0,0848	0,1613	--	--	--	--
1956	0,0219	0,0919	0,1609	--	--	--	--
1957	0,0282	0,0885	0,1619	--	--	--	--
1958	0,0312	0,0909	0,1787	0,1370	--	--	--
1959	0,0344	0,0952	0,1798	0,1462	--	--	--
1960	0,0364	0,1021	0,1805	0,1433	--	--	--
1961	0,0349	0,1128	0,1923	0,1437	--	--	--
1962	0,0341	0,1169	0,1774	0,1384	0,0968	--	--
1963	0,0325	0,1157	0,1872	0,1577	0,0872	--	--
1964	0,0310	0,1180	0,1986	0,1501	0,0981	--	--
1965	0,0318	0,1051	0,1982	0,1600	0,0974	--	--
1966	0,0328	0,1001	0,1908	0,1488	0,0903	0,0500	--
1967	0,0292	0,0997	0,1779	0,1409	0,0878	0,0503	--
1968	0,0266	0,0902	0,1660	0,1511	0,0828	0,0461	--
1969	0,0280	0,0929	0,1647	0,1472	0,0817	0,0527	--
1970	0,0338	0,0972	0,1897	0,1227	0,0747	0,0429	0,0195
1971	0,0362	0,1001	0,1719	0,1243	0,0739	0,0436	0,0206
1972	0,0342	0,1046	0,1694	0,1222	0,0780	0,0362	0,0182
1973	0,0432	0,0962	0,1534	0,1208	0,0622	0,0344	0,0147
1974	0,0366	0,0990	0,1449	0,1146	0,0565	0,0277	0,0162
1975	0,0341	0,0856	0,1433	0,1241	0,0568	0,0275	0,0142
1976	0,0296	0,0853	0,1427	0,1085	0,0544	0,0338	0,0095
1977	0,0278	0,0796	0,1398	0,1009	0,0546	0,0251	0,0102
1978	0,0311	0,0654	0,1322	0,1152	0,0519	0,0197	0,0086
1979	0,0251	0,0671	0,1369	0,1114	0,0555	0,0279	0,0100
1980	0,0232	0,0684	0,1429	0,1071	0,0564	0,0228	0,0097
1981	0,0276	0,0663	0,1368	0,1114	0,0554	0,0183	0,0073
1982	0,0218	0,0646	0,1390	0,1196	0,0539	0,0226	0,0050
1983	0,0189	0,0555	0,1223	0,1164	0,0577	0,0213	0,0063
1984	0,0152	0,0582	0,1394	0,1170	0,0594	0,0231	0,0077
1985	0,0185	0,0471	0,1223	0,1235	0,0608	0,0243	0,0074
1986	0,0137	0,0510	0,1335	0,1333	0,0657	0,0322	0,0091
1987	0,0130	0,0394	0,1198	0,1337	0,0673	0,0236	0,0086
1988	0,0166	0,0407	0,1190	0,1307	0,0744	0,0296	0,0093
1989	0,0122	0,0467	0,1197	0,1511	0,0856	0,0333	0,0080
1990	0,0142	0,0389	0,1199	0,1405	0,0786	0,0301	0,0076

Tabel A7.9 - Evolutie van de pariteitswaarden (op geselecteerde leeftijden), naar geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

geboorte- cohort	leeftijd				
	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,11	0,53	1,06	1,41	1,70
1931	0,13	0,55	1,07	1,45	1,73
1932	0,12	0,56	1,07	1,45	1,72
1933	0,13	0,56	1,09	1,46	1,70
1934	0,11	0,57	1,08	1,46	1,72
1935	0,14	0,61	1,20	1,57	1,77
1936	0,12	0,56	1,10	1,41	1,62
1937	0,16	0,67	1,20	1,52	1,73
1938	0,16	0,67	1,20	1,51	1,67
1939	0,15	0,64	1,15	1,43	1,60
1940	0,16	0,68	1,17	1,46	1,62
1941	0,17	0,67	1,15	1,44	1,65
1942	0,22	0,74	1,17	1,46	1,59
1943	0,16	0,67	1,13	1,38	1,53
1944	0,18	0,64	1,07	1,33	1,50
1945	0,17	0,62	1,08	1,33	1,47
1946	0,16	0,62	1,05	1,34	1,51
1947	0,18	0,60	1,02	1,27	1,45
1948	0,16	0,56	0,96	1,25	1,45
1949	0,16	0,59	0,99	1,27	--
1950	0,14	0,52	0,91	1,23	--
1951	0,16	0,49	0,89	1,20	--
1952	0,15	0,48	0,88	1,23	--
1953	0,14	0,43	0,87	1,19	--
1954	0,12	0,42	0,88	1,17	--
1955	0,09	0,37	0,78	1,11	--
1956	0,16	0,48	0,88	1,23	--
1957	0,11	0,40	0,83	1,16	--
1958	0,12	0,40	0,80	1,19	--
1959	0,08	0,33	0,73	--	--
1960	0,08	0,31	0,70	--	--
1961	0,09	0,32	0,69	--	--
1962	0,06	0,28	0,69	--	--
1963	0,05	0,22	--	--	--
1964	0,05	0,28	--	--	--
1965	0,04	0,22	--	--	--
1966	0,04	0,22	--	--	--
1967	0,04	--	--	--	--
1968	0,06	--	--	--	--
1969	0,05	--	--	--	--
1970	0,05	--	--	--	--

Tabel A7.9 - Vervolg

geboorte- cohort	leeftijd				
	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,11	0,62	1,32	1,88	2,38
1931	0,11	0,61	1,32	1,87	2,31
1932	0,11	0,63	1,36	1,93	2,34
1933	0,11	0,64	1,36	1,90	2,27
1934	0,11	0,66	1,38	1,90	2,26
1935	0,12	0,68	1,44	1,93	2,26
1936	0,12	0,69	1,43	1,91	2,21
1937	0,12	0,70	1,45	1,90	2,17
1938	0,13	0,73	1,47	1,91	2,16
1939	0,13	0,76	1,50	1,92	2,15
1940	0,13	0,75	1,47	1,87	2,08
1941	0,16	0,82	1,50	1,88	2,07
1942	0,16	0,82	1,47	1,83	2,01
1943	0,16	0,82	1,46	1,80	1,98
1944	0,18	0,83	1,47	1,79	1,96
1945	0,18	0,81	1,42	1,74	1,90
1946	0,18	0,79	1,38	1,69	1,85
1947	0,18	0,79	1,38	1,70	1,85
1948	0,19	0,78	1,34	1,67	1,83
1949	0,18	0,75	1,33	1,66	--
1950	0,18	0,73	1,31	1,64	--
1951	0,18	0,70	1,30	1,62	--
1952	0,18	0,69	1,27	1,60	--
1953	0,18	0,67	1,27	1,58	--
1954	0,18	0,67	1,27	1,59	--
1955	0,16	0,62	1,23	1,57	--
1956	0,15	0,62	1,21	1,55	--
1957	0,14	0,61	1,19	1,55	--
1958	0,14	0,60	1,17	1,55	--
1959	0,13	0,58	1,16	--	--
1960	0,11	0,54	1,13	--	--
1961	0,10	0,50	1,08	--	--
1962	0,10	0,47	1,07	--	--
1963	0,08	0,41	--	--	--
1964	0,08	0,39	--	--	--
1965	0,06	0,35	--	--	--
1966	0,05	0,31	--	--	--
1967	0,04	--	--	--	--
1968	0,04	--	--	--	--
1969	0,04	--	--	--	--
1970	0,03	--	--	--	--

Tabel A7.9 - Vervolg

geboorte- cohort	leeftijd				
	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,19	0,75	1,35	1,79	2,20
1931	0,18	0,74	1,35	1,79	2,19
1932	0,17	0,75	1,38	1,84	2,21
1933	0,17	0,75	1,36	1,82	2,18
1934	0,19	0,80	1,46	1,92	2,27
1935	0,18	0,80	1,48	1,92	2,26
1936	0,19	0,83	1,50	1,92	2,21
1937	0,18	0,83	1,54	1,94	2,23
1938	0,18	0,82	1,51	1,91	2,18
1939	0,20	0,84	1,50	1,90	2,15
1940	0,21	0,89	1,58	1,97	2,21
1941	0,24	0,95	1,60	1,97	2,17
1942	0,25	0,94	1,56	1,93	2,11
1943	0,24	0,92	1,51	1,85	2,04
1944	0,23	0,89	1,51	1,81	2,00
1945	0,23	0,85	1,44	1,74	1,92
1946	0,22	0,86	1,44	1,74	1,92
1947	0,21	0,82	1,40	1,71	1,89
1948	0,21	0,82	1,35	1,67	1,85
1949	0,19	0,80	1,30	1,61	--
1950	0,21	0,78	1,31	1,61	--
1951	0,21	0,75	1,26	1,57	--
1952	0,22	0,74	1,26	1,56	--
1953	0,22	0,73	1,25	1,56	--
1954	0,22	0,71	1,24	1,58	--
1955	0,22	0,71	1,25	1,58	--
1956	0,22	0,70	1,22	1,57	--
1957	0,20	0,66	1,20	1,60	--
1958	0,17	0,62	1,17	1,56	--
1959	0,17	0,62	1,18	--	--
1960	0,16	0,62	1,17	--	--
1961	0,15	0,55	1,15	--	--
1962	0,15	0,57	1,13	--	--
1963	0,14	0,53	--	--	--
1964	0,14	0,53	--	--	--
1965	0,12	0,51	--	--	--
1966	0,12	0,47	--	--	--
1967	0,11	--	--	--	--
1968	0,10	--	--	--	--
1969	0,10	--	--	--	--
1970	0,09	--	--	--	--

**Tabel A7.10 - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd
22, 26 en 38 jaar, naar geboortecohorte, voor Het
Rijk en de gewesten, Belgen alleen
(VT 1991, 20% steekproef)**

geboorte- cohort	leeftijd		
	22 jaar	26 jaar	38 jaar
1940	69,3	33,5	13,8
1941	66,6	30,8	12,7
1942	66,1	31,9	13,5
1943	65,3	31,9	12,8
1944	64,6	31,3	12,7
1945	65,0	31,4	12,9
1946	65,8	32,0	13,3
1947	65,9	31,8	13,0
1948	66,2	32,5	13,5
1949	66,0	33,5	13,7
1950	66,6	33,8	14,0
1951	66,6	34,6	14,6
1952	67,2	35,3	15,4
1953	68,4	36,4	--
1954	69,3	36,1	--
1955	70,8	38,1	--
1956	71,1	38,7	--
1957	72,7	39,9	--
1958	73,9	41,8	--
1959	74,3	43,0	--
1960	76,2	45,5	--
1961	77,9	47,2	--
1962	79,1	48,8	--
1963	82,1	52,5	--
1964	82,4	53,6	--
1965	84,3	--	--
1966	86,5	--	--
1967	87,2	--	--
1968	87,4	--	--

Tabel A7.10 - Vervolg

<i>B. Brussels Gewest</i>			
geboorte- cohort	leeftijd		
	22 jaar	26 jaar	38 jaar
1940	71,2	45,1	25,4
1941	70,8	41,2	19,2
1942	67,6	41,8	20,4
1943	70,8	43,2	22,0
1944	70,0	45,1	22,7
1945	72,9	44,8	24,2
1946	71,2	44,4	24,1
1947	72,4	46,1	26,3
1948	75,1	48,1	28,1
1949	72,5	47,1	25,4
1950	75,9	52,6	26,4
1951	75,1	51,4	25,4
1952	75,0	54,1	26,5
1953	80,5	54,1	--
1954	81,4	53,5	--
1955	82,5	60,2	--
1956	77,8	53,5	--
1957	82,8	57,6	--
1958	81,4	59,2	--
1959	84,7	63,6	--
1960	85,4	64,4	--
1961	86,1	66,5	--
1962	87,2	68,2	--
1963	90,5	72,0	--
1964	88,9	67,9	--
1965	90,4	--	--
1966	92,4	--	--
1967	92,1	--	--
1968	90,6	--	--

Tabel A7.10 - Vervolg

<i>C. Vlaams Gewest</i>			
geboorte- cohort	leeftijd		
	22 jaar	26 jaar	38 jaar
1940	71,4	33,6	12,9
1941	68,3	30,9	12,2
1942	68,0	31,1	12,4
1943	66,6	31,2	11,6
1944	65,2	30,7	11,7
1945	65,0	30,0	11,2
1946	66,5	31,3	12,4
1947	65,7	30,4	11,7
1948	66,1	31,2	12,1
1949	66,1	32,3	12,5
1950	66,8	32,2	13,2
1951	66,6	32,8	13,7
1952	67,3	33,5	14,5
1953	68,8	34,9	--
1954	70,0	34,9	--
1955	72,4	37,4	--
1956	72,3	38,4	--
1957	73,5	39,2	--
1958	74,6	40,7	--
1959	75,2	41,9	--
1960	77,5	45,3	--
1961	78,8	47,0	--
1962	80,2	48,8	--
1963	83,7	52,8	--
1964	84,4	54,7	--
1965	86,7	--	--
1966	88,6	--	--
1967	89,3	--	--
1968	89,5	--	--

Tabel A7.10 - Vervolg

D. Waals Gewest

geboorte- cohort	leeftijd		
	22 jaar	26 jaar	38 jaar
1940	64,4	30,4	12,9
1941	62,2	28,1	12,1
1942	61,5	31,1	14,4
1943	61,0	30,2	13,0
1944	61,8	29,1	12,0
1945	63,2	31,1	13,5
1946	63,4	30,5	12,5
1947	64,9	31,1	12,2
1948	64,5	31,5	13,0
1949	64,4	32,7	13,5
1950	64,0	32,6	12,9
1951	64,9	34,2	13,8
1952	65,2	34,5	14,4
1953	65,3	35,4	--
1954	65,4	34,7	--
1955	65,2	34,8	--
1956	67,3	36,3	--
1957	69,0	37,4	--
1958	70,9	40,1	--
1959	70,2	40,6	--
1960	71,5	41,4	--
1961	74,1	43,0	--
1962	74,8	44,3	--
1963	76,4	47,1	--
1964	76,5	47,3	--
1965	77,9	--	--
1966	80,4	--	--
1967	81,7	--	--
1968	82,8	--	--

**Tabel A7.11 - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd
26 jaar, naar gewest/provincie: vergelijking tussen de
cohorten 1940-44 en 1960-64, Belgen alleen
(VT 1991, 20% steekproef)**

gewest/provincie	geboortecohorten	
	1940-44	1960-64
Brussels Gewest	43,2	67,8
provincie Brabant *	35,9	58,9
Vlaams Gewest	31,5	49,7
provincie Antwerpen	31,3	51,3
provincie Limburg	29,5	48,9
provincie Oost-Vlaanderen	31,5	49,3
provincie West-Vlaanderen	32,2	43,8
Waals Gewest	29,8	44,6
provincie Henegouwen	26,3	41,3
provincie Luik	33,7	48,0
provincie Luxemburg	27,9	39,7
provincie Namen	29,6	44,9

* De resultaten van de provincie Brabant omvatten ook de vrouwen uit het arrondissement Brussel-Hoofdstad, zijnde het Brussels Gewest.

Tabel A7.12 - Vergelijking van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de cohorten 1941-45 met de gemiddelden voor de jaren 1986-90, Het Rijk, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

leeftijd	cohorten 1941-45	jaren 1986-90
15	0,0008	0,0002
16	0,0024	0,0013
17	0,0095	0,0036
18	0,0268	0,0082
19	0,0556	0,0151
20	0,0939	0,0262
21	0,1271	0,0427
22	0,1609	0,0623
23	0,1775	0,0866
24	0,1814	0,1106
25	0,1752	0,1299
26	0,1649	0,1471
27	0,1473	0,1445
28	0,1297	0,1379
29	0,1117	0,1230
30	0,0892	0,1014
31	0,0749	0,0846
32	0,0566	0,0680
33	0,0454	0,0534
34	0,0365	0,0407
35	0,0270	0,0321
36	0,0216	0,0253
37	0,0160	0,0175
38	0,0113	0,0127
39	0,0078	0,0089
40	0,0055	0,0063
41	0,0033	0,0034
42	0,0025	0,0024
43	0,0014	0,0016
44	0,0007	0,0007
afstamming/TVC gemiddelde leeftijd bij geboorte	1,96 25,93	1,50 27,67

Tabel A7.13 - Vergelijking van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor de cohorten 1941-45 met de gemiddelden voor de jaren 1986-90: verschillen per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef), afgevlakte waarden

<i>A. Het Rijk</i>			
leeftijd	cohorten 1941-45	jaren 1986-90	absolute verschillen
15	0,0008	0,0002	-0,0006
16	0,0038	0,0016	-0,0022
17	0,0121	0,0042	-0,0079
18	0,0297	0,0088	-0,0209
19	0,0580	0,0161	-0,0418
20	0,0926	0,0275	-0,0651
21	0,1272	0,0435	-0,0838
22	0,1566	0,0635	-0,0931
23	0,1743	0,0865	-0,0878
24	0,1789	0,1094	-0,0695
25	0,1742	0,1294	-0,0448
26	0,1631	0,1422	-0,0209
27	0,1473	0,1435	-0,0038
28	0,1296	0,1358	0,0062
29	0,1106	0,1213	0,0108
30	0,0912	0,1026	0,0114
31	0,0739	0,0847	0,0108
32	0,0584	0,0685	0,0101
33	0,0460	0,0539	0,0079
34	0,0363	0,0417	0,0054
35	0,0280	0,0326	0,0045
36	0,0215	0,0250	0,0035
37	0,0162	0,0182	0,0021
38	0,0116	0,0130	0,0014
39	0,0081	0,0092	0,0011
40	0,0056	0,0062	0,0007
41	0,0037	0,0039	0,0002
42	0,0024	0,0025	0,0000
43	0,0015	0,0016	0,0001
44	0,0007	0,0007	0,0001
afstamming/TVC gemiddelde leeftijd bij de geboorte	1,96	1,50	-0,47
	25,93	27,67	1,74

Tabel A7.13 - Vervolg

<i>B. Brussels Gewest</i>			
leeftijd	cohorten 1941-45	jaren 1986-90	absolute verschillen
15	0,0011	0,0000	-0,0011
16	0,0053	0,0014	-0,0039
17	0,0131	0,0041	-0,0090
18	0,0274	0,0088	-0,0186
19	0,0522	0,0138	-0,0384
20	0,0812	0,0193	-0,0619
21	0,1039	0,0282	-0,0757
22	0,1205	0,0394	-0,0811
23	0,1291	0,0526	-0,0765
24	0,1297	0,0668	-0,0629
25	0,1248	0,0794	-0,0454
26	0,1175	0,0919	-0,0256
27	0,1098	0,1021	-0,0077
28	0,0984	0,1064	0,0080
29	0,0854	0,1046	0,0192
30	0,0734	0,0972	0,0238
31	0,0599	0,0869	0,0270
32	0,0471	0,0756	0,0285
33	0,0382	0,0653	0,0271
34	0,0310	0,0552	0,0242
35	0,0241	0,0443	0,0202
36	0,0190	0,0343	0,0154
37	0,0164	0,0253	0,0089
38	0,0129	0,0185	0,0056
39	0,0079	0,0144	0,0065
40	0,0044	0,0106	0,0062
41	0,0028	0,0059	0,0031
42	0,0021	0,0029	0,0008
43	0,0015	0,0020	0,0005
44	0,0011	0,0005	-0,0006
afstamming/TVC gemiddelde leeftijd bij de geboorte	1,54	1,26	-0,28
	25,97	28,83	2,86

Tabel A7.13 - Vervolg

<i>C. Vlaams Gewest</i>			
leeftijd	cohorten 1941-45	jaren 1986-90	absolute verschillen
15	0,0007	0,0000	-0,0007
16	0,0027	0,0007	-0,0020
17	0,0097	0,0024	-0,0074
18	0,0260	0,0057	-0,0202
19	0,0522	0,0113	-0,0409
20	0,0860	0,0212	-0,0648
21	0,1232	0,0369	-0,0863
22	0,1567	0,0578	-0,0989
23	0,1780	0,0829	-0,0952
24	0,1848	0,1085	-0,0763
25	0,1804	0,1313	-0,0491
26	0,1690	0,1468	-0,0222
27	0,1529	0,1487	-0,0042
28	0,1341	0,1398	0,0056
29	0,1139	0,1235	0,0096
30	0,0937	0,1026	0,0090
31	0,0754	0,0828	0,0074
32	0,0594	0,0654	0,0060
33	0,0466	0,0499	0,0033
34	0,0366	0,0370	0,0004
35	0,0282	0,0278	-0,0004
36	0,0215	0,0211	-0,0004
37	0,0157	0,0147	-0,0009
38	0,0108	0,0101	-0,0007
39	0,0074	0,0071	-0,0003
40	0,0051	0,0046	-0,0004
41	0,0033	0,0031	-0,0002
42	0,0022	0,0021	-0,0001
43	0,0013	0,0013	0,0000
44	0,0005	0,0006	0,0001
afstamming/TVC gemiddelde leeftijd bij de geboorte	1,98 26,00	1,45 27,65	-0,53 1,65

Tabel A7.13 - Vervolg

<i>D. Waals Gewest</i>			
leeftijd	cohorten 1941-45	jaren 1986-90	absolute verschillen
15	0,0010	0,0006	-0,0004
16	0,0057	0,0033	-0,0024
17	0,0167	0,0077	-0,0091
18	0,0381	0,0147	-0,0235
19	0,0716	0,0262	-0,0454
20	0,1097	0,0424	-0,0673
21	0,1418	0,0608	-0,0810
22	0,1655	0,0816	-0,0839
23	0,1777	0,1029	-0,0748
24	0,1786	0,1222	-0,0564
25	0,1735	0,1378	-0,0357
26	0,1621	0,1447	-0,0173
27	0,1450	0,1425	-0,0024
28	0,1278	0,1346	0,0067
29	0,1098	0,1207	0,0110
30	0,0906	0,1038	0,0132
31	0,0742	0,0879	0,0137
32	0,0590	0,0732	0,0142
33	0,0466	0,0592	0,0126
34	0,0372	0,0481	0,0108
35	0,0286	0,0390	0,0105
36	0,0222	0,0305	0,0083
37	0,0173	0,0232	0,0059
38	0,0130	0,0170	0,0040
39	0,0097	0,0120	0,0023
40	0,0069	0,0081	0,0012
41	0,0047	0,0050	0,0003
42	0,0031	0,0030	-0,0001
43	0,0018	0,0020	0,0002
44	0,0008	0,0011	0,0003
TVC	2,04	1,66	-0,38
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	25,77	27,47	1,70

Tabel A8.1 - Gerealiseerde vruchtbaarheid (pariteit) naar huwelijksduur en geboortecohorte, Het Rijk, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

geboorte- cohort	huwelijksduur								
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar	6 jaar	8 jaar	10 jaar	12 jaar	20 jaar
1930	0,18	0,58	0,85	1,27	1,60	1,86	2,04	2,18	2,39
1931	0,16	0,57	0,85	1,27	1,60	1,84	2,02	2,15	2,35
1932	0,16	0,58	0,84	1,28	1,62	1,87	2,06	2,18	2,37
1933	0,16	0,57	0,84	1,27	1,60	1,85	2,02	2,15	2,33
1934	0,16	0,58	0,85	1,30	1,62	1,88	2,05	2,17	2,34
1935	0,17	0,58	0,85	1,30	1,65	1,90	2,07	2,18	2,34
1936	0,17	0,59	0,86	1,31	1,64	1,88	2,04	2,14	2,28
1937	0,16	0,58	0,86	1,30	1,64	1,88	2,03	2,14	2,26
1938	0,15	0,59	0,86	1,32	1,65	1,88	2,03	2,13	2,24
1939	0,16	0,59	0,87	1,32	1,65	1,88	2,03	2,11	2,22
1940	0,16	0,59	0,87	1,33	1,65	1,87	2,01	2,10	2,19
1941	0,18	0,61	0,90	1,35	1,66	1,87	2,00	2,08	2,17
1942	0,17	0,59	0,87	1,32	1,63	1,83	1,95	2,03	2,11
1943	0,17	0,59	0,86	1,30	1,59	1,79	1,91	1,98	2,06
1944	0,17	0,59	0,85	1,28	1,58	1,77	1,88	1,95	2,03
1945	0,17	0,57	0,82	1,24	1,53	1,72	1,83	1,89	1,97
1946	0,17	0,56	0,81	1,23	1,52	1,70	1,81	1,87	--
1947	0,17	0,54	0,80	1,21	1,50	1,69	1,79	1,86	--
1948	0,18	0,53	0,78	1,19	1,48	1,66	1,78	1,84	--
1949	0,17	0,52	0,76	1,17	1,46	1,64	1,75	1,82	--
1950	0,16	0,50	0,74	1,15	1,45	1,64	1,75	1,82	--
1951	0,17	0,49	0,72	1,12	1,41	1,61	1,73	1,80	--
1952	0,17	0,47	0,70	1,11	1,42	1,61	1,72	1,80	--
1953	0,16	0,45	0,68	1,10	1,41	1,61	1,73	1,81	--
1954	0,16	0,44	0,68	1,10	1,42	1,63	1,76	1,84	--
1955	0,16	0,42	0,66	1,09	1,42	1,63	1,77	--	--
1956	0,15	0,42	0,65	1,09	1,41	1,63	1,76	--	--
1957	0,15	0,41	0,65	1,09	1,42	--	--	--	--
1958	0,14	0,39	0,63	1,09	1,43	--	--	--	--
1959	0,14	0,39	0,64	1,09	1,44	--	--	--	--
1960	0,13	0,37	0,62	1,07	1,44	--	--	--	--
1961	0,12	0,36	0,59	1,05	--	--	--	--	--
1962	0,12	0,35	0,58	1,05	--	--	--	--	--
1963	0,11	0,32	0,56	--	--	--	--	--	--
1964	0,12	0,32	0,55	--	--	--	--	--	--
1965	0,11	0,31	0,53	--	--	--	--	--	--
1966	0,10	0,30	0,53	--	--	--	--	--	--
1967	0,10	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel A8.2 - Gerealiseerde vruchtbaarheid (pariteit) naar huwelijksduur en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef), afgevlakte waarden

geboorte- cohort	huwelijksduur								
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar	6 jaar	8 jaar	10 jaar	12 jaar	20 jaar
1930	0,21	0,55	0,77	1,11	1,35	1,54	1,66	1,75	1,87
1931	0,18	0,51	0,74	1,09	1,34	1,55	1,68	1,78	1,90
1932	0,18	0,52	0,74	1,10	1,36	1,56	1,70	1,79	1,91
1933	0,18	0,53	0,74	1,11	1,37	1,57	1,70	1,79	1,91
1934	0,20	0,54	0,76	1,12	1,39	1,59	1,73	1,81	1,92
1935	0,22	0,57	0,78	1,15	1,41	1,62	1,74	1,81	1,91
1936	0,23	0,58	0,80	1,16	1,41	1,61	1,72	1,79	1,88
1937	0,23	0,60	0,82	1,18	1,44	1,62	1,73	1,80	1,87
1938	0,23	0,60	0,82	1,19	1,46	1,62	1,72	1,79	1,85
1939	0,23	0,58	0,82	1,20	1,45	1,61	1,71	1,76	1,83
1940	0,24	0,59	0,83	1,20	1,45	1,61	1,71	1,76	1,83
1941	0,24	0,59	0,82	1,19	1,44	1,60	1,70	1,76	1,82
1942	0,23	0,56	0,80	1,17	1,43	1,59	1,67	1,72	1,78
1943	0,23	0,56	0,80	1,15	1,40	1,55	1,63	1,68	1,74
1944	0,23	0,57	0,79	1,13	1,37	1,52	1,60	1,64	1,70
1945	0,22	0,56	0,78	1,13	1,37	1,51	1,60	1,64	--
1946	0,22	0,54	0,77	1,12	1,38	1,52	1,60	1,66	--
1947	0,23	0,52	0,75	1,10	1,36	1,50	1,59	1,65	--
1948	0,23	0,51	0,73	1,10	1,34	1,49	1,59	1,65	--
1949	0,22	0,51	0,73	1,10	1,34	1,49	1,60	1,66	--
1950	0,22	0,49	0,71	1,07	1,33	1,49	1,60	1,68	--
1951	0,22	0,48	0,69	1,05	1,31	1,50	1,60	1,68	--
1952	0,21	0,47	0,68	1,05	1,33	1,51	1,62	1,71	--
1953	0,20	0,45	0,67	1,04	1,34	1,52	1,65	1,73	--
1954	0,20	0,43	0,65	1,02	1,33	1,52	1,67	--	--
1955	0,20	0,43	0,64	1,04	1,33	--	--	--	--
1956	0,21	0,45	0,68	1,10	1,38	--	--	--	--
1957	0,22	0,48	0,71	1,14	1,42	--	--	--	--
1958	0,22	0,47	0,71	1,14	1,44	--	--	--	--
1959	0,20	0,44	0,69	1,11	--	--	--	--	--
1960	0,19	0,43	0,67	1,08	--	--	--	--	--
1961	0,18	0,44	0,69	--	--	--	--	--	--
1962	0,18	0,44	0,68	--	--	--	--	--	--
1963	0,19	0,43	0,66	--	--	--	--	--	--
1964	0,18	--	--	--	--	--	--	--	--
1965	0,17	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel A8.2 - Vervolg

<i>B. Vlaams Gewest</i>									
geboorte- cohorte	huwelijksduur								
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar	6 jaar	8 jaar	10 jaar	12 jaar	20 jaar
1930	0,16	0,57	0,86	1,31	1,67	1,95	2,15	2,29	2,51
1931	0,15	0,58	0,86	1,32	1,68	1,94	2,13	2,27	2,47
1932	0,15	0,58	0,87	1,33	1,68	1,94	2,13	2,26	2,44
1933	0,15	0,59	0,87	1,33	1,67	1,93	2,12	2,24	2,41
1934	0,15	0,58	0,86	1,33	1,67	1,93	2,11	2,22	2,38
1935	0,15	0,58	0,86	1,33	1,68	1,93	2,10	2,21	2,36
1936	0,15	0,58	0,87	1,33	1,67	1,92	2,08	2,19	2,32
1937	0,14	0,58	0,87	1,33	1,67	1,91	2,06	2,16	2,28
1938	0,14	0,59	0,87	1,34	1,68	1,91	2,06	2,15	2,26
1939	0,14	0,59	0,87	1,34	1,67	1,90	2,05	2,13	2,23
1940	0,15	0,59	0,87	1,33	1,66	1,88	2,02	2,10	2,19
1941	0,16	0,60	0,88	1,33	1,65	1,86	1,99	2,06	2,14
1942	0,16	0,59	0,87	1,32	1,63	1,83	1,95	2,02	2,10
1943	0,16	0,59	0,86	1,30	1,61	1,80	1,92	1,99	2,06
1944	0,16	0,58	0,85	1,28	1,58	1,77	1,89	1,95	2,03
1945	0,16	0,57	0,83	1,25	1,55	1,73	1,84	1,91	--
1946	0,16	0,55	0,80	1,23	1,52	1,70	1,81	1,87	--
1947	0,16	0,54	0,79	1,21	1,50	1,69	1,80	1,86	--
1948	0,17	0,53	0,77	1,19	1,48	1,68	1,79	1,85	--
1949	0,16	0,51	0,75	1,17	1,47	1,66	1,78	1,84	--
1950	0,16	0,49	0,72	1,14	1,45	1,65	1,76	1,83	--
1951	0,16	0,47	0,70	1,11	1,43	1,63	1,75	1,81	--
1952	0,15	0,45	0,67	1,09	1,41	1,62	1,73	1,80	--
1953	0,15	0,43	0,66	1,09	1,41	1,62	1,74	1,81	--
1954	0,14	0,41	0,65	1,08	1,42	1,63	1,75	--	--
1955	0,14	0,40	0,63	1,08	1,42	--	--	--	--
1956	0,13	0,38	0,61	1,07	1,41	--	--	--	--
1957	0,12	0,37	0,61	1,07	1,41	--	--	--	--
1958	0,12	0,36	0,60	1,07	1,42	--	--	--	--
1959	0,12	0,35	0,60	1,06	--	--	--	--	--
1960	0,11	0,34	0,57	1,05	--	--	--	--	--
1961	0,10	0,32	0,54	--	--	--	--	--	--
1962	0,09	0,29	0,52	--	--	--	--	--	--
1963	0,09	0,27	0,50	--	--	--	--	--	--
1964	0,08	--	--	--	--	--	--	--	--
1965	0,08	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel A8.2 - Vervolg

<i>C. Waals Gewest</i>									
geboorte- cohorte	huwelijksduur								
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar	6 jaar	8 jaar	10 jaar	12 jaar	20 jaar
1930	0,20	0,59	0,84	1,24	1,54	1,77	1,95	2,08	2,30
1931	0,19	0,58	0,83	1,23	1,53	1,77	1,94	2,06	2,29
1932	0,17	0,56	0,82	1,23	1,53	1,77	1,94	2,07	2,28
1933	0,17	0,56	0,82	1,23	1,55	1,79	1,96	2,09	2,30
1934	0,18	0,58	0,84	1,27	1,59	1,83	2,01	2,14	2,34
1935	0,18	0,59	0,86	1,29	1,62	1,86	2,04	2,16	2,34
1936	0,19	0,59	0,86	1,30	1,62	1,87	2,04	2,16	2,33
1937	0,18	0,58	0,85	1,30	1,63	1,88	2,05	2,16	2,32
1938	0,17	0,58	0,85	1,30	1,64	1,88	2,04	2,16	2,30
1939	0,17	0,59	0,87	1,32	1,65	1,89	2,05	2,15	2,28
1940	0,18	0,61	0,89	1,35	1,69	1,91	2,06	2,16	2,28
1941	0,18	0,62	0,91	1,38	1,70	1,92	2,06	2,16	2,27
1942	0,18	0,61	0,90	1,36	1,67	1,88	2,03	2,11	2,22
1943	0,18	0,60	0,89	1,32	1,63	1,84	1,97	2,05	2,16
1944	0,18	0,59	0,87	1,29	1,59	1,79	1,91	1,99	2,09
1945	0,18	0,58	0,85	1,26	1,56	1,76	1,87	1,94	--
1946	0,18	0,57	0,84	1,25	1,54	1,74	1,85	1,92	--
1947	0,18	0,56	0,82	1,24	1,53	1,71	1,82	1,89	--
1948	0,18	0,55	0,80	1,21	1,49	1,67	1,78	1,86	--
1949	0,17	0,54	0,79	1,19	1,46	1,64	1,76	1,83	--
1950	0,17	0,53	0,78	1,18	1,45	1,63	1,75	1,82	--
1951	0,17	0,52	0,77	1,16	1,44	1,62	1,73	1,81	--
1952	0,18	0,51	0,76	1,15	1,43	1,61	1,73	1,81	--
1953	0,18	0,50	0,74	1,15	1,43	1,62	1,74	1,83	--
1954	0,19	0,49	0,73	1,14	1,43	1,63	1,76	--	--
1955	0,19	0,49	0,72	1,14	1,44	--	--	--	--
1956	0,19	0,49	0,72	1,13	1,44	--	--	--	--
1957	0,18	0,47	0,71	1,13	1,44	--	--	--	--
1958	0,18	0,46	0,70	1,13	1,45	--	--	--	--
1959	0,17	0,45	0,70	1,13	--	--	--	--	--
1960	0,17	0,45	0,70	1,13	--	--	--	--	--
1961	0,17	0,44	0,69	--	--	--	--	--	--
1962	0,17	0,44	0,69	--	--	--	--	--	--
1963	0,17	0,43	0,69	--	--	--	--	--	--
1964	0,18	--	--	--	--	--	--	--	--
1965	0,18	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel A8.3 - Vergelijking van de huwelijksvruchtbaarheid met de algemene vruchtbaarheid:
 evolutie van de pariteit naar geboortecohorte voor huwelijksduur en leeftijd,
 per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20%-steekproef), afgevlakte waarden

geboorte- cohort	huwelijksvruchtbaarheid				algemene vruchtbaarheid			
	0 jaar	4 jaar	10 jaar	20 jaar	20 jaar	24 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,21	1,11	1,66	1,87	0,11	0,53	1,41	--
1931	0,18	1,09	1,68	1,90	0,12	0,54	1,44	--
1932	0,18	1,10	1,70	1,91	0,12	0,55	1,45	--
1933	0,18	1,11	1,70	1,91	0,12	0,56	1,46	1,70
1934	0,20	1,12	1,73	1,92	0,12	0,58	1,49	1,72
1935	0,22	1,15	1,74	1,91	0,13	0,59	1,50	1,72
1936	0,23	1,16	1,72	1,88	0,13	0,60	1,48	1,71
1937	0,23	1,18	1,73	1,87	0,15	0,64	1,49	1,73
1938	0,23	1,19	1,72	1,85	0,15	0,66	1,49	1,72
1939	0,23	1,20	1,71	1,83	0,15	0,66	1,46	1,68
1940	0,24	1,20	1,71	1,83	0,16	0,67	1,45	1,69
1941	0,24	1,19	1,70	1,82	0,18	0,69	1,45	1,67
1942	0,23	1,17	1,67	1,78	0,19	0,71	1,43	1,62
1943	0,23	1,15	1,63	1,74	0,18	0,68	1,39	1,62
1944	0,23	1,13	1,60	1,70	0,17	0,64	1,34	1,63
1945	0,22	1,13	1,60	--	0,17	0,62	1,33	1,59
1946	0,22	1,12	1,60	--	0,17	0,61	1,32	1,54
1947	0,23	1,10	1,59	--	0,17	0,59	1,28	1,50
1948	0,23	1,10	1,59	--	0,16	0,58	1,26	1,49
1949	0,22	1,10	1,60	--	0,15	0,57	1,25	1,49
1950	0,22	1,07	1,60	--	0,15	0,53	1,23	1,46
1951	0,22	1,05	1,60	--	0,15	0,49	1,21	1,45
1952	0,21	1,05	1,62	--	0,15	0,47	1,21	--
1953	0,20	1,04	1,65	--	0,13	0,44	1,19	--
1954	0,20	1,02	1,67	--	0,12	0,41	1,16	--
1955	0,20	1,04	--	--	0,12	0,41	1,16	--
1956	0,21	1,10	--	--	0,13	0,43	1,18	--
1957	0,22	1,14	--	--	0,12	0,42	1,19	--
1958	0,22	1,14	--	--	0,11	0,38	1,19	--
1959	0,20	1,11	--	--	0,09	0,34	--	--
1960	0,19	1,08	--	--	0,08	0,32	--	--
1961	0,18	--	--	--	0,08	0,31	--	--
1962	0,18	--	--	--	0,07	0,27	--	--
1963	0,19	--	--	--	0,05	0,25	--	--
1964	0,18	--	--	--	0,05	0,25	--	--
1965	0,17	--	--	--	0,04	0,23	--	--
1966	--	--	--	--	0,04	0,22	--	--
1967	--	--	--	--	0,04	--	--	--
1968	--	--	--	--	0,05	--	--	--
1969	--	--	--	--	0,05	--	--	--
1970	--	--	--	--	0,05	--	--	--

Tabel A8.3 - Vervolg

<i>B. Vlaams Gewest</i>								
cohort	huwelijksvruchtbaarheid				algemene vruchtbaarheid			
	0 jaar	4 jaar	10 jaar	20 jaar	20 jaar	24 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,16	1,31	2,15	2,51	0,11	0,62	1,88	2,38
1931	0,15	1,32	2,13	2,47	0,11	0,62	1,89	2,33
1932	0,15	1,33	2,13	2,44	0,11	0,63	1,91	2,32
1933	0,15	1,33	2,12	2,41	0,11	0,64	1,91	2,29
1934	0,15	1,33	2,11	2,38	0,11	0,66	1,91	2,26
1935	0,15	1,33	2,10	2,36	0,12	0,68	1,92	2,24
1936	0,15	1,33	2,08	2,32	0,12	0,69	1,91	2,21
1937	0,14	1,33	2,06	2,28	0,12	0,70	1,90	2,18
1938	0,14	1,34	2,06	2,26	0,13	0,73	1,91	2,16
1939	0,14	1,34	2,05	2,23	0,13	0,75	1,91	2,14
1940	0,15	1,33	2,02	2,19	0,14	0,77	1,89	2,09
1941	0,16	1,33	1,99	2,14	0,15	0,80	1,86	2,06
1942	0,16	1,32	1,95	2,10	0,16	0,82	1,83	2,02
1943	0,16	1,30	1,92	2,06	0,17	0,83	1,80	1,98
1944	0,16	1,28	1,89	2,03	0,18	0,83	1,78	1,95
1945	0,16	1,25	1,84	--	0,18	0,81	1,74	1,90
1946	0,16	1,23	1,81	--	0,18	0,80	1,70	1,86
1947	0,16	1,21	1,80	--	0,18	0,79	1,69	1,84
1948	0,17	1,19	1,79	--	0,19	0,78	1,67	1,83
1949	0,16	1,17	1,78	--	0,18	0,75	1,66	--
1950	0,16	1,14	1,76	--	0,18	0,73	1,64	--
1951	0,16	1,11	1,75	--	0,18	0,71	1,62	--
1952	0,15	1,09	1,73	--	0,18	0,69	1,60	--
1953	0,15	1,09	1,74	--	0,18	0,67	1,59	--
1954	0,14	1,08	1,75	--	0,17	0,66	1,58	--
1955	0,14	1,08	--	--	0,16	0,63	1,57	--
1956	0,13	1,07	--	--	0,15	0,62	1,56	--
1957	0,13	1,07	--	--	0,14	0,61	1,55	--
1958	0,12	1,07	--	--	0,13	0,59	1,55	--
1959	0,12	1,06	--	--	0,13	0,57	--	--
1960	0,11	1,05	--	--	0,11	0,54	--	--
1961	0,10	--	--	--	0,10	0,50	--	--
1962	0,09	--	--	--	0,10	0,46	--	--
1963	0,09	--	--	--	0,08	0,42	--	--
1964	0,08	--	--	--	0,07	0,38	--	--
1965	0,08	--	--	--	0,06	0,35	--	--
1966	--	--	--	--	0,05	0,31	--	--
1967	--	--	--	--	0,04	--	--	--
1968	--	--	--	--	0,04	--	--	--
1969	--	--	--	--	0,04	--	--	--
1970	--	--	--	--	0,03	--	--	--

Tabel A8.3 - Vervolg

<i>C. Waals Gewest</i>								
cohorte	huwelijksvruchtbaarheid				algemene vruchtbaarheid			
	0 jaar	4 jaar	10 jaar	20 jaar	20 jaar	24 jaar	32 jaar	42 jaar
1930	0,20	1,24	1,95	2,30	0,19	0,75	1,79	2,20
1931	0,19	1,23	1,94	2,29	0,18	0,74	1,80	2,20
1932	0,17	1,23	1,94	2,28	0,17	0,75	1,82	2,20
1933	0,17	1,23	1,96	2,30	0,17	0,76	1,85	2,21
1934	0,18	1,27	2,01	2,34	0,18	0,79	1,89	2,24
1935	0,18	1,29	2,04	2,34	0,19	0,81	1,92	2,25
1936	0,19	1,30	2,04	2,33	0,19	0,82	1,93	2,23
1937	0,18	1,30	2,05	2,32	0,18	0,83	1,93	2,22
1938	0,17	1,30	2,04	2,30	0,19	0,83	1,92	2,19
1939	0,17	1,32	2,05	2,28	0,20	0,85	1,92	2,17
1940	0,18	1,35	2,06	2,28	0,21	0,89	1,95	2,18
1941	0,18	1,38	2,06	2,27	0,23	0,93	1,96	2,16
1942	0,18	1,36	2,03	2,22	0,24	0,94	1,92	2,11
1943	0,18	1,32	1,97	2,16	0,24	0,92	1,86	2,05
1944	0,18	1,29	1,91	2,09	0,23	0,89	1,80	1,99
1945	0,18	1,26	1,87	--	0,23	0,86	1,76	1,94
1946	0,18	1,25	1,85	--	0,22	0,85	1,73	1,91
1947	0,18	1,24	1,82	--	0,21	0,83	1,70	1,89
1948	0,18	1,21	1,78	--	0,20	0,82	1,66	1,85
1949	0,17	1,19	1,76	--	0,20	0,80	1,63	--
1950	0,17	1,18	1,75	--	0,20	0,78	1,60	--
1951	0,17	1,16	1,73	--	0,21	0,76	1,58	--
1952	0,18	1,15	1,73	--	0,22	0,74	1,56	--
1953	0,18	1,15	1,74	--	0,22	0,73	1,57	--
1954	0,19	1,14	1,76	--	0,22	0,71	1,58	--
1955	0,19	1,14	--	--	0,22	0,71	1,58	--
1956	0,19	1,13	--	--	0,21	0,69	1,58	--
1957	0,18	1,13	--	--	0,19	0,66	1,58	--
1958	0,18	1,13	--	--	0,18	0,63	1,56	--
1959	0,17	1,13	--	--	0,17	0,62	--	--
1960	0,17	1,13	--	--	0,16	0,60	--	--
1961	0,17	--	--	--	0,15	0,57	--	--
1962	0,17	--	--	--	0,15	0,56	--	--
1963	0,17	--	--	--	0,14	0,54	--	--
1964	0,18	--	--	--	0,14	0,52	--	--
1965	0,18	--	--	--	0,13	0,50	--	--
1966	--	--	--	--	0,12	0,47	--	--
1967	--	--	--	--	0,11	--	--	--
1968	--	--	--	--	0,10	--	--	--
1969	--	--	--	--	0,09	--	--	--
1970	--	--	--	--	0,09	--	--	--

Tabel A9.1 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers naar behaald diploma voor Het Rijk, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

leeftijd	LO	LSO	HSO	HO	gemiddelde
14	0,0040	0,0000	0,0000	0,0000	0,0005
15	0,0091	0,0000	0,0002	0,0000	0,0009
16	0,0183	0,0086	0,0017	0,0020	0,0045
17	0,0418	0,0212	0,0025	0,0000	0,0088
18	0,0700	0,0341	0,0079	0,0009	0,0159
19	0,0917	0,0536	0,0154	0,0011	0,0240
20	0,1216	0,0780	0,0278	0,0017	0,0353
21	0,1268	0,1083	0,0484	0,0040	0,0505
22	0,1515	0,1231	0,0778	0,0117	0,0696
23	0,1371	0,1448	0,1085	0,0337	0,0928
24	0,1378	0,1498	0,1307	0,0717	0,1159
25	0,1575	0,1424	0,1435	0,1128	0,1347
26	0,1324	0,1483	0,1554	0,1560	0,1518
27	0,1157	0,1274	0,1477	0,1784	0,1490
28	0,1005	0,1117	0,1359	0,1880	0,1413
29	0,0909	0,0936	0,1165	0,1803	0,1256
30	0,0687	0,0790	0,0943	0,1550	0,1033
31	0,0552	0,0614	0,0808	0,1340	0,0859
32	0,0481	0,0478	0,0650	0,1093	0,0689
33	0,0379	0,0398	0,0474	0,0904	0,0543
34	0,0305	0,0312	0,0377	0,0664	0,0414
35	0,0237	0,0253	0,0299	0,0525	0,0327
36	0,0232	0,0203	0,0227	0,0390	0,0258
37	0,0155	0,0136	0,0153	0,0284	0,0177
38	0,0112	0,0099	0,0120	0,0187	0,0126
39	0,0082	0,0077	0,0066	0,0145	0,0090
40	0,0059	0,0054	0,0057	0,0091	0,0063
41	0,0041	0,0028	0,0030	0,0038	0,0034
42	0,0028	0,0020	0,0027	0,0023	0,0024
43	0,0017	0,0012	0,0021	0,0014	0,0016
44	0,0009	0,0003	0,0009	0,0009	0,0007
45	0,0004	0,0004	0,0006	0,0007	0,0005
46	0,0003	0,0001	0,0001	0,0004	0,0002
47	0,0001	0,0000	0,0002	0,0002	0,0001
48	0,0001	0,0000	0,0000	0,0002	0,0000
49	0,0001	0,0002	0,0000	0,0000	0,0001
50	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000
51	0,0000	0,0000	0,0000	0,0002	0,0000
52	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
53	0,0000	0,0000	0,0000	0,0002	0,0000
54	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
TVC	1,85	1,69	1,55	1,67	1,59

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.2 - Pariteit op leeftijd 22 en 30 jaar en TVC-waarde naar behaald diploma per gewest, Belgen alleen, gemiddelden jaren 1986-1990 (VT 1991, 20% steekproef)

gewest/onderwijsniveau	Pariteit		TVC
	22 jaar	30 jaar	
Het Rijk			
lager onderwijs	0,63	1,58	1,85
lager secundair onderwijs	0,43	1,42	1,69
hoger secundair onderwijs	0,18	1,21	1,55
hoger onderwijs	0,02	1,10	1,67
Brussels Gewest			
lager onderwijs	0,51	1,39	1,74
lager secundair onderwijs	0,40	1,25	1,58
hoger secundair onderwijs	0,14	0,94	1,31
hoger onderwijs	0,02	0,76	1,39
Vlaams Gewest			
lager onderwijs	0,47	1,37	1,60
lager secundair onderwijs	0,36	1,34	1,57
hoger secundair onderwijs	0,15	1,19	1,50
hoger onderwijs	0,01	1,12	1,67
Waals Gewest			
lager onderwijs	0,83	1,85	2,19
lager secundair onderwijs	0,54	1,58	1,91
hoger secundair onderwijs	0,26	1,32	1,70
hoger onderwijs	0,04	1,17	1,77

Tabel A9.3 - Pariteit op leeftijd 22, 30 en 42 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, Belgen alleen
(VT 1991, 20% steekproef)

geboorte- cohort	lager onderwijs		lager secundair onderwijs		hoger secundair onderwijs		hoger onderwijs		gemiddelde					
	22 jaar	30 jaar	22 jaar	30 jaar	22 jaar	30 jaar	22 jaar	30 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar			
1940	0,58	1,88	0,43	1,72	2,08	0,27	1,55	1,93	0,08	1,43	1,94	0,41	1,72	2,09
1941	0,65	1,89	0,49	1,75	2,04	0,31	1,60	1,93	0,11	1,46	1,98	0,46	1,73	2,07
1942	0,70	1,96	0,50	1,68	1,94	0,32	1,51	1,83	0,13	1,41	1,88	0,48	1,70	2,02
1943	0,69	1,85	0,55	1,68	1,96	0,34	1,54	1,84	0,09	1,35	1,81	0,48	1,65	1,96
1944	0,72	1,87	0,54	1,65	1,91	0,36	1,49	1,78	0,11	1,36	1,80	0,49	1,64	1,94
1945	0,72	1,79	0,53	1,60	1,84	0,34	1,44	1,72	0,11	1,42	1,86	0,47	1,59	1,87
1946	0,74	1,79	0,53	1,56	1,80	0,33	1,43	1,71	0,10	1,34	1,80	0,46	1,56	1,84
1947	0,76	1,75	0,54	1,59	1,82	0,33	1,39	1,69	0,10	1,35	1,82	0,46	1,54	1,84
1948	0,74	1,69	0,54	1,52	1,76	0,33	1,44	1,72	0,10	1,35	1,83	0,45	1,51	1,81
1949	0,75	1,66	0,55	1,52	--	0,32	1,40	--	0,09	1,35	--	0,45	1,49	--
1950	0,75	1,66	0,55	1,52	--	0,35	1,39	--	0,09	1,36	--	0,44	1,48	--
1951	0,75	1,65	0,55	1,47	--	0,33	1,38	--	0,10	1,35	--	0,43	1,45	--
1952	0,74	1,66	0,56	1,46	--	0,32	1,37	--	0,08	1,32	--	0,42	1,44	--
1953	0,75	1,63	0,54	1,48	--	0,29	1,34	--	0,07	1,32	--	0,40	1,43	--
1954	0,73	1,63	0,52	1,45	--	0,29	1,36	--	0,08	1,35	--	0,38	1,43	--
1955	0,73	1,62	0,53	1,48	--	0,27	1,34	--	0,07	1,28	--	0,37	1,41	--
1956	0,74	1,63	0,52	1,45	--	0,29	1,35	--	0,06	1,27	--	0,37	1,40	--
1957	0,69	1,60	0,51	1,45	--	0,28	1,35	--	0,05	1,27	--	0,34	1,39	--
1958	0,67	1,57	0,50	1,48	--	0,26	1,34	--	0,06	1,26	--	0,33	1,39	--
1959	0,73	1,62	0,52	1,47	--	0,27	1,35	--	0,05	1,23	--	0,33	1,38	--
1960	0,67	1,65	0,51	1,49	--	0,25	1,35	--	0,05	1,18	--	0,30	1,37	--
1961	0,64	--	0,48	--	--	0,24	--	--	0,04	--	--	0,28	--	--
1962	0,65	--	0,45	--	--	0,24	--	--	0,04	--	--	0,26	--	--
1963	0,64	--	0,43	--	--	0,20	--	--	0,03	--	--	0,23	--	--
1964	0,63	--	0,42	--	--	0,21	--	--	0,02	--	--	0,23	--	--
1965	0,61	--	0,44	--	--	0,19	--	--	0,02	--	--	0,21	--	--
1966	0,62	--	0,41	--	--	0,16	--	--	0,01	--	--	0,18	--	--
1967	0,57	--	0,41	--	--	0,17	--	--	0,02	--	--	0,18	--	--
1968	0,67	--	0,42	--	--	0,17	--	--	0,02	--	--	0,20	--	--

**Tabel A9.4 - Pariteit op leeftijd 22, 30 en 42 jaar, naar behaald diploma en
geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)**

geboorte- cohort	Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar
1940	0,69	1,74	1,94	0,52	1,85	2,18	0,71	1,99	2,41
1941	0,68	1,55	1,78	0,61	1,85	2,15	0,75	2,02	2,35
1942	0,86	1,74	1,93	0,64	1,88	2,17	0,84	2,21	2,54
1943	0,69	1,47	1,61	0,63	1,80	2,07	0,86	2,05	2,35
1944	0,76	1,43	1,66	0,68	1,85	2,12	0,80	1,99	2,27
1945	0,82	1,72	1,87	0,69	1,75	1,99	0,77	1,89	2,15
1946	0,80	1,73	1,97	0,68	1,71	1,94	0,86	2,01	2,27
1947	0,74	1,44	1,59	0,73	1,70	1,94	0,83	1,92	2,21
1948	0,74	1,62	1,85	0,70	1,63	1,87	0,82	1,83	2,11
1949	0,72	1,45	--	0,73	1,64	--	0,80	1,74	--
1950	0,69	1,39	--	0,72	1,62	--	0,82	1,80	--
1951	0,79	1,60	--	0,70	1,61	--	0,84	1,73	--
1952	0,83	1,53	--	0,70	1,63	--	0,83	1,74	--
1953	0,61	1,28	--	0,70	1,60	--	0,85	1,73	--
1954	0,67	1,35	--	0,72	1,63	--	0,74	1,66	--
1955	0,63	1,43	--	0,69	1,58	--	0,81	1,71	--
1956	0,82	1,62	--	0,71	1,59	--	0,78	1,69	--
1957	0,66	1,55	--	0,67	1,56	--	0,73	1,70	--
1958	0,80	1,64	--	0,65	1,54	--	0,69	1,60	--
1959	0,64	1,50	--	0,69	1,55	--	0,82	1,75	--
1960	0,56	1,46	--	0,63	1,61	--	0,76	1,75	--
1961	0,78	--	--	0,60	--	--	0,69	--	--
1962	0,69	--	--	0,57	--	--	0,81	--	--
1963	0,46	--	--	0,60	--	--	0,72	--	--
1964	0,39	--	--	0,59	--	--	0,74	--	--
1965	0,37	--	--	0,52	--	--	0,78	--	--
1966	0,42	--	--	0,50	--	--	0,81	--	--
1967	0,54			0,44			0,76		
1968	0,56			0,61			0,77		

Tabel A9.4 -Vervolg

B. Lager secundair onderwijs

geboorte- cohorte	Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar
1940	0,49	1,39	1,69	0,39	1,73	2,09	0,51	1,80	2,14
1941	0,41	1,35	1,64	0,43	1,77	2,06	0,61	1,79	2,12
1942	0,50	1,41	1,58	0,46	1,70	1,98	0,56	1,68	1,93
1943	0,52	1,35	1,52	0,51	1,69	1,98	0,64	1,73	2,02
1944	0,53	1,30	1,51	0,50	1,68	1,94	0,61	1,68	1,93
1945	0,45	1,27	1,43	0,51	1,62	1,87	0,60	1,62	1,87
1946	0,54	1,25	1,50	0,51	1,56	1,78	0,55	1,62	1,88
1947	0,55	1,30	1,59	0,53	1,61	1,84	0,56	1,60	1,83
1948	0,50	1,20	1,35	0,54	1,54	1,78	0,55	1,54	1,79
1949	0,49	1,16	--	0,53	1,54	--	0,60	1,54	--
1950	0,43	1,20	--	0,54	1,56	--	0,60	1,51	--
1951	0,54	1,20	--	0,53	1,50	--	0,59	1,46	--
1952	0,53	1,26	--	0,55	1,49	--	0,58	1,44	--
1953	0,45	1,25	--	0,52	1,47	--	0,59	1,53	--
1954	0,34	1,16	--	0,49	1,46	--	0,62	1,48	--
1955	0,38	1,06	--	0,50	1,46	--	0,60	1,56	--
1956	0,52	1,30	--	0,46	1,41	--	0,62	1,53	--
1957	0,49	1,32	--	0,48	1,41	--	0,57	1,55	--
1958	0,44	1,21	--	0,48	1,48	--	0,55	1,51	--
1959	0,40	1,13	--	0,49	1,46	--	0,59	1,56	--
1960	0,41	1,21	--	0,49	1,50	--	0,56	1,52	--
1961	0,40	--	--	0,46	--	--	0,53	--	--
1962	0,41	--	--	0,42	--	--	0,50	--	--
1963	0,32	--	--	0,39	--	--	0,51	--	--
1964	0,38	--	--	0,38	--	--	0,51	--	--
1965	0,46	--	--	0,39	--	--	0,53	--	--
1966	0,44	--	--	0,35	--	--	0,52	--	--
1967	0,27			0,36			0,53		
1968	0,38			0,36			0,50		

Tabel A9.4 -Vervolg

C. Hoger secundair onderwijs

geboorte- cohorte	Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar
1940	0,21	1,19	1,44	0,23	1,58	1,96	0,39	1,63	2,03
1941	0,27	1,26	1,52	0,25	1,58	1,92	0,44	1,74	2,04
1942	0,36	1,21	1,42	0,25	1,52	1,84	0,48	1,61	1,95
1943	0,26	1,27	1,49	0,32	1,56	1,87	0,41	1,59	1,87
1944	0,35	1,16	1,41	0,34	1,51	1,80	0,42	1,55	1,88
1945	0,27	1,10	1,37	0,32	1,48	1,77	0,40	1,46	1,73
1946	0,27	1,04	1,32	0,30	1,48	1,76	0,39	1,46	1,72
1947	0,32	1,11	1,36	0,31	1,40	1,69	0,36	1,44	1,76
1948	0,21	1,06	1,41	0,33	1,49	1,77	0,36	1,42	1,71
1949	0,27	1,07	--	0,32	1,48	--	0,34	1,32	--
1950	0,29	1,16	--	0,34	1,42	--	0,38	1,39	--
1951	0,21	1,03	--	0,32	1,43	--	0,36	1,36	--
1952	0,24	1,00	--	0,30	1,42	--	0,37	1,33	--
1953	0,18	1,01	--	0,29	1,39	--	0,33	1,30	--
1954	0,16	0,96	--	0,28	1,40	--	0,33	1,35	--
1955	0,18	1,02	--	0,25	1,37	--	0,35	1,32	--
1956	0,22	1,02	--	0,28	1,39	--	0,33	1,31	--
1957	0,13	0,97	--	0,27	1,40	--	0,32	1,32	--
1958	0,20	1,01	--	0,25	1,35	--	0,30	1,37	--
1959	0,20	1,01	--	0,26	1,38	--	0,29	1,34	--
1960	0,15	0,94	--	0,25	1,37	--	0,29	1,37	--
1961	0,17	--	--	0,23	--	--	0,26	--	--
1962	0,12	--	--	0,23	--	--	0,27	--	--
1963	0,13	--	--	0,19	--	--	0,26	--	--
1964	0,16	--	--	0,19	--	--	0,26	--	--
1965	0,15	--	--	0,15	--	--	0,28	--	--
1966	0,11	--	--	0,14	--	--	0,23	--	--
1967	0,11			0,14			0,25		
1968	0,14			0,14			0,25		

Tabel 9.4 -Vervolg

<i>D. Hoger onderwijs</i>									
geboorte- cohorte	Brussels Gewest			Vlaams Gewest			Waals Gewest		
	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar	22 jaar	30 jaar	42 jaar
1940	0,10	1,09	1,49	0,04	1,41	1,97	0,13	1,59	2,06
1941	0,13	1,07	1,61	0,08	1,51	2,04	0,15	1,52	2,02
1942	0,16	1,10	1,48	0,09	1,46	1,93	0,19	1,43	1,93
1943	0,12	1,08	1,46	0,06	1,41	1,89	0,12	1,35	1,81
1944	0,11	1,03	1,48	0,09	1,39	1,84	0,17	1,43	1,85
1945	0,12	1,21	1,50	0,10	1,45	1,92	0,13	1,44	1,87
1946	0,06	1,02	1,39	0,07	1,40	1,89	0,14	1,36	1,78
1947	0,06	0,91	1,33	0,09	1,45	1,93	0,11	1,34	1,80
1948	0,08	0,91	1,39	0,08	1,43	1,92	0,12	1,36	1,83
1949	0,11	0,98	--	0,08	1,43	--	0,11	1,33	--
1950	0,09	0,88	--	0,08	1,46	--	0,10	1,34	--
1951	0,05	0,85	--	0,10	1,49	--	0,11	1,28	--
1952	0,03	0,85	--	0,09	1,42	--	0,09	1,31	--
1953	0,04	0,89	--	0,07	1,41	--	0,08	1,28	--
1954	0,05	0,96	--	0,08	1,42	--	0,09	1,33	--
1955	0,05	0,80	--	0,07	1,38	--	0,08	1,26	--
1956	0,04	0,89	--	0,06	1,34	--	0,07	1,25	--
1957	0,04	0,79	--	0,04	1,34	--	0,07	1,27	--
1958	0,03	0,90	--	0,05	1,33	--	0,08	1,25	--
1959	0,03	0,80	--	0,05	1,28	--	0,07	1,28	--
1960	0,02	0,78	--	0,04	1,23	--	0,06	1,22	--
1961	0,02	--	--	0,04	--	--	0,06	--	--
1962	0,02	--	--	0,03	--	--	0,06	--	--
1963	0,02	--	--	0,02	--	--	0,05	--	--
1964	0,02	--	--	0,02	--	--	0,04	--	--
1965	0,01	--	--	0,02	--	--	0,04	--	--
1966	0,00	--	--	0,01	--	--	0,03	--	--
1967	0,02			0,01			0,03		
1968	0,03			0,01			0,03		

Tabel A9.5 - Pariteit op leeftijd 42 jaar, naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

gewest/diploma	geboortecohorte								
	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948
Brussels Gewest									
lager onderwijs	1,94	1,78	1,93	1,61	1,66	1,87	1,97	1,59	1,85
lager secundair onderwijs	1,69	1,64	1,58	1,52	1,51	1,43	1,50	1,59	1,35
hoger secundair onderwijs	1,44	1,52	1,42	1,49	1,41	1,37	1,32	1,36	1,41
hoger onderwijs	1,49	1,61	1,48	1,46	1,48	1,50	1,39	1,33	1,39
gemiddelde	1,64	1,63	1,59	1,52	1,50	1,50	1,51	1,45	1,45
Vlaams Gewest									
lager onderwijs	2,18	2,15	2,17	2,07	2,12	1,99	1,94	1,94	1,87
lager secundair onderwijs	2,09	2,06	1,98	1,98	1,94	1,87	1,78	1,84	1,78
hoger secundair onderwijs	1,96	1,92	1,84	1,87	1,80	1,77	1,76	1,69	1,77
hoger onderwijs	1,97	2,04	1,93	1,89	1,84	1,92	1,89	1,93	1,92
gemiddelde	2,09	2,07	2,02	1,97	1,96	1,90	1,85	1,85	1,83
Waals Gewest									
lager onderwijs	2,41	2,35	2,54	2,35	2,27	2,15	2,27	2,21	2,11
lager secundair onderwijs	2,14	2,12	1,93	2,02	1,93	1,87	1,88	1,83	1,79
hoger secundair onderwijs	2,03	2,04	1,95	1,87	1,88	1,73	1,72	1,76	1,71
hoger onderwijs	2,06	2,02	1,93	1,81	1,85	1,87	1,78	1,80	1,83
gemiddelde	2,20	2,17	2,13	2,05	2,00	1,92	1,91	1,90	1,85

Tabel A9.6 - Percentage kinderloze vrouwen op leeftijd 26 en 36 jaar, naar behaald diploma en geboortecohorte, per gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

<i>A. Brussels Gewest</i>								
geboorte- cohort	LO		LSO		HSO		HO	
	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar
1940	33,3	16,7	40,0	21,1	49,7	28,5	57,6	34,4
1941	30,5	21,2	34,1	16,8	43,1	24,1	57,0	21,5
1942	23,3	14,3	37,1	17,6	42,0	24,7	64,4	27,4
1943	29,6	18,2	32,8	16,9	43,8	19,7	63,0	30,2
1944	37,8	19,6	35,7	21,1	43,5	24,1	59,8	28,9
1945	23,5	10,9	38,1	24,2	50,9	27,1	53,2	23,7
1946	21,1	10,6	39,8	21,7	49,2	29,6	59,7	31,9
1947	28,2	18,3	36,2	17,8	45,5	27,0	63,7	35,1
1948	24,2	15,3	38,8	29,7	49,3	24,6	66,8	35,1
1949	27,1	18,8	37,7	22,1	45,7	26,5	64,5	28,6
1950	32,2	20,0	38,8	21,3	52,8	24,3	68,2	33,2
1951	25,2	10,3	34,3	19,3	52,4	24,2	72,0	36,7
1952	27,3	12,1	34,6	19,5	53,3	25,1	75,1	34,4
1953	36,4	23,6	37,4	18,4	51,5	27,7	71,1	31,0
1954	24,5	18,4	44,1	23,7	54,9	29,2	64,8	28,0
1955	36,5	--	45,0	--	53,0	--	74,6	--
1956	25,3	--	37,4	--	51,4	--	71,5	--
1957	27,9	--	38,0	--	54,9	--	73,2	--
1958	30,6	--	41,8	--	52,7	--	75,3	--
1959	40,5	--	43,7	--	53,5	--	79,3	--
1960	29,5	--	41,3	--	61,8	--	77,5	--
1961	27,5	--	35,5	--	59,3	--	80,6	--
1962	16,9	--	42,1	--	62,7	--	82,9	--
1963	41,1	--	51,4	--	61,6	--	82,5	--
1964	39,5	--	36,1	--	59,8	--	78,3	--

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.6 - Vervolg

geboorte- cohort	<i>B. Vlaams Gewest</i>							
	LO		LSO		HSO		HO	
	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar
1940	26,0	10,2	31,7	13,2	38,2	15,4	56,7	19,7
1941	25,7	11,0	26,6	10,5	36,5	14,3	49,3	18,3
1942	22,3	9,4	28,3	11,6	37,0	16,3	50,6	18,0
1943	24,3	10,2	27,6	10,6	33,4	13,3	51,6	15,9
1944	22,0	9,2	26,7	10,3	35,8	14,7	50,3	18,0
1945	22,8	10,5	26,1	9,6	34,2	13,2	46,1	14,0
1946	23,9	11,4	28,2	11,0	33,4	13,2	48,3	16,3
1947	22,4	9,9	24,9	10,4	36,2	14,2	45,4	15,0
1948	23,9	11,1	25,8	10,4	33,5	12,8	48,6	16,2
1949	22,9	10,6	27,4	11,5	35,2	13,7	48,5	16,7
1950	22,4	10,9	26,8	11,9	35,1	15,3	47,7	15,8
1951	23,5	12,3	27,8	12,1	36,4	15,2	44,9	15,8
1952	23,3	11,3	26,4	12,3	35,9	15,4	48,6	18,5
1953	22,8	10,9	27,4	12,7	36,9	15,5	52,1	18,5
1954	20,0	11,2	27,9	13,4	37,3	15,7	51,6	18,3
1955	21,5	--	29,6	--	39,5	--	53,5	--
1956	24,0	--	31,9	--	38,1	--	54,8	--
1957	24,2	--	31,2	--	38,8	--	56,6	--
1958	24,8	--	29,9	--	40,8	--	58,2	--
1959	26,5	--	30,6	--	39,9	--	60,5	--
1960	26,0	--	31,1	--	43,3	--	64,4	--
1961	28,8	--	32,6	--	44,3	--	65,3	--
1962	33,4	--	34,2	--	45,9	--	66,2	--
1963	29,9	--	37,0	--	49,3	--	68,4	--
1964	33,8	--	38,4	--	49,5	--	71,1	--

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.6 - Vervolg

C. Waals Gewest

geboorte- cohorte	LO		LSO		HSO		HO	
	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar	26 jaar	36 jaar
1940	25,5	13,0	29,5	11,9	30,6	13,0	43,2	15,9
1941	24,3	11,2	24,6	10,5	26,8	12,3	42,0	17,6
1942	21,5	10,1	27,8	14,7	35,4	14,8	46,3	18,8
1943	21,3	10,0	25,9	10,5	31,8	14,6	49,7	20,2
1944	21,1	10,6	25,5	12,1	31,5	13,1	43,8	15,5
1945	22,1	12,6	27,4	13,4	35,5	15,2	43,6	13,2
1946	19,6	8,0	27,2	12,6	32,5	14,4	46,1	16,4
1947	20,9	9,3	25,4	11,8	33,8	14,4	46,6	14,7
1948	21,6	10,5	26,5	11,7	33,4	14,3	48,3	16,5
1949	22,1	11,6	26,6	12,0	37,1	15,4	47,0	16,7
1950	19,9	9,6	25,4	11,6	34,2	14,3	50,9	15,3
1951	22,5	12,3	27,3	11,6	35,2	14,7	50,2	18,4
1952	21,7	11,6	28,0	13,2	36,5	15,3	52,2	18,7
1953	21,6	11,5	27,1	12,5	38,3	17,9	52,8	16,5
1954	23,0	11,4	26,1	11,3	36,5	15,1	52,2	16,4
1955	20,5	--	23,9	--	37,5	--	53,9	--
1956	23,7	--	27,0	--	37,8	--	53,7	--
1957	23,2	--	27,0	--	39,1	--	54,8	--
1958	26,6	--	29,8	--	38,6	--	57,2	--
1959	24,3	--	29,4	--	40,7	--	56,1	--
1960	26,0	--	30,6	--	39,5	--	58,9	--
1961	26,4	--	27,8	--	43,0	--	59,4	--
1962	22,3	--	29,5	--	42,0	--	63,1	--
1963	28,3	--	32,0	--	44,4	--	63,5	--
1964	25,1	--	32,4	--	43,8	--	64,8	--

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.7 - Voorhuwelijkse vruchtbaarheid (gemiddeld aantal kinderen)* naar geboortecohorte en behaald diploma, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

geboorte- cohort	LO	LSO	HSO	HO	gemid- delde
1930	0,07	0,03	0,03	0,02	0,05
1931	0,05	0,03	0,03	0,04	0,04
1932	0,06	0,03	0,03	0,01	0,04
1933	0,05	0,03	0,02	0,03	0,04
1934	0,06	0,03	0,02	0,02	0,04
1935	0,05	0,04	0,02	0,03	0,04
1936	0,06	0,04	0,03	0,02	0,05
1937	0,06	0,04	0,03	0,02	0,04
1938	0,06	0,03	0,03	0,01	0,04
1939	0,05	0,04	0,03	0,04	0,04
1940	0,06	0,04	0,03	0,01	0,04
1941	0,07	0,03	0,03	0,01	0,05
1942	0,06	0,03	0,03	0,02	0,04
1943	0,05	0,04	0,03	0,01	0,04
1944	0,07	0,04	0,04	0,02	0,05
1945	0,08	0,04	0,03	0,01	0,05
1946	0,08	0,03	0,03	0,01	0,04
1947	0,07	0,04	0,03	0,01	0,04
1948	0,08	0,04	0,03	0,02	0,05
1949	0,06	0,04	0,02	0,02	0,04
1950	0,07	0,04	0,03	0,02	0,04
1951	0,08	0,04	0,03	0,02	0,04
1952	0,07	0,04	0,03	0,02	0,04
1953	0,07	0,04	0,02	0,02	0,04
1954	0,08	0,04	0,02	0,02	0,04
1955	0,09	0,05	0,03	0,02	0,04
1956	0,09	0,04	0,03	0,01	0,04
1957	0,07	0,04	0,03	0,02	0,03
1958	0,07	0,03	0,03	0,02	0,03
1959	0,08	0,04	0,02	0,02	0,03
1960	0,08	0,05	0,02	0,01	0,03
1961	0,08	0,05	0,02	0,01	0,03
1962	0,07	0,04	0,02	0,01	0,03
1963	0,09	0,04	0,02	0,01	0,03
1964	0,07	0,05	0,02	0,01	0,03
1965	0,12	0,04	0,01	--	0,02
1966	0,12	0,03	0,01	--	0,02
1967	0,09	0,04	0,01	--	0,02
1968	0,10	0,06	0,01	--	0,03

* Van ooit-gehuwde vrouwen. Voorhuwelijkse geboorten zijn gedefinieerd als alle geboorten die plaats vinden in het jaar vóór het huwelijk en in de jaren daarvóór.

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.8 - Pariteit na 10 jaar huwelijk naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef)

gewest/diploma	geboortecohorte												
	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Brussels Gewest													
LO	1,87	1,81	1,88	1,62	1,71	1,86	1,86	1,69	1,81	1,65	1,67	1,78	1,65
LSO	1,67	1,65	1,64	1,57	1,50	1,53	1,46	1,57	1,46	1,46	1,42	1,45	1,57
HSO	1,58	1,58	1,44	1,59	1,45	1,40	1,49	1,43	1,50	1,39	1,61	1,35	1,50
HO	1,84	1,77	1,69	1,72	1,72	1,73	1,68	1,54	1,71	1,72	1,69	1,79	1,77
gemiddelde	1,73	1,70	1,65	1,62	1,58	1,60	1,60	1,54	1,60	1,54	1,59	1,56	1,63
Vlaams Gewest													
LO	2,04	2,01	2,04	1,96	1,99	1,88	1,83	1,82	1,76	1,76	1,73	1,71	1,75
LSO	2,01	1,95	1,89	1,87	1,83	1,78	1,71	1,76	1,71	1,69	1,69	1,65	1,62
HSO	1,93	1,88	1,83	1,84	1,80	1,77	1,75	1,69	1,75	1,75	1,68	1,69	1,68
HO	2,09	2,16	2,04	1,97	1,93	1,92	1,96	1,99	2,00	1,97	1,99	2,02	1,95
gemiddelde	2,02	1,99	1,95	1,91	1,89	1,83	1,80	1,80	1,78	1,77	1,76	1,75	1,73
Waals Gewest													
LO	2,18	2,20	2,33	2,17	2,07	2,03	2,12	2,02	1,97	1,86	1,93	1,89	1,88
LSO	1,98	1,96	1,85	1,88	1,82	1,77	1,77	1,76	1,71	1,71	1,66	1,64	1,62
HSO	1,94	1,98	1,88	1,84	1,85	1,70	1,71	1,69	1,68	1,59	1,64	1,61	1,60
HO	2,10	2,10	1,95	1,90	1,92	1,87	1,81	1,83	1,82	1,87	1,89	1,83	1,89
gemiddelde	2,06	2,06	2,03	1,96	1,92	1,84	1,85	1,82	1,78	1,74	1,76	1,72	1,72

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs, HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A9.9 - Vergelijking van de algemene vruchtbaarheid (pariteit op 42 jaar, zie tabel 9.5) met de huwelijksvruchtbaarheid (pariteit na 10 jaar huwelijk, zie tabel 9.8), naar behaald diploma, geboortecohorte en gewest, Belgen alleen (VT 1991, 20% steekproef, afgevlakte waarden)

gewest/ geboortecohorte	absoluut verschil				totaal
	LO	LSO	HSO	HO	
Brussels Gewest					
1940	0,08	0,03	-0,15	-0,35	-0,08
1941	0,02	-0,01	-0,07	-0,22	-0,07
1942	0,02	-0,04	-0,05	-0,21	-0,07
1943	0,00	-0,03	-0,06	-0,24	-0,09
1944	-0,02	-0,03	-0,05	-0,24	-0,09
1945	0,02	-0,03	-0,07	-0,25	-0,09
1946	0,03	0,00	-0,11	-0,25	-0,10
1947	-0,01	-0,01	-0,10	-0,25	-0,11
1948	0,11	-0,14	-0,04	-0,27	-0,12
Vlaams Gewest					
1940	0,13	0,08	0,02	-0,13	0,07
1941	0,14	0,10	0,03	-0,12	0,07
1942	0,13	0,10	0,02	-0,11	0,07
1943	0,12	0,10	0,02	-0,09	0,07
1944	0,12	0,10	0,01	-0,07	0,06
1945	0,12	0,09	0,00	-0,04	0,06
1946	0,11	0,08	0,01	-0,05	0,05
1947	0,11	0,08	0,01	-0,06	0,05
1948	0,09	0,07	0,03	-0,07	0,04
Waals Gewest					
1940	0,23	0,16	0,09	-0,04	0,14
1941	0,18	0,14	0,07	-0,06	0,11
1942	0,18	0,11	0,06	-0,06	0,09
1943	0,19	0,12	0,04	-0,07	0,09
1944	0,17	0,12	0,03	-0,06	0,08
1945	0,15	0,11	0,03	-0,03	0,07
1946	0,15	0,10	0,03	-0,02	0,07
1947	0,17	0,09	0,05	-0,02	0,07
1948	0,16	0,07	0,05	0,00	0,07

LO = lager onderwijs, LSO= lager secundair onderwijs, HSO = hoger secundair onderwijs,
HO = hoger onderwijs (inclusief hoger niet-universitair).

Tabel A10.1 - Absoluut aantal Turkse en Marokkaanse vrouwen en procentuele verdeling naar migrantengeneratie van Turkse en Marokkaanse vrouwen, 15-49 jaar, naar geboortecohorte (VT 1991, alle vrouwen)

geboorte- cohort	Marokkaanse vrouwen			Turkse vrouwen		
	aantal vrouwen	perc. 1ste gen.	perc. 2de gen.	aantal vrouwen	perc. 1ste gen.	perc. 2de gen.
1942	379	99,5	0,5	243	98,8	1,2
1943	303	99,3	0,7	215	99,5	0,5
1944	373	97,9	1,6	231	99,1	0,9
1945	341	98,2	1,5	257	98,1	1,6
1946	330	98,2	1,5	207	99,0	1,0
1947	392	98,2	1,5	225	98,2	1,8
1948	460	97,6	2,2	273	98,5	1,5
1949	441	98,0	2,0	338	97,3	2,1
1950	644	98,8	0,8	373	98,7	1,1
1951	548	96,7	2,2	232	94,0	2,6
1952	752	94,0	1,9	331	94,0	1,8
1953	705	92,1	1,7	387	92,8	1,8
1954	737	86,4	3,0	416	89,9	1,9
1955	766	85,1	2,5	562	88,6	1,6
1956	888	80,6	3,0	559	82,1	2,9
1957	840	73,3	4,8	468	81,0	4,7
1958	936	70,6	8,0	551	75,9	4,9
1959	893	67,0	11,3	580	71,9	7,9
1960	977	62,3	17,4	826	69,9	9,8
1961	904	56,2	26,5	632	63,3	16,8
1962	951	51,4	29,8	665	63,2	15,6
1963	895	46,6	34,4	689	58,5	21,0
1964	908	45,2	35,6	782	54,7	21,9
1965	883	39,3	41,9	733	51,0	25,1
1966	858	36,2	44,5	727	44,8	32,2
1967	826	29,7	49,2	576	43,6	35,4
1968	946	21,8	57,6	752	36,8	46,8
1969	1.071	14,8	66,9	795	31,4	57,0
1970	1.165	10,0	76,3	805	27,0	66,1
1971	1.234	5,8	80,2	761	19,1	72,7
1972	1.322	4,7	84,9	727	11,8	82,1
1973	1.391	2,2	89,6	737	7,5	88,3
1974	1.335	1,3	91,8	835	2,8	93,5
1975	1.437	0,4	94,9	808	2,6	94,9
1976	1.597	0,1	96,6	1012	0,8	96,5
totaal	29.428			19.310		

Tabel A10.2 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Turkse en Marokkaanse vrouwen (VT 1991, alle vrouwen): vergelijking met vrouwen van Belgische nationaliteit (VT 1991, 20 % steekproef), gemiddelden jaren 1986-1990

leeftijd	Belgische vrouwen	Marokkaanse vrouwen	Turkse vrouwen
14	0,0001	0,0000	0,0000
15	0,0002	0,0006	0,0029
16	0,0013	0,0048	0,0164
17	0,0036	0,0151	0,0535
18	0,0082	0,0445	0,0931
19	0,0151	0,0784	0,1426
20	0,0262	0,1092	0,1918
21	0,0427	0,1554	0,2253
22	0,0623	0,1785	0,2367
23	0,0866	0,1973	0,2456
24	0,1106	0,2015	0,2257
25	0,1299	0,2224	0,2061
26	0,1471	0,2312	0,2014
27	0,1445	0,2110	0,1733
28	0,1379	0,2209	0,1485
29	0,1230	0,2249	0,1347
30	0,1014	0,2070	0,1272
31	0,0846	0,2031	0,1137
32	0,0680	0,1964	0,0925
33	0,0534	0,1802	0,0906
34	0,0407	0,1705	0,0732
35	0,0321	0,1591	0,0649
36	0,0253	0,1546	0,0588
37	0,0175	0,1298	0,0561
38	0,0127	0,1289	0,0402
39	0,0089	0,1107	0,0408
40	0,0063	0,0933	0,0371
41	0,0034	0,0729	0,0260
42	0,0024	0,0667	0,0157
43	0,0016	0,0439	0,0157
44	0,0007	0,0393	0,0097
45	0,0005	0,0371	0,0090
46	0,0003	0,0312	0,0017
47	0,0001	0,0157	0,0026
48	0,0000	0,0129	0,0017
49	0,0001	0,0155	0,0000
50	0,0000	0,0065	0,0000
51	0,0000	0,0038	0,0000
52	0,0000	0,0034	0,0034
53	0,0000	0,0039	0,0024
54	0,0000	0,0009	0,0026
TVC	1,50	4,18	3,18
gemiddelde leeftijd bij de geboorte	27,68	30,21	26,51

Tabel A10.3 - Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte (selectie 1942, 1946, ...) en kalenderjaar (VT 1991, alle vrouwen)

kalender- jaar	geboortecohorte							
	1942	1946	1950	1954	1958	1962	1966	1970
1954	0,0024	--	--	--	--	--	--	--
1955	0,0047	--	--	--	--	--	--	--
1956	0,0165	--	--	--	--	--	--	--
1957	0,0330	--	--	--	--	--	--	--
1958	0,0566	0,0026	--	--	--	--	--	--
1959	0,0873	0,0079	--	--	--	--	--	--
1960	0,1509	0,0157	--	--	--	--	--	--
1961	0,1745	0,0471	--	--	--	--	--	--
1962	0,2877	0,0576	0,0028	--	--	--	--	--
1963	0,2665	0,0812	0,0043	--	--	--	--	--
1964	0,2972	0,1178	0,0128	--	--	--	--	--
1965	0,2547	0,1545	0,0185	--	--	--	--	--
1966	0,2972	0,2120	0,0356	0,0025	--	--	--	--
1967	0,2854	0,2330	0,0626	0,0037	--	--	--	--
1968	0,3042	0,2801	0,1337	0,0086	--	--	--	--
1969	0,3137	0,3456	0,2063	0,0307	--	--	--	--
1970	0,3302	0,2801	0,2632	0,0626	0,0019	--	--	--
1971	0,2854	0,2880	0,2959	0,0871	0,0038	--	--	--
1972	0,3420	0,3141	0,3172	0,1325	0,0066	--	--	--
1973	0,2618	0,2513	0,3215	0,1926	0,0188	--	--	--
1974	0,1981	0,2670	0,3115	0,2503	0,0385	0,0000	--	--
1975	0,2288	0,2565	0,2731	0,2528	0,0779	0,0019	--	--
1976	0,2358	0,2670	0,2916	0,3215	0,1268	0,0009	--	--
1977	0,1887	0,2618	0,3087	0,2785	0,1887	0,0037	--	--
1978	0,2075	0,2487	0,2831	0,3055	0,2329	0,0233	0,0000	--
1979	0,1604	0,2304	0,2703	0,3129	0,2394	0,0521	0,0000	--
1980	0,1557	0,1754	0,2703	0,3043	0,2732	0,1060	0,0010	--
1981	0,1038	0,1963	0,2504	0,2896	0,2845	0,1405	0,0052	--
1982	0,1108	0,1623	0,2233	0,2798	0,2761	0,1507	0,0146	0,0000
1983	0,0943	0,1911	0,1792	0,2344	0,2451	0,1935	0,0323	0,0000
1984	0,0684	0,1361	0,1892	0,2454	0,2723	0,2195	0,0666	0,0008
1985	0,0637	0,0864	0,1650	0,1853	0,2413	0,2000	0,1061	0,0000
1986	0,0448	0,1283	0,1920	0,2086	0,2385	0,2102	0,1207	0,0048
1987	0,0425	0,0969	0,1280	0,1804	0,2216	0,2251	0,1644	0,0160
1988	0,0212	0,0759	0,1181	0,1939	0,2085	0,2298	0,1644	0,0400
1989	0,0283	0,0576	0,1166	0,1411	0,2019	0,2195	0,1811	0,0800
1990	0,0071	0,0550	0,0868	0,1460	0,1831	0,2000	0,1883	0,1032

Tabel A10.3 - Vervolg

<i>B. Turkse vrouwen</i>								
kalender- jaar	geboortecohorte							
	1942	1946	1950	1954	1958	1962	1966	1970
1954	0,0000	--	--	--	--	--	--	--
1955	0,0000	--	--	--	--	--	--	--
1956	0,0117	--	--	--	--	--	--	--
1957	0,0233	--	--	--	--	--	--	--
1958	0,0311	0,0087	--	--	--	--	--	--
1959	0,0623	0,0087	--	--	--	--	--	--
1960	0,2257	0,0131	--	--	--	--	--	--
1961	0,1556	0,0262	--	--	--	--	--	--
1962	0,2023	0,0568	0,0000	--	--	--	--	--
1963	0,2062	0,0786	0,0025	--	--	--	--	--
1964	0,2179	0,1485	0,0076	--	--	--	--	--
1965	0,2918	0,1921	0,0277	--	--	--	--	--
1966	0,2257	0,1965	0,0428	0,0023	--	--	--	--
1967	0,2140	0,2314	0,0630	0,0023	--	--	--	--
1968	0,2802	0,2969	0,1259	0,0045	--	--	--	--
1969	0,2918	0,2882	0,1763	0,0180	--	--	--	--
1970	0,3113	0,3319	0,2166	0,0496	0,0017	--	--	--
1971	0,2879	0,3406	0,2670	0,0923	0,0035	--	--	--
1972	0,2607	0,2227	0,2771	0,1486	0,0052	--	--	--
1973	0,2335	0,2926	0,2796	0,2050	0,0173	--	--	--
1974	0,2179	0,2969	0,3023	0,2387	0,0501	0,0014	--	--
1975	0,1712	0,2445	0,3073	0,2432	0,1054	0,0042	--	--
1976	0,1751	0,1921	0,3426	0,3153	0,1744	0,0028	--	--
1977	0,1284	0,1747	0,2720	0,3311	0,2591	0,0169	--	--
1978	0,1284	0,2271	0,2771	0,3153	0,3040	0,0635	0,0000	--
1979	0,1206	0,1354	0,2317	0,2680	0,3316	0,1312	0,0000	--
1980	0,0856	0,1354	0,1788	0,2770	0,3212	0,1819	0,0026	--
1981	0,0545	0,1004	0,1486	0,2275	0,2694	0,2609	0,0077	--
1982	0,0389	0,0917	0,1134	0,1824	0,2522	0,2750	0,0335	0,0000
1983	0,0311	0,0437	0,1083	0,1757	0,1969	0,2412	0,0555	0,0000
1984	0,0545	0,0437	0,0882	0,1532	0,2124	0,2525	0,1097	0,0023
1985	0,0233	0,0262	0,0806	0,1261	0,1675	0,2341	0,1806	0,0023
1986	0,0233	0,0262	0,0504	0,1036	0,1347	0,2087	0,1626	0,0198
1987	0,0195	0,0480	0,0453	0,1014	0,1606	0,1961	0,2323	0,0651
1988	0,0000	0,0262	0,0403	0,0721	0,1416	0,1904	0,2400	0,1151
1989	0,0039	0,0044	0,0378	0,0788	0,1054	0,1876	0,2400	0,1279
1990	0,0039	0,0044	0,0428	0,0676	0,0967	0,1481	0,2284	0,1802

Tabel A10.4 - Pariteit op geselecteerde leeftijden voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en migrantengeneratie (VT 1991, alle vrouwen)

<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>										
geboorte- cohort	eerste generatie						tweede generatie			
	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar
1940	0,83	1,90	3,05	4,19	4,98	5,59	--	--	--	--
1941	0,73	1,84	3,08	4,19	5,01	5,59	--	--	--	--
1942	0,84	1,97	3,23	4,34	5,21	5,76	--	--	--	--
1943	0,92	2,06	3,36	4,46	5,33	5,82	--	--	--	--
1944	1,06	2,09	3,25	4,29	5,13	5,65	--	--	--	--
1945	0,81	1,95	3,24	4,33	5,17	5,72	--	--	--	--
1946	0,70	1,88	2,99	4,06	4,88	5,45	--	--	--	--
1947	0,83	2,11	3,31	4,25	4,98	5,42	--	--	--	--
1948	0,72	1,98	3,16	4,17	4,93	5,43	--	--	--	--
1949	0,82	2,22	3,34	4,30	4,96	5,42	--	--	--	--
1950	0,73	1,99	3,14	4,16	4,90	5,35	--	--	--	--
1951	0,77	1,96	3,17	4,11	4,80	--	--	--	--	--
1952	0,92	2,14	3,28	4,21	4,90	--	--	--	--	--
1953	0,86	2,00	3,10	3,99	4,69	--	--	--	--	--
1954	0,81	1,98	3,22	4,11	4,76	--	--	--	--	--
1955	0,77	1,96	3,10	4,06	--	--	--	--	--	--
1956	0,74	1,99	3,15	4,04	--	--	--	--	--	--
1957	0,70	1,85	2,88	3,76	--	--	0,55	1,48	2,13	2,75
1958	0,70	1,85	2,93	3,83	--	--	0,45	1,23	1,92	2,56
1959	0,67	1,81	2,85	--	--	--	0,47	1,35	2,06	--
1960	0,68	1,77	2,87	--	--	--	0,41	1,02	1,63	--
1961	0,64	1,79	2,87	--	--	--	0,40	1,03	1,70	--
1962	0,58	1,62	2,68	--	--	--	0,30	0,84	1,46	--
1963	0,73	1,79	--	--	--	--	0,26	0,74	--	--
1964	0,58	1,68	--	--	--	--	0,24	0,79	--	--
1965	0,52	1,58	--	--	--	--	0,18	0,69	--	--
1966	0,58	1,66	--	--	--	--	0,16	0,57	--	--
1967	0,54	--	--	--	--	--	0,16	--	--	--
1968	0,66	--	--	--	--	--	0,14	--	--	--
1969	0,59	--	--	--	--	--	0,14	--	--	--
1970	0,78	--	--	--	--	--	0,13	--	--	--

Tabel A10.4 - Vervolg

<i>B. Turkse vrouwen</i>									
geboorte- cohort	eerste generatie						tweede generatie		
	20 jaar	24 jaar	28 jaar	32 jaar	36 jaar	40 jaar	20 jaar	24 jaar	28 jaar
1940	0,57	1,54	2,63	3,62	4,34	4,71	--	--	--
1941	0,73	1,84	3,09	4,12	4,71	4,97	--	--	--
1942	0,75	1,73	2,84	3,88	4,49	4,80	--	--	--
1943	0,68	1,84	3,14	3,96	4,57	4,78	--	--	--
1944	0,71	1,85	3,02	3,89	4,41	4,63	--	--	--
1945	0,74	1,81	2,98	3,81	4,43	4,66	--	--	--
1946	0,75	1,92	3,07	3,89	4,35	4,48	--	--	--
1947	0,50	1,68	2,65	3,57	4,10	4,29	--	--	--
1948	0,71	1,89	3,04	3,97	4,41	4,60	--	--	--
1949	0,73	2,03	3,12	3,97	4,34	4,50	--	--	--
1950	0,69	1,82	3,02	3,68	4,02	4,19	--	--	--
1951	0,66	1,73	2,91	3,60	3,93	--	--	--	--
1952	0,69	1,95	3,12	3,71	3,96	--	--	--	--
1953	0,84	2,11	3,22	3,71	4,00	--	--	--	--
1954	0,79	2,04	3,01	3,57	3,91	--	--	--	--
1955	0,77	2,09	3,01	3,51	--	--	--	--	--
1956	0,75	2,02	2,85	3,40	--	--	--	--	--
1957	0,88	2,08	2,89	3,40	--	--	--	--	--
1958	0,97	2,20	2,97	3,48	--	--	--	--	--
1959	0,90	2,05	2,83	--	--	--	0,63	1,41	2,04
1960	0,99	2,12	2,93	--	--	--	0,54	1,44	2,11
1961	1,08	2,13	2,92	--	--	--	0,75	1,60	2,29
1962	1,00	2,02	2,80	--	--	--	0,68	1,44	2,02
1963	1,02	2,08	--	--	--	--	0,46	1,22	--
1964	0,81	1,88	--	--	--	--	0,47	1,19	--
1965	0,78	1,84	--	--	--	--	0,33	1,08	--
1966	0,78	1,90	--	--	--	--	0,33	1,11	--
1967	0,74	--	--	--	--	--	0,23	--	--
1968	0,88	--	--	--	--	--	0,33	--	--
1969	0,99	--	--	--	--	--	0,33	--	--
1970	1,10	--	--	--	--	--	0,30	--	--

Tabel A10.5 - Pariteit op leeftijd 22 en 36 jaar voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en behaald diploma (VT 1991, alle vrouwen)

geboorte- cohort	<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>							
	GNO		LO		LSO		SHO	
	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar
1939	1,36	5,16	1,28	4,46	--	--	--	--
1940	1,42	5,08	1,24	4,96	--	--	--	--
1941	1,28	4,89	1,15	5,27	--	--	--	--
1942	1,30	5,09	1,60	5,41	--	--	--	--
1943	1,55	5,39	1,20	4,93	--	--	--	--
1944	1,54	5,11	1,58	5,38	--	--	--	--
1945	1,37	5,25	1,40	4,94	--	--	--	--
1946	1,27	4,88	1,18	4,79	--	--	--	--
1947	1,52	5,26	1,21	4,57	1,31	3,90	--	--
1948	1,41	5,23	1,42	4,92	1,11	3,93	--	--
1949	1,53	5,39	1,59	4,99	1,36	4,00	0,80	3,13
1950	1,40	5,06	1,48	5,02	0,86	4,03	0,85	3,70
1951	1,52	5,11	1,37	4,80	1,16	3,93	0,52	3,28
1952	1,69	5,32	1,56	4,79	1,09	3,91	0,63	3,57
1953	1,65	5,18	1,38	4,59	1,13	3,65	0,49	2,81
1954	1,53	5,18	1,36	4,58	1,10	4,19	0,67	3,24
1955	1,58	4,83	1,33	4,73	1,05	3,43	0,50	3,13
1956	1,54	-- *	1,33	--	1,24	--	0,55	--
1957	1,41	--	1,30	--	1,10	--	0,33	--
1958	1,51	--	1,43	--	0,91	--	0,36	--
1959	1,47	--	1,42	--	1,11	--	0,44	--
1960	1,44	--	1,45	--	0,96	--	0,32	--
1961	1,32	--	1,41	--	1,01	--	0,32	--
1962	1,29	--	1,37	--	0,94	--	0,24	--
1963	1,53	--	1,37	--	0,84	--	0,19	--
1964	1,33	--	1,11	--	0,92	--	0,29	--
1965	1,12	--	1,08	--	0,95	--	0,24	--
1966	1,39	--	1,14	--	0,91	--	0,23	--
1967	1,23	--	1,12	--	0,94	--	0,31	--
1968	1,54	--	1,13	--	0,78	--	0,28	--
1969	0,97	--	0,88	--	0,62	--	0,28	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25

GNO = geen onderwijs, LO = lager onderwijs, LSO = lager secundair onderwijs, SHO = hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.5 - Vervolg

<i>B. Turkse vrouwen</i>								
geboorte- cohort	GNO		LO		LSO		SHO	
	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar	22 jaar	36 jaar
1939	1,17	4,60	0,71	3,88	--	--	--	--
1940	0,94	4,25	1,01	4,53	--	--	--	--
1941	1,29	4,87	1,32	4,66	--	--	--	--
1942	1,40	4,78	0,93	4,11	--	--	--	--
1943	1,25	4,68	1,29	4,52	--	--	--	--
1944	1,36	4,84	1,21	4,20	--	--	--	--
1945	1,17	4,81	1,27	4,20	--	--	--	--
1946	1,37	4,70	1,24	4,19	--	--	--	--
1947	1,15	4,35	1,01	4,04	--	--	--	--
1948	1,32	4,84	1,33	4,35	--	--	--	--
1949	1,28	4,46	1,38	4,32	--	--	--	--
1950	1,28	4,33	1,25	3,96	--	--	--	--
1951	1,18	4,27	1,12	3,66	--	--	--	--
1952	1,35	4,08	1,36	4,08	--	--	--	--
1953	1,56	4,19	1,47	4,07	1,62	3,18	0,48	2,09
1954	1,46	4,03	1,39	3,94	1,03	3,03	0,62	2,88
1955	1,68	3,98	1,39	3,73	1,13	3,15	0,67	2,36
1956	1,57	-- *	1,43	--	1,16	--	0,94	--
1957	1,65	--	1,53	--	1,29	--	0,83	--
1958	1,81	--	1,72	--	1,34	--	0,76	--
1959	1,64	--	1,72	--	1,12	--	0,76	--
1960	1,70	--	1,70	--	1,26	--	0,64	--
1961	1,80	--	1,62	--	1,59	--	0,96	--
1962	1,68	--	1,68	--	1,21	--	0,51	--
1963	1,66	--	1,67	--	1,12	--	0,59	--
1964	1,32	--	1,47	--	1,11	--	0,58	--
1965	1,32	--	1,33	--	1,08	--	0,45	--
1966	1,35	--	1,38	--	1,02	--	0,48	--
1967	1,39	--	1,36	--	0,89	--	0,51	--
1968	1,48	--	1,43	--	1,01	--	0,62	--
1969	1,04	--	1,23	--	0,79	--	0,47	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25

GNO = geen onderwijs, LO = lager onderwijs, LSO = lager secundair onderwijs, SHO = hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.6 - Pariteit op leeftijd 24 jaar voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte, behaald diploma en migrantengeneratie (VT 1991, alle vrouwen)

<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>									
geboorte- cohort	eerste generatie				tweede generatie				
	GNO	LO	LSO	SHO	GNO	LO	LSO	SHO	
1939	1,98	1,87	-- *	--	--	--	--	--	
1940	1,97	1,78	--	--	--	--	--	--	
1941	1,90	1,71	--	--	--	--	--	--	
1942	1,91	2,20	--	--	--	--	--	--	
1943	2,21	1,78	--	--	--	--	--	--	
1944	2,09	2,25	--	--	--	--	--	--	
1945	2,01	1,99	--	--	--	--	--	--	
1946	1,89	1,91	--	--	--	--	--	--	
1947	2,28	1,89	--	--	--	--	--	--	
1948	2,03	2,11	--	--	--	--	--	--	
1949	2,28	2,36	1,94	1,39	--	--	--	--	
1950	2,02	2,18	1,42	1,33	--	--	--	--	
1951	2,10	1,99	1,69	0,92	--	--	--	--	
1952	2,42	2,09	1,65	1,07	--	--	--	--	
1953	2,31	1,92	1,57	0,65	--	--	--	--	
1954	2,17	2,00	1,67	1,05	--	--	--	--	
1955	2,20	2,02	1,61	0,83	--	--	--	--	
1956	2,28	1,91	1,81	0,95	--	--	--	--	
1957	2,12	1,84	1,62	0,69	--	--	--	--	
1958	2,12	1,99	1,34	0,60	--	--	--	--	
1959	2,09	1,94	1,55	0,91	--	1,96	1,46	0,44	
1960	2,04	1,95	1,52	0,71	--	2,41	1,11	0,45	
1961	2,01	2,16	1,55	0,81	--	1,61	1,33	0,46	
1962	1,92	2,09	1,46	0,58	--	1,41	1,03	0,47	
1963	2,44	2,07	1,67	0,41	--	1,45	0,90	0,35	
1964	2,16	1,80	1,89	0,94	--	1,69	1,14	0,37	
1965	2,01	1,86	1,60	0,80	--	1,15	1,24	0,40	
1966	2,26	2,09	1,95	0,80	--	1,24	0,96	0,35	
1967	1,83	1,58	1,60	1,13	--	1,07	1,01	0,29	

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25. Als dusdanig zijn er noch voor Marokkaanse, noch voor Turkse tweede generatie vrouwen, waarden voor de groep 'geen onderwijs'. GNO = geen onderwijs, LO = lager onderwijs, LSO = lager secundair onderwijs, SHO = hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.6 - Vervolg

geboorte- cohort	<i>B. Turkse vrouwen</i>							
	eerste generatie				tweede generatie			
	GNO	LO	LSO	SHO	GNO	LO	LSO	SHO
1939	1,75	1,26	-- *	--	--	--	--	--
1940	1,49	1,61	--	--	--	--	--	--
1941	1,93	1,87	--	--	--	--	--	--
1942	1,91	1,52	--	--	--	--	--	--
1943	1,79	1,98	--	--	--	--	--	--
1944	2,02	1,81	--	--	--	--	--	--
1945	1,79	1,88	--	--	--	--	--	--
1946	2,09	1,86	--	--	--	--	--	--
1947	1,81	1,62	--	--	--	--	--	--
1948	1,99	1,98	--	--	--	--	--	--
1949	2,05	2,15	--	--	--	--	--	--
1950	1,88	1,88	--	--	--	--	--	--
1951	1,90	1,63	--	--	--	--	--	--
1952	1,96	2,05	--	--	--	--	--	--
1953	2,26	2,19	1,78	--	--	--	--	--
1954	2,24	2,08	2,00	1,12	--	--	--	--
1955	2,35	2,11	1,60	1,25	--	--	--	--
1956	2,23	2,08	1,57	1,33	--	--	--	--
1957	2,34	2,12	1,67	1,29	--	--	--	--
1958	2,44	2,27	1,91	1,20	--	--	--	--
1959	2,22	2,18	1,74	1,26	--	--	--	--
1960	2,36	2,20	1,93	1,24	--	2,04	--	--
1961	2,31	2,19	2,18	1,45	--	2,20	1,59	1,16
1962	2,16	2,15	1,83	1,08	--	2,00	1,55	0,60
1963	2,14	2,21	1,83	1,55	--	1,71	1,25	0,85
1964	1,88	2,00	1,84	1,36	--	1,46	1,29	0,87
1965	2,03	1,92	1,97	1,20	--	1,41	1,35	0,75
1966	2,00	2,01	1,85	1,56	--	1,75	1,18	0,71
1967	1,77	1,86	1,47	1,26	--	0,85	1,02	0,58

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25. Als dusdanig zijn er noch voor Marokkaanse, noch voor Turkse tweede generatie vrouwen, waarden voor de groep 'geen onderwijs'.
GNO = geen onderwijs, LO = lager onderwijs, LSO = lager secundair onderwijs, SHO = hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.7 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen gehuwd op leeftijd
16, 18, 20, en 26 jaar, naar geboortecohorte (VT 1991, alle vrouwen)

geboorte- cohort	Marokkaanse vrouwen				Turkse vrouwen			
	16 jaar	18 jaar	20 jaar	26 jaar	16 jaar	18 jaar	20 jaar	26 jaar
1940	42,4	64,5	81,5	94,2	33,3	61,7	78,5	95,0
1941	35,6	60,1	79,4	94,0	40,9	65,5	85,3	97,0
1942	40,2	66,7	81,1	93,9	33,5	58,6	74,9	93,9
1943	36,1	62,4	77,1	92,7	35,8	61,6	79,3	95,7
1944	43,6	66,9	78,4	91,6	34,7	59,1	74,9	94,6
1945	36,2	60,4	74,5	92,8	31,8	54,7	71,5	95,1
1946	31,5	51,7	71,7	90,1	32,9	53,8	71,1	93,3
1947	29,4	53,1	74,2	93,8	24,5	51,5	72,2	93,8
1948	25,1	51,3	74,1	90,8	28,7	52,9	70,3	92,6
1949	23,6	58,0	75,8	95,1	26,0	52,9	73,7	94,6
1950	19,5	52,4	72,1	92,4	23,2	49,5	68,1	94,4
1951	22,4	50,6	67,9	93,0	23,3	50,2	67,3	94,3
1952	27,9	57,0	73,7	93,1	22,8	42,4	66,6	95,1
1953	25,6	49,3	66,7	89,7	24,5	50,2	73,8	95,0
1954	24,3	48,9	66,7	92,5	20,3	46,0	65,4	95,4
1955	22,7	49,0	68,8	89,8	19,5	45,7	68,3	95,5
1956	19,4	51,5	72,9	91,0	20,1	43,4	70,7	95,7
1957	22,0	48,8	69,1	89,0	19,8	49,8	76,1	96,8
1958	21,5	48,4	65,9	85,9	18,0	52,6	77,9	96,6
1959	22,6	50,0	67,4	87,3	19,7	50,2	74,7	94,0
1960	20,7	45,8	61,5	84,4	23,6	55,0	79,8	95,3
1961	18,4	38,8	56,5	84,8	27,6	57,9	81,1	96,5
1962	16,9	37,4	51,5	78,7	27,9	59,5	77,2	95,0
1963	16,5	33,8	48,9	78,0	24,2	54,3	74,6	94,9
1964	12,6	31,5	47,0	76,7	22,8	47,4	68,1	94,1
1965	10,2	26,9	46,2	75,5	18,1	39,3	59,7	--
1966	11,0	27,3	44,7	--	14,6	36,4	63,2	--
1967	9,5	25,3	47,1	--	9,8	36,8	68,7	--
1968	7,8	23,3	41,8	--	11,9	40,9	72,9	--
1969	6,3	23,6	38,3	--	11,2	47,5	69,5	--
1970	6,7	22,3	33,3	--	15,5	48,8	57,6	--
1971	6,4	19,1	23,9	--	16,3	34,6	40,7	--
1972	6,8	15,8	--	--	13,8	25,1	--	--
1973	5,5	11,0	--	--	7,6	12,7	--	--
1974	4,8	--	--	--	2,8	--	--	--
1975	1,4	--	--	--	1,1	--	--	--

Tabel A10.8 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen reeds
gehuwd op leeftijd 20 jaar, naar geboortecohorte, behaald
diploma en migrantengeneratie (VT 1991, alle vrouwen)

geboorte- cohort	<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>					
	eerste generatie			tweede generatie		
	GNO/LO	LSO/SHO	gemiddelde	GNO/LO	LSO/SHO	gemiddelde
1950	77,4	57,0	74,8	-- *	--	--
1951	71,1	51,4	68,4	--	--	--
1952	78,0	61,2	75,5	--	--	--
1953	73,0	43,2	68,7	--	--	--
1954	73,5	50,5	69,7	--	--	--
1955	76,7	56,2	73,2	--	--	--
1956	80,5	66,3	78,3	--	--	--
1957	75,3	59,8	72,6	--	--	35,1
1958	78,1	47,2	72,7	39,3	43,9	42,0
1959	76,3	58,0	72,6	57,9	48,0	52,3
1960	74,5	47,3	68,4	53,6	43,2	45,9
1961	72,7	55,6	68,7	52,9	38,4	42,1
1962	73,0	46,3	66,3	48,3	31,5	35,6
1963	79,8	43,6	70,5	50,8	30,9	35,6
1964	73,4	55,3	67,9	50,0	30,5	35,9
1965	77,5	58,0	70,4	42,2	33,5	35,7
1966	85,7	65,3	79,5	47,4	27,3	32,9
1967	84,2	75,9	80,8	50,7	36,6	40,5
1968	92,5	78,9	87,7	57,0	32,6	40,0

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

GNO/LO = geen onderwijs/ lager onderwijs, LSO/HO = lager secundair onderwijs, hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.8 - Vervolg

B. Turkse vrouwen

geboorte- cohort	eerste generatie			tweede generatie		
	GNO/LO	LSO/SHO	gemiddelde	GNO/LO	LSO/SHO	gemiddelde
1950	72,3	43,8	69,7	-- *	--	--
1951	71,5	52,4	69,6	--	--	--
1952	71,0	48,2	68,8	--	--	--
1953	77,2	66,7	75,9	--	--	--
1954	70,3	48,8	67,7	--	--	--
1955	70,2	50,8	67,5	--	--	--
1956	74,0	56,5	71,4	--	--	--
1957	79,0	62,1	76,3	--	--	--
1958	83,7	63,8	80,8	--	--	--
1959	83,1	60,5	78,3	--	48,3	53,3
1960	84,0	67,0	81,2	70,6	61,0	65,3
1961	85,9	82,1	85,1	71,4	74,6	73,5
1962	84,2	71,4	81,7	67,6	56,1	60,4
1963	84,5	68,2	80,9	65,8	55,2	58,0
1964	82,5	65,7	78,5	43,5	51,3	49,0
1965	75,4	70,1	74,2	44,7	35,1	37,8
1966	82,9	75,6	80,9	60,9	45,5	50,2
1967	91,3	72,4	86,8	44,4	49,1	48,1
1968	98,4	100,0	98,8	71,4	58,1	61,4

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

GNO/LO = geen onderwijs/ lager onderwijs, LSO/HO = lager secundair onderwijs, hoger secundair en hoger onderwijs.

Tabel A10.9 - Pariteit na 2, 6 en 10 jaar huwelijk van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en migrantengeneratie (VT 1991, alle vrouwen)

<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>						
geboorte- cohort	eerste generatie			tweede generatie		
	2 jaar	6 jaar	10 jaar	2 jaar	6 jaar	10 jaar
1940	0,55	1,75	2,95	-- *	--	--
1941	0,53	1,79	3,08	--	--	--
1942	0,62	1,88	3,14	--	--	--
1943	0,67	1,99	3,32	--	--	--
1944	0,63	1,94	3,17	--	--	--
1945	0,64	1,96	3,24	--	--	--
1946	0,66	2,00	3,21	--	--	--
1947	0,74	2,23	3,43	--	--	--
1948	0,72	2,14	3,35	--	--	--
1949	0,74	2,27	3,47	--	--	--
1950	0,81	2,24	3,49	--	--	--
1951	0,83	2,33	3,53	--	--	--
1952	0,82	2,37	3,58	--	--	--
1953	0,88	2,34	3,51	--	--	--
1954	0,78	2,28	3,47	--	--	--
1955	0,74	2,18	3,40	--	--	--
1956	0,77	2,19	3,43	--	--	--
1957	0,76	2,18	3,26	0,86	1,91	2,69
1958	0,70	2,17	3,38	0,67	1,80	2,62
1959	0,71	2,20	3,34	0,50	1,89	2,79
1960	0,67	2,24	3,42	0,63	1,75	2,71
1961	0,71	2,32	3,47	0,65	1,70	2,60
1962	0,71	2,26	3,45	0,67	1,81	2,65
1963	0,70	2,24	3,43	0,60	1,71	2,59
1964	0,75	2,22	3,31	0,58	1,84	2,85
1965	0,66	2,13	3,39	0,61	1,72	--
1966	0,70	2,25	--	0,58	1,73	--
1967	0,68	2,22	--	0,52	1,87	--
1968	0,74	2,23	--	0,53	--	--
1969	0,57	--	--	0,55	--	--
1970	0,61	--	--	0,45	--	--
1971	0,66	--	--	0,47	--	--
1972	--	--	--	0,41	--	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

Tabel A10.9 - Vervolg

<i>B. Turkse vrouwen</i>						
geboorte- cohort	eerste generatie			tweede generatie		
	2 jaar	6 jaar	10 jaar	2 jaar	6 jaar	10 jaar
1940	0,49	1,57	2,69	-- *	--	--
1941	0,55	1,77	2,93	--	--	--
1942	0,61	1,71	2,77	--	--	--
1943	0,55	1,83	2,94	--	--	--
1944	0,63	1,90	3,03	--	--	--
1945	0,69	2,01	3,12	--	--	--
1946	0,71	2,00	3,10	--	--	--
1947	0,65	1,91	2,98	--	--	--
1948	0,75	2,04	3,24	--	--	--
1949	0,81	2,19	3,34	--	--	--
1950	0,85	2,12	3,19	--	--	--
1951	0,77	2,04	3,06	--	--	--
1952	0,86	2,34	3,31	--	--	--
1953	0,97	2,30	3,33	--	--	--
1954	0,96	2,28	3,18	--	--	--
1955	0,96	2,35	3,21	--	--	--
1956	0,95	2,27	3,09	--	--	--
1957	1,01	2,25	3,02	--	--	--
1958	1,03	2,33	3,12	0,79	--	--
1959	1,05	2,25	2,99	0,91	1,92	2,40
1960	1,03	2,29	3,08	0,85	1,77	2,39
1961	0,99	2,26	2,99	0,91	1,98	2,77
1962	0,96	2,18	2,92	0,89	1,88	2,53
1963	0,99	2,20	2,92	0,78	1,73	2,29
1964	0,93	2,07	2,79	0,89	1,92	--
1965	0,93	2,09	2,74	0,85	1,89	--
1966	0,89	2,08	--	0,89	1,98	--
1967	0,94	2,10	--	0,74	--	--
1968	0,89	1,99	--	0,72	--	--
1969	0,88	--	--	0,73	--	--
1970	0,80	--	--	0,69	--	--
1971	1,02	--	--	0,56	--	--
1972	0,85	--	--	0,50	--	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

Tabel A10.10 - Percentage Turkse en Marokkaanse vrouwen met een eerste geboorte na 1, 2 en 4 jaar huwelijk, naar geboortecohorte en naar migrantengeneratie (VT 1991, alle vrouwen)

<i>A. Marokkaanse vrouwen</i>						
geboorte- cohort	eerste generatie			tweede generatie		
	1 jaar	2 jaar	4 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar
1940	28,0	48,6	69,0	-- *	--	--
1941	25,7	47,3	70,0	--	--	--
1942	27,1	51,2	71,7	--	--	--
1943	31,8	56,4	76,0	--	--	--
1944	32,5	52,9	73,2	--	--	--
1945	31,0	52,6	74,7	--	--	--
1946	32,7	53,4	73,7	--	--	--
1947	39,6	59,3	81,0	--	--	--
1948	39,4	59,3	77,4	--	--	--
1949	32,6	57,4	81,8	--	--	--
1950	39,1	65,7	82,0	--	--	--
1951	41,2	67,5	85,6	--	--	--
1952	38,5	67,1	87,4	--	--	--
1953	41,1	70,0	86,3	--	--	--
1954	37,3	64,6	85,9	--	--	--
1955	33,9	63,8	85,1	--	--	--
1956	35,5	65,3	83,8	--	--	--
1957	34,0	66,5	87,0	34,3	71,4	93,9
1958	31,5	61,9	85,6	22,6	57,4	89,8
1959	28,4	62,0	85,1	27,2	47,4	81,1
1960	28,7	58,7	88,2	28,2	55,6	80,2
1961	29,0	64,0	89,8	35,3	59,0	82,5
1962	26,5	64,2	89,3	32,8	58,6	81,2
1963	25,9	63,1	88,3	30,5	54,8	81,0
1964	28,3	67,8	88,2	23,2	53,5	84,0
1965	27,4	60,5	88,3	27,3	56,5	79,5
1966	23,3	62,2	90,3	30,3	52,2	81,3
1967	20,3	60,7	88,8	22,8	47,8	82,1
1968	27,6	65,0	91,6	24,6	48,1	83,8
1969	22,2	53,2	94,4	20,7	51,2	77,8
1970	20,5	56,8	92,9	18,7	43,3	70,6
1971	26,2	63,2	--	17,4	51,5	--
1972	30,8	--	--	17,0	--	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

Tabel A10.10 - Vervolg

<i>B. Turkse vrouwen</i>						
geboorte- cohorte	eerste generatie			tweede generatie		
	1 jaar	2 jaar	4 jaar	1 jaar	2 jaar	4 jaar
1940	26,6	45,5	68,7	-- *	--	--
1941	25,9	48,7	76,6	--	--	--
1942	33,3	54,4	72,2	--	--	--
1943	28,9	44,3	74,5	--	--	--
1944	34,4	55,2	77,4	--	--	--
1945	35,5	55,6	79,9	--	--	--
1946	40,5	59,5	83,5	--	--	--
1947	37,6	55,4	77,5	--	--	--
1948	40,3	61,6	83,3	--	--	--
1949	41,6	62,4	83,6	--	--	--
1950	43,6	67,9	86,3	--	--	--
1951	40,8	65,2	84,5	--	--	--
1952	50,5	72,2	90,4	--	--	--
1953	57,4	78,0	91,3	--	--	--
1954	53,4	74,4	88,1	--	--	--
1955	53,8	75,0	91,4	--	--	--
1956	54,7	77,3	90,0	--	--	--
1957	58,7	80,2	91,6	--	--	--
1958	57,4	80,1	91,6	44,4	69,2	96,2
1959	62,2	82,7	92,6	51,2	77,5	89,7
1960	59,7	82,0	93,7	43,2	73,0	85,5
1961	58,6	79,3	93,1	50,0	78,6	94,3
1962	55,0	80,3	90,1	47,7	76,2	92,4
1963	56,3	81,8	93,4	46,2	71,9	91,2
1964	55,1	78,6	93,8	46,9	81,2	95,3
1965	56,9	81,6	92,8	48,2	76,3	90,6
1966	53,4	79,0	94,7	48,8	80,0	94,2
1967	48,2	80,8	90,1	40,3	67,6	90,6
1968	45,0	79,9	91,4	39,9	72,5	88,0
1969	47,1	79,4	90,8	35,9	73,2	91,1
1970	46,4	75,1	92,4	32,6	68,4	--
1971	49,6	87,9	92,3	23,3	57,1	--
1972	38,4	78,6	--	19,7	50,0	--

* ontbrekende waarde indien het aantal observaties kleiner is dan 25.

Tabel A10.11 - Pariteit na 2 en 10 jaar huwelijk van Turkse en Marokkaanse vrouwen, naar geboortecohorte en behaald diploma (VT 1991, alle vrouwen)

A. Marokkaanse vrouwen

geboorte- cohort	2 jaar huwelijk				10 jaar huwelijk			
	GNO	LO	LSO	SHO	GNO	LO	LSO	SHO
1951	0,79	0,86	0,96	0,83	3,67	3,51	3,25	2,81
1952	0,81	0,83	0,94	0,91	3,73	3,52	3,16	3,22
1953	0,86	0,91	0,90	0,67	3,65	3,46	2,96	2,61
1954	0,78	0,77	0,93	0,61	3,60	3,38	3,36	2,78
1955	0,74	0,72	0,78	0,76	3,54	3,49	2,95	2,78
1956	0,81	0,76	0,73	0,67	3,61	3,39	2,90	2,61
1957	0,74	0,74	0,85	0,57	3,33	3,21	2,97	2,45
1958	0,70	0,78	0,66	0,75	3,55	3,37	3,01	2,50
1959	0,72	0,79	0,64	0,57	3,51	3,39	2,95	2,49
1960	0,68	0,71	0,69	0,59	3,52	3,36	2,87	2,74
1961	0,72	0,75	0,77	0,59	3,60	3,46	3,16	2,46
1962	0,74	0,76	0,70	0,60	3,57	3,48	2,99	2,53
1963	0,74	0,68	0,69	0,60	3,65	3,27	2,70	2,38
1964	0,81	0,72	0,61	0,58	3,46	3,26	3,03	2,33

B. Turkse vrouwen

geboorte- cohort	2 jaar huwelijk				10 jaar huwelijk			
	GNO	LO	LSO	SHO	GNO	LO	LSO	SHO
1951	0,72	0,79	0,92	1,00	3,15	3,01	2,77	2,44
1952	0,75	0,94	1,00	1,00	3,26	3,46	2,55	2,37
1953	0,94	0,98	1,00	0,80	3,42	3,38	2,80	2,13
1954	0,94	1,00	1,03	0,79	3,20	3,23	2,69	2,46
1955	0,99	0,94	1,03	0,81	3,42	3,21	2,78	2,22
1956	1,00	0,95	0,90	0,97	3,02	3,16	2,77	2,76
1957	0,99	1,03	0,84	0,90	3,09	3,12	2,35	2,50
1958	1,02	1,03	0,98	0,88	3,23	3,11	2,79	2,45
1959	1,05	1,03	0,98	1,00	3,08	3,03	2,62	2,60
1960	1,04	1,02	0,87	0,88	3,08	3,07	2,66	2,55
1961	1,05	0,97	0,95	0,92	3,07	2,99	2,86	2,58
1962	1,02	0,97	0,92	0,72	3,05	2,92	2,51	2,43
1963	0,95	0,99	0,90	0,81	2,87	2,90	2,54	2,28
1964	0,86	0,98	0,84	0,91	2,75	2,89	2,73	2,39

GNO = geen onderwijs, LO = lager onderwijs, LSO = lager secundair onderwijs,
SHO = hoger secundair en hoger onderwijs.

